

'Geen massamoord Srebrenica'

2002

Door onze correspondent

BELGRADO, 3 SEPT. In Srebrenica zijn niet achtduizend Bosnische moslims om het leven gebracht, maar hebben slechts tweeduizend moslims het leven gelaten, het merendeel soldaten die sneuvelden in de strijd tegen de Bosnische Serviërs. Bovendien heeft hun commandant, generaal Ratko Mladić, géén oorlogsmisdaden begaan. Integendeel: hij heeft gepoogd burgers te evacueren en moslims over te halen zich over te geven.

Die opmerkelijke conclusies staan volgens Bosnische media in een rapport van het bureau voor samenwerking met het Joegoslavië-tribunaal — een bureau van de regering van de Servische Republiek in Bosnië. Het rapport wordt vandaag aan die regering aangeboden.

Het Bosnisch-Servische bureau heeft vooralsnog ieder commentaar op het uitgelekte rapport geweigerd. Ook de regering van de Servische Republiek wil niets zeggen. Het Joegoslavië-tribunaal in Den Haag heeft nog niet op de conclusies gereageerd.

In het rapport wordt het dodental van achtduizend moslims in twijfel getrokken. Deze moslims, voornamelijk mannen en jongens die na de val van de enclave niet met de vrouwen mochten worden geëvacueerd, werden door de Serviërs weggevoerd en vermoord of werden gedood bij hun poging door de heuvels te ontvluchten. Volgens het rapport, opgesteld door een 'groep van experts', zijn 1.800 moslim-soldaten gesneuveld.

Verder zouden honderd moslims zijn gestorven door uitputting en zouden honderd moslim-soldaten wederrechtelijk zijn gedood door Bosnisch-Servische soldaten die uit waren op „persoonlijke wraak” of die „niet bekend waren met het internationale recht”, zo citeerde gisteren het Servische tv-station ATV het rapport.

In Sarajevo wordt het rapport gezien als stemmingmakerij aan de vooravond van verkiezingen op 5 oktober. De Bosnische moslims reageerden vanochtend lauw; in de door moslims gedomineerde media in de hoofdstad belandde het bericht over het gewraakte rapport op pagina 4.

'Zwarte doos over Srebrenica bleef ook voor Niod dicht'

22-6-2002

Vertegenwoordigers van het Niod bezochten deze week Belgrado om hun rapport over Srebrenica toe te lichten. De Joegoslavische waarheidscommissie is onder de indruk van het Nederlandse rapport, maar vindt het wel eenzijdig.

Niod in Belgrado

David Jan Godfroid

BELGRADO — „We hebben de indruk dat de Nederlanders ook niet precies weten wat er zit in de zwarte doos met gegevens over wat er in die paar dagen in juli 1995 precies is gebeurd”, zegt Mirjana Vasovic. Toch is de sociaal-psycholoog van de Joegoslavische commissie voor Waarheid en Verzoening onder de indruk van het Srebrenica-rapport van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie.

Drie Niod-vertegenwoordigers bezochten gisteren en eergisteren het hol van de leeuw. Ze gaven op uitnodiging van de commissie in Belgrado uitleg over hun rapport, hoewel een Engelse of Servische vertaling nog niet beschikbaar is.

Mirjana Vasovic zit tussen twee vuren: Serviërs die maar niet wil-

len geloven dat andere Serviërs in Srebrenica talloze moslims hebben vermoord en het Westen dat de neiging heeft alle schuld voor het drama in de schoenen van de Serviërs te schuiven. Met haar werk in de Commissie voor Waarheid en Verzoening probeert ze de juiste balans te vinden. Srebrenica kan en mag niet geïsoleerd en al zeker niet eenzijdig worden bekeken, is Vasovic' belangrijkste boodschap.

In navolging van een soortgelijke commissie in Zuid-Afrika nam de Joegoslavische president Kostunica vorig jaar het initiatief tot de oprichting van de Commissie voor Waarheid en Verzoening. Al vanaf de eerste dag was er kritiek. De president zou de commissie vooral willen gebruiken om de scherpste kantjes van de Servische verantwoordelijkheid voor de conflicten van de afgelopen tien jaar af te slijpen.

Vasovic ziet dat anders. De commissie bestaat volgens haar uit „onafhankelijke intellectuelen die de waarheid willen achterhalen om tot verzoening te komen. Wij moeten ons een mening vormen over de misdaden die in naam van de Joegoslavische staat begaan zouden zijn.”

De commissie stuit daarbij op grote beperkingen. De betrokken internationale organisaties zijn niet erg scheutig met informatie. Maar die beperkingen gelden niet alleen voor Belgrado. „De

Nederlanders hebben echt niet alle documenten van deze kant kunnen bestuderen”, zegt ze, en wijst erop dat de meeste bronnen tijdens het regime van Milosevic niet toegankelijk waren. „We hebben daardoor sterk de indruk dat het Niod meer bronnen van de andere kant heeft gebruikt dan van Servische kant.”

En wat is het Niod nog meer niet te weten gekomen? Bijvoorbeeld dat Servische getuigen tegenover Vasovic' commissie hebben verklaard dat veel van de moorden bij Srebrenica een verlate wraak zijn op gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog. Hele families herinnerden zich in de oplopende spanning van de Bosnië-oorlog onderlinge moordpartijen uit die periode. Waarvoor nog niet was afgerekend.

Verder vergeet men in het Westen maar al te graag de moorden op Servische burgers in de dorpen rondom Srebrenica in de maanden voorafgaand aan de val van de enclave, stelt Vasovic. „Srebrenica is er een in een hele keten van gebeurtenissen”, zegt zij. „Een gevolg van heden en verleden. Er werden rekeningen vereffend en er waren ook Serviërs vermoord. Als je die context niet meeweegt, dan moet je wel concluderen dat Serviërs geboren slechteriken zijn. Doe je dat wel, dan kunnen de stereotypen en vooroordelen die tot conflicten leiden, worden vermeden.”

SOME QUESTIONS RAISED BY THE DUTCH REPORT ON SREBRENICA

Colin Meade, 17 April 2002

These notes are based on a summary for the press of the official report on Srebrenica, which led to the resignation of the Dutch government on 16 April 2002. While accepting the received wisdom about the massacre and the Balkan crisis as a whole (all the result of Serbs pursuing an extremist nationalist programme), the summary (and therefore presumably the report as a whole) offers no new evidence that that view is correct. On the contrary, it makes some remarks which raise problems about that view. The emphases are mine.

1. The Summary states that "all the warring parties were guilty of gross violence" (point 1 - also see Appendix Two).

Moreover (point 5): "The Bosnian army (ABiH) followed a deliberate strategy of using limited military actions to tie up a relatively large part of manpower of the Bosnian Serb army (VRS) to prevent it from heading in full force for the main area around Sarajevo. This was also done from the Srebrenica enclave. ABiH troops had no qualms about breaking all the rules in skirmishes with the VRS. They provoked fire by the Bosnian Serbs and then sought cover with a Dutchbat unit which then ran the risk of being caught between two fires". I.e. the ABiH had a strategy of trying to draw the West in on its side by creating a situation where the Serbs would be seen to be "attacking" Dutchbat. Atrocity reports, notably regarding Srebrenica, played a crucial role in the success of that strategy.

2. "There are a number of indications that it [the order for the alleged massacre] was a central command from the General Staff of the VRS. There are none pointing to political or military liaison with Belgrade. The involvement of the then President Karadzic (Republika Srpska) is unclear." (point 10/4) The exoneration of Milosevic has been mentioned in the press, but not that of Karadzic.

3. The Dutch soldiers saw nothing untoward. "'The flight to Tuzla and the mass executions which followed took place entirely out of view of Dutchbat. Suggestions that the Muslims were killed 'under the eyes of Dutchbat' are unfounded in relation to this mass slaughter" (point 10/1). Moreover (point 15/2), "[Dutchbat members] did not recognise themselves in the image that dominated in the media, of deep black (mainly Bosnian) Serbs and lily-white Muslims. Most of the members of Dutchbat had difficulty in accepting that picture. The world they had known during their stay in the enclave had been different".

The world's journalists however knew better (how?) (point 13): "The first press contacts of commander Karremans after the departure from the enclave damaged the image of both Dutchbat and Defence. His attempts to characterise the relation of the warring factions ("no good guys, no bad guys") and his value judgements on General Mladic backfired completely in the light of what many journalists now regarded (using what sources?) as the highly probable and serious killings by the Bosnian Serbs."

What Dutchbat saw is a crucial issue. People claiming to be victims' relatives and eyewitnesses to alleged massacres insist that their loved ones were torn from them in dramatic scenes under the noses of Dutchbat in the Potocari refugee centre. There is clearly a chronic discrepancy between their accounts and those given by Dutchbat soldiers immediately after the event.

Why? Who is right? The Summary assumes it's the "relatives and eyewitnesses" and explains the failure of the Dutch soldiers to corroborate their statements as due to (point 11/5) "the great stress

to which the members of Dutchbat were exposed, their narrowing of focus and their shutting themselves off from the world around them" - i.e. not being able to see what was in front of their noses.

Back in Holland the discrepancy between Dutchbat's version of events and that of the media became a massive political issue: "The limited debriefing policy of the army bounced back on the defence organisation like a boomerang. It was virtually paralysed, especially in the summer of 1998, by the constant Srebrenica exposures in the media. The new Minister of Defence, De Grave, felt the effects of this immediately upon assuming office. He decided to act more forcefully, he ordered an inquiry to see whether Srebrenica had been hushed up. The Van Kemenade report found no evidence for that..." (point 14). "Debriefing" here means preventing Dutchbat members from making public statements contradicting the emerging "story" of the Srebrenica massacre.

4. Nothing they knew about the Bosnian Serb forces led Dutchbat to believe they were bent on mass murder:

"With hindsight there are no indications that the increased activity of the VRS in East Bosnia at the beginning of July 1995 was aimed at anything more than a reduction of the safe area Srebrenica and an interception of of the main road to Zepa" (point 5).

"The battalion commander realised that the fate of the men among them, who were separated from the women and children, was uncertain, but could not have suspected that this would lead to the mass slaughter of these and many other men who fell into the hands of the Bosnian Serbs during their flight to Tuzla" (point 11/3).

As to the alleged slaughter itself: "It is unlikely that it was planned long in advance with this specific form and scope. It is more plausible to suppose that the Bosnian Serbs had counted on a surrender of the ABiH troops and a deportation of the population from the enclave after 'screening for war criminals' and transfer of the troops [so this wasn't just a crowd of civilians] to prisoner-of-war camps".

5. Apparently, "the process of digging up and identifying the corpses has still not been completed yet" (point 15/1) - i.e. the available forensic evidence does not sustain the charges made against the Bosnian Serb forces.

There are clearly major unresolved issues relating to Srebrenica. However, the question arising out of the Summary isn't 'why didn't the world act more vigorously to stop this massacre?', but 'does the available evidence really support the received wisdom about events in Srebrenica in July 1995?'

Appendix One

The body hunt

(from 'Scandal in the Hague' by George Pumphrey (www.tenc.net))

Mike O'Connor, reporting on the beginning of a dig in the village of Kamenica, in the spring of 1998, writes that "Exhumations in 1996 [the first year of digging] recovered 460 bodies, (...) ^{7,500} others were still missing from the town of Srebrenica. Finding the others has been the goal of war-crimes investigators for more than two years." Anonymous investigators (investigators for the Tribunal spoke to the reporter "on condition of anonymity") say that what they hope to find "will bolster the cases against [the] 2 Bosnian Serb leaders" Radovan Karadzic and Gen. Radko Mladic, indicted for genocide by the tribunal.

Handwritten: 7,500
Two months later, the NY Times reported that the total number missing was 7,300, that 1,000 bodies had been found, but that "only about 15 bodies have been identified. Other reports have given similar, though slightly inconsistent, figures. This inconsistency is based on the different sources of the figures given. Whereas O'Connor sticks to the quasi-official (because least partisan) figures given by the International Committee of the Red Cross, the author of the second Times article, David Rohde, relies on figures from the "survivors" of Srebrenica, meaning Muslim (usually government) sources. That the Muslim authorities have every reason to exaggerate the number of victims on their side of the conflict is without question and therefore to be taken with more than a grain of salt. Already throughout the course of the war their estimations of the numbers of dead - widely reported in the press without verification - have had to be revised downward. (...)

But if finding the other 7,000 has been the goal of war crimes investigators for more than two years, the question should be raised: on what did the Tribunal base its charges of "genocide" if they did not even have the proof that the massacre for which the two Serb leaders are charged ever occurred? If they now - three years later [1998] - are still trying to scrape together enough bodies to make their indictment plausible, on what was their indictment based? O'Connor writes that they now have to try to "prov[e] that the soil around the bodies came from the original mass graves." Does this mean that what they had considered to be "the original mass graves" were either empty or sheltered too few bodies to justify their charges?

Appendix Two

What did Dutchbat see?

(*excerpts from 'The Construction of a trauma' by René Grémaux and Abe de Vries. Translated by the Dutch Website 'Targets'. Edited by Jared Israel and Nebojsa Malic - Originally published in 'De Groene Amsterdammer', 13/3/96 - available on www.tenc.net*).

1. "Lieutenant Colonel Karremans, the man who terribly irritated Dutch politicians, has been promoted to the rank of colonel.

"'The Muslims burned 192 villages in Eastern Bosnia,' he declared guilelessly at a poorly prepared press-conference in Zagreb. 'Therefore I am saying that in this war there are no 'good guys' and 'bad guys'.' (Dutch UN officer Karremans) (...)"

2. "Bratunac is the location of another school where massacres supposedly took place, according to Robert Block in *The Independent*, July 1995. (...)"

"Up to this moment [1996], human rights groups such as Human Rights Watch have not been able to trace survivors of this crime. 'There has to be a more detailed investigation, in order to establish the scale of violation of human rights that have taken place in the area of Bratunac,' says their respective report.

"It is noticeable, however, that there has been little attention to the account of Captain Schouten, although this Dutchman was the only UN military officer in Bratunac, where he stayed for several days, at the time the alleged bloodbath took place. Schouten, quoted in *Het Parool* of July 27, 1995:

'Everybody is parroting everybody, but nobody shows hard evidence. I notice that in the Netherlands people want to prove at all costs that genocide has been committed. (...) If executions have taken place, the Serbs have been hiding it damn well. Thus, I don't believe any of it. The day after the collapse of Srebrenica, July 13, I arrived in Bratunac and stayed there for eight days. I was able to go wherever I wanted to. I was granted all possible assistance; nowhere was I stopped.' (...)

3. "Naser Oric [a Bosnian Muslim commander] gained control over large parts of Bosnia through scorched-earth tactics. Because of this, Karremans is right about it, large massacres of the Serb population were committed. The Netherlands in return is asking for proof. It is asking for evidence because, of course, there are no 'funniest home videotapes' showing raped women and murdered men. But these things did happen!' (Lieutenant Jasper Verplanke of the *Korps Commandotroepen* [the Dutch equivalent of the Green Berets] writing in the Dutch daily *Nieuwsblad van het Noorden* of 17 August 1995)".

Summary for the Press

(From the website of the Dutch State Institute for War Documentation (www.srebrenica.nl))

The following is an authorised summary of the conclusions from the Epilogue of the main report "Srebrenica, a 'safe' area - Reconstruction, background, consequences and analyses of the fall of a safe area". The numbers in the left-hand margin refer to the numbered main points in the Epilogue.

(1) The mass slaughter of thousands of Bosnian Muslims in Srebrenica is a horrifying and probably the most violent excess to take place in the process of disintegration of Yugoslavia in the first half of the 1990. Great-Serbian ambition played a major role in this process. This places a relatively large share of the responsibility with the Serb political leaders, especially former president Milosevic. The very large degree of responsibility for the violent nature of the process of disintegration borne by the Serb leaders should not encourage turning a blind eye to the responsibility of other leaders for the resort to violence. All of the warring factions were guilty of gross violence. The reports and images of this violence met with repugnance throughout Europe and provoked a strong call for intervention by the international community, in which the Netherlands figured prominently.

(2) International interventions are rarely so preventive that they can be made before excesses occur. If those excesses do occur, the public debate on them often leads governments to intervene on moral and humanitarian grounds. More in-depth analysis of the background of trouble spots and measures based on such analysis rarely play a major role. The actual intervention is more often a matter of trial and error than of the coherent implementation of a well-conceived programme. As a result, many processes of intervention look like 'muddling on'. This was the case in Yugoslavia as it disintegrated. From lack of a better alternative, international intervention right from the right down to the aftermath of the fall of Srebrenica was dominated by the 'muddling on' scenario.

(2) The promise made by UN general Morillon in 1993 to the people of Srebrenica that they were under the protection of the UN and would not be abandoned fits in with this picture of muddling on. He hereby produced a *fait accompli*, which the Security Council turned into the decision to label Srebrenica as a 'safe area', a new and undefined concept. Nothing was clear about it except that the dominant light option ruled out a mandate for a genuine military defence of the area or its population. The presence of UN troops was intended rather to be a warning by the international community not to attack ("to deter by presence"). The proclamation of the zone as a safe area created an illusion of security for the population.

(3) The Netherlands was in the forefront of the international call for some form of intervention. In 1993 a combination of humanitarian motivation and political ambitions led the Dutch government, on its own initiative and without prior conditions, to make an Air Battalion available for the UNPROFOR mission in Bosnia. The Netherlands could use this to show its worth, and Dutch prestige would be enhanced in the world. This took place amid wide political and media support and without a proper analysis of the far-reaching consequences beforehand. These were among the factors which led to the Netherlands being destined for Srebrenica, which had been turned down by other countries with arguments to back up their refusal.

(3) In its desire to achieve a consensus, the Dutch parliament closely followed cabinet policy. Parliament and the parliamentary commissions were regularly given detailed information, sometimes behind closed doors. This strengthened the cabinet, but at the same time it seriously undermined the critical and regulatory role of parliament. Criticisms were voiced in politics and in the media - some of them were forcefully expressed by the military - but critics ran the risk of being disqualified by the rest for their lack of moral fibre.

(3) The decision to become one of the main suppliers of troops for a peace mission moved many at the time. Dutch politics were dominated by the call to intervene on moral grounds. This humanitarian motivation, coupled with the ambition to improve Dutch credibility and prestige in the world, led the Netherlands to offer to dispatch the Air Brigade. By playing down the possible risks of the behaviour of the warring parties so much, a large circle of those involved in this policy, and in particular its advocates, took on a large responsibility for it. In practice, Dutchbat was dispatched:

on a mission with a very unclear mandate
to a zone described as a 'safe area' although there was no clear definition of what that meant
to keep the peace where there was no peace
without obtaining in-depth information from the Canadian predecessors in the enclave (Canbat)
without adequate training for this specific task in those specific circumstances
virtually without military and political intelligence work to gauge the political and military intentions of the warring parties
with misplaced confidence in the readiness to deploy air strikes if problems arose, and
without any clear strategy for leaving.

(4) Dutchbat arrived in 1994 in an enclave with extremely complicated relations, and it was badly prepared for the actual situation there. Apart from two exploratory parties, they made little attempt to obtain information from the Canadians, their predecessors, about their experiences. The Canadian government in Ottawa was not asked for information either. The preparation and training were sufficient, generally speaking, for the military aspect, but were inadequate as regards the provision of information and insight into the situation of the population, its cultural background and experiences during the civil war. This meant that stereotypes and prejudices could already take hold during the training. All this did little to ease the relation between Dutchbat and the population. There were relatively frequent contacts during Dutchbat I, but they gradually grew less. That contributed to an introverted mentality and a reinforcement of negatively coloured stereotypes. Dutchbat was often negative about the population in the enclave, but there was no question of a deliberate anti-Muslim attitude. Contrary to what has been suggested, Dutchbat III was not conspicuous for a relatively high level of misbehaviour.

(4) Minister Voorhoeve, who as director of the Clingendael Institute had been a fervent advocate of intervention in the early 1990s, remarked in the summer of 1994 that it was an impossible assignment. The battalions often had to carry out their work in a spirit of frustration and lack of motivation. Especially in the case of Dutchbat III it became shaken and introverted. But that does not mean that it was dysfunctional. It performed its task, but that came nowhere near the desired effect. This is more the fault of the inadequate resources and the policy of the UN and UNPROFOR. Dutchbat grew less and less able to carry out its task.

(5) UNPROFOR was caught between two fires. The supposed demilitarisation in the enclave was virtually a dead letter. The Bosnian army (ABiH) followed a deliberate strategy of using limited military actions to tie up a relatively large part of the manpower of the Bosnian Serbian army (VRS) to prevent it from heading in full force for the main area around Sarajevo. This was also done from the Srebrenica enclave. ABiH troops had no qualms about breaking all the rules in skirmishes with the VRS. They provoked fire by the Bosnian Serbs and then sought cover with a Dutchbat unit which then ran the risk of being caught between two fires. On the other hand, the VRS blockade policy was a significant contributor to a frustrating and demotivating situation. As a result, the strength of Dutchbat III had been depleted by one third by the beginning of July 1995 and there was a serious shortage of supplies, from food to diesel oil for the vehicles. The last two battalions in particular became mentally and physically exhausted in the course of their mission.

(5) With hindsight there are no indications that the increased activity of the VRS in East Bosnia at the beginning of July 1995 was aimed at anything more than a reduction of the safe area Srebrenica and an interception of the main road to Zepa. The plan of campaign was drawn up on 2 July. The attack commenced on 6 July. It was so successful and so little resistance was offered that it was decided late in the evening of 9 July to press on and to see whether it was possible to take over the entire enclave.

From a military perspective Dutchbat had few grounds for mounting a counterattack on its own initiative because:

active defence of the enclave by military means was not in accordance with the mandate, the UN policy (the maintenance of impartiality) or the rules of engagement
the instruction ("to deter by presence") was for military reaction to be above all reticent
the military balance of power was such that, without outside support, Dutchbat would have been defenceless in a serious confrontation
as a result of the 'stranglehold strategy' (the blockade policy of the VRS), Dutchbat III was no longer a fully operational battalion in terms of manpower, supplies or morale.
military means could only be deployed if the safety of the battalion was in danger and if it was the target of direct fire - the 'smoking gun' requirement - which the VRS deliberately avoided
the circumstances, such as the failure of air support to materialise and the death of the Dutchbat member Van Renssen through an action by a Bosnian Muslim, hardly encouraged the mood for a counterattack on its own initiative.

(5) The question of whether another battalion (in a different condition, or more heavily armed) would have acted differently is impossible to answer. In terms of political psychology, it was conceivable that, from fear of a negative reputation for the Bosnian Serbs, the commander of the Bosnian Serbian army (VRS), general Mladic, would have held back from armed resistance with the risk of victims on the UNPROFOR side. His decision to press on to Srebrenica was primarily motivated by the lack of any significant armed resistance. This indicates that such considerations did play a role with the VRS. Since action by Dutchbat on its own initiative contrary to the instructions was not an available option, the initiative for that would have had to come from one of the higher UN echelons. But those higher echelons were very reluctant to use close air support, let alone considering serious operations in the form of active fighting back by Dutchbat. Besides, the Bosnian Serbs deliberately avoided the 'smoking gun' by skirting the blocking positions and not giving UNPROFOR any direct pretext to initiate an armed counterattack on the ground. The attack on Srebrenica was characterised on a small scale by what characterised policy on a large scale: muddling on.

(6) The rapid fall of Srebrenica and the little resistance that was put up have led to questions and allegations about possible secret deals. The most important of these concerns the UN commander-in-chief general Janvier. It has been alleged that he and VRS general Mladic made a secret agreement on 4 June 1995 that no more air strikes (like those at Pale) would be forthcoming, not even in the future, in return for the release of mainly French hostages. This hypothesis does not stand up to criticism. Even without a deal, Mladic could still understand that the general conviction on the UN side was that air strikes were ruled out as long as there were hostages or the possibility of new ones. Attacks from the air had become extremely hazardous as long as the ground forces of UNPROFOR were still in the enclaves. That was why Janvier had already asked the Security Council to abandon the eastern enclaves to facilitate a stronger action.

(7) The expectation on the part of Dutchbat and the Sector North East in Tuzla that help would come from outside on the morning of 11 July in the form of massive air strikes was misguided. The UNPROFOR command had completely ruled out air strikes, but was also extremely reticent about

lighter support from the air in the form of close air support. It hereby crushed the Dutchbat illusion and the enclave became an easy target for the VRS. On the Dutch side, the potential for the deployment of air support was overestimated. It was expected that "robust" action would be taken if necessary. That had been an important argument in the political and military decision-making right from the start. The UN was very reluctant to deploy the air force because it wanted to remain impartial in the conflict and to limit its task to that of peace-keeping, not peace-enforcement. The hostage crisis after the Pale air strikes had further increased doubts about the usefulness of massive air support.

(6) Fear for the fate of a group of members of Dutchbat held hostage elsewhere whose numbers had grown to 55, as well as for that of the refugees and members of Dutchbat in the enclave, who could also be regarded more or less as hostages, led Minister of Defence Voorhoeve to make an urgent appeal to the highest UN commander in the region, Akashi, to call off the requested air support on 11 July. This appeal had no effect whatsoever because the decision in question had already been taken. Akashi later falsely used Voorhoeve's request in order to get out of having to say that the UN itself had not planned any further action. He appealed to Voorhoeve's request by saying that it left him no alternative.

(8) The attack on the enclave, and in particular its complete collapse, came as a total surprise to Dutchbat and to all of the other parties involved. This can be explained from the lateness of the decision of the Bosnian Serbs to attack and eventually take over the whole enclave, but it was also due to the weak intelligence position of the UN and the lack of sufficient capacities and the right resources to collect and analyse intelligence. The fall of Srebrenica was thereby partly a failure of military intelligence. The Netherlands also played a part in this. The Cabinet, the Ministry of Defence and the Dutch Parliament adopted an anti-intelligence attitude. The Military Intelligence Service in particular did not receive sufficient extra resources to collect additional intelligence, and this service was not involved enough in the decision-making on Srebrenica. As a result, far fewer observational data were obtained than was technically possible. The United States had the strongest intelligence position in Bosnia. The Netherlands could have benefited from this, but lack of interest and the negative attitude of the military and political leadership stood in the way. The army top repeatedly turned down an offer by the CIA to smuggle a number of so-called Comint cases into the enclave with equipment to tap the communications of the ABiH and the VRS in the region. Defence thereby missed the opportunity to strengthen its own information position in the field of intelligence in return. The result was a weak Dutch information position in the field of intelligence. Tapped messages would at least have given Dutchbat 'ears', and would have put the army in a strong position vis-à-vis the US intelligence and security services to obtain additional intelligence from US sources.

(10) The tragic nadir of the fall of Srebrenica was the mass killing of thousands of Muslim men by Bosnian Serbian units. A large number of the men were members of the Bosnian Muslim army (ABiH) who had attempted to break out of the enclave to Tuzla with some of the male population during the night of 11 July. The decision to break out and thus to give up further resistance was taken entirely outside the UN and UNPROFOR. The flight to Tuzla and the mass executions which followed took place entirely out of view of Dutchbat. Suggestions that the Muslims were killed under the eyes of Dutchbat are unfounded in relation to this mass slaughter.

(10) The decision on mass executions was most probably made after 11 July when it became clear that the breakout led by the 28th division prevented the handling of affairs that had been

planned. No written order has been found. The outbreak was a complete surprise, and it came at a very bad time for the VRS. Along with the already existing hatred, eagerness for revenge and the wish for ethnic cleansing, it was one of the factors that led the Bosnian Serbs to settle accounts harshly with the Muslim population of the enclave. This turned into an organised mass slaughter. It

is unlikely that it was planned long in advance with this specific form and scope. It is more plausible to suppose that the Bosnian Serbs had counted on a surrender of the ABiH troops and a deportation of the population from the enclave after 'screening for war criminals' and transfer of the troops to prisoner-of-war camps.

(10) It was precisely in the treatment of the many prisoners that the Bosnian Serbs lost control of themselves. In some places the Muslims were slaughtered like beasts. They included men who had been separated from the women outside the Dutch compound in Potocari at the transfer of the population to Tuzla. That mass murder was the intention is also clear from the fact that, after the prisoners had been taken, no measures were taken to see whether there were 'war criminals' among them, no prisoner-of-war facilities were found, no food or drink were organised, identity cards were destroyed, and no distinction was made between combatants and non-combatants.

(10) There are a number of indications that it was a central command from the General Staff of the VRS. There are none pointing to political or military liaison with Belgrado. The involvement of the then president Karadzic (Republik Srpska) is unclear. In any case, the main responsibility for the mass slaughter lay with the military. Mladic's central role was unmistakable and beyond doubt. He was a dominant presence during these days and was clearly in command. That does not alter the responsibility of others in leading positions in the VRS, the Drina Corps and in the special troops and security services.

(11) After the fall of the enclave, several tens of thousands of the population went to Potocari, some of them to the local Dutch compound. That mass of people stayed there for a few days in terrible and chaotic conditions and suffered from the heat and the lack of food and water. There was a risk of a humanitarian catastrophe and in view of the hygienic conditions the fear of epidemics was justified. There was no doubt about where the priority lay. Evacuation or deportation of the population was the top priority. When all is said and done, that was also what all of the parties wanted. The refugees were also very keen to leave for a variety of reasons, not least fear. There was no way of offering the refugees in Potocari armed protection. This was ruled out not only by the lack of military balance between Dutchbat and the VRS, but also because the presence of an enormous crowd of refugees packed together made effective action impossible. It was essentially a hostage situation in which any violent resistance would have provoked a bloodbath. There was no doubt about the main priority. The top priority was the evacuation of the population, and in the last analysis that was what all of the parties wanted.

(11) When buses appeared, there was a rush to get a place as quickly as possible. Many had wanted to leave earlier, and now there was very heavy congestion. That was one of the reasons for Dutchbat to perform a regulatory function in this connection. Another was that the refugees were in this way - at least not directly - at the mercy of VRS troops. It was also clear to Dutchbat that the Muslims had only one choice: to leave as soon as possible. It was the natural task of Dutchbat to supervise that and to collaborate with it, even though in the given circumstances it was tantamount to collaborating with ethnic cleansing.

(11) Deputy Dutchbat commander Franken stated later that he had recognised the danger of excesses. He had not expected mass murder, nor had he expected the VRS to abide by the rules, and he realised that in the worse scenario there might be some killing. From fear of panic and a direct catastrophe, he was silent about these fears and assisted with the evacuation in full awareness that the fate of the men was uncertain and that they, as he put it, "might end up in the most appalling circumstances". His choice was basically to avoid a humanitarian disaster that would affect everyone. That choice had far-reaching consequences for the men among those present. The battalion command realised that the fate of the men among them, who were separated from the women and children, was uncertain, but could not have suspected that this would lead to the mass

slaughter of these and many other men who fell into the hands of the Bosnian Serbs during their flight to Tuzla.

(11) Franken's dilemmas included that of whether or not to admit persons to the compound or to place them on the list of local personnel to whom they did not actually belong. There was a general awareness in UNPROFOR about how strict the VRS checks were and of how important the necessary written permits were in this respect. Franken felt that there was too large a risk that, during the supposedly inevitable inspection, the VRS might come across someone who had no papers or untrustworthy ones. That could endanger the lives of the others. For this reason he also refused to put the brother of an interpreter (Hassan Nuhanovic) on the list of people allowed to leave with Dutchbat. His father was allowed to stay because he had taken part in the discussion between Karremans and general Mladic, but he decided to stay with his family, which cost him his life. In at least one case (the electrician Mustafic) someone who was entitled to be included on the list was refused - a communication failure with fatal consequences.

(11) A number of Muslim men had already been killed by the Bosnian Serbs in Potocari in a local act of revenge. Their number is estimated at between 100 and 400, with a wide margin. The battalion command received limited information about this, but what was reported was alarming enough: two sightings of nine or ten corpses and indications that assaults were taking place during interrogations in a house near the compound. Much more happened in Potocari than what the members of Dutchbat saw. But not all of what they saw was reported in those days. Communication was a complete failure at the time. One reason for this is the great stress to which the members of Dutchbat were exposed, their narrowing of focus, and their shutting themselves off from the world around them. In some cases too, concern about their own survival in this hell will have meant more to them than the fate of the Muslim men who had made things so difficult for Dutchbat.

(11) Be that as it may, communication on 12 and 13 July, when these killings of men taken from the crowd were carried out, failed completely. This failure of the internal humanitarian reporting raises the question of why the battalion command itself did not play a more active role. During the week after the evacuation, when the situation had quietened down, Commander Karremans and his deputy Franken did not attempt to issue a call or make inquiries to investigate the serious violation of human rights either. Afterwards they are themselves surprised by this failure to assume responsibility. By the way, they share this responsibility with officers at higher levels who - earlier than Karremans and Franken - had also received the alarming reports from survivors in Tuzla.

(12) The battalion command, particularly commander Karremans, have been strongly criticised in public, partly due to their very unflattering way of presenting themselves in the media. If we look further than this public image, it can be stated that, under the responsibility of that battalion command, most of the military and humanitarian tasks were properly performed until the hectic days of July. When the VRS opened its attack on the enclave, however, Dutchbat was no longer able to determine the course of events, though it should be borne in mind that military defence of the enclave was explicitly not a part of the task or instruction and that passive action had been enjoined. Nevertheless, there is room for criticism of a number of separate aspects, including the nature and action of the battalion command.

(13) Reactions to the reports from refugees in Tuzla about massive violations of human rights were varied. Minister Pronk (Development Cooperation) first used the word "genocide" without any qualification in a NOVA broadcast on 18 July. Ministers Van Mierlo (Foreign Affairs) and Voorhoeve (Defence), on the other hand, expressed their concern but usually in cautious terms, partly motivated by concern for the vulnerability of Dutchbat as long as it was still stationed in the former enclave. The commander of the Dutch army, general Couzy, suggested on the basis of

Dutchbat reports that it was not as bad as some made out. He barely countenanced the possibility, and certainly any (indirect) complicity by Dutchbat, from uncertainty about what had actually gone on in the enclave and from a desire to protect the image of the battalion and the army. Yet on the basis of everything that he had so vaguely and incompletely learned, he could have also concluded that that was precisely a reason for alertness and further investigation.

(13) The press conference by Defence in Zagreb marked a fundamental change of direction in the media. Until then the picture had been one of Dutchbat doing its work under difficult conditions. Journalists well understood that, as long as Dutchbat was still in the enclave, reticence was called for because of the risk of being taken hostage. The first press contacts of commander Karremans after the departure from the enclave damaged the image of both Dutchbat and Defence. His attempts to characterise the relation of the warring factions ("no good guys, no bad guys") and his value judgements on general Mladic backfired completely in the light of what many journalists now regarded as the highly probable and serious killings by the Bosnian Serbs. Given the shocking excesses that had taken place, the media were somewhat ashamed of the compliant role they had played so far, and there was now a tendency to go to the opposite extreme. The situation was aggravated by understandable and in some cases well-founded complaints about the lack of information by Defence and the disruption of personal relations between Defence and journalists as a result of the failure to fulfil commitments.

(13) The negative image that emerged at that time was also fuelled by footage of a party after the arrival of Dutchbat in Zagreb. Shots of members of boisterous Dutchbat drinking beer have become the symbol of the alleged indifference of the Netherlands in general and of Dutchbat in particular to the fate of the Muslims killed in the mass executions. This footage, which has often been shown on television, was taken from a short excerpt from a much longer internal video, the full version of which was deposited in a public film archive by Defence in the autumn of 1995. This selection of images suggests that Dutchbat was partying in full awareness of the mass murders under the eyes of the press. All three suggestions are incorrect. The nature and scale of the mass killings were not yet known, yet alone fully realised; the partying was the spontaneous release of emotions after a very moving memorial service for their dead colleagues Raviv van Renssen and Jeffrey Broere. A few dozen men took part, a small minority of the battalion.

(13) The public condemnation of the role of Karremans was also affected by video footage, in this case recordings made by the VRS during his talks with general Mladic. It has to be stated that he was the victim of manipulation which led to his being filmed in a way that was fatal for his image. Someone put a glass in his hand in a situation in which he had just managed to meet a number of Dutchbat members who were being held hostage. Mladic's attitude left Karremans no chance at all, but where there were opportunities he seems to have said the minimum and not to have made any promises or concessions which were out of order in the given circumstances.

(13) From Zagreb on a highly critical view of what had happened predominated. The situation did not improve when it was discovered that the supply of information by Defence left a lot to be desired. Suspicion arose that an unjust attempt was being made to preserve the reputation of Dutchbat untarnished. Minister Voorhoeve was constantly under fire, was uninformed of the facts, and therefore called for a broad, comprehensive inquiry, a continuation of the debriefing on a larger scale. He counted on the loyalty, support and correct political sense of the army. However, the army top had different priorities, such as preserving the image of Dutchbat and of the army, as a result of which the minister was informed relatively late, often inadequately, and on a few occasions was not even informed at all. The debriefing report was inadequate. The army could clearly put its stamp on it. Voorhoeve and his aides knew that. Nevertheless, he considered that there was no alternative but to praise the report, because he had used it to keep questioners at bay for weeks. Immediate recognition that the report was inadequate would be a disowning of the army,

and he did not want that. Voorhoeve had become the prisoner of the debriefing report.

(14) The limited debriefing policy of the army top bounced back on the defence organisation like a boomerang. It was virtually paralysed, especially in the summer of 1998, by the constant Srebrenica exposures in the media. The new Minister of Defence, De Grave, felt the effects of this immediately after assuming office. He decided to act more forcefully: he ordered an inquiry to see whether Srebrenica had been hushed up. The Van Kemenade report found no evidence for that, but his investigation was not in the first instance intended to discover the truth; in the last resort it was about a problem of political administration that required an acute solution. Van Kemenade therefore did not conclude, as the present report does, that there was not only incapacity but also a deliberate attempt by the army top, contrary to the wishes of the Minister, to limit the flow of information and, where possible, to avoid sensitive issues. Van Kemenade failed to recognise the evidence for that; it should have led him, at least, to be more suspicious of his early conclusion that there had been no hushing up.

(15) After July 1995 the tragedy of Srebrenica has continued to have a profound effect, first of all for the survivors and next of kin of the population. For most of them, the events have wrecked their lives. In particular, many women from Srebrenica still suffer every day from what they have been through. Many of them had already had a series of exhausting and horrifying experiences before the setting up of the safe area. The attack, deportation and mass killings came after two years in a besieged fortress, in which the VRS used its 'stranglehold strategy' in an attempt to create an impossible situation in humanitarian terms. The process of digging up and identifying the corpses has still not been completed yet. In many respects the next of kin feel abandoned by the rest of the world, in Bosnia and outside it.

(15) The members of Dutchbat have also been deeply affected by their time in the enclave. Many of them have long-term psychological problems arising from their experiences in Srebrenica, and in some cases they are still serious. Many of them were not impressed by the counselling and aftercare they received. Their reception in the Netherlands, in an atmosphere of public debate in which Dutchbat was often presented in a very negative light, certainly did not help them to cope with their problems in a healthy and balanced way on the home front. That atmosphere left little room for understanding what it had 'really' been like according to the Dutchbat members. They did not recognise themselves in the image that dominated in the media, of deep black (mainly Bosnian) Serbs and lily-white Muslims. Most of the members of Dutchbat had difficulty in accepting that picture. The world that they had known during their stay in the enclave had been different.

(15) The mass killing had a strong shock effect in UN and NATO and contributed to a U-turn in US policy. In July 1995 a line was drawn at the menace to Gorazde, where British troops were stationed. The UN's lack of flexibility because of the need to maintain impartiality diminished and there was an increased readiness to deploy the air force. The military were given wider powers to deploy it, and the 'smoking gun' condition was dropped. The shelling of the Markale market in Sarajevo in August 1995 triggered tough air strikes by the UN and NATO against the Bosnian Serbian air defence. That united action - "Deliberate Force" - led to Dayton November 1995, where the reluctant parties were nevertheless forced to sign an agreement. The Netherlands played no role at all at this stage. It was even banned from the conference table./.

van holst en steijnen

From: Ruza <despot@wish.net>
To: Richard van houten <richardenbeba@wxs.nl>; Ksenija Sigulinski <sigu@worldonline.nl>; Hans Hupkes <hans.hupkes@planet.nl>; Global Reflexion <office@globalreflexion.org>; Nico & Neeltje steijnen <n.h.van.holst@freeler.nl>
Sent: vrijdag 26 april 2002 15:45
Subject: Fw: Demoralisering Dutchbat betekent failliet Srebrenica-operatie

----- Original Message -----

From: Hans Feddema <feddema@wish.net>
To: Hans Feddema Online 2 <feddema@wish.net>
Sent: Friday, April 26, 2002 11:32 PM
Subject: Demoralisering Dutchbat betekent failliet Srebrenica-operatie

Geachte lezer,

Het was Srebrenica of een laat NIOD-rapport waarover Paars uiteindelijk sneuvelde, en gisteren was er nog een inhoudelijk mager Kamerdebat hierover met het demissionaire kabinet. Zelf was ik enkele malen op bezoek in Bosnië tijdens de crisis, schreef erover en voorspelde een bloedbad, zij het van een geringere omvang dan het uiteindelijk werd in 1995. Anders dan Mient-Jan Faber van het IKV was ik als vredesactivist en Balkan-betrokkene of -kenner tegen de operatie in deze vorm, vooral omdat daarin de actie- en reactiemechanismen van geweld volledig werden veronachtzaamd, en omdat men valse illusies wekt door een stad in oorlog tot 'safe area' uit te roepen. Wat ik allang wist, maar de media min of meer verzwegen (en nu pas een beetje boven water komt), is het feit dat er in Srebrenica een Moslimleger aanwezig was van circa zesduizend man. Het moest formeel door Dutchbat worden ontwapend, maar in de praktijk deed het, ook nog door de Amerikanen stiekem, ondanks een embargo van extra wapens voorzien, provocerende uitvallen naar de omliggende Servische dorpen. Eén van mijn stellingen in bijgaand artikel is dat daardoor de relatie van Dutchbat en de Moslims allengs verslechterde en dat dit zijn houding in juli 1995 zeer nadelig beïnvloedde. Het is een nieuw en tot nu toe onderbelicht aspect, waaraan in de komende parlementaire enquête niet mag worden voorbijgegaan.

Uiteraard kunt u al mijn vroegere artikelen nog steeds vinden op mijn website:
<http://www.geocities.com/HansFeddema>

Met vriendelijke groet,
 Hans Feddema

DEMORALISERING DUTCHBAT TEKENT FAILLIET SREBRENICA-OPERATIE

Hans Feddema
 (26 april 2002)

In de parlementaire enquête over 'Srebrenica', waartoe de Kamer op 25 april besloot, zullen een aantal tot nu toe onderbelichte, maar voor het verloop van het drama wezenlijke zaken moeten worden uitgediept. Ik doel onder meer op de vraag waarom Dutchbat allengs anti-Moslim werd en ook in hoeverre dat doorwerkte tijdens de dramatische julidagen van 1995. Voorts denk ik aan de gevolgen van de aanwezigheid in Srebrenica van een Moslimleger van circa zesduizend soldaten, onderdeel van de 28ste divisie van het Bosnische regeringsleger. In de eerste plaats de gevolgen voor de relatie tussen Dutchbat en de Moslims en ten tweede de gevolgen voor de opstelling van de Serviërs, ook omdat de Moslimsoldaten onder leiding van de omstreden Nasr Orić regelmatig bloedige uitvallen deden naar de omliggende Servische dorpen. Uitdieping van deze zaak in de enquête is des te belangrijker, nu Netwerk via een NIOD-onderzoeker op 25 april bekendmaakte dat de Amerikanen deze soldaten ondanks een VN-wapenembargo jegens Bosnië in het geheim van wapens voorzagen, terwijl nota bene demilitarisatie van Srebrenica juist een van de taken van Dutchbat was.

Ik verbind de ook door NIOD gesignaleerde anti-Moslim-houding van Dutchbat aan het falen van de politici in het jaar 1993, rondom de uitzending, en in de periode tot juli 1995. Premier Kok stelde begin april van dit jaar dat 'niets doen geen optie' was. Een doodoener, want er waren genoeg alternatieven iets te doen in Midden-Bosnië, vooral humanitair zoals 'blauwhelmen' al deden, maar precies de Srebrenica-operatie was geen optie, of met de woorden van het NIOD, 'ondoordacht' en 'onuitvoerbaar'. Zelf zeg ik dat niet áchteraf. Aan Srebrenica en het 'safe areas'-concept lag voor mij vanaf het begin de dwaze gedachte ten grondslag dat men vrede kon handhaven in een gebied waar geen vrede heerst. Een safe area creëren in een oorlogsgebied is onzinnig, zeker in steden als Srebrenica, Zepa en Gorazde, waarvan de militaire inzet voor de oorlogvoerenden centraal stond, voor de Moslims om ze te behouden en voor de Bosnische Serviërs om ze te veroveren. Te meer omdat slechts een van de partijen had ingestemd met het instellen van de safe area, de ander uitdrukkelijk niet.

Het gebeurde op verzoek van de Moslimregering in Sarajevo, die inzag dat de steden militair volstrekt onhoudbaar waren en evacuatie van de bevolking eigenlijk de enige keus was om bloedvergieten te voorkomen. Zij klampte zich vast aan het safe areas-plan. Het bood een kans het Westen in de oorlog te betrekken en zo de drie steden wellicht te kunnen behouden. Ook leek evacuatie van de bevolking dan voorlopig niet nodig. Een safe area wekte immers de schijn van beschermplaats voor non-combattanten, wat meestal wordt aangeduid met een bijna identieke term, namelijk 'safe haven'. Er bevonden zich in Srebrenica wel veel vrouwen, kinderen en senioren, maar de stad was geen safe haven voor non-combattanten, omdat er, zoals gezegd, circa zesduizend soldaten verbleven. Dat maakte de zaak extra complex en dubbelzinnig. Als 'peace-keeping'-eenheid was Dutchbat gericht op neutraliteit, en dat botst nu eenmaal met het herbergen van soldaten van een van de partijen.

Vertrek van de soldaten naar elders in Bosnië of tijdelijk de wapens afgeven aan Dutchbat had voor de hand gelegen. In elk geval was het militair provoceren van de tegenpartij wel het laatste wat de hoeders van een safe area konden toestaan. Maar de Moslimsoldaten wilden beslist geen demilitarisatie en werden daarin gesteund door 'Sarajevo'. Safe area of niet, voor hen bleef Srebrenica een stad in oorlog en daarmee een uitvalsbasis naar de omliggende Servische dorpen. Door de aanwezigheid van Dutchbat kregen ze in hun optiek veeleer ruimte vrij om zich beter te kunnen wijden aan hun oorlogstaak via het doen van uitvallen. Dat was Dutchbat, dat onder meer als taak had 'het ontmoedigen van agressie door aanwezigheid', uiteraard een doorn in het oog, maar het kon daar weinig tegen uitrichten. Dutchbat kreeg het idee onder het mom van neutraliteit min of meer voor het karretje van een van de partijen te zijn gespannen. Reden dat het allengs niet meer boterde met de Moslims.

Men sprak een uiteenlopende taal of had voortdurend verschillende agenda's en verwachtingen. Dat is doodvermoeiend. Het leidde bij Dutchbat tot een groot gebrek aan motivatie. Bepaald niet de basis om in tijden crisis creatief te opereren. Ik ben het dan ook niet eens met het NIOD-rapport, wanneer er wordt gesteld dat de anti-Moslimhouding van Dutchbat geen negatief effect had op zijn opereren in juli 1995. Dat effect was er wel degelijk. De demoralisering van Dutchbat was er voornamelijk toe te herleiden.

Die demoralisering was een indicatie van het failliet van de operatie vanaf het begin. Minister van Defensie Ter Beek had dit moeten voorzien en er dus zo in 1993 nooit aan moeten beginnen. Maar ook in 1994, toen men merkte dat Dutchbat in plaats van aan peace-keeping te doen, een pion werd op het schaakbord tussen twee oorlogvoerenden, had men de fout kunnen herstellen door zich net als de Canadese voorgangers tijdig terug te trekken. Minister Voorhoeve schijnt er aan gedacht te hebben. Had hij het maar gedaan, dan was er een einde gekomen aan de illusie van schijnveiligheid. Sarajevo had zich dan op een andere strategie kunnen bezinnen, waardoor er waarschijnlijk heel wat Moslimmannenlevens waren gespaard. "Wie goedbedoeld de slachtoffers centraal stelt zonder naar de politieke context te kijken, kan wel eens meer slachtoffers maken dan helpen." Het is een uitspraak van de filosoof Hans Achterhuis naar aanleiding van de NAVO-bombardementen op Servië en Kosovo, maar ze is minstens zo relevant voor het Srebrenica-debacle.

Een tweede kwestie die meestal over het hoofd wordt gezien, is dat Dutchbat,

eenmaal in het wespennest beland zonder dat de politiek erop terug wilde komen, in het veld meer alternatieven tot zijn beschikking had dan de militaire strijd. Vechten viel niet binnen zijn mandaat, maar los daarvan was dat gezien de krachtsverhoudingen ook geen optie, zegt het NIOD terecht. Ook luchtsteun had niet geholpen. Srebrenica was medio 1995 geheel omsingeld en gelegen in een vallei, onbereikbaar voor hulp. Bovendien had Mladic dertig Dutchbatters gegijzeld. Dutchbat had echter de regie in handen moeten nemen, toen het merkte dat de beruchte Nasr Oric, die heel wat Serviërs uit de omliggende dorpen over de kling had gejaagd, met instemming van Sarajevo naar Tuzla was vertrokken. De Moslimsoldaten waren daardoor in de crisis van juli 1995 verstoken van hun leider, wat onder meer leidde tot de chaotische en onverstandige uitbraak van een deel van hen. Het zette extra kwaad bloed bij Mladic, maar erger was dat die mannen daarmee uit het zicht van Dutchbat kwamen, zodat de vijand naar believen met hen konden handelen.

Hetzelfde bleek het geval toen Dutchbat gedwee de hekken van de compound Potocari opende voor de Serviërs, overigens zonder dat er aanwijzingen zijn dat Mladic het plan had die met geweld te forceren. Daar had namelijk een ander deel van het Moslimleger samen met (andere) mannen en vrouwen zijn toevlucht gezocht. Dutchbat had de poort natuurlijk dicht moeten houden, maar ook als Mladic de hekken had geforceerd, was het een optie geweest gewoon met de Moslimmannen mee te gaan, en er op te staan hen niet in de steek te zullen laten, totdat hun veiligheid was verzekerd. Mladic zag, zoals gebruikelijk op de Balkan bij oorlog, alle mannen van rijpe leeftijd als soldaten, maar ook die hebben rechten als krijgsgevangenen. Waarnemers hadden die rechten kunnen waarborgen. Het mandaat, nogmaals, sprak niet voor niets over 'het ontmoedigen van agressie door aanwezigheid'. De Dutchbatters hadden dus in de buurt van de mannen moeten blijven als 'pottenkijkers', die elk moment groot alarm konden slaan.

Het was een blunder van Voorhoeve dat hij dat niet zag en Karremans daar niet op wees. Het maakt de schuld van de politiek in deze nog erger. Dutchbat had dat trouwens ook zelf kunnen of moeten bedenken. Het is alleen de vraag of het in de kritische julidagen van toen zelfs voor een waarnemerstaak nog wel de kracht had, totaal gedemoraliseerd en uitgeput als het was. Zo is de cirkel rond, omdat de demoralisering, zoals ik aantoonde, alles te maken had met de allengs ontstane anti-Moslimhouding van Dutchbat, en het laatste op zijn beurt te herleiden is tot het onzinnige idee van het handhaven van vrede in een gebied waar in het geheel geen vrede heerste. De verantwoordelijke politici hadden veel eerder moeten aftreden en hebben nu in de enquête heel wat uit te leggen. Het partijkiezen met geweld of via dubbelzinnige constructies als safe area's werkt escalerend en maakt extra slachtoffers. Dat is één. Ten tweede kan peace-keeping niet zonder instemming van beide partijen via een bestand of vredesakkoord, en ten derde heeft humanitaire interventie slechts zin indien men die strikt beperkt tot het afzonderen en redden van non-combattanten. Ziedaar in drie punten samengevat de les van Srebrenica.

Dr J.P. Feddema is antropoloog en publicist en was tijdens het conflict meerdere malen in Bosnië, ook in het kader van vredes- en GroenLinks-delegaties

(C) Hans Feddema, 2002

Hans Feddema
Nieuwstraat 10
NL-2312 KB Leiden
The Netherlands

Tel./Fax +31-(0)71-5122399
E-mail: feddema@wish.net

VRAGEN?

Voor eventuele vragen, suggesties en op- of aanmerkingen, mailt u naar Hans Feddema: feddema@wish.net

WEBSITE

Eerder verschenen artikelen zijn te vinden op de volgende URL:
<http://www.geocities.com/HansFeddema>

AAN- OF AFMELDEN/WIJZIGEN E-MAILADRES?

U kunt zich aan- of afmelden als ontvanger van artikelen door een e-mail te sturen naar feddema@wish.net, met vermelding in de subject header van resp. 'AANMELDING artikelen Hans Feddema' of 'AFMELDING artikelen Hans Feddema'.

NIOD-rapport Srebrenica

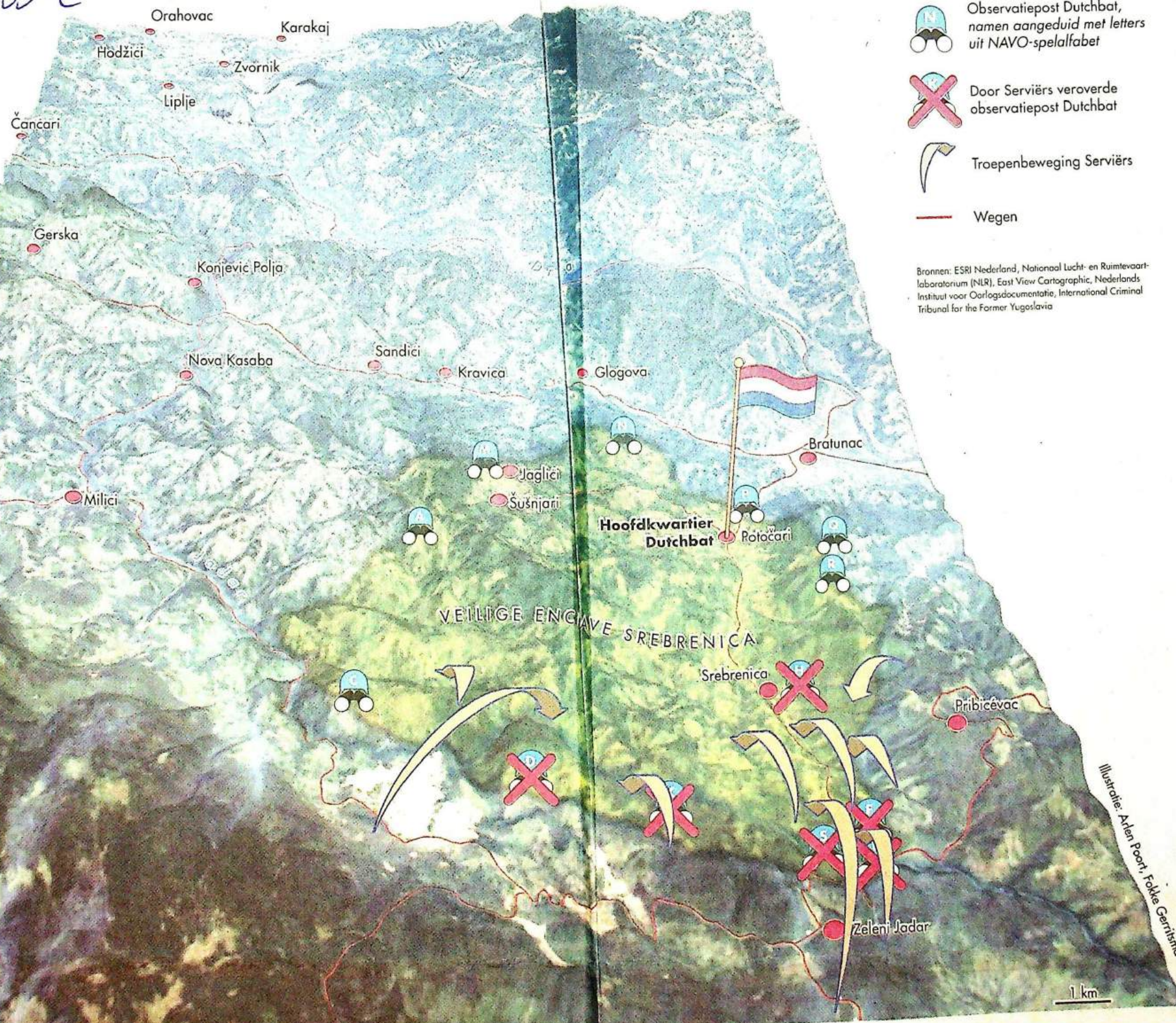
13-4-2002

De enclave Srebrenica

De veilige moslimenclave Srebrenica had een oppervlakte van ongeveer 50 vierkante kilometer en werd bewaakt door Nederlandse militairen (Dutchbat). Zij hadden zeventien observatieposten ingericht op strategische plaatsen aan de grens van het gebied. Het hoofdkwartier van Dutchbat bevond zich in Potocari; in het stadje Srebrenica was de Bravo-compagnie gelegerd.

Op 6 juli 1995 werd de enclave vanuit het zuiden aangevallen door Servische militairen. In de enclave bevonden zich op dat moment 30.000 tot 40.000 burgers en enkele honderden militairen van het moslimleger. De zuidelijke observatieposten werden door de Serviërs veroverd, waarop de Nederlandse militairen zich terugtrokken in de richting van Srebrenica. Moslimsoldaten doodden daarop een Nederlandse soldaat teneinde de terugtocht te verhinderen.

Toen bleek dat er geen sprake was van verzet door Dutchbat, trokken de Serviërs verder op. Op 11 juli werd de compound van de Bravo-compagnie ontruimd. De soldaten vluchtten vanuit Srebrenica en de overgebleven observatieposten in de richting van het hoofdkwartier in Potocari. De enclave is gevallen.

- Observatiepost Dutchbat, namen aangeduid met letters uit NAVO-spelalfabet
- Door Serviërs veroverde observatiepost Dutchbat
- Troepenbeweging Serviërs
- Wegen

Bronnen: ESRI Nederland, Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (NLR), East View Cartographic, Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia

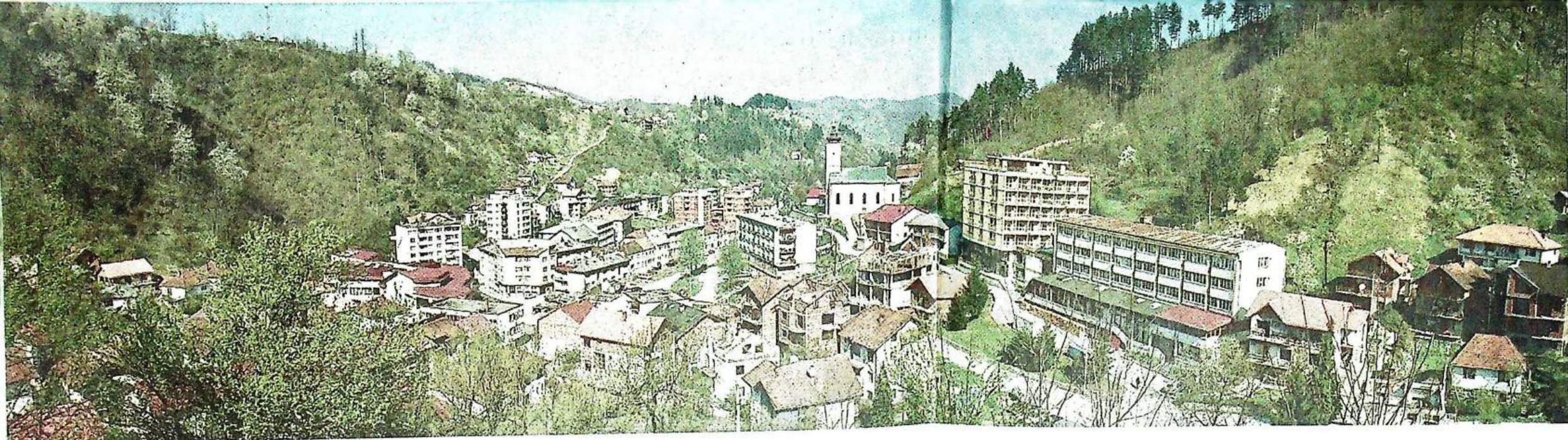
NIOD

Voor het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) was de regeringsopdracht voor een Srebrenica-onderzoek een geschenk uit de hemel. Want had het NIOD nog wel bestaansrecht, vroegen historici, politici en zelfs ex-medewerkers van het instituut zich de laatste jaren openlijk af. Niet voor niets stelde de toenmalige minister van OC&W Jo Ritzen in 1996 een commissie in die moest adviseren over de toekomst van wat tot 1999 nog het RIOD (Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie) heette. De uitkomst loog er niet om. Volgens voorzitter E.H. Kossman was er sinds het afscheid van RIOD-directeur Loe de Jong – in 1979 – sprake van een „langdurig interregnum“. Het historisch onderzoek vertoonde gaandeweg steeds minder samenhang, het instituut zou zich breder en internationaler moeten gaan oriënteren.

Het was niet voor het eerst dat er aan het bestaansrecht van het instituut werd getwijfeld. Al in 1948 pleitte de toenmalige minister van OK & W, J. Gielen, voor de afschaffing van de rijksinstelling die nog geen drie jaar daarvoor in het leven was geroepen om historisch onderzoek te verrichten naar de Tweede Wereldoorlog. Hij – en minister van Financiën Lieftinck met hem – vond het RIOD een te grote financiële belasting in een tijd dat alle zeilen moesten worden bijgezet voor de wederopbouw. Maar een meerderheid van de landsbestuurders dacht daar anders over – voor hen lag de oorlog nog te vers in het geheugen. Het RIOD lifte lange tijd mee op de bekendheid van zijn eerste directeur, Loe de Jong, die zou uitgroeien tot de bekendste historicus in de Nederlandse geschiedenis. Zijn 14-delige standaardwerk *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog* – dat tussen 1969 en 1991 gepubliceerd werd – behaalde ongekend hoge verkoopcijfers. Alhoewel het RIOD ook na zijn vertrek spraakmakende onderzoeken bleef produceren, zoals het in 1999 verschenen rapport van Gerard Aalders over de ontvreemding van joods bezit, leek het instituut zijn beste tijd te hebben gehad.

De huidige directeur, J.C.H. Blom, heeft de aanbevelingen van de commissie-Kossman ter harte genomen. Onder het kopje 'lopend onderzoek' op de NIOD-website wordt onder meer een dissertatie over 'de Japanse bezetting van Java en Su-

Illustratie: Arjen Paart, Foke Gerritsma

Srebrenica, april 2002 Foto Flip Franssen

Ook voor Milošević biedt het rapport goed nieuws

Het rapport van het NIOD wordt bij het Joegoslavië-tribunaal nu zeer goed bestudeerd. Milošević wil het gaan gebruiken voor zijn eigen verdediging.

Cees Banning en Petra de Koning

Er zullen weinig mensen zó tevreden zijn geweest over het NIOD-rapport als oud-president Slobodan Milošević. In de rechtszaal van het Joegoslavië-tribunaal had hij al eens gezegd dat hij pas achteraf hoorde wat er was gebeurd na de verovering van de moslimenclave Srebrenica, in de zomer van 1995. Hij had toen, zei hij, meteen de Bosnisch-Servische president Radovan Karadžić gebeld, maar die wist van niks. Milošević – die in Den Haag terecht staat voor oorlogsmisdaden in Kosovo en Kroatië, en voor genocide in Bosnië – kan nu ook het NIOD-rapport gebruiken om zichzelf te verdedigen. De onderzoekers hebben, schrijven ze, geen aanwijzingen gevonden dat er over de massamoord „politieke of militaire af-

stemming” was geweest tussen de Bosnisch-Servische legerleiding en de regering van Milošević in Belgrado. Ze noemen die afstemming „ook niet erg waarschijnlijk”. Milošević zou zelfs kunnen denken dat in het rapport wordt bevestigd wat hij zei over Karadžić. Volgens het NIOD is het „onduidelijk” of die ervan af geweten heeft. De hoofdschuldige is generaal Ratko Mladić, en die had in die tijd „een slechte verhouding” met zijn politieke baas.

Het rapport *Srebrenica, een 'veilig' gebied* werd afgelopen woensdag openbaar gemaakt. Al een paar dagen daarvoor waren er advocaten van verdachten van het tribunaal die wilden weten waar ze het konden krijgen, en of er een vertaling van kwam. Want de moord op duizenden moslims staat niet alleen in de aanklacht tegen Slobodan Milošević. Eerder al werd de Bosnisch-Servische generaal Radislav Krstić veroordeeld voor betrokkenheid bij het bloedbad – hij kreeg 46 jaar voor genocide, hij ging in hoger beroep. En in de gevangenis van het tribunaal zitten er nog meer die zijn aangeklaagd voor oorlogsmisdaden na de verovering van Srebrenica. Over de verdachten Vidoje Blagojević, Dragan Obrenović en Dragan Jokić – hoge militairen in het Bosnisch-Servische leger – zegt het NIOD dat hun verantwoordelijkheid „niet ontkend worden”. De NIOD-onderzoekers beschrijven gedetailleerd hoe, waar en wanneer de

executies van de duizenden moslims uit Srebrenica werden uitgevoerd en welke eenheden eraan meededen. Het plan voor de massamoord zou pas ná de val van de enclave zijn bedacht. De Bosnisch-Servische legerleiding had er volgens de onderzoekers niet op gerekend dat moslimsoldaten uit de enclave probeerden te ontsnappen. De reactie op die 'uitbraak' was buitensporig gewelddadig geweest, door haat en wraakgevoelens. Het NIOD heeft voor dit deel van het onderzoek vooral documenten en getuigenissen gebruikt die de afgelopen twee jaar in het proces tegen generaal Krstić aan de orde waren gekomen. Maar de onderzoekers hadden ook inzage in

TRIBUNAAL DEN HAAG

Het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie heeft bij het samenstellen van het rapport over Srebrenica gebruik gemaakt van de openbare en vertrouwelijke documenten van het Joegoslavië-tribunaal. Begin 1993 werd op initiatief van de VN-Veiligheidsraad het tribunaal opgericht voor de berechting van oorlogsmisdadigers vanaf 1991 in het vroegere Joegoslavië. Voor de aanklachten maakt het tribunaal intensief gebruik van informatie die is verzameld door de inlichtingendien-

sten, met name de Amerikaanse, Britse en Duitse. In het begin waren de inlichtingendiensten zeer terughoudend in het verstrekken van informatie, maar na een intensieve lobby van openbaar aanklager Richard Goldstone en zijn opvolger Louise Arbour kon het tribunaal over steeds meer informatie beschikken. In het proces tegen Radislav Krstić, de tweede man na legerleider Ratko Mladić, was de meest belastende informatie afkomstig van inlichtingendiensten. Het ging daarbij om transcripten van gesprekken waarin Krstić bevelen geeft om de moslimmannen (door de generaal omschreven als 'pakketjes') te vermoor-

den. Documentatie over de organisatie van de massamoord ontbreekt, volgens het tribunaal. Krstić is veroordeeld tot een gevangenisstraf van 46 jaar voor zijn aandeel in de genocide in Srebrenica. De commandant van de Bosnisch-Servische eenheid die in de zomer van 1995 Srebrenica veroverde is in hoger beroep gegaan. Het is een van de vele zaken in de rechtszalen van het VN-tribunaal waarbij het gaat om Srebrenica. En ook in een mogelijke rechtszaak in Den Haag tegen de twee belangrijkste, nu nog voortvluchtige verdachten, de Bosnisch-Servische leider Radovan Karadžić en opperbe-

diensten bij de voorbereidingen betrokken waren. „Eerder het tegendeel”, schrijft het NIOD. Bij de militaire leiders in Belgrado heerste „ongeloof” over de executies in Bosnië. En ze zouden geïrriteerd zijn. „Ze vonden ook dat de VN en de NAVO nodeloos waren geprovoceerd.” Milošević zelf zei die zomer tegen EU-commissaris Hans van den Broek en de Spaanse EU-voorzitter Javier Solana: „Ik heb geen woorden voor wat daar is gebeurd.”

In juli 1996 getuigde Dutchbat-commandant Thom Karremans voor het Joegoslavië-tribunaal. De bedoeling was dat zijn getuigenis, en ook die van andere Dutchbat-militairen, als bewijsmate-

riaal zou dienen in een mogelijk proces tegen Mladić en Karadžić, maar de getuigenissen werden ook al gebruikt in de zaak tegen generaal Krstić. Het NIOD onthult dat de militairen op hun verhoor werden voorbereid door juristen van de landmacht, „hoewel naar buiten toe het tegendeel werd beweerd”. In de voorbereidende gesprekken werden uitspraken en passages die volgens Defensie „vragen zouden kunnen oproepen” geschrapt of aangepast.

Aan het eind van Karremans' getuigenis voor het tribunaal stelde een van de rechters hem een vraag over de laatste ontmoeting die hij in Bosnië had gehad met Mladić, op 21 juli 1995. Had Karremans het in dat gesprek nog over de executies gehad, waarover hij toen al had gehoord? Had hij ertegen geprotesteerd? Nee, zei Karremans. Hij was niet voorbereid geweest op die ontmoeting. En: „Om eerlijk te zijn: het idee kwam niet bij me op om hem te vragen wat er was gebeurd met de vluchtelingen.” Het NIOD schrijft nu dat Karremans in een voorgesprek met de aanklager van het tribunaal had gezegd dat hij wel een keer tegen Mladić, die hij zes keer ontmoette, over de executies was begonnen. Had hij daar in de rechtszaal niet aan gedacht? De NIOD-onderzoekers weten het niet. Wat Karremans er in zijn eigen boek over opmerkt, schrijven ze, „voedt de twijfel of er ooit bij Mladić is geprotesteerd”.

maira (1942-1943) als...
interactie tussen de Japanse bezoekers en de Indonesische maatschappij aangekondigd. Ook het woensdag gepresenteerde Srebrenica-rapport wijkt in meerdere opzichten af van eerdere NIOD-publicaties. Niet alleen is het onderzoek internationaler van opzet, maar ook breder. Voor het eerst in de geschiedenis van het NIOD komt de Tweede Wereldoorlog er niet aan te pas. Of het NIOD met het Srebrenica-onderzoek weer op de kaart staat moet volgens menigeen nog blijken. Hier en daar wordt geopperd dat het instituut zichzelf met deze opdracht in de nesten heeft gewerkt: goede historici zijn nog geen goede onderzoekers. Zoals Frans Smits, hoofdredacteur van het *Historisch Nieuwsblad* daags voor de verschijning van het rapport in deze krant opmerkte: „Als pers en publiek dit rapport slecht ontvangen, is dat een ramp voor het NIOD en voor Blom.”

1 17 maart 2002 Srebrenica en de feiten die onbesproken blijven

VAN DE REDACTIE

Nu het NIOD met haar rapport verschenen is, publiceren we in enkele aflevering achtergronden en informatie die onvoldoende in de berichtgeving genoemd worden, en die van cruciaal belang zijn om te weten wat zich heeft afgespeeld. In dit nummer plaatsen we als eerste het artikel dat TARGETS twee jaar geleden heeft gepubliceerd.

De massaslachting van achtduizend moslim mannen die op willekeurige wijze door de Bosnisch-Servische troepen na de val van Srebrenica in juli 1995 zouden zijn vermoord, wordt niet alleen omschreven als een oorlogsmisdad, maar is ook algemeen aanvaard als een genocide, het systematisch elimineren van een volk.

De beschuldiging over de massamoord wordt als een vaststaand gegeven voortdurend herhaald, zonder deze met bewijzen te staven. Na jaren van opgravingen zijn slechts honderden lijkens geïdentificeerd. Weliswaar zijn er duizenden lijkens gevonden in de omgeving, maar wie die mensen zijn is niet duidelijk. Bekend is dat de moslims, o.l.v. Nasser Orić meer dan 2000 Serviers uit omliggende dorpen hebben vermoord. Worden deze mensen meegerekeld?

Waarom mag de waarheid over Srebrenica niet boven tafel komen. Wat moet verborgen blijven in geheime documenten, die zelfs voor het Joegoslavische Tribunaal niet toegankelijk zijn. Het bewijs van een massamoord, met de Nederlandse troepen als toeschouwers, of het bewijs dat dit juist niet heeft plaatsgevonden en de aanklacht op de Servische leiders Kanazir en Mladic op een mythe berust.

De belangrijkste NAVO-machten hebben Srebrenica aangegeven om hun opstelling in internationale relaties te veranderen. Hun politiek inzake internationale conflicten heeft totaal nieuwe dimensies gekregen.

De Verenigde Naties zijn in diskrediet gebracht vanwege het machteloos toekijken terwijl er genocide plaatsvond. Het opende de weg voor Amerikaans ingrijpen, al dan niet in NAVO-verband.

De journalistieke nauwkeurigheids is ten proef gevallen aan propaganda. En de media, die verweven zijn met heersende economische en militaire krachten, hanteren een dubbele moraliteit van selectief toegespaste 'mensrechten', waardoor complete volken gecriminaliseerd zijn.

Auschwitz

Vooraf in Duitsland had Srebrenica een bijzondere weerklank. Hier lag de kans om het stigma van de misdaden uit de Tweede Wereldoorlog uit te wissen. Deze misdaden uit de nazitijd werden door de gevestigde wereld na de oorlog als referentiepunt gebruikt. Srebrenica met Auschwitz vergelijkbaar bleek een comfortabele manier om de misdaden van de nazis te bagatelliseren.

De nieuwe minister van Buitenlandse Zaken, Joska Fisher, bewees zijn 'Regeringsfähigkeit' door Srebrenica met succes te gebruiken in zijn campagne om de Groenen in Duitsland van hun traditionele anti-oorlogsstandpunt af te brengen.

De beschuldiging dat de Serviers een traditionele vijand - genocide pleegen, is door Duitse politici ter linker en ter rechter zijde dankbaar aangegeven. Het biedt Duitsland de mogelijkheid om de historische verantwoordelijkheid voor de dood van 1,6 miljoen Joegoslaven die het slachtoffer werden van Joegoslavië in de Tweede Wereldoorlog, te vergieten.

Het feit dat de Duitse oorlogsmisdaden in Joegoslavië in de Tweede Wereldoorlog tot op de dag van vandaag in de Duitse Bondsrepubliek niet zijn bestraft, terwijl Duitse rechtbanken wel vonnissen vellen inzake oorlogsmisdaden in Bosnië, getuigt van arrogantie.

In mei 1999 veroordeelde een Duitse rechtbank Gestapo-assistent Alfons Götzfrid tot tien jaar voorwaardelijke gevangenisstraf voor medeplichtigheid aan de moord op zeventienduizend joden. In dezelfde maand bevestigde het Duitse Hoogerechtshof het vonnis van een lagere rechtbank die de Bosnische Servier Nikola Jorgic tot dertien jaar had veroordeeld wegens betrokkenheid bij de 'genocide' op dertig Bosnische moslims tijdens de burgeroorlog. Zijn straf was niet voorwaardelijk.

Kettingen

Dit alles is mogelijk gemaakt door een enorme propagandacampagne over een massamoord die nog bewezen moet worden. Vervolgens moet deze massamoord dienen als bewijs voor een 'genocide', die ook nog bewezen moet worden.

Het Joegoslavië-tribunaal is nu al vier jaar naartoe op zoek naar massagraven die hun aanklacht tegen de Bosnisch-Servische leiders Radovan Karadzic en Radko Mladic voor genocide op de Bosnische moslims moeten onderbouwen. Hetzelfde verhaal herhaalt zich nu in Kosovo met de ernstige Albanen als slachtoffers, terwijl de beschuldiging voor de moord op achtduizend moslims nog bewezen moet worden.

Dit detail wechteld de Duitse minister van Defensie, Rudolf Scharping, er niet van om zijn eigen versie naar buiten te brengen, waarbij hij alleen van mening verschilt over de aantallen. Schaping verklaarde dat er tussen achtduizend en dertigduizend mensen waren omgebracht en kwam verder met het ongelooflijke verhaal dat de troepen van de VN-vredesmacht, aan kettingen gebonden, werden gedwongen toe te kijken.

Oorlog als zodanig met al zijn verschrikkingen, vervoestingen en vluchtende mensen op zoek naar veilige plaatsen voldoet niet langer. De publieke opinie is zo ongevooelig geworden voor 'normal' geweld, dat alleen overdrivingen - tot aan openlijke leugens - nog lijken te kunnen overtuigen.

Verkrachting moet 'systematische massaverkrachting' worden. Oorlogsgraven worden 'massagraven'. Een moord met voorbedachte raad wordt 'genocide'.

Elke speculatie - of opzettelijke vervalsing - is gebaseerd op onbewezen rapporten, wat tegelijkertijd leidt tot nieuwe speculaties, waarvan de meesten afkomstig zijn van desinformatiecampagnes van geheime diensten, journalisten en persbureaus. Voortdurend herhaald als een vaststaand feit wordt een ieder die het waagt vragetekens te zetten verhaal gelijneveld.

Spuurwerk

In september 1998 werden er volgens de VN-vluchtelingorganisatie UNHCR 7076 mensen als vermist beschouwd. Het Rode Kruis spreekt in november 1999 nog steeds van 7333 vermisten en 2000 lijken. Op 13 september 1995 gaf het

Comité van het Internationale Rode Kruis de volgende verklaring uit: 'Het hoofd van de operaties in West-Europa, Angelo Gaedinger, heeft van 2 tot 7 september een bezoek gebracht aan Pale en Belgrado, om van de Bosnisch-Servische autoriteiten informatie te krijgen over het lot van drieduizend personen uit Srebrenica die volgens ooggetuigen door de Bosnisch-Servische troepen waren gearresteerd. Het Internationale Rode Kruis heeft gevraagd om zo spoedig mogelijk toegang te krijgen tot alle arrestanten (tot nu toe was het slechts mogelijk om tweehonderd gevangenen te bezoeken), en om details over mogelijke doden. Het Internationale Rode Kruis heeft ook de autoriteiten van Bosnië-Herzegovina benaderd met het verzoek om informatie over de vijfduizend personen die uit Srebrenica zijn gevlucht en waarvan sommigen Central-Bosnië hebben weten te bereiken'.

Nachmerrie

Op 15 september 1995 komt de New York Times met andere getalmen: 'Ongeveer achtduizend moslim mannen uit Srebrenica, de eerste van de twee door de Verenigde Naties aangegeven 'veilige gebieden' die in juli onder de voet zijn gelopen door de Bosnisch-Servische troepen, worden verniet, aldus het Rode Kruis. Onder de vermisten bevinden zich drieduizend mensen, vooral mannen, die door de Serviers zijn gearresteerd. Na de val van Srebrenica heeft het Rode Kruis een lijst van tienduizend namen van verniste personen samengesteld, aldus Jessica Barry, een woordvoerder. Naast deze gearresteerde personen zijn vijfduizend mensen 'simpelweg verdwenen', vertelde zij'.

Behalve het optellen van de drieduizend krijgsgevangenen bij de vijfduizend gevluchte personen, waarmee zowel de cijfers als de zwaarte van de beschuldigingen werden opgeblazen, is het feit dat het Rode Kruis de autoriteiten van Bosnië-Herzegovina om informatie over de vijfduizend vluchtelingen heeft gevraagd (van wie sommigen Central-Bosnië hebben bereikt) volledig uit het nieuws verdwenen.

In de week na de inname van Srebrenica (18 juli 1995) berichtte de New York Times: 'Tussen drie- en vierduizend Bosnische moslims, die door VN-functionarissen als vernist waren opgegeven na de val van Srebrenica, zijn er in geslagen zich door de vijandelijke linies naar het gebied van de Bosnische regering te begeven. De groep, waaronder gewonden, glipte door de Servische linies en trok ongeveer vijftig kilometer door de bossen naar veilige gebieden'.

Op 2 augustus 1995 voegde de Britse Times de volgende bevestiging toe: 'Duitzenden van de verniste Bosnische moslim soldaten van Srebrenica, die centraal staan in rapporten over mogelijke massa-executies door de Serviers, zijn in veiligheid ten noorden van de Bosnisch-Servische troepen honden van de veilige aftocht van moslim soldaten, als ook burgers uit Srebrenica, is voor de Verenigde nachmetrie gebleken'.

'Het Rode Kruis in Genève verklaarde dat zij voor de eerste keer gisteren van bronnen heeft vernomen dat ongeveer tweeduizend Bosnische

regeringstroepen zich in een gebied ten noorden van Tuzla bevonden. Zij waren er in geslagen uit Srebrenica te ontkomen zonder hun families te informeren, aldus een woordvoerder, die er aan toevoegde dat het niet mogelijk was om de rapporten te controleren omdat de Bosnische regering weigerde het Rode Kruis tot het gebied toe te laten'.

Vertiezingsfraude?

Twee weken voordat de vertegenwoordigers van het Rode Kruis, Angelo Gaedinger en Jessica Barry, hun aantallen aan de pers bekend maakten, gaf een andere woordvoerder van het Internationale Rode Kruis, Pierre Geulter, een belangrijk detail vrij. In een interview in de Junge Welt van 8 augustus 1995 zei hij: 'Alles bij elkaar komen we aan ongeveer tienduizend vermisten (uit Srebrenica). Maar sommigen kunnen ook dubbel geteld zijn. Voordat we klaar zijn (met het uitzoeken van de dubbel getelde personen) kunnen we geen exacte informatie geven. Ons werk wordt verder gecompliceerd door het feit dat de Bosnische regering ons heeft gemeld dat een paar duizend vluchtelingen door de vijandelijke linies zijn gebroken en opnieuw zijn gearresteerd in het Bosnische leger. Deze personen worden daarom niet vernist, maar kunnen niet van de lijst van vermisten worden geschrapt (...) omdat we hun namen niet hebben gekregen'.

Omdat het cijfer van de 'vermisten' die vervoedersteld worden te zijn constant op ongeveer achtduizend blijft steken, is het redelijk aan te nemen dat de regering het Rode Kruis nooit de namen heeft gegeven van hen die veilig de moslim gebieden hebben bereikt.

Professor Milivoje Ivanisovic van de universiteit van Belgrado heeft de lijst van het Rode Kruis onderzocht en ontdekt dat zich onder de 'vermisten' vijfhonderd mensen bevinden die reeds voor de val van Srebrenica waren overleden.

Nog interessanter is de vergelijking van de lijst van het Rode Kruis met de kieslijst van de verkiezingen van herfst 1996. Professor Ivanisovic stelt de vast dat 3016 mensen die door het Rode Kruis als 'vermist' worden beschouwd, voorkomen op de verkiezingslijsten van het volgende jaar. Ofwel de moslim regering liet de doden stemmen (verkiezingsfraude!) of de kiezers leidden nog en de massamoord is gefraudeerd.

Waan

Twee dagen na de val van Srebrenica werd ook Zepa, een tweede moslim enclave en een door de VN veilig verklaard gebied, door de Bosnisch-Servische troepen ingenomen. Onder de verdedigers van Zepa bevonden zich honderden 'vermisten' uit Srebrenica. De New York Times bericht: 'De gewonde (moslim) troepen werden achtergelaten toen de Bosnisch-Servische troepen de stad op dinsdag onder de voet lieden, werden de gewonden voor behandeling naar het Kosovo Ziekenhuis in Sarajevo gebracht. Velen van hen reis begonnen in Srebrenica en de hun reis in gevlucht toen het 'veilige gebied' op 11 juli in Bosnisch-Servische handen viel'.

Deze mensen waren er niet in

geslagen om Tuzla te bereiken, zoals de meeste vluchtelingen, maar werden in plaats daarvan de verdedigers van Zepa. 'Ongeveer 350 van ons slaagden erin om zich uit Srebrenica te vechten en Zepa te bereiken', zei Sadik Ahmetovic, een van de 151 mensen die vandaag naar Sarajevo werden geëvacueerd voor medische behandeling. (...) Zij verklaarden dat zij niet slecht zijn behandeld door de Servische troepen.'

Smokkelen

De grote publiek wordt door de media nog steeds in de waan gelaten als zou er in Srebrenica een massamoord hebben plaatsgevonden. Ook de betrokkenen in Srebrenica werden in het ongewisse gelaten, getuige de vele demonstraties van vrouwen die van de regering Izetbegovic opheldering eisten over het lot van hun familiesleden, die naar hun volle overtuiging nog in leven waren.

Op 17 januari 1996 publiceerde de Britse Guardian een artikel over een groep voormalige krijgsgevangenen uit Srebrenica en Zepa, die na hun inwijddstelling onmiddellijk naar Dublin (Ierland) werden gevlogen. Zij verklaarden dat nog honderden Bosnische moslim krijgsgevangenen in twee geheime krijgsgevangenkampen - bij Sijarovic en Mitrovo Polje - werden vastgehouden. Deze mensen kwamen vrij in het kader van het akkoord van Dayton.

Het Rode Kruis onderhandelde enkele weken over hun vrijlating en de toestemming om ze naar derde landen te brengen. Een woordvoerder verklaarde dat de meesten naar de Verenigde Staten of Australië gingen, anderen werden naar Italië, België, Zweden, Frankrijk en Ierland gebracht. 'Waarom zouden krijgsgevangenen, die normaal gesproken naar hun families willen terugkeren, naar derde landen worden gebracht met papieren om in Ierland te blijven? Waarom helpt het Rode Kruis bij het smokkelen van mensen, weg van hun families en vrienden? Waren hun families op de hoogte gebracht?'

Glimp

De voormalige gevangenen werden verspreid over vele landen. Het regeringspersbureau pro-moslim TWRA bericht: 'De Verenigde Staten hebben besloten om 214 Bosniërs die na de val van Srebrenica en Zepa in

Servische krijgsgewangenschap zijn gemaakt, te accepteren en de status van vliechding te geven.

TWRA bericht verder: 'De 103 Bosnische soldaten die onlangs zijn vrijgelaten, zijn tegen hun wil naar Australië gebracht', aldus hun commandant Osmo Zimic. Zimic bekriftigde ook de UNHCR, waarvan een woordvoerder beweerde dat de soldaten naar Australië wilden en in geen geval naar Bosnië onder ze veld konden worden voor deserte. Zimic ontkende dit ten stelligste.

Het bedrog van Srebrenica laat een glimp zien van de Nieuwe Wereldorde zoals die begint vorm te krijgen: de UNHCR helpt bij het laten ontstaan van vliechdingen, het Rode Kruis helpt met het scheiden van families en de tribunaal beschuldigen voordat naar bewijzen wordt gekeken en helpen bovendien met het verborgen van bewijzen die haar aanwijzingen ontkrachten.

Spionagetoro's

De aanklachten tegen de Bosnisch-Servische leiders vinden hun oorsprong in de besloten zitting van de Veiligheidsraad op 10 augustus 1995. De toenmalige ambassadrice van de Verenigde Staten bij de VN, Madeleine Albright, liet spionagetoro's zien die zouden moeten bewijzen dat de Serviers na het veroveren van Srebrenica op grote schaal misdaden hebben gepleegd tegen de moslim burgerbevolking. Slechts drie van de acht foto's werden openbaar gemaakt. De anderen waren geheim, waaronder de foto's van mensen die waren samen-geschoold op een voorbahld.

De New York Times schreef: 'Volgens een Amerikaanse regeringsvertegenwoordiger die de foto's had gezien, toonden deze honderden, wellicht zelfs duizenden moslim mannen en jongens op een veld nabij een voormalig station, ongeveer acht kilometer van Srebrenica. Een opname van een paar dagen later toont een groot gebied waar de aarde kort geleden is omgewoeld, met dezelfde kenmerken als reeds bekende massagraven bij het station, dat nu leeg is.' Het commentaar van de anonieme Amerikaan die inzage had in de geheime foto's roept de volgende vragen op: als ze de personen niet precies hebben kunnen tellen om vast te stellen of het om honderden dan wel duizenden personen gaat, hoe kan dan worden vastgesteld dat het hierbij gaat om moslim mannen en jongens? Waarom geen Servische vrouwen en meisjes? Kennelijk zagen de leden van de Veiligheidsraad iets heel anders op de foto's. De New York Times volgde de gebeurtenissen in de Veiligheidsraad en meldde: 'De foto's tonen een aantal velden bij Novo Kasaba, in de buurt van Srebrenica, waar kennelijk Bosnische moslim families waren samenge-dren.'

Slechts een detail? Werden deze vrouwen en kinderen voorbereid op een busrocht naar Tuzla? Is dat de reden waarom de foto's niet in de openbaarheid kwamen?

Verdruven

De fotoreportage van Madeleine Albright viel samen met de grootsse operatie van etnische zuiveringen van de gehele oorlog in Joegoslavië: meer dan 250 duizend Serviers werden door de Kroaten uit de Krajina van

huis en haard verdreven of vermoord, met actieve Amerikaanse hulp.

Om de aandacht van deze menschenrechtenschendingen, die door een bondgenoot werden gepleegd, af te leiden en om te voorkomen dat de Veiligheidsraad sancties tegen Kroatië zou instellen, beschuldigde de Amerikaanse regering de Serviers van nog meer afschuwelijke misdaden. De aanlijging dat de Serviers 'genocidie' plegen, rechtvaardigt alle misdrijven die tegen welke Servier dan ook worden gepleegd. Dat werd opnieuw bewezen tijdens de NAVO-agressie tegen Joegoslavië in 1999.

Alle relevante dossiers met betrekking tot Srebrenica zijn als 'geheim' geclassificeerd voor de komende dertig tot vijftig jaar en liggen opgeslagen in het hoofdkwartier van de Verenigde Naties in New York.

Zelfs het Joegoslavië-tribunaal heeft geen toegang tot deze informatie. Dit is gebeurd op verzoek van drie permanente leden van de Veiligheidsraad die hun gegevens geheim willen houden, namelijk Engeland, Frankrijk en de Verenigde Staten.

Er is geen enkele rechtvaardiging voor het geheim houden van 'misdan-

den tegen de menselijkheid'; per definitie zijn deze dossiers eigendom van de gehele mensheid. De vraag rijst of deze landen bewijs voor misdaden achter houden of het bewijs dat er geen misdaden zijn gepleegd?

Even schuldig

In het streven naar afscheiding, zoals Slovenië en Kroatië al eerder deden, stond de moslim regering voor een probleem: de moslims hadden geen meerderheid onder de bevolking, controleerden een beperkt territorium en misten de militaire kracht om hierna verandering te brengen.

De islamitische partij (SDA) van president Izetbegovic zette daarom een campagne in om de internationale publieke opinie te betrieffen. Ze wilde druk uitoefenen op de Verenigde Staten en de andere NAVO-lidstaten en de andere 'Tijme Magazine' den om hulp te bieden. 'Tijme Magazine' schreef op 17 augustus 1992: 'Bosnische moslims vechten op hetzelfde nauwe niveau als hun tegenstanders en zijn even schuldig aan barbaari. Zij overdriften de geweldadeden van de Serviers om sympathie en steun te krijgen.' Op dat moment hadden de politie-

opgravingen naar bewijzen te doen. Toen het voorjaar van 1996 naderle en de Amerikaanse regering nog steeds niet met duidelijke bewijzen was gekomen, werden het tribunaal en de toenmalige aanklager Richard Goldstone buitengewoon nerveus. In januari 1996 verklaarde Goldstone dat 'het opgraven van de lijken noodzakelijk was om de identiteit en de tijd en oorzaak van overlijden te kunnen vaststellen om zo de bewijsvoering te onderbouwen'. Wat hij verklaarde zou als een waarschuwing moeten worden opgevat. Als het tribunaal zou functioneren als een rechtbank, dan zou de meest logische stap zijn om eerst vast te stellen of er een misdaad is gepleegd en niet eerst een aanklacht te formuleren en dan pas naar bewijzen te zoeken!

Te weinig lijken

De opgravingen begonnen in het voorjaar van 1996. Aan het einde van het jaar, nadat de stoffelijke overblijfselen van hen die duidelijk in gevecht of op de vlucht waren gedood waren vastgesteld, begonnen de onderzoekers van het tribunaal zich af te vragen waar alle lijken waren gebleven. In november 1996 berichtte de Sunday Times: 'Van de duizenden mannen en jongens die in de veilige gebieden van de VN door de Bosnisch-Servische troepen zijn geksceueerd, zijn er slechts een paar honderd opgegraven (minder dan tien procent van de zeverduizend vermiste moslims). Van de opgegraven lichamen werden geen forensische details bekend gemaakt over de tijd, oorzaak en omstandigheden van hun dood.'

In het voorjaar van 1998 meldt het persbureau Reuters dat er na twee jaar graven in de omgeving van Srebrenica nog vijftien stoffelijke resten zijn gevonden. Het wordt duidelijk dat het tribunaal over onvoldoende lichamen en kogels beschikt om de aanklacht te staven. Tenzij we moeten geloven dat de Serviers met één kogel vijf mensen hebben vermoord. Met een vooruitziende blik merkte Madeleine Albright al tijdens het laten zien van de foto's in de Veiligheidsraad op dat 'we de Bosnische Serviers scherp in de gaten houden, mochten zij proberen bewijzen van hun misdaden uit te wissen.'

Opgelost

Verklaringen voor het tekort aan lijken werden gezocht en gevonden. De Sunday Times nam het citaat over en speculeerde dat de lichamen waren opgelost in een uiterst geringe vloeistof van natriumhydroxide, dat 'niet gemakkelijk vlees oplost en nagenoeg geen sporen achterlaat'. Tegelijkertijd deed ook een andere verklaring haar intrede. De Serviers, die proberen om alle sporen van de genocide uit te wissen, hebben de lichamen simpelweg opgegraven en ergens anders opnieuw begraven. Deze verklaring heeft een belangrijk voordeel: zij verklaart waarom er geen overblijfselen worden gevonden. Nadat is echter, dat het moedilijk aannemelijk te maken is dat er duizenden stoffelijke resten worden opgegraven onder het toezicht oogg van Albright's spionagesatellieten.

BOEK HANDEK OVER

YUGOSLAVIË

Angeprangert wurden *serbische Angriffe auf die UNO-Schutz zonen Srebrenica, Sarajewo, Tuzla, Zepa, Goražde und Bihać* und deren wehrlose Zivilbevölkerung, unerwähnt blieb, daß

170 Peter Handke: Eine winterliche Reise zu den Flüssen Donau, Save, Morawa und Drina oder Gerechtigkeit für Serbien, Frankfurt am Main 1996, S. 48.

171 Freitag, Nr. 22/1996

172 Foreign Policy, Nr.93, Winter 1993/94.

150

es sich bei diesen Städten, gelegen inmitten des serbisch kontrollierten Gebietes, meist um wichtige, wenn nicht die wichtigsten Stützpunkte der moslemischen Truppen handelte. Wenn das Schutz zonenkonzept tatsächlich, wie behauptet, dem Schutz von Zivilisten, vor allem von Frauen und Kindern, hätte dienen sollen, so hätten die Zonen und ihre Umgebung wenigstens einigermaßen entmilitarisiert werden müssen. Im Falle von Srebrenica war das ursprünglich beabsichtigt gewesen. Noch in der Resolution des Weltsicherheitsrates vom 16. April 1993 waren alle Kriegsparteien aufgefordert worden, die Enklave als Sicherheitszone zu respektieren und von Kampfhandlungen freizuhalten. Der danach abgeschlossene Waffenstillstand sah folgerichtig auch die Entwaffnung der moslemischen Einheiten und die Stationierung von UNPROFOR-Soldaten vor. Als jedoch kurz danach das Konzept auf weitere Städte ausgedehnt wurde, wurde auf ihre Entmilitarisierung als grundlegendes Element der Schutz zonen verzichtet.

So blieben denn die moslemischen Truppen in den »Schutz zonen« stationiert und, wie in bewaffneten Auseinandersetzungen, zumal in Bürgerkriegen, leider üblich, nicht untätig. Nahezu ständig unternahmen sie kleinere und größere Angriffe auf die Stellungen der Serben, die ihrerseits zurück- und draufschlugen. Die Leidtragenden waren die Zivilisten, die zu schützen UNO und NATO vorgaben und deren Elend und Leid von vielen Medien ausschließlich und professionell gegen eine der Bürgerkriegsparteien ausgeschlachtet wurden.

Die Wirklichkeit sah anders aus. Einer, der sie kannte, der UN-Kommandeur Francis Briquemont, beschrieb sie so: »Die bosnische Armee greift Serben von der Schutzzone aus an, die Serben beantworten das Feuer entlang der Front – worauf die bosnische Regierung UNPROFOR vorwirft, sie nicht gegen serbische Angriffe zu verteidigen und Luftangriffe gegen serbische Artilleriestellungen fordert.«¹⁷³ Das gleiche Vorgehen schilderte der selbe Zeitzeuge, nachdem Anfang 1994 die moslemischen Einheiten in Sarajewo während eines der ungezählten Waffenstillstände den serbischen Stadtteil Grbavica beschossen und die Serben das Feuer erwidert hatten. Drei Stunden danach habe Izet-

173 Zitiert nach Novo, Nr. 11/1994.

begović ihm, Briquemont, einen Brief geschickt und Luftangriffe auf die Serben gefordert: »So versuchte die bosnische Regierung, die NATO in den Krieg zu ziehen.«¹⁷⁴

Eineinhalb Jahre später war dieser Versuch von Erfolg gekrönt. Die »Schutzzone« hatten die Bürger nicht geschützt und nicht geholfen, die Geschütze der Bürgerkriegsparteien zum Schweigen zu bringen; für die psychologische Vorbereitung auf den Einsatz der NATO-Raketen erwiesen sie sich als außerordentlich hilfreich.

Beschuldigt werden die Serben, bei der Einnahme der UN-Schutzzone Srebrenica am 12. Juli 1995 8.000 männliche Einwohner ermordet zu haben. Ein Beweis dafür wurde – sieht man von Luftbildaufnahmen eines frisch gepflügten Feldes ab, die Washingtons damalige UNO-Botschafterin Albright dem Welt sicherheitsrat vorlegte – nicht erbracht. Noch bis in die jüngste Gegenwart sprechen bundesdeutsche Politiker und Medien vom größten Kriegsverbrechen in Europa nach dem Zweiten Weltkrieg, aber zu den Fakten und Ungereimtheiten schweigen sie. Dabei gebe es doch gerade hinsichtlich Srebrenicas nicht wenig zu untersuchen und zu berichten.

Sollte es wirklich so schwer fallen, das Albright'sche Feld noch einmal zu untersuchen? Warum wurde die Suche nach den Vermissten offiziell für beendet erklärt, als man im Bürgerkriegsgebiet in der Nähe Srebrenicas 400 Leichen barg? Handelte es sich bei der Einnahme der Enklaven Srebrenica und Zepa nicht um ein mit den Amerikanern im Vorfeld von Dayton abgekartetes Spiel, wie das frühere Führungsmitglied der Sozialistischen Partei Serbiens Mihailo Marković zu berichten wußte? In einem Interview mit »Newsweek« hatte dieser im Februar 1996 auf die Frage »Aber war der Fall von Srebrenica und Zepa nicht im voraus schon zwischen Serben und Moslems ausgehandelt worden?«, geantwortet: »Natürlich waren Srebrenica und Zepa ein Deal ... (die USA-Balkangesandten) Frasure und Holbrook haben diesen Deal zustande gebracht. Laßt uns eine einfache Lösung haben, sagten sie, keine Korridore, keine Enklaven.«¹⁷⁵

Was ist von der Erklärung des für Srebrenica verantwortlichen Kommandanten der 28. moslemischen Division, General Naser Orić, vom 24. August 1996 für die Sarajewoer Tageszeitung »Oslobodjenje« zu halten, daß er und seine Leute auf Befehl des Generalstabes Aktionen aus der Schutzzone unternahmen, um die Serben zum Angriff zu provozieren?¹⁷⁶ Wurde die Aussage des ehemaligen Vorsitzenden der moslemischen Partei SDA in Srebrenica Ibran Mustafić gegenüber dem Magazin »Slobodna Bosna« überprüft, nach der sich an verschiedenen Orten 5.600 Überlebende aus der Stadt befinden, oder die der Vorsitzenden des bosnischen Flüchtlingsverbandes, Mirhunisa Komarica, daß nach ihren Erkenntnissen 4.300 der Vermissten zur Zwangsarbeit festgehalten würden?¹⁷⁷ Der schon erwähnte SDA-Chef von Srebrenica erklärte wörtlich: »Das augenblickliche Verhältnis der Regierung (in Sarajewo – R. H.) zu diesen Menschen zeigt mir einfach, daß diese Regierung nicht damit gerechnet hat, daß so viele Menschen überleben; es gibt nach ihrer Kalkulation zu viele lebende Menschen aus Srebrenica.«¹⁷⁸

Man wird den argen Verdacht nicht los, daß es auch für einige andere, die nur allzu gern vom »größten Kriegsverbrechen in Europa nach dem Zweiten Weltkrieg« sprechen, »zu viele lebende Menschen aus Srebrenica« gibt.

174 Zitiert nach Die Zeit, 2.9.1994.

175 Newsweek, 5.2.1996.

DE EINDELOZE WESTERSE MEDIA-MANTRA 'SREBRENICA'

Het westerse journaal, dat zich met de grootst mogelijke gretigheid te buiten blijft gaan aan misleiding inzake Srebrenica, het kangaroo court in de Den Haag en alle andere westerse krachten die een niet aflatende hetze voeren tegen 'Servië' en/of 'de Serviërs', moeten nou eindelijk eens

BOTER BIJ DE VIS leveren:

1. Zijn de 'arme, onschuldige mannelijke moslim-vluchtelingen' van Srebrenica nu voor het merendeel door Dutchbat uitgeleverd aan 'hun Servische slachters' of niet? Of waren ze er voor het merendeel al zelf tussenuit gepiept voordat de enclave viel? Als ze er voor het grootste gedeelte al zelf tussenuit gepiept waren, kunnen ze dus ook niet door Dutchbat zijn 'uitgeleverd'. En vormen alle verhalen over de schuld van Dutchbat alleen maar één grote eindeloos voortgaande mediamieke massa-hysterie. Welke journalist maakt daar dan nu eens een eind aan en durft die waan te doorbreken?

Doorgaans wordt immers, al naar het het journaal uitkomt, de indruk gewekt dat Dutchbat zo ongeveer de complete mannelijke bevolking zou hebben 'uitgeleverd' aan hun Servische beulen', die vervolgens na 'hun uitlevering' over de kling zou zijn gejaagd. Zodat Dutchbat medeverantwoordelijk zou zijn voor 'de genocide op 6 tot 8.000 onschuldige moslims'. Incidenteel echter, als de feiten gaan nijpen, komt men - met hetzelfde gemak - met een totaal andere lezing. Dan wordt plots verkondigd dat er nog maar zo'n 600 moslim-mannen in de enclave waren achtergebleven toen deze viel. Zodat er dus nooit meer dan 600 door Dutchbat 'uitgeleverd' kunnen zijn aan 'hun Servische beulen'. Bijgevolg kunnen er dan nooit meer dan 600 mannen met bussen zijn afgevoerd en vervolgens het slachtoffer zijn geworden van deze 'uitlevering'.

Beide lezingen kunnen natuurlijk niet tegelijkertijd waar zijn!

Wil de ware lezing omtrent deze aantallen nu eindelijk eens vanuit de de media-burelen zijn opstanding beleven? Het maakt namelijk nogal verschil of er, toen de enclave viel, maar ongeveer 600 mannen achtergebleven waren die vervolgens vermoord konden worden, na 'het verraad van Dutchbat', of dat het 6 tot 8.000 mannen betrof.

2. Als degenen die een voortdurende media-oorlog voeren tegen 'Servië' en 'de Serviërs' dan eindelijk eens boter bij de vis hebben gegeven en voor de draad zijn gekomen met de waarheid op dit punt, namelijk dat inderdaad maar een zeer gering deel van de mannelijke bevolking in de enclave was achtergebleven totdat deze viel, dan wordt

het automatisch hoog tijd voor een tweede punt voor boter bij de vis: waar komen dan die verhalen over die duizenden vermoorde moslim-mannen vandaan ?

Die zijn dan niet in de enclave opgepakt. (Als ze er niet waren, kunnen ze ook niet door Dutchbat zijn uitgeselecteerd, met bussen afgevoerd, etc. Misschien ook iets voor het Joegoslavië-Tribunaal ter overdenking (als het van de Verenigde Staten mag) ?

Zouden er inderdaad 'duizenden moslim-mannen' zijn 'vermoord', dan moeten zij dus buiten de enclave zijn opgepakt. Dutchbat kan dat dan onmogelijk worden aangerekend, want die mannen waren dan op eigen houtje al vertrokken voordat de enclave viel.

VRAGEN

Dit doet dan, voor de objectieve waarnemer, natuurlijk automatisch een aantal vragen rijzen.

Zoals daar onder anderen zijn:

- a. waren de duizenden moslim-mannen die wegtrokken, gewapend ?
- b. zo ja, hoeveel waren er van hen gewapend ?
- c. vonden er gewapende confrontaties plaats tussen hen en de Bosnisch-Servische legereenheden ?
- c. zo ja, wat was de aard en intensiteit van deze gewapende confrontaties ?

Vaststaande feiten zijn in dit verband, hoewel je er - anders dan over 'de Servische moordzucht'- niet dagelijks over in de kranten zult lezen, of bij het kangaroo court in Den Haag niet dagelijks van zult vernemen, dat:

- I. er, voordat de enclave werd opgerold, duizenden mannen behorend tot para-militaire milities en tot het geregelde Bosnische leger vanuit Srebrenica opereerden;
- II. in ieder geval enkele duizenden van hen erin slaagden om zich, al vechtend, een weg te banen naar voor hen veilige gebieden, toen de enclave was gevallen. Alwaar hun aankomst is bevestigd en gerapporteerd.

TIJD VOOR EEN AANTAL CONCLUSIES:

- Die moslim-mannen, die gesneuveld zijn tijdens deze gevechten, zijn gesneuveld, niet vermoord. Als hun lijken worden aangetroffen, kunnen ze dus niet triomfantelijk worden ingelijfd als 'door de Serviërs wreed vermoorde burgers', zo leert het oorlogsrecht.
- Die moslim-mannen, die gewapend waren toen ze vanuit Srebrenica op de loop gingen, kunnen onmogelijk als 'onschuldige burgers' worden bijgezet, zo leert wederom het oorlogsrecht.
- Datzelfde geldt ook voor ongewapende mannen, die zich bij dergelijke gewapende eenheden aansloten, zo leert opnieuw het oorlogsrecht. Voor zover dergelijke ongewapenden bij de gevechtshandelingen gesneuveld zijn, kunnen ze niet als 'vermoord' worden ingelijst, zo luidt het

oorlogsrecht.

- Voorzover zij met militaire overkill door Bosnisch-Servische eenheden zijn vernietigd, is er van die zijde sprake geweest van disproportionaliteit van geweld. Dat is een oorlogsmisdrijf, maar van een andere orde dan waarvan 'de Serviërs' hier worden beschuldigd. Uitgezocht zou moeten worden in hoeverre eventueel disproportioneel oorlogsgeweld van de kant van het Bosnisch-Servische leger is toegepast. Maar dat is een ander onderzoek dan de westerse inquisitie - en het Joegoslavië Tribunaal als anti-Servische grootinquisiteur - voor ogen hebben.

- Degenen bij de gewapende colonnes, gewapenden en ongewapenden, die door de Bosnisch-Servische legereenheden gevangen genomen werden of zich overgaven, konden recht doen gelden op een behandeling als krijgsgevangene of een daarmee overeenstemmende behandeling. Ook als zij zich eerder schuldig gemaakt zouden hebben aan de meest grote wreedheden tegen de Servische bevolking, tijdens plunderen en strooptochten vanuit Srebrenica. Voor zover een aantal van hen die eventueel niet heeft gekregen en/of eventueel bij gevangenneming of gevangenhouding is mishandeld of zelfs vermoord, vormde dit een oorlogsmisdrijf. Nader onderzoek zou nodig zijn, in hoeverre hiervan sprake zou zijn geweest.

Maar 'het onderzoek' dat momenteel in de media en bij het kangaroo court in Den Haag plaatsvindt, heeft een totaal andere inzet en heel andere vertrekpunten. Namelijk pure 'pure Servische moordzucht' op 'onschuldige moslim-burgers'. Die 'genocide' op de 'arme vluchtelingen in Srebrenica' staat daarbij op voorhand al vast. Wat zich in dit verband werkelijk heeft afgespeeld, interesseert de inquisitoren geen laars.

Buiten het gezichtsveld gemanoeuvreerde punten

3. Een derde punt waarover de westerse media nu eindelijk eens boter bij de vis zouden moeten geven, is antwoord op het complex van vragen dat als volgt is onder te verdelen:

a. Hoe zat het nou met de voorgeschiedenis van Srebrenica als 'safe haven' ? Het sprookje dat daar uitsluitend 'onschuldig vluchtelingen' zaten, kennen we nou zo zachtjesaan wel.

b. Hoeveel Servische burgers zijn er in de wijde omgeving van Srebrenica vanuit deze stad onder de valse vlag van 'safe haven' door moslim-milities en eenheden van het geregelde Bosnische leger vermoord ?

c. Als dat aantal in de duizenden zou lopen, hoe verklaren de westerse media-vertegenwoordigers en het kangaroo court in Den Haag dan dat ze het verdommen om daarvoor ook maar een greintje aandacht te hebben ?

d. Wat heeft het kangaroo court in Den Haag trouwens met het hierover van Bosnisch-Servische zijde aangereikte bewijsmateriaal gedaan ? De achterkant van deze stapels papier benut om daar anti-Servische aanklachten op te drukken ?

e. Waarom kwam er niks terecht van de demilitarisering

van Srebrenica, zoals toch de eis van de VN luidde ?
En wie is er verantwoordelijk voor dat daar niks van terecht kwam ?

d. Hoe zit het met de verhalen dat Dutchbat zelfs joviaal optrok met hoge militairen van het geregelde Bosnische leger in Srebrenica en vanuit Srebrenica opererende paramilitaire bendes geen strobreed in de weg legde ? Was het dan wellicht toch wat anders dan een 'Groot-Servië' of alleen 'pure Servische moordzucht', dat Mladic ertoe dreef om dit rovershol uiteindelijk uit te schakelen ?

f. Hoe is het verklaarbaar dat de westerse media eerst omtrent dit alles nog wel eens wat vragen durfden op te werpen, maar uiteindelijk allemaal kozen voor een collectieve stijve nek vanwege het krampachtig één kant op blijven kijken ? Is er een rationele verklaring voor deze voortgaande zelfdebilisering ?

Zo schreef Hervormd Nederland:

"Hoe meer feiten er boven water komen over de noodlottige ondergang van het 'veilige gebied' Srebrenica, hoe lastiger het wordt de schuld bij één partij te leggen. De journalisten Sijs en Westerman, die eerder een boek schreven over de verovering van de moslim-enclave, hebben nu een document in handen gekregen, waaruit blijkt dat de Bosnische regering voor een groot deel zelf de hand heeft gehad in het deblâche. Vanuit Srebrenica moesten gewapende burgers Servische stellingen bij de hoofdstad Sarajevo in de rug aanvallen. Dat er plundertochten waren geweest, was wel bekend, maar niet dat die door hogerhand werden geregisseerd. De Bosnische regering heeft dus doelbewust de neutrale positie van Srebrenica ondergraven en de verovering door de Serviërs uitgelokt, luidt de nieuwe verklaring."

Maar dat was op 10 mei 1995 dat Hervormd Nederland dit schreef, dus een eeuwigheid geleden.

Vandaag de dag hebben de media zich zodanig gedisciplineerd, dat dergelijke 'ingewikkeldheden' bij niemand in media-land zelfs meer opkomen. Een zalige simpelheid heeft zich in plaats daarvan hecht onder de nieuwe geesteszieken van de media genesteld.

Een kind kan voortaan de was doen: het zijn die verdomde Serviërs, die het allemaal gedaan hebben. De rest is bullshit, daar hoeven we ons niet mee bezig te houden. Ziedaar de ultieme simplificatie van een op zichzelf al eenvoudig beroep. Men neme een pen op en schrijft. Of een microfoon op en leutert. En als je dan ook nog de baas bent over de 'gepluriformiseerde en gedemocratiseerde vrije media' dan hebt je de inhoud van deze schrijfels en leuterpraat in een hechte greep nog ook. De waarheid en de werkelijkheid zijn dan wat er als waarheid en werkelijkheid wordt ingestopt. Want wat er wordt ingestopt komt er ook uit, zo luidt een in media-land dagelijks toegepaste variant op een gezegde van Cruijff.

mr. N.M.P. Steijnen

Despotovic, Ruza

Van: Despotovic Ruza [despot@wishmail.net]
Verzonden: donderdag 20 januari 2000 23:49
Aan: Ruza Despotovic; Globalreflexion; Dolf Loth
Onderwerp: 19 (http://news.suc.org/bydate/Jan_20/19.html)

<<http://news.suc.org/>>

Search suc.org:

<http://news.suc.org/images/black1px.gif> Choose S.U.C. Page About S.U.C. S.U.C.
Activities News from Serbia Kosovo Crisis Bosnia, Croatia Help children BLAGO Fund Serbian
History Serbian Art Book Library Become a member
<http://news.suc.org/images/black1px.gif> http://news.suc.org/images/suc_grb.gif

<<http://news.suc.org/images/1px.gif>>

Srebrenica: 3 Years Later, And Still Searching

>From the Emperor's Clothes website:

<http://www.emperors-clothes.com/articles/pumphrey/Srebrenica.html>

"Has NATO made up massacre stories in the past to produce a climate of anti-Serbian public opinion at critical moments? Political analyst George Pumphrey says "Yes." Pumphrey examines the use of the War Crimes Tribunal and the media to convict the Bosnian Serb Republic (Republika Srpska) in the court of public opinion while producing no actual evidence that Serbian forces slaughtered 8000 men after the battle at Srebrenica. Mass graves are about to be discovered, satellite photos mysteriously disappear, investigators are on the verge of finding mass graves but nothing ever materializes. Nevertheless the Srebrenica massacre is referred to as if its existence were an established fact. Pumphrey's fascinating investigation is called: Srebrenica: 3 Years Later, and Still Searching."

=====

Srebrenica: 3 Years Later, And Still Searching

By George Pumphrey

The third anniversary of the takeover of Srebrenica by Bosnian-Serb troops on July 11, 1995 has come and gone. The significance of this takeover determined not only the outcome of the Bosnian civil war, but reached far beyond the Balkans.

It was the events around Srebrenica, and the subsequent indictments against the Bosnian Serb political leader, Radovan Karadzic and the Bosnian Serb military Commander, Radko Mladic on charges of genocide and crimes against humanity, that changed the political constellation at the negotiation table at Dayton. With its leadership under indictment, the Bosnian Serb side had to content itself with being represented by Slobodan Milosevic, president of a, by then, foreign state.

The fact alone of an international tribunal being given jurisdiction over people and events taking place thousands of miles from the contexts of those sitting in judgement, without an existing set of

legal norms creates already a new basis for the concept of "justice." Srebrenica has been the main source of this tribunal's credibility and its raison d'être.

As in the past two years, this year also the war crimes tribunal has sent out teams to search for mass graves containing the remains of the 8,000 Muslim soldiers that are widely believed to have been massacred in the aftermath of the takeover. But a closer look at the background of the Tribunal's search sheds a bit of light on the shadowy side of the Tribunal's work.

The New York Times published an article written by one of its correspondents, Mike O'Connor, (republished in the International Herald Tribune May 14, 1998) entitled "Mass Graves in Bosnia Bolster War-Crimes Cases." This article is very helpful in examining the work of the Tribunal in The Hague, which is why it will be extensively quoted.

Deep in a remote rural stretch of Bosnia, war-crimes investigators have found a tangle of buried bodies that they say is the remains of some of the 7,500 Muslim men that were hidden to try to thwart the prosecution of Bosnian Serb leaders for genocide. (...)

Exhumations in 1996 recovered 460 bodies, but 7,500 others were still missing from the town of Srebrenica. Finding the others has been the goal of war-crimes investigators for more than two years.

(...) The discovery Tuesday - and the thousands of bodies that investigators expect to find nearby - will bolster the cases against 2 Bosnian Serb leaders, Radovan Karadzic and General Ratko Mladic, the investigators say. Both have been indicted for genocide by the tribunal in The Hague.

Investigators for the tribunal spoke Tuesday on condition of anonymity.

Satellites that can locate bodies decomposing underground, according to foreign military officers working with the tribunal, aided the search. Witnesses to the reburial also offered testimony, tribunal officials said.

The first remains were uncovered Tuesday morning. Investigators unfurled a thin silvery sheet to protect their find from the sun. Next to it, small orange flags had been stuck in the ground to mark pieces of evidence such as bits of clothing or shell casings.

Tuesday evening, according to a tribunal official, a layer of tangled bodies across an areas of 200 ft² (18 m²) had been exposed. The bones were so intertwined, the official said, that it was not possible to exhume any of them Tuesday.

Proving that the soil around the bodies came from the original mass graves, or that shell casings found here match those found at execution sites, will establish the connection they are looking for, investigators said.

When the original sites were inspected in 1996, investigators suspected most of the bodies had been moved. Doubts were cast on American military's satellite surveillance, with some investigators charging at the time that slipshod monitoring had allowed Bosnian Serb authorities to move the bodies undetected.

Now, however, tribunal officials say the bodies were moved in October 1995, before the pinpoint satellite surveillance was requested by the tribunal. Once the original sites were discovered to have been tampered with, American satellite photographs of the region were reviewed and were found to show trucks and earth-moving equipment at the original burial sites, according to tribunal officials.

Anonymous investigators say that the find "will bolster the cases against [the] two Bosnian Serb

leaders." The question should be raised: on what basis did the tribunal make its charges of no less than "genocide," if they now have to frantically run around to scrape up enough bodies to make their indictment plausible? If they now have to try to "prove that the soil around the bodies came from the original mass graves," does it mean that what they had considered to be "the original mass graves" were either empty or with too few bodies to justify the indictments? Were Karadzic and Mladic charged according to the principle: "Indict now. Look for evidence of a crime later"? "Charge the Serbs! If you don't know what for, they do" seems to be the modus operandi in The Hague.

But it was this widely publicized "genocide" indictment that has caused irreparable damage to the political and social constellation in this region of Europe, creating also a new set of political factors in the world. Some of them are:

==> the discrediting of the United Nations for having supposedly allowed a "genocide" to take place on territory under its authority;

==> promoting NATO as the new "peace keeping" force;

==> making great strides to create public acceptance for inquisitorial, McCarthyist standards both in "justice" and "journalism" on both national and international levels;

==> the definition of a new "moral" standard based on "human" rights, determined by membership in particular "ethnic" groups with rights to be respected and all others without rights worthy of respect;

==> growing international acceptance of the concept of a people being classified per se as "evil."

==> This has all been made possible through a massive propaganda campaign colporting a - yet to be proven - "genocide," as if it were a certitude. Politicians have justified and based momentous decisions upon the supposition that the massacre is fact, decisions determining the welfare of the peoples of this region and beyond.

The media bases each succeeding generation of falsification on preceding generations of unproven factors. Both are so often repeated as a certainty, that the public does not even demand substantiating evidence.

O'Conner writes that "7,500 Muslim men were hidden to try to thwart the prosecution of Bosnian Serb leaders for genocide. 'Their' bodies were moved in October 1995, before the pinpoint satellite surveillance was requested by the tribunal." These and other allegations are in gross contradiction to other information published in the press.

1) The Numbers game:

First of all, the number 8,000 most often and most consistently given in the press is itself the first falsification. The prosecution has never proven that 8,000 Muslims were killed. It is indicative to note how the number 8,000 came into circulation.

The International Committee of the Red Cross published a press statement Sept. 13, 1995 in which it was stated:

"The ICRC's head of operations for Western Europe, Angelo Gnaedinger, visited Pale and Belgrade from 2 to 7 September to obtain information from the Bosnian Serb authorities about the 3,000 persons from Srebrenica whom witnesses say were arrested by Bosnian Serb forces. The ICRC has asked for access as soon as possible to all those arrested (so far it has been able to visit only about 200 detainees), and for details of any deaths. The ICRC has also approached the

Bosnia-Herzegovina authorities seeking information on some 5,000 individuals who fled Srebrenica, some of whom reached central Bosnia."

Sept. 15, 1995 in the New York Times these numbers were juggled to make:

About 8,000 Muslims are missing from Srebrenica, the first of two United Nations-designated 'safe areas' overrun by Bosnian Serb troops in July, the Red Cross said today. (...) Among the missing were 3,000, mostly men, who were seen being arrested by Serbs. After the collapse of Srebrenica, the Red Cross collected 10,000 names of missing people, said Jessica Barry, a spokeswoman. In addition to those arrested, about 5,000 'have simply disappeared,' she said.

Aside from simply adding the 3,000 Muslim men found still in Srebrenica (that the Serbs then took as prisoners of war) and the 5,000 Muslim men, (reported by the International Red Cross to have left Srebrenica before the arrival of Bosnian Serb forces) to inflate the figures - and therefore the gravity of the accusation - they make no mention of the fact that by mid-September 1995 a sizable portion of the group of 5,000 had already reached Muslim territory and safety. The fact that the Red Cross was asking the Bosnia-Herzegovina authorities for information about the number of the 5,000 (the original figure) - "some of whom [had already] reached central Bosnia" - has completely disappeared from the news. The entire 5,000 are still today - 3 years later - being counted as "missing."

The Red Cross report was lacking the objectivity that one would hope for from a non-partisan organization. Its very off-hand "some of whom reached central Bosnia" gives the impression of only a handful could be accounted for by mid-September. But again the press gave another picture:

"Some 3,000 to 4,000 Bosnian Muslims who were considered by UN officials to be missing after the fall of Srebrenica have made their way through enemy lines to Bosnian government territory. The group, which included wounded refugees, sneaked past Serb lines under fire and crossed some 30 miles through forests to safety."

O'Connor's NY Times colleague Chris Hedges published this information in the journal within a week of the takeover of Srebrenica (July 18, 1995). Similar news appeared in other journals at the time. August 2, 1995 the Times of London published the following:

"Thousands of the "missing" Bosnian Muslim soldiers from Srebrenica who have been at the centre of reports of possible mass executions by the Serbs, are believed to be safe to the northeast of Tuzla."

"Monitoring the safe escape of Muslim soldiers and civilians from the captured enclaves of Srebrenica and Zepa has proved a nightmare for the United Nations and the International Committee of the Red Cross. For the first time yesterday, however, the Red Cross in Geneva said it had heard from sources in Bosnia that up to 2,000 Bosnian Government troops were in an area north of Tuzla."

"They had made their way there from Srebrenica "without their families being informed," a spokesman said, adding that it had not been possible to verify the reports because the Bosnian Government refused to allow the Red Cross into the area."

According to the Washington Post, "The men set off at dawn on Tuesday, July 11, in two columns that stretched back seven or eight miles." Even if the Red Cross did not know that they left Srebrenica in 2 columns, they at least knew that 2,000 were safe. And UN officials knew of the 3, - 4,000 that had arrived earlier. Yet the communiqué given in September failed to report that the 5,000 that "simply disappeared," simply disappeared back into the ranks of the Bosnian military.

The Red Cross must have been aware that a "Big Lie" campaign was launched around the issue of Srebrenica. By withholding and understating important information, the Red Cross was, in effect, a party to the conflict. It is unlikely that correspondents, such as Mike O'Connor, and their editors are unaware of the fallacious content of the reports they publish. The pattern of conformity in this disinformation campaign is, to say the least, astonishing.

A little more than a week after Srebrenica, Zepa, a second Moslem enclave (and UN Safe Area) was taken by Bosnian Serb forces. Hundreds of the "missing" soldiers from Srebrenica were among the defenders of Zepa in the last days of fighting. As the New York Times recounts:

"The wounded troops were left behind, and when the Bosnian Serbs overran the town on Tuesday, the wounded were taken to Sarajevo for treatment at Kosevo Hospital. Many of them had begun their journey in Srebrenica, and fled into the hills when that 'safe area' fell to the Bosnian Serbs on July 11. These men did not make it to Tuzla, where most of the refugees ended up, but became the defenders of Zepa instead. 'Some 350 of us managed to fight our way out of Srebrenica and make it into Zepa,' said Sadik Ahmetovic, one of 151 people evacuated to Sarajevo for treatment today. (...) They said they had not been mistreated by their Serb captors."

(The Muslim defenders of Zepa left their wounded behind as they ran into the hills. It is also well known that the 5,000 Muslim soldiers, who left Srebrenica before Serbian troops took over, left their women and children behind. Obviously the Muslim soldiers must not have been too worried about their women, children and wounded comrades falling into the hands of their Serbian countrymen. The Serbian forces, generally portrayed as comparable to Nazis, had the wounded members of the Muslim forces evacuated to their Muslim hospital.)

The London Times article, quoted above mentions that 2,000 Srebrenica soldiers made their way to the north of Tuzla "without their families being informed". The question is, when, if ever, were the families informed. Other than the few articles that took notice of their resurrection from the dead, the public at large was never informed that they, in fact were never massacred. On the contrary.

To maintain the myth of a gigantic massacre, is not only necessary to create the illusion of having proof that it did happen - thus the frantic searches for mass graves - but also to suppress the proof that it did not take place - which means prohibit that too many of the prisoners of war return "from the dead."

The figure of 3,000, given by the Red Cross, listed as having been arrested by Bosnian Serb forces, which is counted into the media's 8,000 "massacred," should also be taken with a grain of salt. One learns - again through isolated articles - that they too not only were not massacred, but that the Red Cross, the United Nations, and a host of "western" governments around the world all were well aware of this fact.

January 17, 1996, the Manchester "Guardian" published an article concerning one group of the former Muslim prisoners of war from Srebrenica and Zepa, who, liberated from the prison camp at Slijivovica - in Serbia, were flown directly abroad to Dublin:

"Hundreds of Bosnian Muslim prisoners are still being held at two secret camps within neighboring Serbia, according to a group of men evacuated by the Red Cross to a Dublin hospital from one camp - at Slijivovica. (...) A group of 24 men was flown to Ireland just before Christmas (...). But some 800 others remain incarcerated in Slijivovica and at another camp near Mitrovo Polje, just three days before the agreed date for the release of all detainees under the Dayton peace agreement on Bosnia (...). The Red Cross in Belgrade has been negotiating for several weeks to have the men released and given sanctuary in third countries. A spokeswoman said most were bound for the United States or Australia, with others due to be sent to Italy, Belgium,

Sweden, France and Ireland. (...) Since late August, the Red Cross has made fortnightly visits from its Belgrade field office. (...) Teams from the War Crimes Tribunal at The Hague have been in Dublin to question and take evidence from the men."

Why would war prisoners, whose normal first wish would be to reunite with their families and restart their interrupted lives in peace, be rushed off to Dublin, with "papers to remain in Ireland?" And this at a time where most industrialized countries are closing their borders to refugees! Were their families informed? Could it be that they too - in a large enough group - could become living proof of the fallacy of a huge Srebrenica "massacre" before the 1996 fall elections?

US decided to accept fourteen Bosniaks who, after the fall of Srebrenica and Zepa, had been detained in Serbian camps and give them refugee status. "It is horrible that those people besides being captured during the bloodshed in Srebrenica had to spend at least another two months in Serbian detention camps under dreadful conditions," said State Department spokesman Nicholas Burns. Burns emphasized that at least 800 men out of 80,000 people who have been expelled from their homes after the fall of Srebrenica and Zepa had been taken to Serbia.

This is how the US government justified their aid in secretly skirting the men out of the country. What is known is that neither the Red Cross (which has been visiting the prisoners since August), the Tribunal, (in its frantic search for evidence for the "genocide" in Srebrenica and to have someone arrest the Bosnian Serb leaders) nor the American government have made mention since August 95 of these men being in custody, as war prisoners. Why? Are they trying to conceal evidence exonerating the Bosnian Serbian forces of the charge of "genocide" in connection with alleged mass executions?

2) The vanishing corpses:

Like the juggling of the numbers of "missing" and their whereabouts, excuses had to be found for the lack of corpses.

In August 1995, during a Security Council meeting, the US delegation to the United Nations accused the leadership of the Bosnian Serbs of having committed wide-scale atrocities against Muslim civilians. With what amounts to a satellite photo "peep show," Madeleine Albright had an excuse already prepared for the lack of evidence to support her charges. The NY Times in referring back to that session of the UN Security Council wrote:

"On Aug. 10, [1995] the chief United States delegate to the United Nations, Madeleine K. Albright, showed selected photos of the two sites to a closed session of the United Nations Security Council. She then said, 'We will keep watching to see if the Bosnian Serbs try to erase the evidence of what they have done.'"

One of the earlier versions was the vanishing corpses through a corrosive agent. In the same article, the NY Times adds:

"American officials said today that they suspect Bosnian Serb soldiers may have tried to destroy evidence that they killed thousands of Muslim men seized in and around the town of Srebrenica in July. The Serbs are suspected of pouring corrosive chemicals on the bodies and scattering corpses that had been buried in mass graves, the officials said. The suspicions first arose in early August, after Central Intelligence Agency experts analyzed pictures of the area taken in July by reconnaissance satellites and U-2 planes."

With the absence of traces of a corrosive substance, when it comes time to dig up the "evidence," the entire legend falls flat. Another explanation had to be found: the bodies were simply dug up and moved someplace else. This excuse has its advantages: With the needle in

the haystack search for "mass graves," the tribunal could keep the public at bay for quite a while. But also disadvantages: How do you remove thousands of buried, decomposing bodies without being seen by the "watchful eye" of Madeleine Albright's satellites? Undismayed by this factual detail, the Tribunal and media continue their course.

In Nov. 1995 the Dutch Minister of Defense, Joris Voorhove, accused the Serbs of "trying hastily to destroy the evidence of the massacre they committed against thousands of Bosniaks around Srebrenica." Citing "intelligence services" as his source, he claimed in a TV interview, that "these days Serbs have been exhuming the corpses from the mass graves in order to remove the evidence of their crimes."

Approaching the day of reckoning and desperate for more concrete evidence of the massacre, Richard Goldstone, the tribunal's chief prosecutor, wrote a letter to the US Embassy in the Hague in Nov. 95, to pressure the US government to come forward with the evidence it evidently had promised. The letter was quoted in the Washington Post:

"Judge [Goldstone] called the 'quality and timeliness' of intelligence provided by the United States 'disappointing.' He complained about the failure to hand over spy photos that he said could help the United Nations-sponsored tribunal identify mass graves that appeared after the fall of Srebrenica in July. The judge also complained that much of the information provided by the United States so far was based on 'open-source material' not relevant to the original requests. He submitted an additional 25 questions to Washington, including a request for information about a transcript of a conversation between General Mladic and Yugoslav Army commanders who report directly to President Slobodan Milosevic of Serbia."

[The reference to "open-source material," that the US government furnished the tribunal as "evidence," simply means that the CIA uses media reports, some of which are obviously its own propaganda plants.]

The Clinton Administration made public 3 of the 8 photos shown the Security Council. One of these 3 showed "disturbed soil." "According to one American official who has seen the photographs, one shows hundreds and perhaps thousands of Muslim men and boys in a field near a soccer stadium about 5 miles north of Srebrenica. Another photo taken several days later shows a large area of freshly dug earth, consistent with the appearance of known mass graves, near the stadium, which is empty."

One of the three photos reproduced in several newspapers showed two buildings, a main and subordinate road. Two light colored patches (indicated with arrows) in the middle of what could be a field with a parallel double-lined path (tire tracks?) leading from the main road to each of the light areas. The photo is entitled: "Possible Mass Graves; Kasaba/Konjevic Polje Area, Bosnia; unclassified Jul. 95." In the lower left corner the explanation of the arrows: "Recently disturbed earth."

As a NY Times journalist complained, the US government refused "to let reporters see the satellite photographs (...) which were said to include pictures of people crowded into a soccer field. American officials said the satellite photographs were classified, although Ms. Albright showed them to the other 14 members of the Security Council." This striptease sort of procedure, in itself, should provoke questions concerning the credibility of these photos portraying what we are told that they are supposed to show.

==> Where are other more conclusive photos showing people in the process of being shot, dead bodies being removed, open pits being - or already - filled with bodies or being covered,...

==> How closely were diplomats of the Security Council able to examine (for authenticity, manipulation, falsification) the photos? Were they forced to appraise the photos quickly, or were

they allowed to keep copies of the photos?

====> Why are photos purported to be the most important - those showing "Muslim men and boys," - hidden from the public? Do they actually show what the US administration claim that they show?

====> How does the US secret service discern the difference between "hundreds and perhaps thousands of Muslim men and boys" from the same number of Serb or Croatian males - and that from outer space? The Security Council members apparently saw something different on these photos: A NY Times journalist following the presentation to the Security Council reports: "The photographs showed a stretch of fields at Novo Kasaba, near Srebrenica, where Bosnian Muslim families were apparently herded together." A mere detail? Which is the true story? The version "Muslim men and boys" given by the CIA official the day before? Or the one of "Bosnian Muslim families" the day after members of the Security Council viewed the pictures? Had they realized that they were viewing mainly women and children, (perhaps being "herded together" to prepare to be taken by bus to Tuzla)? Is this not a first indication that perhaps the satellite photos will not stand up under independent appraisal? Could this embarrassing discrepancy be the main reason why the satellite photos were made inaccessible to the public?

====> Where is the original photo taken by the reconnaissance aircraft? Why was the original photo not shown to the Security Council? The labeling that accompanied the published photo: "Possible Mass Graves" was added after the photo was taken, meaning that the built-in time and geographical settings from reconnaissance cameras, were edited out of the picture and arrows and other written interpretations of what one is supposed to see edited onto the photo. Left to make ones' own interpretations the same photo could have been interpreted to show something having nothing to do with warfare in the Balkans. How does one know that the photo was taken near Srebrenica, or at the time that it is claimed to have been taken - and not at some other time in some other part of the world?

====> Could it be that the US government knows that the origin of this "disturbed soil" has nothing to do with "Mass Graves"? Could this be the reason why the photo is entitled: "Possible Mass Graves"? Would this not also explain why the State Department and CIA found it necessary to launch rumors that Serbs had allegedly removed the thousands of bodies that were supposed to have been buried under this "disturbed soil" - albeit without any satellite photos to back up this new rumor?

====> The assumption that several days after having seen a full soccer field, an empty one would signify that those formerly seen there had been executed, is so farfetched, that it could be dismissed as crazy. How many soccer stadiums remain filled overnight, or days at a time? If those seen had in fact been Muslims captured, why would the first assumption not have been that they had been taken to a prisoner of war camp? This type of explanation says more about the ethnic prejudices of the author than it does about those of Bosnian Serb armed forces.

In the Bible, faith is defined as "the substance of things hoped for, the evidence of things not seen." This seems a very appropriate description of the Tribunal's handling of the US satellite and U-2 "evidence." It was on the basis of these photos that the Security Council and tribunal accused the Serbian leadership of having committed a massacre. The Tribunal's indictments against Karadzic and Mladic were primarily based on faith in the journalists' faith in the Security Council's faith in the CIA and its spy photos. Neither the press nor the tribunal were given access to all of the photos, yet both take it for granted that the Bosnian leaders are "guilty as charged."

But once the indictment handed down, the Bosnian Serb leaders shut out of negotiations and the Serbian President Milosevic under effective threat (that he too could suffer the fate of his Bosnian Serb Brethren), the Clinton Administration showed little interest in helping "further the cause of justice."

The White House spokesman, Michael D. McCurry, and other US officials responded to Goldstone's complaints by saying:

"There are certain types of intelligence information that our Government cannot share with the international community." The NY Times article continues: "Mr. McCurry cited 'national security reasons' as the reason the United States would withhold some evidence, and criticized the complaints by the prosecutor, Judge Richard Goldstone, as 'unfortunate.' (...) In defending their level of cooperation with the tribunal, Administration officials insisted that Judge Goldstone is getting most of his data from the United States and there would be no war crimes tribunal if not for the United States."

With this statement these "administration officials" confirmed what Serbs and independent observers have suspected from the beginning: that the tribunal is simply being manipulated by the US to serve its own foreign policy interests, and that its procedures have really as little to do with "rule of law" standards as its goals, with doing "justice."

It has been reported that in the New York central headquarters of the UN, all files relevant to Srebrenica have been classified "secret" for the next 30 - 50 years and are not even available for the tribunal. This decision was taken at the demand of the permanent members of the Security Council, the USA, France and Great Britain, in reference to their protection of the secrecy of government documents.

With what right does the US classify evidence that it claims to have, concerning what is often referred to as "the worst atrocities committed in Europe since WW-II?" One could understand the US government withholding evidence of war crimes committed by US troops. But what justification does the US have for classifying a "national security secret," crimes committed by those designated as "enemy forces?" Is the US administration hiding the proof of a crime or proof that it has no proof of a crime? Most disturbing of all is that hardly anyone raises this question.

As in November, the snow and icy winter began to set in, chances of exhuming graves were slim. Come January, and the approaching thaw, the Tribunal and their chief prosecutor, at the time, Richard Goldstone, began to get nervous. The US government was still not forthcoming with more conclusive evidence of a massacre. At one point, Goldstone threatened "the exhumation of the graves may become necessary in order to determine the identity of the corpses and the time and cause of death and to obtain the necessary evidence." What Goldstone formulated here as a threat should have been - if the tribunal were a normal court of law - the most logical first step for determining that a crime had been committed, a prerequisite for an indictment.

Confronted with the inevitability of the exhumation, American journalists began to prepare public opinion for the disappointment that would soon come when the graves turn up empty. Washington Post journalist, John Pomfret, visited a site that "according to a Western investigator, could be 2 of several mass graves in the region believed to hold corpses of some of the estimated 12,000 Muslim fighters." Pomfret observes that: "while dirt obviously had been moved recently around the sites in Glogova, if Serbian gunmen had attempted to tamper with it or destroy evidence, they did not do a thorough job. Bones were readily visible on the clay dirt, as were bandages, shoes and other things that obviously once belonged to the men buried below." Mr. Pomfret, does not take the tampering too seriously, since he leaves the efforts of the would-be tamperers at the level of "attempting to" and admits that they did it unseriously.

Could it have been that it was supposed to appear as though someone had "attempted" to tamper. Since the region was being watched by American IFOR forces, maybe Mr. Pomfret has also information about whether the would be tamperers were Americans. Besides his inflationary reporting - pulling the sum of "12,000 Muslim fighters" out of thin air - it would seem that along with his "Western investigator," Mr. Pomfret must also have a very "special" source of information

concerning the would-have-been tamperers: How else would he know, that they were carrying guns - "gunmen" - instead of shovels? Little wonder they did not do a good job. Ever try to dig a hole with a rifle?

Also to be noted, and not just for both Mr. O'Connor and Mr. Pomfret, many journalists have a privileged source: their anonymous "investigators," another name for intelligence agent.

It would be interesting to learn with what means the Serbian forces supposedly disposed of 7,500 decomposing bodies. Such an enterprise would not only take a lot of time and effort, but would also require quite a large space. How is this supposed to have been accomplished without having been seen by the hi-tech satellite and U-2 surveillance?

Mr. O'Connor also affirms that the US is using "satellites that can locate bodies decomposing underground." The question should arise: Why has it taken them 3 years to locate the corpses that they claim to be in the area since July '95? And they still do not have them.

(It should not be forgotten that simply the fact of finding a "mass grave" is not necessarily proof of a mass execution. In wartime the battlefield victims of the opposing side may be disposed of in this way, until a transfer of the remains could be negotiated with the other side, to avoid the health problems that their decomposition on the surface could cause, particularly in summer.)

The work of the Hague Tribunal has been highly praised as an "example" of what is needed on a more general basis as an answer to "war crimes" and "genocide." Neither the tribunal nor the press has produced substantial evidence 1) that a genocide was ever planned or attempted by the Bosnian Serb leadership and 2) that a large scale massacre - thousands of Muslims - ever took place in the aftermath of the Bosnian Serbian takeover of Srebrenica. And this after nearly 3 years of promises to bring proof to support indictments. It is as adventurous to speak of a "genocide" without corpses as it is of a "murder" without a victim.

To be sure, if this becomes the international legal norm of jurisprudence, no national legal system - no matter how good it is, will withstand the pressure of such a totalitarian judicial system. This sort of procedure if allowed to set in on the international level will determine also national judicial standards. Humanity will find itself being juridicially set back to the standards of the era of the inquisition.

+++++

Sidebar: The Eyewitness, Erdemovic

Not anxious to exhume the suspected graves, and lacking other material proof of mass executions, the tribunal turned once again to its mainstay: "Eyewitness" testimony as "evidence." This is the most unreliable form of evidence, because it is the easiest to be manipulated and tailored to fit the desired circumstances. One need only affirm having been a witness to something. As long as the accused cannot prove the contrary - and the tribunal will not search for corroborating evidence to support the allegations, the defendant will be convicted. This turns the basic rule of "proof of a crime being with the prosecution" on its head.

When the "eyewitness" Drazen Erdemovic, came forward in March 96, asking to go to the Hague, this caused a great sensation of enthusiasm in the Hague. Erdemovic described himself, in a confession to the French daily, "Le Figaro", as a "soldier in the Bosnian Serb Army." He said that he had participated in mass executions of Muslim civilians from Srebrenica, describing in details the massacres of 1,200 people on one field of a farm in Pilice, near Janja, on the road Bjeljina- Zvornik. According to him the executioners "used 7,62mm bullets."1)

With such detailed information, one would think that the Tribunal would finally have what it would

need to be able to locate and secure the necessary evidence to bring concrete charges against those who participated. They would have to simply exhume the bodies and in a forensic examination verify if they had been killed with 7,62mm bullets. That is of course, if the tribunal wanted to learn if Erdemovic was a reliable witness or giving false information out of some personal or political motivation.

In 1992, in his native Tuzla, Erdemovic "first joined HVO (The paramilitary Croatian Council of Defence), then he went over to the Serbian side. In Serbia came in contact with ABC TV-station,2) and (...) offered his story, and his testimony to Tribunal in The Hague.3)" The International Herald Tribune adds: "Mr. Erdemovic, who (...) had been an ordinary soldier, said that after a falling out with his commander in Bosnia he decided to move to Serbia and tell his story, apparently in revenge."4)

Is this a reliable witness? Is it plausible that an ex-HVO paramilitary Croatian nationalist would have joined - would have even been accepted in - the Bosnian Serb army? It has also been reported - and denied - that chief prosecutor Richard Goldstone had offered Erdemovic benefit of the "state's witness" regulation, freedom from prosecution for himself and was guaranteed a new life abroad for his valuable testimony.5)

Erdemovic came to The Hague as a witness and became himself, the defendant charged with crimes against humanity, for his role in the executions that he described.

In an article in "The Nation," Diana Johnstone described the conviction as being:

"heralded as a great "first" in establishment of global justice. [The Erdemovic] case is considered of great importance to the Tribunal since his confession of taking part in executing over a thousand Muslims after the Serb capture of Srebrenica is considered prime evidence in the Tribunal's "main event," the future trial of Bosnian Serb leader Radovan Karadzic and General Ratko Mladic. 6)

She also points out the catch: However, inasmuch as he confessed to his crimes, there was no formal trial and no presentation of material evidence to corroborate his story. In any case, since he had turned "state's evidence," there would have been no rigorous cross-examination from either a contented prosecution or a complaisant defense regarding the discrepancy between the number of Muslims he testified having helped execute at a farm near Pilica - 1,200 - and the number of bodies actually found there by the Tribunal's forensic team: about 150 to 200.7)

He was given an original ten-year sentence. Upon appeal, he changed his plea from "guilty" to a crime against Humanity, to "guilty" to a war crime. Citing among other things, "honest disposition; this is supported by his confession and consistent admission of guilt"8) his change of plea was accepted and his sentence was reduced from 10 to 5 years. (Does the "honest disposition" cited by the tribunal, would mean that those who defend their innocence would be particularly punished, particularly when the tribunal makes no effort of verifying the evidence?)

GP.

Sidebar:

1) Vanessa Vasic-Janekovic, A Man Who Knows Too Much (Covjek koji zna previse), quoted in the ARZIN index-60, 15.3.96

2) Why didn't ABC-TV take this "scoop" of a lifetime? The credit for breaking this story is "Le Figaro". This sounds like a common CIA "black propaganda" method: plant a false story in a reputable foreign paper to have the American press pick it up as a reprint. This hides the American hand at the origin of the story. The French press, at the time, was not as monolithically

anti-Serb, as the German or American media.

3) *ibid*

4) Jane Perlez, Milosevic is expected to Aid in a War crimes Case; 2 Bosnian Serbs may face court, IHT, 14.3.96

5) cd sg Bosnien/UN/Jugoslawien; Tribunal verlangt in Belgrad Auslieferung von Srebrenica-Zeugen, dpa 12.03.1996 - 12:57

6) Johnstone, Diana; Selective Justice in The Hague: The War Crimes Tribunal on Former Yugoslavia is a Mockery of Evidentiary Rule; The Nation, 22.9.97

7) *Ibid*

8) Drazan Erdemovic sentenced to 5 Years imprisonment; Press Communiqué of the ICTY; <http://www.un.org/icty/pressreal/p299-e.htm>.

home <<http://news.suc.org/>> | suc home <<http://www.suc.org/>> | suc info
<<http://www.suc.org/sucinfo/>> | site map <<http://www.suc.org/sitemap.html>> | membership
<<http://www.suc.org/membership.html>> | contact <<http://news.suc.org/comments.html>>
© 1996-99 Serbian Unity Congress.

De commissie-Bakker, die de besluitvorming rond vredesmissies onderzoekt, sluit vandaag de openbare hoorzittingen af. Er is deze weken een beeld ontstaan van ambitieuze generaals die een leger-nieuwe-stijl wilden tonen, en van politici die van elkaar niet wisten wat zij werkelijk dachten. En waar was premier Kok eigenlijk?

8-6-2000

Gestruikeld over de ambitie

Vredesmissies

Teun Lagas

De laatste getuige die vandaag in de Tweede Kamer wordt opgeroepen voor het onderzoek naar de Nederlandse deelname aan vredesmissies is een nog zittende minister die het allemaal meemaakte. Getuige Wim Kok zat er als minister van financiën bij in het derde kabinet-Lubbers toen zijn partijgenoot Ter Beek van defensie de uitzending voorbereidde van nog meer Nederlandse blauwhelmen naar Bosnië.

Uiteindelijk liep dat uit op de 'onmogelijke' Dutchbat-missie in Srebrenica. Als premier was Kok in juli 1995 in het crisiscentrum van Defensie waar de volgende minister van defensie, de VVD'er Voorhoeve, toe moest kijken hoe de moslimenclave onder de voet werd gelopen. Kok leidde het kabinet dat besloot de landmacht zelf het eerste (omstreden) onderzoek te laten doen naar de val van Srebrenica. En onder zijn regering stuurde Nederland vorig jaar F16-gevechtsvliegtuigen mee in de 'humanitaire interventie' van de Navo: Allied Force draaide uit op 78 dagen lang bombarderen van Servische doelen in Kosovo.

Vandaag is de slotdag van de openbare hoorzittingen van de commissie-Bakker, die onderzoekt hoe de Haagse besluitvorming, in de ministerraad en het parlement, is verlopen rond al dat soort vredesmissies. Werkelijk opzienbare nieuwe inzichten hebben de verhoren niet opgeleverd. Het nieuws zat meer in de details. Hoe bijvoorbeeld de ministers van het kabinet-Lubbers in de

aanloop naar de Dutchbat-missie uiteenlopende persoonlijke verwachtingen hadden over de internationale luchtsteun, voor het geval het mis zou gaan in Srebrenica. Ter Beek meende dat het wel goed zat. Lubbers en Kooijmans (buitenlandse zaken) twijfelden aanvankelijk. Vreemd is dat zij hun twijfels destijds nauwelijks onderling bespraken.

Voorhoeve dacht er later weer anders over. Hij meende dat er nooit een garantie was voor 'close air support'. Veel maakte het achteraf bezien allemaal niet uit. Uit de hoorzittingen bleek opnieuw dat hulp van gevechtsvliegtuigen op het dramatische moment van de val van Srebrenica zinloos zou zijn geweest. Dutchbat en de moslimvluchtelingen waren aan de genade van de zwaarbewapende Bosnische-Serviërs overgeleverd. Een gevecht had geleid tot een bloedbad in het Nederlandse kamp met de opgepakte vluchtelingen, dat eenvoudig van afstand te beschieten was door de Bosnisch-Servische tanks.

In het eindrapport van de commissie-Bakker, dat na de zomer verschijnt, zullen de nodige pagina's worden volgeschreven over de begin jaren negentig hoogopgeschroefde Nederlandse ambities. De krijgsmacht-nieuwe-stijl was 'flexibel' gemaakt en moest voluit inzetbaar zijn voor een stevige bijdrage aan de handhaving van de internationale rechtsorde. Het parlement stond de trappen om na de Koude Oorlog die nieuwe taken uit te voeren. Veel generaals (vooral die vlak onder de hoogste militaire top) beseften dat ze in het buitenland moesten laten zien dat hun jaarbudget van nog altijd veertien miljard gulden gerechtvaardigd was. Het

Een Nederlandse militair op wacht in Srebrenica.
FOTO ANP

kabinet liet zich vrij soepel meesleuren in de race.

Ter Beek heeft beschreven dat zijn collega-ministers in november 1993 zonder veel discussie besloten tot het uitzenden van 1170 extra Nederlandse militairen naar een toen nog onbepaalde veilige enclave in Bosnië. Eigenlijk ging het die cruciale kabinetsvergadering alleen nog over de dreigende hogere kosten. Jo Ritzen wilde zijn onderwijsbegroting daarvoor niet laten bloe-

den. De precieze taken en risico's voor de Nederlandse militairen werden nauwelijks besproken.

De hoorzittingen van de afgelopen weken lieten zien hoe Nederland zich ook na het debacle van Srebrenica bleef profileren als voorvechter van de internationale rechtsorde. Terwijl ook in die jaren daarna keer op keer duidelijk werd dat Den Haag niet mee mocht praten met de grote landen als het om dit soort operaties ging. Bij de luchtaan-

vallen boven Kosovo was Nederland in 1999 na de VS, Frankrijk en Groot-Brittannië een relatief grote partner. Washington leverde tachtig procent van alle militaire inzet.

In de aanvullende Europese bijdrage zat Nederland mee vooraan. De vliegers van de Koninklijke Luchtmacht vlogen bijna net zoveel missies als de Britten. Maar Den Haag had het nakijken bij de echte besluiten. Italië kreeg, als gastheer van de Navo-luchtvloot, wel toe-

gang tot de groep van Europese landen die (soms) door de Amerikanen werd geselecteerd. Nederland niet. De Nederlandse ambassadeur bij de Navo in Brussel, Biegman, zag het voor de commissie-Bakker zo: „Wij hebben in het algemeen het gevoel dat wij een grote participant zijn en in dat soort groepen thuishoren. Daar wordt helaas door de leden van die groepen anders tegen aangekeken.” Ons land heeft volgens Biegman een 'existentieel probleem'. We zijn niet echt een kleintje, maar de groten zijn gelijk stukken groter.”

Na de Kosovo-oorlog moest het kabinet toegeven dat het geen invloed had op de strategie en de keuzen van te bombarderen doelen. Tekenend is hoe de Amerikaanse Navo-generaal Short aankeek tegen de Hollandse behulpzaamheid. In zijn terugblik voor de Senaat prees hij de Nederlanders als een volk dat je echt om een boodschap kunt sturen. Met goed materiaal en goede mensen en ze stellen geen lastige vragen.

Bij al die vredesmissies praatte Wim Kok van het begin af aan mee in de Trêveszaal van het kabinet en verkeerde hij later als premier regelmatig tussen de groten der aarde. Toch worden nog altijd de ministers van defensie Ter Beek, Voorhoeve en De Grave en iets minder hun collega's van buitenlandse zaken Kooijmans, Van Mierlo en Van Aartsen gezien als de gezichten achter de internationale militaire operaties. Kok bleef nogal onaanraakbaar. Hij kreeg wel eens kritiek uit de Kamer dat hij 'onzichtbaar' was op dergelijke belangrijke momenten.

Niet dat hij de missers en drama's van de Nederlandse operaties simpel langs zijn koude kleren liet afglijden. In een interview tijdens de verkiezingscampagne van 1998 hoefde hij geen seconde na te denken over de vraag wat het dieptepunt was uit zijn achterliggende regeerperiode: „Er zijn meer dieptepunten geweest. Maar Srebrenica overstijgt alles.” Verder wilde hij daar niet te veel over praten: „Om-

dat er al zoveel is gezegd. (...) Dingen zijn helaas gebeurd en zijn niet meer terug te draaien.”

Voor de 'jongens en meisjes' van Dutchbat in hun klempositie heeft Wim Kok het altijd wel opgenomen. Nog vorige maand op een veteranendag in Doorn: „Dutchbat treft geen blaam voor de val van de moslimenclave Srebrenica.” Zo iets stelde hij ook al snel vast vlak na de terugkeer van het bataljon, dat hij in 1995 samen met de kroonprins mee was gaan verwelkomen op het uit de hand gelopen bierfeestje in Zagreb. Kok hield van meet af aan vol dat de enclave niet te verdedigen was en dat de blauwhelmen geen medeverantwoordelijkheid kon worden aangewreven voor de Bosnisch-Servische genocide. Toen vlak na de val de Franse regering de kritiek uitte dat Dutchbat niet de verdediging op zich had genomen die ze zou hebben beloofd, ontstak de premier in woede. „Ik accepteer niet dat de indruk wordt gewekt dat Nederland daar de zaak verkwanseld heeft.”

Wat hij in zijn contacten met collegeregeringsleiders nog probeerde in de maanden voorafgaand aan de val, toen Voorhoeve hopeloze pogingen ondernam om de enclave met buitenlandse hulp te versterken, is nooit goed duidelijk geworden.

Kok hield er nooit van zich te profileren zoals de Britse premier of de Franse en Amerikaanse presidenten. Zij opereren als de mannen aan de knoppen die de troepen persoonlijk wegsturen. Op het moment dat de vliegtuigen opstegen naar Kosovo was Kok in Berlijn en hoorde pas laat dat de actie begonnen was. President Chirac, aanwezig op dezelfde EU-top, liet bliksemsnel een Franse vlag in zijn hotelkamer planten en sprak vanaf die plek zijn volk toe. Kok wilde zo iets niet, formeel omdat zijn staatsrechtelijke positie een andere is. Maar het zou ook niet gepast hebben bij deze Nederlandse premier die zich altijd op de achtergrond hield bij het wegsturen van militairen.

Voorhoeve voor commissie-Bakker: Srebrenica was niet te beschermen

Door een onzer redacteurs

DEN HAAG, 31 MEI. Toenmalig minister J. Voorhoeve van Defensie wist al een jaar vóór de val van de moslimenclave Srebrenica in 1995 dat bescherming van het gebied door Dutchbat „onuitvoerbaar” was.

Dat bleek vanochtend bij de ondervraging van Voorhoeve door de parlementaire commissie-Bakker die deelname van Nederlandse militairen aan vredesmissies onderzoekt. Voorhoeve rekende ook niet op luchtsteun als de enclave zou worden aangevallen door Bosnisch-Servische troepen.

De oud-minister zei dat hij en zijn medewerkers vanaf augustus 1994 „dag en nacht” bezig waren geweest om „te redden wat er te redden viel”. Voorhoeve beschreef vanochtend uitvoerig hoe hij keer op keer had geprobeerd andere Navo-landen te betrekken bij de verdediging van Srebrenica, om de Bosnisch-Servische generaal Mladic af te schrikken. „Het antwoord was steeds: nee, nu niet.” In de zomer van 1995 werd het gebied, in het oosten van Bosnië, veroverd door Bosnisch-Servische troepen. Duizenden moslims werden geëxecuteerd.

Oud-premier Lubbers en oud-minister van Buitenlandse Zaken Kooijmans verklaarden vorige week dat ze van VN-secretaris-generaal Boutros Ghali in 1993 de garantie hadden gekregen dat Dutchbat kon rekenen op luchtsteun als de enclave werd bedreigd. Ook de Tweede Kamer

missie. Voorhoeve zei vanochtend dat hij nooit had gelooft dat die garantie er was, en hij wist ook, zei hij, dat alleen luchtsteun niet genoeg was geweest om het gebied te redden. „Er zou ook een aanzienlijke grondoperatie nodig zijn geweest. Met veertig- tot vijftigduizend man.” Vanaf zijn aantreden in 1994 had Voorhoeve de mogelijkheden onderzocht om een catastrofe te voorkomen. Evacuatie van de veertigduizend moslims uit het gebied, een idee dat al eerder door de VN-vluchtelingenorganisatie UNHCR was bedacht, werd door de Bosnische regering in Sarajevo verworpen. Dat zou betekenen dat er werd meegewerkt aan de etnische zuivering. Een luchtbrug naar de enclave werd door de VN te gevaarlijk geacht. Ook werd nog overwogen dat Dutchbat „gewoon zou wegrijden”, maar dat was volgens Voorhoeve „moreel verwerpelijk” en onuitvoerbaar: moslims uit Srebrenica zouden het vertrek van de VN-militairen hebben verhinderd. Voorhoeve: „Er zat niks anders op dan door te gaan met patrouilleren, in de hoop dat internationaal overleg tot een oplossing zou leiden.”

Over de feestelijke bijeenkomst in Zagreb, na de val van de encla-

Achteraf is het makkelijk gezegd dat Nederland in 1994 geen manschappen had moeten leveren ter bescherming van de veilige haven Srebrenica. De lichtbewegende Dutchbatters zaten daar als ratten in de val. Zelfs een behoorlijk evacuatieplan ontbrak, laat staan dat er voorzittingen waren getroffen om eventueel de tienduizenden Bosnische moslims in veiligheid te brengen.

Maar inmiddels hebben we wel zoveel opgestoken uit de verhalen van de commissie-Bakker, dat, ook als we ons verplaatsten in de situatie van toen, er stevige vraagtekens te zetten zijn achter de politieke besluitvorming van die dagen. Kern van de zaak is dat politici van naam, zoals Lubbers, Kooijmans, Van den Broek en Ter Beek, er ten onrechte van uit meenden te mogen gaan dat het met

Trouw commentaar
De getuigenis van Voorhoeve

De vraag is vervolgens waarom Voorhoeve bij zijn aantreden deze situatie voor zijn verantwoordelijkheid dacht te kunnen nemen. Hier hapert zijn getuigenis. Hij meende andere landen bij de bescherming van de veilige haven te kunnen betrekken. Maar hij kreeg nul op het rekest. Ten slotte gokte hij op de toestand van een vredesregeling. Die kwam er, maar, tragisch genoeg, pas nadat de ramp in Srebrenica zich had voltrokken.

Wat je Voorhoeve kunt verwijten, is dat hij, wetende dat het goed fout zat, de diverse instanties te beschadft te nevels heeft gearrendeerd op de onmogelijke positie van Srebrenica. Hij had tijdig publiekelijk met de vult op tafel moeten slaan en eisen moeten stellen. Helias wilde hij bijfbaar niemand onttieven en daarmee aanvaardde hij, willens en wetens, het risico van een fatale afloop.

Kijkje in de keuken bij missie Srebrenica

Van onze redactie politiek

DEN HAAG - Pas begin september kan de speciale onderzoekscommissie uit de Tweede Kamer conclusies openbaar maken over de Haagse besluitvorming bij internationale vredesoperaties, zoals de Srebrenica-missie die in 1995 afliep.

Na ruim een jaar onderzoek achter gesloten deuren (het doorspitten van vierhonderd strekkende meter documenten) beginnen de Kamerleden eind mei aan een serie openbare hoorzittingen.

Gehoord zullen worden ambtenaren, topmilitairen, Tweede-Kamerleden en ministers die betrokken waren bij de buitenlandse inzet van de krijgsmacht.

Voorzitter Bakker (D66) wil vervolgens na de zomervakantie rapport uitbrengen, zei hij gisteren.

De onderzoekscommissie moet feiten opdiepen over de manier waarop de Haagse politiek opereerde bij beslissingen over het wegzenden van Nederlandse militairen naar VN- en Navo-missies in voormalig Joegoslavië. Ook zal worden gekeken naar het politieke handelen tijdens de uitzending.

De betekening onder meer een kijkje in de keuken van Defensie, kabinet en parlement tijdens de dagen van het Srebrenica-drama. De nadruk ligt op voormalig Joegoslavië, maar ook de missies naar Cambodja, Angola, Haïti en de Perzische Golf worden onder het licht gehouden.

Bakker verwacht geen nieuwe feiten over de gebeurtenissen in Bosnië 1995: „We zijn nadrukke-

lijk geen Srebrenica-commissie. We doen geen onderzoek naar feiten die zich in de enclave hebben afgespeeld. Wij schrijven alleen het hoofdstuk Den Haag.”

Toch kan de commissie-Bakker worden gezien als een uitvloeisel van de drang in de Tweede Kamer om de Dutchbat-operatie in de ‘veilige enclave’ in Bosnië verder te onderzoeken.

Na twijfel over het houden van een parlementaire enquête, met verhoren onder ede, besloot de Kamer het Srebrenica-onderzoek in handen te leggen van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (Niod). Dat komt pas volgend jaar met een rapport.

Tegelijk werd gekozen voor een lichte vorm van onderzoek door de Kamer zelf. En dan naar meerdere vredesoperaties tegelijk. De vraag blijft of er alsnog een grootscheepse parlementaire enquête volgt na het werk van de commissie-Bakker en het rapport van het Niod.

Eerder voorspelde Bakker: „Na die twee onderzoeken zullen de belangrijkste feiten wel op een rij staan.”

Vijfzig betrokkenen uit het Haagse circuit hebben inmiddels achter gesloten deuren hun verhaal verteld. Wie openbaar worden gehoord, wil de commissie nog niet zeggen. Te verwachten is dat de oud-ministers van defensie Ter Beek en Voorhoeve zullen verschijnen. Van het zittende kabinet wordt wellicht premier Kok opgeroepen, hij was minister van financiën in het kabinet-Lubbers dat besloot tot de uitzending van Dutchbat naar Srebrenica.

DONDERDAG 11 MEI 2000

In rede voor veteranen Dutchbat vrijgepleit door Kok

Door een onzer redacteurs

DOORN, 11 MEI. Dutchbat treft geen blaam voor de val van de moslimenclave Srebrenica in 1995. Dat zei premier Kok gisteren in Doorn bij de opening van het Veteraneninstituut.

Dit is een nieuwe instelling voor ex-militairen die bij krijgshandelingen betrokken zijn geweest. Volgens de premier mag „de verantwoordelijkheid voor het drama dat zich in Srebrenica heeft voltrokken [...] niet worden afgeschoven op militairen, mannen en vrouwen, die hun taak onder moeilijke omstandigheden met uiterste inzet hebben verricht”.

De uitspraak van Kok komt aan de vooravond van de hoorzittingen van de commissie-Bakker (D66) die het politieke beleid ten aanzien van uitzendingen van Nederlandse militairen onderzoekt. Voorzitter Bakker wil echter niet op de uitlatingen van de premier reageren. „Daarmee zou ik vooruitlopen op het werk van de commissie.” De eerste zitting is op 22 mei.

De militaire vakbonden reageren verheugd op de uitspraak van Kok. „Dit is groot nieuws voor ons”, zegt G. Dijkers, voorzitter van ACOM. „Dit is voor het eerst dat Kok, of überhaupt welke politicus dan ook, zich in dergelijke bewoordingen over Dutchbat uitlaat. Deze uitspraak komt als een

grote verrassing.” Volgens Dijkers hebben de Dutchbatters steeds het gevoel gehad dat ze waren opgezadeld met een ‘mission impossible’. „Er is besloten over hun hoofden heen. Toen het vervolgens fout ging, kreeg Dutchbat de volle laag.” De vakbonden voor defensiepersoneel hebben altijd gepleit voor een parlementaire enquête over de val van Srebrenica.

De moslimenclave Srebrenica in het oosten van Bosnië werd in juli 1995 onder de voet gelopen door Bosnisch-Servische troepen. Daarbij kwamen hoogstwaarschijnlijk vele duizenden moslims om het leven. Al direct na de val was er veel kritiek te horen over het optreden van met name de leiding van het Nederlandse bataljon. Na het verschijnen van als ‘summer’ beoordeelde ‘debriefingsrapport’ van het ministerie van Defensie besloot de Tweede Kamer eind 1995 tot een onderzoek van het NIOD naar de val van de enclave. Dat onderzoek versijnt naar verwachting medio 2001.

• DOSSIER SREBRENICA:
www.nrc.nl

Couzy: Inschatting Srebrenica juist

Van onze redactie politiek

DEN HAAG - De oud-bevelhebber van de landmacht, generaal Couzy, houdt vol dat hij in 1995 pas weken na de val van Srebrenica beseftte dat er duizenden moslimmensen door de binnen gevallen Bosnische Serviërs werden geëxecuteerd.

Aanvankelijk dacht hij dat de vele lijken die zijn Dutchbatters ter plekke hadden gezien, slachtoffers waren van gewone gevechten tussen moslims en de binnengevallen troepen.

Couzy vindt nog altijd dat hij terecht zo’n late conclusie trok over de tragedie die in zich in juli 1995 in de moslimenclave afspeelde. Hij werd gisteren ge-

hoord door de parlementaire commissie-Bakker, die de politieke besluitvorming onderzoekt rond vredesmissies waaraan Nederlandse militairen deelnamen.

De verhalen van terugkerende blauwhelmen brachten de generaal aanvankelijk niet op andere gedachten. „Ik zei: in grote delen van de enclave is hard gevochten. Die slachtoffers werden verzameld om te worden begraven. Ik wist ook dat er tussen moslims onderling was gevochten. Je moet dan heel voorzichtig zijn met het trekken van conclusies.” Zelfs toen de ministers Pronk en Voorhoeve in de dagen na de val openbaar maakten dat de mannelijke vluchtelingen uit Srebrenica systematisch waren afgeslacht, vond

Couzy hen voorbarig. Op de vraag van de commissie-voorzitter Bakker wanneer het feit van de massa-executies wel tot hem doordrong, moest Couzy lang nadenken. „Pas later tijdens mijn vakantie”, zei hij.

Verschillende militairen van Dutchbat verklaarden onlangs voor het Joegoslavië-Tribunaal dat ze onmiddellijk bij de inval van de troepen van generaal Mladic beseften dat zich een grote tragedie zou gaan afspelen. Al in de eerste dagen zagen zij bewijzen van massa-executies.

Dutchbat kon de vluchtelingen niet verdedigen en probeerde een veilig heenkomen te zoeken. Gisteren bleek dat commandant Karremans na de val een Nederlandse

order kreeg waarin de nadruk lag op de veiligheid van zijn manschappen en het redden van militair materiaal. Couzy kon zich niet herinneren of in die order ook iets stond over de hulp aan de vluchtelingen.

De Nederlandse VN-soldaten konden zich elf dagen na de val eindelijk terugtrekken naar de Kroatisch hoofdstad Zagreb voor een feestje. Couzy wilde een bijeenkomst in beslotenheid. Hij zei gisteren voor het eerst dat hij minister Voorhoeve adviseerde niet te komen. Voorhoeve ging toch, met in zijn spoor premier Kok en kroonprins Willem-Alexander.

MEER OP PAGINA 4
DOSSIER OP WWW.TROUW.NL

Tweede Kamer graaft in 'Srebrenica'

Maandag begint de Tweede Kamer met hoorzittingen over de inzet van Nederlandse militairen in humanitaire en vredesoperaties. Het zal vooral gaan over Srebrenica. „Wij willen zo graag vrede brengen”, zegt voorzitter van de onderzoekscommissie, Bert Bakker (D66).

2000

Door onze redacteurs
CEES BANNING en
PETRA DE KONING

DEN HAAG, 20 MEI. Wat ze moeten doen tegen 'zinloos geweld' op straat weten Nederlandse politici niet, maar op wereldniveau hebben ze onmiddellijk een oplossing. Die opmerking, van Rob de Wijk van het Instituut Clingendael, geeft veel Kamerleden een ongemakkelijk gevoel.

D66-Kamerlid Bert Bakker moet erom lachen. Hij zegt: „Ik herken er wel wat in. Dat vingertje naar de rest van de wereld. Moralistische trekjes zijn ons niet vreemd. En wij willen zo graag vrede brengen.” Bakker is voorzitter van de commissie die de besluitvorming onderzoekt over Nederlandse vredesmissies. Maandag begint de commissie met de openbare verhoren.

Militairen mopperen er al jaren over. Dutchbat, de Nederlandse VN- eenheid die de 'veilige' enclave Srebrenica in Bosnië had moeten beschermen, kreeg alle ellende, alle verwijten over zich heen. Serviërs veroverden het gebied in de zomer van 1995, duizenden moslims werden gedood. Maar het waren politici die Dutchbat hadden gestuurd - te licht bewapend, en met een onmogelijke opdracht. Nu wordt eindelijk ook de rol van politici onderzocht.

Blij was de krijgsmacht ook met de toespraak van premier Kok, tien dagen geleden bij de opening van het veteraneninstituut in Doorn. Hij zei dat het drama Srebrenica niet mocht worden 'afgeschoven op militairen'. „De verantwoordelijkheid voor een politiek besluit tot deelname, en de voorwaarden waaronder, ligt bij de regering en volksvertegenwoordiging.”

Meer dan zeventigduizend militairen uit tientallen landen nemen nu deel aan zo'n twintig humanitaire en vredesoperaties in verschillende delen van de wereld. Ze doen aan 'conflictpreventie', *peace-keeping* (de vrede bewaren) en *peace-enforcing* (vrede afdwingen).

Nederland wil er graag aan meedoen. In de Defensienota van vorig jaar staat het nog eens: hoofdtaken van Defensie zijn niet alleen het beschermen van Nederland en de Navo-lidstaten, maar ook ondersteuning van de internationale rechtsorde en het vergroten van de stabiliteit in de wereld. Op dit moment zijn 4.217 Nederlandse militairen betrokken bij humanitaire

soneel van de krijgsmacht.

De top van de krijgsmacht, politici en ambtenaren worden de komende weken gehoord door de 'Tijdelijke Commissie Besluitvorming Uitzendingen', de commissie-Bakker. Uitgenodigd zijn onder meer: de generaals Van der Vlis, Couzy, Schouten, de ministers van defensie Ter Beck, Voorhoeve en De Grave, de ministers van Buitenlandse Zaken Van den Broek, Kooijmans, Van Mierlo en Van Aartsen, de premiers Lubbers en Kok, en de Kamerleden Valk (PvdA), Blaauw (VVD), De Hoop Scheffer (CDA), Hoekema (D66), Vos (GroenLinks) en Van Middelkoop (GPV).

De commissie, die bestaat uit zeven Kamerleden, las ter voorbereiding vierhonderd strekkende meter documenten van Buitenlandse Zaken en Defensie en hoorde achter gesloten deuren al zo'n zestig getuigen: militairen, politici, ambtenaren en wetenschappers.

De geschiedenis van de commissie-Bakker gaat terug naar augustus 1998. Er waren nieuwe onthullingen over Dutchbat in Sre-

brenica en de Tweede Kamer richtte een werkgroep op die zou bedenken hoe kon worden voorzien in „een optimale informatieverstrekking aan de Tweede Kamer over de afhandeling van Srebrenica”. De oppositiepartijen CDA, GroenLinks en SP waren voor een parlementaire enquête, maar de regeringspartijen PvdA,

ONDERZOEK
COMMISSIE-BAKKER

VVD en D66 wilden eerst de bevindingen afwachten van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD). Dat instituut had in het najaar van 1996 het verzoek gekregen de val van de enclave te onderzoeken. De Tweede

Kamer wilde een internationaal onderzoek, maar daar bestond volgens Van Mierlo geen steun voor in buitenland.

In de enclave, die door de VN was uitgeroepen tot 'veilig gebied', werden moslimmannen door de Serviërs gescheiden van hun vrouwen en kinderen, onder de ogen van Dutchbat. Tot nu toe zijn er 2.200 lichamen geborgen, 7.300 mensen worden nog vermist.

Midden volgend jaar publiceert het NIOD de onderzoeksresultaten, en als politici doen wat ze nu zeggen, zal er uiteindelijk toch ook een parlementaire enquête komen. Bij zo'n onderzoek kunnen betrokkenen, anders dan bij het NIOD en de commissie-Bakker, onder ede worden gehoord.

Het voorbereidend werk van zo'n enquête-commissie is dan al gedaan: het NIOD-onderzoek en de bevindingen van de commissie-Bakker. Eerder al werden rapporten van de commissie-Van Kemenade en van de VN gepubliceerd. Commissaris van de Koningin Van Kemenade onderzocht in 1998, in opdracht minister Frank

de Grave (Defensie) of het ministerie loyaal had meegewerkt aan het verzamelen en het geven van informatie. Ofwel: was er een Defensie-dooftop? Van Kemenade was al binnen twee maanden klaar met zijn onderzoek, en nee, er was volgens zijn commissie geen informatie achtergehouden. Maar, zei hij: „Er kleven, achteraf gezien, wel vele tekortkomingen en onzorgvuldigheden aan het informatieproces, die mede moeten worden gezien in het licht van de toenmalige omstandigheden”

De Grave reageerde opgelucht op de eindconclusie ('geen dooftop'). Hij was ook ingenomen met een rapport van de Verenigde Naties. Het Nederlandse lichtbewapende VN-bataljon van honderdvijftig man kon op 11 juli 1995 weinig doen tegen de Servische overmacht, concludeerde de VN. De tweeduizend Serviërs waren bewapend met tanks en artillerie. Bovendien werden herhaalde Nederlandse verzoeken om luchtsteun genegeerd door VN-commando's. Of de verzoeken drongen niet eens door tot het VN-commandocentrum. Dutchbat was volgens het rapport wél tekortgeschoten in de communicatie met de VN over de misdaden die er in juli in en rondom Srebrenica werden gepleegd.

Volgens NIOD-directeur J. Blom is het voor zijn onderzoek goed dat het „openhartige rapport” van de VN al beschikbaar is. Maar het is, zegt hij, vooral gericht op de eigen organisatie en besteedt nauwelijks aandacht aan lokale gebeurtenissen en de Nederlandse context. Aan dat laatste element verwacht de commissie-Bakker nu een belangrijke bijdrage te leveren.

De commissie zal niet alleen de besluitvorming over Srebrenica onderzoeken. Ook uitzendingen naar Cambodja, Cyprus, de Golf ('Desert Storm'), Haïti en Angola komen aan de orde. Het rapport moet op 4 september klaar zijn. Een klein jaar later komt het NIOD-rapport. Of er daarna nog behoefte is aan een parlementaire enquête? „Daar wil ik nu als commissievoorzitter niet op vooruitlopen”, zegt Bakker. „Er ligt tegen die tijd ontzettend veel materiaal, maar wellicht is het oordeel van de Kamer dat alleen een enquête een definitieve streep kan zetten onder het drama-Srebrenica.”

van holst en steijnen

From: <ssicc@planet.nl>
To: <veritas@yubc.net>; <Joveljic.Nebojsa.N@bhp.com>; <yuambanl@bart.nl>; asianhistory <my636847@asianhistory.myweb.nl>; <redactie@targets.org>; <106057.1021@compuserve.com>; <arthurjk@euronet.nl>; <n.h.van.holst@freeler.nl>
Sent: vrijdag 20 april 2001 13:23
Subject: Srebrenica

<http://www.lpc.org.yu>

Srebrenica:

Missing List

It is said that as many as 6,000 - 8,000 Muslim men were executed by Bosnian Serb forces. However, this figure is evidently inflated. There are several factors that expand the actual figure. First factor is the high ratio of Muslim women to military capable men in a family. In general, the average number of women are about 3 or 4, the grandmother, the mother, the wife, and a sister in a Muslim family, usually consisting of more than 8 members. On the other hand, the number of military capable men is 1 or 2, the father if he is young enough and a brother if he is old enough. Therefore, if one of the military capable men becomes missing, three women anxious about the fate of their beloved one would report it.

Karadzic ordered his forces to protect Muslims and UN troops in Srebrenica

THE HAGUE, Oct 19 (AFP) - Bosnian Serb strongman Radovan Karadzic ordered his forces to protect Muslims and UN troops in Srebrenica two days before the 1995 massacre there, the UN war crimes tribunal heard Thursday.

Lawyers defending Bosnian Serb General Radislav Krstic, presented evidence to the UN tribunal showing that the Bosnian high command had issued a top secret order to field officers, including Krstic, on July 9, 1995.

The document stated that Karadzic ordered his troops to guarantee the "full protection" of Dutch peacekeepers guarding the enclave, that of Muslim civilians, as well as the safety of anyone attempting to cross the Bosnian Serb forces's lines.

Some 7,000 Muslims are believed to have been executed and thousands more are missing, presumed dead, after Serb forces overran Srebrenica, which was a UN-proclaimed safe zone protected by Dutch UN peacekeepers.

The document presented to The Hague-based court also showed that Karadzic ordered his troops to pursue their ground offensive aimed at taking Srebrenica, due to their success on the ground.

Forces involved in that operation had "achieved results which bring them into position to capture Srebrenica," said the document.

Serb forces had originally been ordered to disengage from fighting Muslim forces around the enclaves of Srebrenica and Zepa.

A second army command document presented by defence lawyers, dated July 11, 1995, ordered Bosnian Serb soldiers to display the "utmost decency" towards UN peacekeepers in Srebrenica and "prevent any provocation regardless of their behaviour."

Both Krstic and Karadzic face charges of genocide, war crimes and crimes against humanity for their actions during the 1992 to 1995 Bosnian war.

Krstic, accused of masterminding the massacre, is the former second-in-command of the Bosnian Serb army's Drina corps, which led the attack.

He has already entered a not guilty plea. If convicted, he could receive a life sentence.

Global Reflexion - Amsterdam - The Netherlands

van holst en steijnen

From: <ssicc@planet.nl>
To: <veritas@yubc.net>; <Joveljic.Nebojsa.N@bhp.com>; <yuambanl@bart.nl>; asianhistory <my636847@asianhistory.myweb.nl>; <redactie@targets.org>; <106057.1021@compuserve.com>; <arthurjk@euronet.nl>; <n.h.van.holst@freeler.nl>
Sent: vrijdag 20 april 2001 13:23
Subject: Srebrenica

<http://www.lpc.org.yu>

Srebrenica:

Missing List

It is said that as many as 6,000 - 8,000 Muslim men were executed by Bosnian Serb forces. However, this figure is evidently inflated. There are several factors that expand the actual figure. First factor is the high ratio of Muslim women to military capable men in a family. In general, the average number of women are about 3 or 4, the grandmother, the mother, the wife, and a sister in a Muslim family, usually consisting of more than 8 members. On the other hand, the number of military capable men is 1 or 2, the father if he is young enough and a brother if he is old enough. Therefore, if one of the military capable men becomes missing, three women anxious about the fate of their beloved one would report to ICRC individually as a missing person. The name could be slightly changed because a nickname is sometimes more popular than the real name. Thus, the number of missing persons would become two-fold. When the author visited Muslim women that were living in Sarajevo as refugees! from Srebrenica, more than ten women came in order to ask the author to find the whereabouts of the two men.

Another factor is the desperate efforts of Muslim women from Srebrenica to support their lives. Having arrived in Kladanj and Tuzla either by the bus evacuation at the fall of Srebrenica or by some other means before the fall of Srebrenica, Muslim women obtained Identity Card of a citizen of Kladanj or Tuzla. However, as they moved mostly to Sarajevo, they got another Identity Card of Sarajevo. Thus, they are able to secure aid in Kladanj / Tuzla as well as aid in Sarajevo. One of the Muslim women that the author met in Sarajevo whispered secretly, saying that she had two Identity Cards to receive the aid twice.

Next factor is the intention of Muslim government to manipulate the election in Srebrenica. According to the document compiled by the local Serbs in Srebrenica, about 3,500 Muslim names registered as voters in 1997 had not been the persons who used to live in Srebrenica. All 3,500 names that the author saw in their letter of complaint to OSCE were female names. False registration gave the election victory of Srebrenica to Muslim government, and gave aid to women registered falsely. All three factors also become the reasons why so many Muslim women said that their beloved ones had been killed in Srebrenica.

Moreover, there were a number of names without date of birth in the missing list. These names amount as much as about 3,381 out of 6,610 who became missing at the fall of Srebrenica. Since it is strange that close relative did not know the birth date of their beloved in registering[106], there must be some factor which tried to manipulate the figure of the victims.

Another factor is efforts of Muslim soldiers to conceal their identity in order to avoid the war criminal charge from Bosnian Serb forces. They gave the false identifies to international organizations when they wanted to get out of Srebrenica, and they gave their real

name when they arrived at a Muslim territory. Thus, false identities remained in the missing list. In Srebrenica, the author noticed that some of the names on grave stones were identical with the names in the missing list. Probably, they used the names of their dead friends or relatives.

According to Report of the Secretary-General Pursuant to Security Council Resolution 1019 (1995) on Violations of International Humanitarian Law in the Areas of Srebrenica, Zepa, Banja Luka and Sanski Most (27 November 1995), out of the first tracing requests from families, which amounted to 10,000, 2,000 were found duplicative, and 5,000 were found to be persons who had left the enclave before the fall of Srebrenica. Thus, the remaining requests amounts to approximately 3,000, and ICRC recently listed 3,290 as persons who became missing on the fall of Srebrenica. However, the author found that 180 tracing requests in the ICRC missing list were also for the persons who had left the enclave before the fall of Srebrenica. Consequently, the number of tracing requests results in 3,110 missing persons. Moreover, 195 out of the 3,110 tracing requests were found to be for the persons who had been dead before the fall of Srebrenica or for the persons who had left the enclave earlier,¹ according to the investigation of the document which Muslim forces left in Srebrenica. It should be noted that this document is 45,000 pages long and that only less than one tenth of the document has been checked by the Commission of Legal Experts to Republika Srpska. Thus, more persons will be eliminated from the remaining 2,915 tracing requests.

If the number of invalid tracing requests is found at this rate by the further check of the document, the number of the valid tracing requests is expected to be 2,000 - 2,500 at most eventually. Out of this number, roughly 1,800 Muslim soldiers are estimated to be killed during combats in fleeing, judging from military perspectives, and probably another 100 persons had died of physical conditions while fleeing. In addition, persons who were given asylum in Yugoslavia and other countries and persons who came back alive much later either after hiding themselves for a long time or after being exchanged as prisoners of war must be deleted from the tracing requests. Moreover, Muslim government immediately transferred about 6,000 soldier who arrived at Zenica and Tuzla to another front line in Bosnia without giving any access to their families[107]. Their families of these 6,000 would request ICRC to trace them because the families did not know that their beloved ones had arrived. Thus, a certain number of soldiers among those 6,000 must be deleted from the names of persons who became missing in Srebrenica. As a consequence, the remaining figure in the missing list would be the number of Muslim soldiers who were executed by Bosnian Serb forces for personal revenge or for simple ignorance of the international law. It would probably stand less than 100.

5-9-2000

'Was het geen deportatie?'

[• *Vervolg van pagina 1*] In een huis tegenover de VN-basis werden moslim-mannen 'verhoord'. De Nederlanders hadden gezien dat een man bij het huis in elkaar werd geslagen, ze hadden gehoord dat er werd geschreeuwd, en ze hadden, achter het huis, 9 lijken gevonden. Franken: „Het was volgens mijn mannen duidelijk dat ze niet in het gevecht waren gestorven.”

„Dus u wist”, vroeg een van de rechters van het tribunaal, „dat u de mannen overleverde aan hun slagers?” „Dat is correct”, zei Franken. Franken noemde, net als Karremans, het gedwongen vertrek van de vluchtelingen gisteren nog altijd 'de evacuatie'. De Egyptische

rechter Riad vroeg: „Maar joo Franken, waarom zegt u dat toch? Was er geen sprake van deportatie?” Jawel, zei Franken, maar in die dagen noemden de Nederlanders het vertrek 'evacuatie' en daarom gebruikte Franken dat woord. De rechter wilde weten waarom de Nederlanders aan de deportatie hadden meegewerkt. Franken: „Als de Serviërs niks hadden gedaan, als ze ons hadden achtergelaten met die dertigduizend vluchtelingen, zonder eten, water, zonder de noodzakelijke medische verzorging, dan had — het is bijna cynisch om te zeggen — het probleem zich vanzelf opgelost.”

Zembla: Hoofdrolspelers Srebrenica niet gehoord door NIOD

8 sept 2000
Van een onzer verslaggevers RIJSWIJK - Het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) heeft voor zijn onderzoek naar de val van de moslimenclave Srebrenica niet gesproken met drie belangrijke hoofdrolspelers: de Bosnische moslim-generaal Oric en de Bosnisch-Servisische generaals Krstic en Zivanovic. Volgens aanklager M. Harmon

bij het tribunaal zijn de gesprekken met die generaals essentieel voor een goed onderzoek. Dat blijkt uit een documentaire, gisteravond, van het televisieprogramma Zembla (VARA). Krstic, onlangs door het Joegoslavië-tribunaal veroordeeld tot 46 jaar cel, liet weten niet door het NIOD te zijn benaderd. Generaal Oric: „Zij hebben een grote mond over

het achterhalen van de waarheid, maar hebben geen enkele moeite gedaan om mij er over te horen.”

De woordvoerder van het NIOD zegt dat niet alleen archiefonderzoek is gedaan, maar dat ook betrokken personen zijn onderzocht. Wie de personen zijn, wil onderzoeker David Barnouw van het NIOD volgens Zembla niet zeggen.

DE EINDELOZE WESTERSE MEDIA-MANTRA 'SREBRENICA'

Het westerse journaal, dat zich met de grootst mogelijke gretigheid te buiten blijft gaan aan misleiding inzake Srebrenica, het kangaroo court in de Den Haag en alle andere westerse krachten die een niet aflatende hetze voeren tegen 'Servië' en/of 'de Serviërs', moeten nou eindelijk eens

BOTER BIJ DE VIS leveren:

1. Zijn de 'arme, onschuldige mannelijke moslim-vluchtelingen' van Srebrenica nu voor het merendeel door Dutchbat uitgeleverd aan 'hun Servische slachters' of niet? Of waren ze er voor het merendeel al zelf tussenuit gepiept voordat de enclave viel? Als ze er voor het grootste gedeelte al zelf tussenuit gepiept waren, kunnen ze dus ook niet door Dutchbat zijn 'uitgeleverd'. En vormen alle verhalen over de schuld van Dutchbat alleen maar één grote eindeloos voortgaande mediamieke massa-hysterie. Welke journalist maakt daar dan nu eens een eind aan en durft die waan te doorbreken?

Doorgaans wordt immers, al naar het het journaal uitkomt, de indruk gewekt dat Dutchbat zo ongeveer de complete mannelijke bevolking zou hebben 'uitgeleverd aan hun Servische beulen', die vervolgens na 'hun uitlevering' over de kling zou zijn gejaagd. Zodat Dutchbat medeverantwoordelijk zou zijn voor 'de genocide op 6 tot 8.000 onschuldige moslims'. Incidenteel echter, als de feiten gaan nijpen, komt men - met hetzelfde gemak - met een totaal andere lezing. Dan wordt plots verkondigd dat er nog maar zo'n 600 moslim-mannen in de enclave waren achtergebleven toen deze viel. Zodat er dus nooit meer dan 600 door Dutchbat 'uitgeleverd' kunnen zijn aan 'hun Servische beulen'. Bijgevolg kunnen er dan nooit meer dan 600 mannen met bussen zijn afgevoerd en vervolgens het slachtoffer zijn geworden van deze 'uitlevering'. Beide lezingen kunnen natuurlijk niet tegelijkertijd waar zijn!

Wil de ware lezing omtrent deze aantallen nu eindelijk eens vanuit de de media-burelen zijn opstanding beleven? Het maakt namelijk nogal verschil of er, toen de enclave viel, maar ongeveer 600 mannen achtergebleven waren die vervolgens vermoord konden worden, na 'het verraad van Dutchbat', of dat het 6 tot 8.000 mannen waren. Deze uitleg voor de media-vertegenwoordigers, die met moeite de MAVO hebben doorlopen (alleen al in Nederland tussen de 600 en 6 tot 8.000 naar schatting).

2. Als degenen die een voortdurende media-oorlog voeren tegen 'Servië' en 'de Serviërs' dan eindelijk eens boter bij de vis hebben gegeven en voor de draad zijn gekomen

met de waarheid op dit punt, namelijk dat inderdaad maar een zeer gering deel van de mannelijke bevolking in de enclave was achtergebleven totdat deze viel, dan wordt het automatisch hoog tijd voor een tweede punt voor boter bij de vis: waar komen dan die verhalen over die duizenden vermoorde moslim-mannen vandaan ?

Die zijn dan niet in de enclave opgepakt. (Als ze er niet waren, konden ze ook niet door Dutchbat zijn uitgeselecteerd, met bussen afgevoerd, etc. - dit ter verduidelijking voor de media-werkers met minder dan MULO-niveau (een percentage waarmee terdege rekening moet worden gehouden) -. Misschien ook iets voor het Joegoslavië-Tribunaal ter overdenking (als het van de Verenigde Staten mag) ?

Zouden er inderdaad 'duizenden moslim-mannen' zijn 'vermoord', dan moeten zij dus buiten de enclave zijn opgepakt. Dutchbat kan dat dan onmogelijk worden aangerekend, want die mannen waren dan op eigen houtje al vertrokken voordat de enclave viel.

VRAGEN

Dit doet dan, voor de objectieve waarnemer met meer dan Mulo, natuurlijk automatisch een aantal vragen rijzen. Zoals daar onder anderen zijn:

- a. waren de duizenden moslim-mannen die wegtrokken, gewapend ?
- b. zo ja, hoeveel waren er van hen gewapend ?
- c. vonden er gewapende confrontaties plaats tussen hen en de Bosnisch-Servische legereenheden ?
- c. zo ja, wat was de aard en intensiteit van deze gewapende confrontaties ?

Vaststaande feiten zijn in dit verband, hoewel je er - anders dan over 'de Servische moordzucht'- niet dagelijks over in de kranten zult lezen, of bij het kangaroo court in Den Haag niet dagelijks van zult vernemen, dat:

- I. er, voordat de enclave werd opgerold, duizenden mannen behorend tot para-militaire milities en tot het geregelde Bosnische leger vanuit Srebrenica opereerden;
- II. in ieder geval enkele duizenden van hen erin slaagden om zich, al vechtend, een weg te banen naar voor hen veilige gebieden, toen de enclave was gevallen. Alwaar hun aankomst is bevestigd en gerapporteerd.

TIJD VOOR EEN AANTAL CONCLUSIES:

- Die moslim-mannen, die gesneuveld zijn tijdens deze gevechten, zijn gesneuveld, niet vermoord. Als hun lijken worden aangetroffen, kunnen ze dus niet triomfantelijk worden ingelijfd als 'door de Serviërs wreed vermoorde burgers', zo leert het oorlogsrecht.
- Die moslim-mannen, die gewapend waren toen ze vanuit Srebrenica op de loop gingen, kunnen onmogelijk als 'onschuldige burgers' worden bijgezet, zo leert wederom het oorlogsrecht.

- Datzelfde geldt ook voor ongewapende mannen, die zich bij dergelijke gewapende eenheden aansloten, zo leert opnieuw het oorlogsrecht. Voor zover dergelijke ongewapenden bij de gevechtshandelingen gesneuveld zijn, kunnen ze niet als 'vermoord' worden ingelijst, zo luidt het oorlogsrecht.

- Voorzover zij met militaire overkill door Bosnisch-Servische eenheden zijn vernietigd, is er van die zijde sprake geweest van disproportionaliteit van geweld. Dat is een oorlogsmisdrijf, maar van een andere orde dan waarvan 'de Serviërs' hier worden beschuldigd. Uitgezocht zou moeten worden in hoeverre eventueel disproportioneel oorlogsgeweld van de kant van het Bosnisch-Servische leger is toegepast. Maar dat is een ander onderzoek dan de westerse inquisitie - en het Joegoslavië Tribunaal als anti-Servische grootinquisiteur - voor ogen hebben.

- Degenen bij de gewapende colonnes, gewapenden en ongewapenden, die door de Bosnisch-Servische legereenheden gevangen genomen werden of zich overgaven, konden recht doen gelden op een behandeling als krijgsgevangene of een daarmee overeenstemmende behandeling. Ook als zij zich eerder schuldig gemaakt zouden hebben aan de meest grote wreedheden tegen de Servische bevolking, tijdens plunderen en strooptochten vanuit Srebrenica. Voor zover een aantal van hen die eventueel niet heeft gekregen en/of eventueel bij gevangenneming of gevangenhouding is mishandeld of zelfs vermoord, vormde dit een oorlogsmisdrijf. Nader onderzoek zou nodig zijn, in hoeverre hiervan sprake zou zijn geweest. Maar 'het onderzoek' dat momenteel in de media en bij het kangaroo court in Den Haag plaatsvindt, heeft een totaal andere inzet en heel andere vertrekpunten. Namelijk pure 'pure Servische moordzucht' op 'onschuldige moslim-burgers'. Die 'genocide' op de 'arme vluchtelingen in Srebrenica' staat daarbij op voorhand al vast. Wat zich in dit verband werkelijk heeft afgespeeld, interesseert de inquisitoren geen laars.

3. Een derde punt waarover de westerse media nu eindelijk eens boter bij de vis zouden moeten geven, is antwoord op het complex van vragen dat als volgt is onder te verdelen:
- Hoe zat het nou met de voorgeschiedenis van Srebrenica als 'safe haven' ? Het sprookje dat daar uitsluitend 'onschuldig vluchtelingen' zaten, kennen we nou zo zachtjesaan wel.
  - Hoeveel Servische burgers zijn er in de wijde omgeving van Srebrenica vanuit deze stad onder de valse vlag van 'safe haven' door moslim-milities en eenheden van het geregelde Bosnische leger vermoord ?
  - Als dat aantal in de duizenden zou lopen, hoe verklaren de westerse media-vertegenwoordigers en het kangaroo court in Den Haag dan dat ze het verdommen om daarvoor ook maar een greintje aandacht te hebben ?
  - Wat heeft het kangaroo court in Den Haag trouwens met het hierover van Bosnisch-Servische zijde aangereikte bewijsmateriaal gedaan ? De achterkant van deze stapels papier benut om daar anti-Servische aanklachten op te drukken ?

- e. Waarom kwam er niks terecht van de demilitarisering van Srebrenica, zoals toch de eis van de VN luidde ? En wie is er verantwoordelijk voor dat daar niks van terecht kwam ?
- d. Hoe zit het met de verhalen dat Dutchbat zelfs joviaal optrok met hoge militairen van het geregelde Bosnische leger in Srebrenica en vanuit Srebrenica opererende paramilitaire bendes geen strobreed in de weg legde ? Was het dan wellicht toch wat anders dan een 'Groot-Servië' of alleen 'pure Servische moordzucht', dat Mladic ertoe dreef om dit rovershol uiteindelijk uit te schakelen ?
- f. Hoe is het verklaarbaar dat de westerse media eerst omtrent dit alles nog wel eens wat vragen durfden op te werpen, maar uiteindelijk allemaal kozen voor een collectieve stijve nek vanwege het krampachtig één kant op blijven kijken ? Is er een rationele verklaring voor deze voortgaande zelfdebilitering ?
- Zo schreef Hervormd Nederland:

"Hoe meer feiten er boven water komen over de noodlottige ondergang van het 'veilige gebied' Srebrenica, hoe lastiger het wordt de schuld bij één partij te leggen. De journalisten Sijs en Westerman, die eerder een boek schreven over de verovering van de moslim-enclave, hebben nu een document in handen gekregen, waaruit blijkt dat dat de Bosnische regering voor een groot deel zelf de hand heeft gehad in het deblâche. Vanuit Srebrenica moesten gewapende burgers Servische stellingen bij de hoofdstad Sarajevo in de rug aanvallen. Dat er plundertochten waren geweest, was wel bekend, maar niet dat die door hogerhand werden geregisseerd. De Bosnische regering heeft dus doelbewust de neutrale positie van Srebrenica ondergraven en de verovering door de Serviërs uitgelokt, luidt de nieuwe verklaring."

Maar dat was op 10 mei 1995 dat Hervormd Nederland dit schreef, dus een eeuwigheid geleden. Vandaag de dag hebben de media zich zodanig gedisciplineerd, dat dergelijke 'ingewikkeldheden' bij niemand in media-land zelfs meer opkomen. Een zalige simpelheid heeft zich in plaats daarvan hecht onder de nieuwe geesteszieken van de media genesteld. Een kind kan voortaan de was doen: het zijn die verdorpe Serviërs, die het allemaal gedaan hebben. De rest is bullshit, daar hoeven we ons niet mee bezig te houden. Ziedaar de ultieme simplificatie van een op zichzelf al eenvoudig beroep. Men neme een pen op en schrijft. Of een microfoon op en leutert. En als je dan ook nog de baas bent over de 'gepluriformiseerde en gedemocratiseerde vrije media' dan hebt je de inhoud van deze schrijfels en leuterpraat in een hechte greep nog ook. De waarheid en de werkelijkheid zijn dan wat er als waarheid en werkelijkheid wordt ingestopt. Want wat er wordt ingestopt komt er ook uit, zo luidt een in media-land dagelijks toegepaste variant op een gezegde van Cruijff.

mr. N.M.P. Steijnen

Genocide in Srebrenica: 46 jaar cel

van onze redactie buitenland

DEN HAAG - „In juli 1995 heeft u, generaal Krstic, zich persoonlijk met het kwaad ingelaten. Daarom veroordeelt deze rechtbank u tot 46 jaar gevangenisstraf”.

3 Aug 2001

Met deze woorden besloot rechter Rodrigues, na anderhalf uur, de voorlezing van het vonnis tegen de Bosnisch-Servische generaal Radislav Krstic. Het hof achtte bewezen dat de militair zich schuldig heeft gemaakt aan volkerenmoord na de val van de moslimenclave Srebrenica. Het hof legde daarmee niet alleen de hoogste straf tot nu toe op, het achtte tevens voor het eerst bewezen dat er genocide is gepleegd tijdens de oorlogen die in de jaren

negentig een eind maakten aan het oude Joegoslavië.

Krstic was in juli 1995 stafchef van het Bosnisch-Servische Drina-Korps, dat de Oost-Bosnische moslimenclave Srebrenica veroverde. De Nederlandse VN-soldaten van Dutchbat onder overste Karremans konden het 'veilig gebied' niet beschermen tegen de Servische overmacht. Massale moorden en deportaties volgden. „Zeven- à achtduizend mannen worden gevangen genomen en bijna allemaal gedood door de Servische strijdkrachten”, aldus Rodrigues. „Slechts een enkeling heeft overleefd, en sommigen hebben voor deze strafkamer getuigd over de verschrikkingen van de massa-executies, waaraan zij als door een wonder ontkwamen.”

Krstic kreeg niet de maximale straf, levenslang. Dat komt waarschijnlijk omdat hij niet als hoofdverantwoordelijke wordt beschouwd. „Er zijn zeker mensen die een grotere individuele verantwoordelijkheid dragen”, aldus Rodrigues in een duidelijke verwijzing naar de Bosnisch-Servische generaal Ratko Mladic. „Het is aannemelijk dat een ander dan u heeft beslist het bevel te geven alle mannen van weerbare leeftijd te executeren.”

Dat pleit, aldus het vonnis, Krstic echter geenszins vrij. „U was daar aanwezig, generaal Krstic”, stelde Rodrigues. „U was schuldig aan de moord op duizenden Bosnische moslims.”

De verdediging heeft tijdens het proces niet ontkend dat er

(veel) slachtoffers zijn gevallen bij de verovering van de moslimenclave. Ze bestreed echter dat er een vooropgezet plan is geweest om de mannen te doden. Volgens de strafkamer is dat er echter wel geweest, al is het niet lang van tevoren bedacht. Volgens Rodrigues was er in eerste instantie 'alleen' een plan voor etnische schoonmaak, maar werd dat later

SARAJEVO - Drie Bosnische moslims zijn gisteren, op verzoek van het Joegoslavië-Tribunaal, aangehouden op verdenking van oorlogsmisdaden. Volgens het Bosnische ministerie van justitie worden de drie, twee ex-generaals en een brigade-generaal, naar Den Haag gestuurd.

genocide 'om redenen die de Strafkamer niet heeft kunnen achterhalen'.

De conclusie dat er in Srebrenica sprake is geweest van genocide, zal het een stuk makkelijker maken om ook Mladic, die ook is aangeklaagd door het Tribunaal, veroordeeld te krijgen voor volkerenmoord. Mladic loopt, net als de voormalig politiek leider van de Bosnische Serviërs, Radovan Karadzic, nog altijd vrij rond.

Tot dusver had het VN-Tribunaal in Den Haag nog niemand veroordeeld wegens genocide. Het Rwanda-tribunaal in Arusha, dat verdachten van de massamoord in Rwanda berecht, heeft al wel negen mensen schuldig bevonden aan genocide.

MEER OP PAGINA 5

Luchtsteun of luchta

Deze week komt de voormalige secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Boutros Boutros-Ghali, naar Parijs om te getuigen voor de onderzoekscommissie van het Franse parlement inzake 'Srebrenica'. Een hele stoet hoofdrolspelers is hem al voorgedaan, van Franse generaals tot Nederlandse ministers. Zes jaar na de val van de Bosnische enclave is het dossier nog altijd niet gesloten, ondanks de vele rapporten die inmiddels in diverse hoofdsteden zijn gepubliceerd. Het Franse parlement onderzoekt vooral de rol van de eigen militairen en politici in het drama, en men gebruikt de verklaringen van Nederlandse betrokkenen om die van de Franse te controleren. Hoe houden de Nederlanders zich staande in Parijs? En waar zijn de Bosnische getuigen?

5-5-2001
'Waarom president Chirac niet voor onze commissie komt getuigen? Alors, dat is nu eenmaal niet in de Franse traditie. Nee, we hebben hem niet uitgenodigd. Het is de vraag of zo'n verhoor zinvol zou zijn, en of hij zich verwaardigd had om te verschijnen. Vergeet u niet: Frankrijk is een monarchie!'

Marie-Hélène Aubert, parlementslid voor de Groenen, lacht en ript nog eens aan haar *petite crème*. Om negen uur 's morgens zitten we in café le Bourlon, Rue de l'Université, vlakbij het statige neoklassieke gebouw van de Assemblée Nationale. Over een half uur begint in de speciale vergaderzaal van de buitenlandcommissie het verhoor van de Nederlandse generaal-majoor Nicolai, voormalig stafofficier van Unprofor-Bosnië-Herzegovina in Sarajevo. Daarna zal de voormalige commandant van Dutchbat Thom Karremans getuigen.

Marie-Hélène Aubert zal vandaag de verhoren leiden. Een beetje nerveus is ze wel. Het is een bijzondere gelegenheid: de eerste buitenlandse generaal die komt getuigen, en er is veel pers aanwezig.

'Een sacraal gebeuren' heeft een medewerker van de Nederlandse ambassade de verhoren genoemd. Sacraal? Ja, een plechtige sfeer hangt er inderdaad in de zaal als de getuigen hun zorgvuldig voorbereide verklaringen voorlezen. Gaat het hier om een ritueel, dat de nog altijd rondwarende geesten van Srebrenica moet bezweren? Moet er een schuldvraag worden beantwoord? Of gaat het om lessen voor de toekomst?

Aubert: 'Frankrijk zal in de toekomst vredesmissies blijven uitvoeren. We nemen ook deel aan SFOR in Bosnië en aan KFOR in Kosovo. Om dat goed te doen, moeten we wel weten wat er in het verleden is misgegaan. Dat zijn we ook aan de slachtoffers van de Bosnische oorlog verschuldigd. Frankrijk heeft nu eenmaal een hoofdrol gespeeld in de gebeurtenissen van 1995.'

Marie-Hélène Aubert is vice-voorzitter van de enquêtecommissie Srebrenica en lid van de buitenlandsectie van het parlement. Haar fractie telt slechts vijf leden op een totaal van 577. 'Wij zijn een kleine fractie, maar deze enquête is grotendeels op ons aandringen tot stand gekomen. Ik was in 1999 een fel tegenstander van de Navo-bombardementen op Joegoslavië. Die boden de Albanese bevolking in Kosovo immers geen bescherming, integendeel! Men had beter de OVSE-waarnemersmissie in Kosovo kunnen versterken en zo geleidelijk een voet tussen de deur kunnen krijgen, eventueel met militaire ondersteuning. Maar het geval Srebrenica was totaal anders. Daar waren bombardementen juist nodig om de VN-troepen op de grond te ondersteunen, en daarmee dus

Aubert (rechts) van de onderzoekscommissie

ook de bevolking van de zogenaamde 'veilige gebieden'. En toen werden de lucht-aanvallen op het laatste moment afgeblazen. Door wie en waarom?' Die vraag duikt steeds weer op in de enquête. Aubert vraagt bij de verhoren de Nederlandse ex-ministers Hans van Mierlo en Joris Voorhoeve of er nu wel of geen *forward air controllers* in de enclave Srebrenica aanwezig waren. Dezelfde vraag zal ze ook aan generaal Nicolai en kolonel Karremans stellen. Een *forward air controller* (FAC) is een militair die speciaal is opgeleid om gevechtsvliegtuigen via een radio-verbinding 'naar het doel toe te praten'. De FAC stelt zich ergens verdekt op in het terrein of neemt een hooggelegen positie in met goed zicht op potentiële doelen. Zodra hij verbinding heeft met de aanvallende vliegtuigen omschrijft hij het doel en geeft hij de juiste aanvliegroete door, plus het resultaat van de aanval. Bij het verlenen van luchtsteun aan grondtroepen zijn deze FAC's onmisbaar. In Srebrenica waren inderdaad Nederlandse FAC's aanwezig, aangevuld met verkenners van het korps commandotroepen en zelfs Britse SAS (Special Air Service)-militairen, de meest legendarische commando-eenheid van het Westen. Hun optreden wordt door alle vier Nederlandse getuigen bevestigd, hoewel ze eigenlijk niets over de SAS mogen zeggen. Maar generaal Janvier beweerde tijdens zijn verhoor achter gesloten deuren dat de bombardementen uiteindelijk niet waren doorgezet bij gebrek aan FAC's. Zelfs voor Aubert was dat een onbegrijpelijke mededeling. 'We vragen ons af wat Janvier wist van de situatie in Srebrenica.'

van het begrip 'stille tocht'?

'Misschien is er een uitholling van het begrip 'zinloos geweld', doordat men de stille tocht voor van alles en nog wat houdt, zoals twee jaar geleden voor een door de politie doodgeschoten hond en voor een vader die de verkrachter/moordenaar van zijn zoonje had doodgestoken. Overigens kwam daar niemand voor opdagen. Maar

'Begravenissen zijn toch ook stille tochten?'

ik weet niet of de stille tocht wordt uitgehouden doordat er zoveel van zijn. Het kan een versterking van de lokale solidariteit betekenen. Begravenissen zijn toch ook stille tochten?'

Allemaal goed en wel, maar hoe dat in het vernislaagje dat we beschaving noemen? Men zegt: de slachtoffers hadden evenveel de daders kunnen zijn.

'Anderhalf jaar geleden was er op het Mollenveld in Den Haag een stille tocht, terwijl er diezelfde avond in een Arnhemse discotheek iemand werd doodgeschoten. Toch

Foto ANP

Nooitgedacht

De heerlijke Kaap

Een weekje Kaapstad. Even weg van moordstad Johannesburg. Lekke met dochtertje naar zee, kastelen bouwen. Even rust aan het hoofd. Kaapstad is immers een stuk veiliger, stel je jezelf gerust. In de blanke wijken althans, en op de toeristische plekken. Overdag althans, 's avonds kun je ook in Kaapstad niet meer te voet de straat op.

Tegelijk weet je: aan de andere kant van de Tafelberg, op de uitgestrekte, zanderige Kaapse vlakten, is de misdaad vrijwel onbeheersbaar. Jonge bendes bevachten elkaar op leven en dood. Geen scholier is op straat nog veilig; elk ogenblik kunnen ze het slachtoffer worden van (groeps)verkrachting, van een afrekening, of van een verdwaalde kogel. Moeders houden hun hart vast, elke ochtend wanneer hun dochtertjes naar school gaan: ontelbare werkloze, dronken en gefrustreerde mannen lopen rond op de Kaapse vlakten. Velen hebben aids en geloven de mythe dat ze zullen genezen als ze seks hebben met een maagd. Gevolg: steeds meer kleine meisjes worden verkracht.

Als je zelf moeder bent van een klein meisje, is dat gegeven onverdraaglijk. De doodstraf is afgeschaft in Zuid-Afrika, maar als ik alieen met m'n hart zou denken, zouden ze van mij alle kinderverkrachters mogen ophangen. Ik moet steeds denken aan wat de liberale politieke analist Frederick Van Zyl Slabbert twee jaar geleden eens schreef: Zuid-Afrika heeft nu een geweldige mensenrechten-grondwet, maar geen mensenrechten-cultuur. Met als gevolg dat de misdadigers in Zuid-Afrika meer profiteren van de nieuwe grondwet dan de burgers.

Aan de 'goede' kant van de Tafelberg is Kaapstad dé toeristenstad van Zuid-Afrika. Europeanen hebben de stad ontdekt, de *happy few* kopen hier een tweede huis, de minder beelden boeken twee weken 'Kaapstad en omgeving'. Dan bezoek je de botanische tuin, neem je de boot naar Robbeneiland waar Mandela gevangen zat, en maak je een tocht langs diverse wijnlandgoederen in het Kaapse achterland. 'Een heerlijk land' roep je bij terugkeer uit.

Maar wee degene die op een dag de krant opslaat: een Angolese vluchteling werd neergestoken bij een geldautomaat; hij is de negende Angolees die vermoord werd in Kaapstad dit jaar. Een bejaarde vrouw werd naakt gevonden in haar huis in de residentiële (blanke) wijk Pinelands. Vermoord, en waarschijnlijk verkracht. Zij is het zoveelste slachtoffer van een reeks overvallen op bejaarden.

Ach, die heerlijke Kaap.

Petra Quaedylieg

ogtepunt heen

'Er is een aantal grote stille tochten geweest, van landelijk kaliber. Die heb je niet meer. Tegenwoordig zie je lokale stille tochten, zoals in Breda, Maastricht en Den Haag. Er is daar kennelijk behoefte aan lokale cohesie. Naarmate Europa meer verenigd wordt, groeit die behoefte. Daar komen die stille tochten vandaan. De landelijke stille tochten hadden inderdaad te maken met een mediahype. Ook 'Volendam' was in de eerste plaats een lokale herdenking. Er waren mensen omgekomen die iedereen kende. De Volendamers hadden niet zo'n behoefte aan de aanwezigheid van mensen van 'buiten'. De nationale rouw loopt terug, de lokale rouw neemt toe. Wel willen mensen landelijk daadwerkelijk iets bijdragen door geld over te maken.'

Het lijkt wel alsof we niet meer kunnen accepteren dat er mensen doodgaan.

'Per saldo loopt de aandacht voor geweld op straat terug. Het feit dat er mensen doodgaan is niet zozeer de verklaring voor de nationale rouw. Het zijn meer de omstandigheden waaronder het gebeurt. Neem nu die meisjes die in een discotheek in Gorinchem werden doodgeschoten, of Daniel van Cotthem die zijn vriendin naar het station in Vlaardingen brengt en een zodanige klap krijgt dat hij eraan overlijdt. Het gaat hier echt om het zinloze aspect. Niet om de natuurlijke dood van een bejaarde. Dat is de goede kant van de mediahype: dat we kijken naar de oorzaken van geweld, zoals alcohol.'

Bent u niet van bang voor een uitholling

ben ik dan blij met dat vernislaagje. Men wil z'n afschuw uiten over geweld, men wil rouwen en toont solidariteit. Op zichzelf is daar niets op tegen. Die afschuw en verontwaardiging zijn oprecht. Niet iedereen vertoont agressief gedrag of wil zich neerleggen bij de agressie van anderen.'

Trouw-redacteur Jaffe Vink signaleert een 'moleculaire burgeroorlog': groepen, al dan niet van verschillende etnische afkomst, beghren elkaar wantrouwig en kunnen eigenlijk niet in vrede met elkaar leven.

'Ik kan me daar wel wat bij voorstellen. De sociale cohesie wordt minder. Maar het begrip 'moleculaire burgeroorlog' vind ik overdreven. Het gaat erom de sociale cohesie weer terug te krijgen, ook onder jongeren. Maar hoe? Hedonisme en materialisme hebben er een negatieve uitwerking op. Een andere trend is dat mensen zo blasé zijn van alle spullen die ze al hebben, dat ze zich op een andere manier willen inzetten voor de maatschappij: door mensen te helpen. Post-materialisme wordt dat genoemd. Dat gaat tegen het uiteenvallen van de maatschappij in. En daarmee zou de sociale cohesie kunnen terugkeren. Langzamerhand is er een tegenbeweging aan 't ontstaan. We beginnen ons af te vragen of we de zorg voor de medemensen en de natuur niet hebben verwaarloosd.'

U ziet geen burgeroorlog ontstaan?

'Nee, ik signaleer een kentering.'

Reindert Brongers

6-7-2007 'Srebrenica is verprutst door de VN'

WAS DE VAL van de Bosnische moslimenclave Srebrenica te voorkomen geweest, als gevechtsvliegtuigen van de NAVO zich niet beperkt hadden tot speldenprikken? Die vraag spookt nog altijd door het hoofd van politici en militairen. Het verlossende woord zal wellicht nooit gesproken worden. Twee historici, verbonden aan de Koninklijke Luchtmacht (KLu), komen zes jaar na dato wel tot de conclusie dat lang niet alle mogelijkheden benut zijn. Door moedwil of misverstand.

In hun boek *Check the Horizon* geven Wim Lutgert en Rolf de Winter het zoveelste ontluisterende beeld van de gebeurtenissen rond Srebrenica in de zomer van 1995. Het bevat saillante details, maar geen onthullingen. Vóór publicatie is de tekst zorgvuldig bekeken op het ministerie. Van 'censuur' is echter geen sprake geweest, bezweert een woordvoerder van de luchtmacht.

Defensie is uiteindelijk zo verguld met het resultaat dat alle dertienduizend werknemers van de KLu een exemplaar krijgen van het lijvige boekwerk. Niet omdat het boek louter een lofzang is op de eigen prestaties, maar ter lering. Want het 'luchtwapen' is niet meer weg te denken uit hedendaagse brandhaarden, zoals minister De Grave onlangs zei.

Op de Balkan zette de NAVO het wapen pas op grote schaal in, toen de grootste gruweldaad in Europa sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog al had plaatsgevonden: de moord op duizenden moslims uit het zogeheten veilige gebied waar Nederlandse blauwhelmen gestationeerd waren. Vóór de val van Srebrenica werden gevechtsvliegtuigen 'slechts op te kleine schaal en veel te laat ingezet', constateren De Winter en Lutgert.

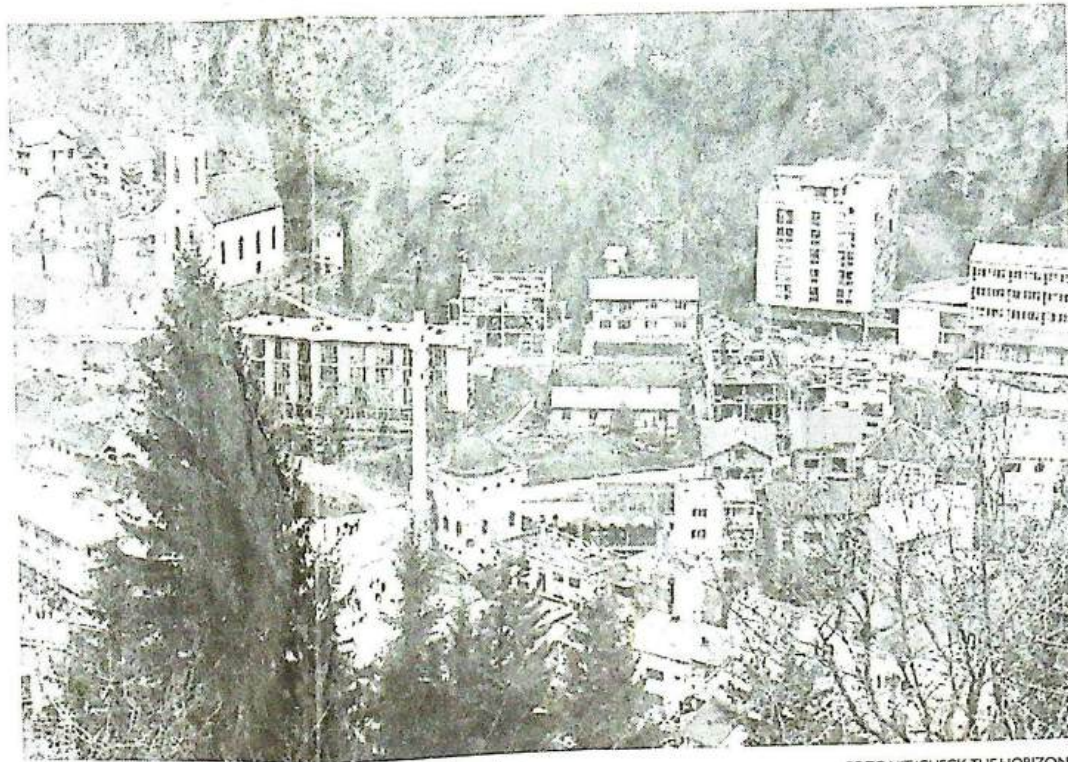
Dit oordeel is gebaseerd op openbare

bronnen, en op gesprekken met Nederlandse luchtmachtofficiëren. Uit hun woorden spreekt grote frustratie. Vooral de VN als opdrachtgever moeten het ontgelden. De VN hadden zulke omslachtige procedures bedacht voor de inzet van gevechtsvliegtuigen door de NAVO dat luchtaanvallen welhaast onmogelijk waren. De procedures hadden alles te maken met het gebrek aan politieke wil om bombardementen uit te voeren. De Winter en Lutgert: 'In de praktijk hadden de VN uit bezorgheid voor gegijzelde blauwhelmen en uit angst de neutrale positie te verliezen regelmatig NAVO-luchtaanvallen geblokkeerd.'

De bureaucratische rompslomp had ernstige gevolgen. Nadat benarde blauwhelmen in Srebrenica urenleng vergeefs hadden gewacht op een 'massale luchtaanval', deden ze opnieuw een verzoek om luchtsteun. Wéér zonder resultaat – wegens een defecte fax, gezeur over het verkeerde formulier waarop de aanvraag was ingediend, en onjuiste informatie bij de militaire VN-top over de ernst van de situatie.

Even leek er toch nog iets te gebeuren. Op de voor Srebrenica fatale middag van de elfde juli stegen twee Nederlandse F-16's op vanaf hun basis in Italië. Ze dachten aan de zoveelste verkenningmissie te beginnen. Maar het bleek dat ze wel degelijk raketten moesten afvuren op Bosnisch-Servische doelen. 'Zeer opmerkelijk' noemen de auteurs het vooral, dat door de Sectie Luchtmachthistorie werd opgetekend uit de mond van een der piloten.

Tijdens hun vlucht boven de Adriatische Zee klonk de kreet 'Cleared hot, cleared hot' door hun cockpit. Enkele tanks moesten worden uitgeschakeld. Of dat lukte, is nooit opgehelderd. Waarschijnlijk werd één tank vernietigd, een andere beschadigd. De opmars van het Bosnisch-Servische leger rich-

Het door oorlogsgeweld getroffen Srebrenica.

FOTO UIT 'CHECK THE HORIZON'

ting Srebrenica werd in elk geval niet gestuit.

Het effect was eerder averechts te noemen. Generaal Mladic was zo verbolgen dat hij dreigde gegijzelde Nederlandse blauwhelmen te doden en zware beschietingen uit te voeren op het bataljonshoofdkwartier van Dutchbat. In het licht van dat dreigement werd een geplande luchtaanval door Amerikaanse A-10-toestellen geannuleerd. De toenmalige minister van Defensie, J. Voorhoeve, was het hartgrondig eens met de VN-beslissing. Met de woorden: 'U

moet stoppen, ik geef u nu opdracht te stoppen', belde hij een Nederlandse luchtmachtofficier in Italië. Die antwoordde dat de bewindsman aan het verkeerde adres was, waarop Voorhoeve zich wendde tot de hoogste VN-functionaris op de Balkan, de Japanner Y. Akashi. De aanval was al afgeblazen, zo bleek.

Een Nederlandse luchtmachtofficier, enkele jaren later ondervraagd door de auteurs van *Check the Horizon*, kijkt woedend terug op de dagen en weken die aan de val van de moslimenclave

voorafgingen: 'Srebrenica is verprutst door de VN, door Akashi en consorten. Dutchbat heeft ten onrechte de schuld in de schoenen geschoven gekregen. De Nederlanders in Villafranca (militair vliegveld in Italië; red.) wilden graag aan hun eigen mensen luchtsteun verlenen, maar wij mochten niets doen. (...) Regelmatig is er door de mensen op de grond luchtsteun aangevraagd, maar die verzoeken zijn "onderweg naar boven gestorven".'

Voor Nederlanders die wel wilden maar niet mochten, waren er de opbeu-

rende woorden van de huidige bevelhebber van de KLu, D. Berlijn, waaraan het boek de titel ontleent. Als detachementscommandant in Villafranca placht hij te zeggen 'Check the Horizon', waarmee hij bedoelde: 'Als je het echt even niet meer ziet zitten, kijk dan maar naar buiten, en als je goed kijkt, dan zie je dat de aarde nog draait en zolang die aarde draait, is er niets aan de hand en komt het wel goed.'

Met F-16-piloten die zich in Italië zaten te verbijten, is het toch nog goed gekomen. Na de val van Srebrenica kreeg de NAVO een prominenter rol, ten koste van de VN, en kwam het alsnog tot grootscheepse luchtaanvallen in de late zomer van 1995. Nederlandse vliegers namen een substantieel deel voor hun rekening. Dat was ook het geval bij operaties boven Kosovo, in 1999. De auteurs gaan op deze episode maar kort in; het boek bestrijkt de rol van de luchtmacht in ex-Joegoslavië in de jaren 1991-'95.

Wel komen de auteurs mede op basis van 'Kosovo' tot de conclusie dat het luchtwapen onmisbaar blijft. 'Dat elk gewapend conflict een eigen karakter heeft en unieke, specifieke omstandigheden kent, is evident. Maar de conclusie lijkt niettemin gewettigd dat *air power* ook bij de beslechting van toekomstige gewapende conflicten een geducht pressiemiddel zal zijn.' Die conclusie klinkt, na lezing van meer dan zeshonderd pagina's, overtuigend. Dat Defensie tevreden is, mag een prettige bijkomstigheid heten.

Theo Koelé

Wim Lutgert & Rolf de Winter: *Check the Horizon* – De Koninklijke Luchtmacht en het conflict in voormalig Joegoslavië 1991-1995.
Sdu; 634 pagina's; f 69,90.
ISBN 90 12 08769 4.

"OUR TARGET IS PEACE"

THE CENTRE FOR PEACE IN THE BALKANS

Home

The following is an analysis by an analysis by Italian who actually was on the ground in Bosnia during the war and, in particular, during the fall of Srebrenica.

Kosovo for
Beginners

One may agree or disagree with the political analysis, but one really ought to read the account of how Srebrenica fell, who are the victims whose bodies have been found so far, and why the author believes that the Serbs wanted to conquer Srebrenica and make the Bosnian Muslims flee, rather than having any intentions of butchering them. The comparison Srebrenica vs. Krajina, as well as the related media reaction among the "free press" in the West, is also rather instructive.

About Us

There is very little doubt that at least 2,000 Bosnian Muslims died in fighting the better trained and better commanded VRS/BSA. Yet, the question remains, WHEN did most of these casualties of combat occur? According to the analysis below, it was before the final fall of Srebrenica; the Muslims offered very little resistance in the summer of 1995.]

Publications

Library

Carlos Martins Branco

Srebrenica

4 MARCH 98

Your
Letters

Hi everybody I would like to express my views on the events of Srebrenica. I am sending one article I wrote long time ago, which reflects a very different approach from the one conveyed by the western media, and CNN in particular. I was UNMO Deputy Chief Operations Officers of UNPF (at theatre level) and my information is based upon debriefings of UNMOs who where posted to Srebrenica during those days and some UN reports not disclosed to public opinion. My sources are not Ruder & Finn Global Public Affairs, which has not my name included in its database. I don't want to discuss numbers and similar matters. Those subjects do not interest me at all. There are not reliable information and figures have been used and manipulated for propaganda purposes which are not oriented to a serious understanding of the Yugoslavian conflict.

Contact
Us

Links

The article is based upon TRUE information and includes my analysis of the events. The story is longer than the one of the article, however, I tried to concentrate it as small as possible. I hope it contributes to a further clarification of what really happened in Srebrenica and what was behind it, specially in what concerns the Bosnian Muslim attitude. I do believe that Srebrenica shows a pattern behaviour of the warring factions in the conflict: on one hand Bosnian Muslim provoking Serbs, trying hard to convince the international community to intervene by force against the Serbs in order to solve the military question; on the other hand Serb leadership's lack of intelligence providing to Muslims the justifications and arguments they were looking for. I know that some of you won't enjoy the contents of the article. For those, sorry.

Was Srebrenica a hoax?

It is now two years since the Muslim enclave, Srebrenica, fell into the hands of the Serbian army in Bosnia. Much has been written about the matter. Nonetheless the majority of reports have been limited to a broad media exposure of the event, with very little analytic rigour. Discussion of Srebrenica cannot be limited to genocide and mass graves, which has been almost a banale occurrence throughout ex-Yugoslavia. A rigorous analysis of the events must take into consideration the background circumstances, in order to understand the real motives which led to the fall of the enclave.

The zone of Srebrenica, like almost all of Eastern Bosnia, is

characterized by very rugged terrain. Steep valleys with dense forests and deep ravines make it impossible for combat vehicles to pass, and offers a clear advantage to defensive forces. Given the resources available to both parties, and the characteristics of the terrain, it would seem that the Bosnian army (ABiH) had the necessary force to defend itself, if it had used full advantage of the terrain. This, however, did not occur.

Given the military advantage of the defensive forces it is very difficult to explain the absence of military resistance. The Muslim forces did not establish an effective defensive system and did not even try to take advantage of their heavy artillery, under control of the United Nations (UN) forces, at a time in which they had every reason to do so.

The lack of a military response stands in clear contrast to the offensive attitude which characterized the actions of the defensive forces in previous siege situations, which typically launched violent "raids" against the Serbian villages surrounding the enclave, thus provoking heavy casualties amongst the Serbian civilian population.

But in this instance, with the attention of the media focused upon the area, military defence of the enclave would have revealed the true situation in security zones, and demonstrate that these had never been genuinely demilitarized zones as was claimed but harboured highly-armed military units. Military resistance would jeopardize the image of "victim", which had been so carefully constructed, and which the Muslims considered it was vital to maintain.

Throughout the entire operation it was clear that there were profound disagreements between the leaders of the enclave. From a military viewpoint, there was total confusion. ORIC, the charismatic commander of Srebrenica, was absent.

The Sarajevo government did not authorize his return in order to lead the resistance. Military power fell into the hands of his lieutenants, who had a long history of incompatibility. The absence of Oric's clear leadership led to a situation of total ineptitude. The contradictory orders of his successors completely paralysed the forces under siege.

The behaviour of the political leaders is also interesting. The local SDP president, Zlatko Dukic, in an interview with European Union observers, explained that Srebrenica formed part of a business transaction which involved a logistical support route to Sarajevo, via VOGOSCA. He also claimed that the fall of the enclave formed part of an orchestrated campaign to discredit the West and win the support of Islamic countries. This was the reason for ORIC to maintain distance from his troops. This thesis was also defended by the local supporters of the DAS. There were also many rumours of a trade within the local population of the enclave.

Another curious aspect was the absence of a military reaction from the 2nd Corps of the Muslim army, which did nothing to relieve the military pressure on the enclave. It was common knowledge that the Serbian unit in the region, the "Drina Corps", was exhausted and that the attack on Srebrenica was only possible with the aid of the units from other regions. Despite this fact, Sarajevo did not lift a finger in order to launch an attack which would have divided the Serbian forces and exposed the vulnerabilities created by the concentration of resources around Srebrenica. Such an attack would have reduced the military pressure on the enclave.

It is also important to register the pathetic appeal of the president of Opstina, Osman Suljic, on July 9, which implored military observers to say to the world that the Serbians were using chemical weapons. The same gentleman later accused the media of transmitting false news items on the resistance of troops in the enclave, requiring a denial from the UN. According to Suljic, the Muslim troops did not respond, and would never respond with heavy artillery fire. Simultaneously, he complained of the lack of food supplies and of the humanitarian situation. Curiously, observers were never allowed to inspect the food reserve deposits. The emphasis given by political leaders on the lack of military response and the absence of food provisions loosely suggests an official policy which began to be discernible.

In mid 1995, the prolongation of the war had dampened public interest. There had been a substantial reduction in the pressure of public opinion in the western democracies. An incident of this importance would nonetheless provide hot news material for the media during several weeks, could awaken public opinion and incite new passions. In this manner it would be possible to kill two birds with one stone: pressure could be laid to bear in order to lift the embargo and simultaneously the occupying countries would find it difficult to withdraw their forces, a hypothesis which had been advanced by leading UN figures such as Akashi and Boutros-Boutros Ghali.

The Muslims always harboured a secret hope that the embargo would be lifted. This had become the prime objective of the Sarajevo government, and had been fuelled by the vote in the US Senate and Congress in favour of such a measure. President Clinton, however, vetoed the decision and required a two thirds majority in both houses. The enclaves collapse gave the decisive push that the campaign needed. After its fall, the US Senate voted with over a two thirds majority in favour of lifting the embargo.

It was the clear that sooner or later the enclaves would fall into the hands of the Serbians, it was an inevitability. There was a consensus amongst the negotiators (the US administration, the UN and European governments) that it was impossible to maintain the three Muslim enclaves, and that they should be exchanged for territories in Central Bosnia. Madeleine Albright suggested this exchange on numerous occasions to Izetbegovic, based on the proposals of the contact group.

As early as 1993, at the time of the first crisis of the enclave, Karadzic had proposed to Izetbegovic to exchange Srebrenica for the suburb of Vogosca. This exchange included the movement of populations in both directions. This was the purpose of secret negotiations in order to avoid undesirable publicity. This implied that the western countries accepted and encouraged ethnic separation.

The truth is that both the Americans and President Izetbegovic had tacitly agreed that it made no sense to insist in maintaining these isolated enclaves in a divided Bosnia. In 1995 nobody believed any longer in the inevitability of ethnic division of the territory. In the month of June 1995, before the military operation in Srebrenica, Alexander Vershow, Special Assistant to President Clinton stated that "America should encourage the Bosnians to think in terms of territories with greater territorial coherence and compactness." In other words this meant that the enclaves should be forgotten. The attack on Srebrenica, with no help from Belgrade, was completely unnecessary and proved to be one of the most significant examples of the political failure of the Serbian leadership.

Meanwhile the western media exacerbated the situation by transforming the enclaves into a powerful mass-media icon; a situation which Izetbegovic was quick to explore. CNN had daily broadcasts of the images of mass graves for thousands of corpses, obtained from spy satellites. Despite the microscopic precision in the localization of these graves, it is certain that no discover to date has confirmed such suspicions. Since there are no longer restrictions on movement, we inevitably speculate on why they have still not been shown to the world.

If there had been a premeditated plan of genocide, instead of attacking in only one direction, from the south to the north - which left the hypothesis to escape to the north and west, the Serbs would have established a siege in order to ensure that no one escaped. The UN observation posts to the north of the enclave were never disturbed and remained in activity after the end of the military operations. There are

obviously mass graves in the outskirts of Srebrenica as in the rest of
 ex-Yugoslavia where combat has occurred, but there are no grounds for
 the campaign which was mounted, nor the numbers advanced by CNN.

The mass graves are filled by a limited number of corpses from both
 sides, the consequence of heated battle and combat and not the result of
 a premeditated plan of genocide, as occurred against the Serbian
 populations in Krajina, in the Summer of 1995, when the Croatian army
 implemented the mass murder of all Serbians found there. In this
 instance, the media maintained an absolute silence, despite the
 fact that the genocide occurred over a three month period. The
 objective of Srebrenica was ethnic cleansing and not genocide, unlike
 what happened in Krajina, in which although there was no military
 action, the Croatian army decimated villages.

Despite knowledge of the fact that the enclaves were already a lost
 cause, Sarajevo insisted in drawing political dividends from the fact.
 The receptivity which had been created in the eyes of public opinion
 made it easier to sell the thesis of genocide.

But of even greater importance than the genocide thesis and the
 political isolation of the Serbs, was blackmailing of the UN: either the
 UN joined forces with the Sarajevo government in the conflict (which
 subsequently happened) or the UN would be completely discredited in the
 eyes of the public, leading in turn to support for Bosnia. Srebrenica
 was the last straw which led western governments to reach agreement on
 the need to cease their neutrality and commence a military action
 against one side in the conflict. It was the last straw which united the
 West in their desire to break "Serbian bestiality". Sarajevo was
 conscious of the fact that it lacked the military capacity to defeat the
 Serbs. It was necessary to create conditions via which the international
 community could do this for them. Srebrenica played a vital role in this
 process.

Srebrenica represents one of a series of acts by the Serbian leaders
 intended to provoke the UN, in order to demonstrate their impotence.
 This was a serious strategic error which would cost them dear. The side
 which had everything to win by demonstrating the impotence of the UN was
 the Sarajevo leadership and not that of Pale. In 1995 it was clear that
 the change in the status quo required a powerful intervention which
 would overthrow the Serbian military power. Srebrenica was one of the
 pretexts, resulting from the short-sightedness of the Bosnian Serbian
 leaders.

The besieged forces could have easily defended the enclave, at least
 for much longer, if they had been well led. It proved convenient to let
 the enclave fall in this manner. Since the enclave was doomed to fall,
 it was preferable to let this happen in the most beneficial manner
 possible. But this would only have been viable if Sarajevo had political
 initiative and freedom of movement, which would never occur at the
 negotiating table. The deliberate fall of the enclave might appear to be
 an act of terrible machiavellian orchestration, but the truth is that
 the Sarajevo government had much to gain, as proved to be the case.
 Srebrenica was not a zero-sum game. The Serbians won a military victory
 but with highly negative political side-effects, which helped result in
 their definitive ostracization.

We might add a final curious note. As the UN observation posts were
 attacked, and proved impossible to maintain, the forces withdrew. The
 barricades set up by the Muslim army did not let the troops past. These
 troops were not treated as soldiers fleeing from the front line, but

rather with a sordid differentiation.

The Muslims not only refused to

AA

fight to defend themselves, they forced others to fight on their behalf.

AA

In one instance, the commander of a Dutch vehicle decided after

AA

conversations with ABiH to pass the barrier. A Muslim soldier threw a

AA

hand grenade whose fragments mortally wounded him. The only UN soldier

AA

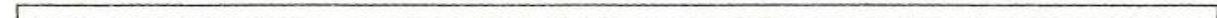
to die in the Srebrenica offensive, was killed by the Muslims.

AA

Carlos Martins Branco European University Institute

*Department of Social and Political Sciences
Badia Fiesolana*

Italy

Trouw commentaar

Srebrenica

17-11-99

Ruim vier jaar na het drama komt het rapport van de Verenigde Naties over de val van Srebrenica nog als een dreun aan. In het algemeen is het onbevredigend wanneer een organisatie rechter in eigen zaak speelt, maar gezien de schokkende conclusies is duidelijk dat de VN zichzelf niet hebben gespaard. Integendeel, de volkerenorganisatie plaatst zich koelbloedig onder de onbarmhartige kritiek op de beleidsfouten, misrekeningen en slordigheden die tijdens de vredesoperaties in Bosnië zijn begaan.

Daarmee maakt zij duidelijk dat, hoe pijnlijk ook, openheid een voorwaarde is om iets van het verleden te leren. Nederland zou daaraan, met de onuitroeibare neiging onwettige zaken onder het kleed te vegen, een voorbeeld kunnen nemen. De Tweede Kamer

had allang moeten besluiten tot een parlementaire enquête naar de gebeurtenissen in Srebrenica.

Zolang niet een uiterste poging wordt ondernomen de onderste steen boven te krijgen zal dit trauma blijven spoken. Het onderzoek van de VN bevestigt het beeld dat de 150 Nederlandse blauwhelmen in Srebrenica weinig konden uitrusten om de val van de moslimenclave te voorkomen. Het sleutelwoord in het rapport is onderschatting. Door het onderschatten van de kwaadaardige oogmerken van het Bosnisch-Servische leger hielden de VN te lang vast aan een neutrale houding tussen de strijdende partijen en faalde de politiek van 'veilige gebieden'. Als de internationale gemeenschap daaraan echt inhoud had willen geven, waren groene in plaats van

blauwhelmen nodig geweest.

Met die erkenning neemt het VN-rapport veel van de kritiek op Duchtbat weg. Sterker nog, de onmacht van het Nederlandse bataljon om met zijn lichte wapens en beperkte mandaat iets uit te richten is mede in de hand gewerkt door het uitblijven van steun van gevechtsvliegtuigen om het Bosnisch-Servische leger te stuiten. De onderzoekers van de VN houden staande dat Dutchbat na de val meer had kunnen doen om de genocide te voorkomen. Maar die kritiek maakt zij niet hard. Het blijft bij veronderstellingen over hoe de geschiedenis een gunstiger verloop had kunnen hebben.

Op dit essentiële punt zou een enquête door de Tweede Kamer alsnog haar grote nut kunnen bewijzen.

VN zeer kritisch over eigen optreden 'Srebrenica niet schuld Dutchbat'

Door onze diplomatiek redacteur
NEW YORK/DEN HAAG, 16 NOV. Het Nederlandse lichtbewapende VN-bataljon van 150 man kon op 11 juli 1995 weinig doen tegen de Servische overmacht om de val van de Bosnische moslim-enclave Srebrenica te voorkomen.

Dat staat in een 155 pagina's tellend onderzoeksrapport van de Verenigde Naties dat gisteren in New York is gepubliceerd. Volgens het rapport waren de tweeduizend Servische soldaten bewapend met tanks en artillerie. Bovendien werden herhaalde Nederlandse verzoeken om luchtsteun door VN-commando's genegeerd of kwamen de verzoeken zelfs niet door in het VN-commandocentrum. Dutchbat is echter wél te kortgeschoten in de communicatie met de VN over de wandaden die destijds in en rondom Srebrenica plaatsvonden. Volgens Kofi Annan, secretaris-generaal van de VN, heeft de volkerenorganisatie zelf een veel grotere verantwoordelijkheid voor de slachting die de Servische eenheden van generaal Mladić vervolgens aanrichtten onder de moslim-mannen die bescherming hadden gezocht in de 'veilige haven' die Srebrenica vol-

tros-Ghali, om 34.000 in plaats van 7.400 man beschikbaar te stellen voor de beveiliging van veilig verklaarde moslim-enclaves werden ten onrechte in de wind geslagen. Ook hadden de VN te vaak verklaard dat zij luchtaanvallen tegen de Serviërs slechts als acties voor het uiterste geval zagen. Toenmalige Veiligheidsraad-resoluties lieten geen andere keus dan steeds meer vredeshandhavers te sturen, die daarmee gevaar liepen. „De Serviërs wisten dat en planden hun aanval op Srebrenica goed. (...) Door fouten, een verkeerde inschatting en een onvermogen de aard van het kwaad te herkennen dat tegenover ons stond, faalden wij om ons aandeel te leveren om de mensen in Srebrenica te redden van de Servische campagne van massamoord”, aldus het VN-rapport. Minister De Grave (Defensie) noemt het VN-onderzoek „zeer genuanceerd”.

Opluchting om Srebrenica?

24-11-99

In politieke kringen in Nederland is opgelucht gereageerd op het rapport van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties over de gebeurtenissen in Srebrenica in 1995. De VN worden allerwegen geprezen voor de geuite zelfkritiek. Men toonde zich verheugd dat Nederland er al met al vrij goed afkomt. Is die opluchting terecht? Nadere lezing van het rapport doet daar twijfel aan rijzen.

Naast de zelfkritiek bevat het rapport ook een aantal kritische noten over het Nederlandse optreden (of liever gezegd: het gebrek aan optreden). Belangrijkste constatering in het rapport is dat duizenden moslimmannen en jongens, die erop vertrouwd zijn in de door Nederlandse militairen beschermde safe area van Srebrenica, door Bosnische Serviërs zijn vermoord. Het rapport is heel terughoudend over de vraag in hoeverre de Nederlandse militairen hiervoor schuld treft. Zij hadden zich te weer kunnen stellen tegen de Servische overmacht of zichzelf als 'menselijk schild' kunnen opstellen ter bescherming van de bedreigde burgers. Het is mogelijk, zegt het rapport, dat krachtiger optreden van de Nederlanders mensenlevens had helpen sparen, maar zulke acties zouden ook contra-productief hebben kunnen werken. Het rapport is echter wel kritisch over het tekortschieten in het rapporteren door de Nederlanders van hetgeen zij om zich heen zagen gebeuren. Er waren op zijn minst 'sinistere indicaties' van hetgeen er op handen was. Als de Nederlanders daar meer en detail over hadden bericht, had dat wellicht geleid tot een snellere en hardere internationale reactie, waardoor mensenlevens zouden zijn gespaard.

VN-rapporten zijn doorgaans voorzichtig en in diplomatieke termen gesteld en zeer terughoudend als het gaat om kritiek op het optreden van lidstaten. Dat geldt des te sterker nu het hier om een lidstaat gaat die bekend staat om zijn positieve houding ten opzichte van VN-vredesoperaties in de vorm van financiële en persoonlijke bijdragen. Tegen deze achtergrond dienen de kritische vragen en opmerkingen in het rapport aan Nederlandse zijde met een vergrootglas te worden gelezen. Bovendien blij-

Peter Baehr

Willem Bredveld is met vakantie. Peter Baehr is emeritus hoogleraar rechten van de mens.

Annan: tragedie van Srebrenica achtervolgt VN

SARAJEVO, 12 OKT. Kofi Annan, secretaris-generaal van de VN, heeft gisteren spijt betuigd over de fouten die de Verenigde Naties hebben gemaakt tijdens de oorlog in Bosnië, vooral in Srebrenica. „De tragedie van Srebrenica zal ons altijd achtervolgen”, aldus Annan in de Bosnische hoofdstad Sarajevo.

De door de VN tot 'veilig gebied' verklaarde moslim-enclave Srebrenica, die werd beschermd door Nederlandse VN-soldaten, werd in juli 1995 door de Bosnische Serviërs onder de voet gelopen. Ruim zevenduizend moslimmannen werden door de Serviërs weggevoerd. Zij worden formeel nog steeds vermist, maar er bestaat geen twijfel dat ze zijn vermoord. Tot dusverre zijn in massagraven enkele duizenden lijken gevonden. De massamoord op moslims uit Srebrenica is in omvang de grootste oorlogsmisdaad die in Europa is gepleegd sinds het eind van de Tweede Wereldoorlog.

Volgens Annan was de ervaring van de VN in de Bosnische oorlog „een van de meest pijnlijke en moeilijke” in de geschiedenis van de VN. „Niemand betreurt meer dan wij de kansen die we hebben gemist bij het bereiken van vrede

en rechtvaardigheid”, zo zei Annan. „Niemand betreurt meer dan wij het falen van de internationale gemeenschap om beslissende actie te ondernemen met het doel het lijden tot staan te brengen en een oorlog te beëindigen die zoveel slachtoffers heeft geëist.” In de oorlog in Bosnië stierven tussen de lente van 1992 en eind 1995 naar schatting 200.000 mensen. Vier jaar na het eind van het conflict zijn nog altijd 800.000 vluchtelingen niet naar hun woonplaats teruggekeerd - onder hen alle moslims die in 1995 uit Srebrenica zijn verdreven. Pas vorige maand keerde de eerste verdreven moslim naar de stad terug. Vorige week werd een (niet in Srebrenica wonend maar er wel werkend) moslim-lid van de gemeenteraad in de stad door onbekenden neergestoken.

Annan herdacht gisteren in Sarajevo ook de leden van het VN-personeel die in Bosnië om het leven zijn gekomen tijdens de oorlog. Het uit een moslim, een Bosnische Kroaat en een Bosnische Serviër bestaande staatspresidium van Bosnië maakte gisteren bekend dat voor deze slachtoffers een speciaal monument zal worden opgericht. (Reuters, AP, AFP)

Rechtsvondst Courant
Maandag 18 januari 1999

Werkgroep Srebrenica levert half werk

Vorig jaar december presenteerde de parlementaire werkgroep Srebrenica haar bevindingen aan de voorzitter van de Tweede Kamer. De werkgroep, die zich bewust was van het arbitraire karakter van haar keuze, koos met een slag om de arm voor afbakening van haar werkzaamheden voor de periode vanaf 5 juli 1995. Dat is teleurstellend, want het schuift een onderzoek naar de politieke verantwoordelijkheden voor het uitzenden van Dutchbat naar voormalig Joegoslavië en de omstandigheden die geleid hebben tot de tragedie-Srebrenica op de lange baan.

eeuw met zijn bevindingen naar buiten komt. Dat de werkgroep gekozen heeft voor de periode vanaf 5 juli 1995 rechtvaardigt zij met de uitspraak dat sinds „die datum er sprake is geweest van zichtbaar op verovering gericht handelingen van de Bosnische Serviërs rondom de enclave.” Door ook de ogen grotendeels te sluiten voor de heftige gebeurtenissen vanaf de periode dat Dutchbat-3 aantrad in Srebrenica (januari 1995) doet zij de Nederlandse militairen geen recht. Het was voor de 600 manschappen (later circa 400) die geacht werden een gebied te beschermen met een omtrek van 50 kilometer dan wel geen oorlog, maar wel bijna oorlog. En dat op een sterk escalerende wijze naarmate de tijd vortschreed. Uit de vele onheilspellende voortekenen die tot de 'landslide Srebrenica' zouden leiden springt er één naar voren.

TE GAST

Gerrit Bogaard
Oost-Europadeskundige

Het was uitgerkend de voormalige minister van defensie prof. dr. Joris Voorhoeve uit het kabinet Kok-Van Mierlo die in een gesprek met de werkgroep-Srebrenica erop wees dat de tijdsbeperking het risico in zich draagt dat belangrijke vragen van voor die datum blijven liggen. Zo vraagt de heer Voorhoeve zich af welke voorwaarden Nederland precies heeft gesteld toen het gebied van

Srebrenica inhoud te geven aan het veilige-gebiedenbeleid van de VN. Hij heeft de indruk dat bij de leden van het kabinet Lubbers-Kok het idee leefde dat er concrete toezeggingen gedaan waren voor hulp aan Dutchbat als het in de problemen zou komen. Tot nu toe is de voormalig bewindsman er niet in geslaagd deze vraag precies beantwoord te krijgen. Door de zichzelf opgelegde beperking is de werkgroep hem niet tot steun bij het ophelderen van deze belangrijke kwestie.

Dat geldt ook voor de vraag van Voorhoeve in hoeverre Nederland in 1993 bij het nemen van 'aanvaardbare risico's' (voormalige minister van defensie Relus ter Beek) had kunnen aandringen op aanwezigheid van militairen uit grote landen als Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, waardoor politieke afschrikking een hoge drempel voor de Serviërs had opgeworpen. Het is niet voor niets geweest dat de enclave Gorazde uiteindelijk overleefd is gebleven!

Terecht vraagt ook de commandant van Dutchbat-3 luitenant-kolonel Thom Karremans in zijn boek 'Srebrenica. Who cares?' wat de Nederlandse regering in 1993 ertoe heeft bewogen om akkoord te gaan met het verzoek van de VN om troepen te leveren in de 'lichte optie' en onder de 'aanvaardbare risico's' in een gebied waar geen ander land naar toe wilde. Wilde de regering Lubbers-Kok zich profileren als het flinkste jongetje van de klas? Als het aan de werkgroep ligt moet ook Karremans, die door een deel van de pers tot zondebok werd gemaakt voor het falen van zijn superieuren, met de opheldering van dit soort vragen wachten tot het RIO.

Unprof. Geen gewapende personen of eenheden behalve die van Unprof. zullen in de stad blijven. Dat niet iedereen zich aan de overeenkomst hield was bekend, maar de aantallen gewapende moslims die professor Voorhoeve in zijn gesprek met de werkgroep noemt zijn echt onthutsend. „Er waren per slot van rekening ongeveer 8.000 bewapende mannen in de enclave bestaande uit 4.000-5.000 militairen en circa 3.000 militie”, aldus de voormalige minister van defensie die meent dat mogelijkserwijs een van de opties van de Bosnische regering was zelf de enclave te verdedigen.

En ook op dit uitermate cruciale punt - volgens de zich strikt neutraal opstellende Karremans was de houding van de moslimstrijders 'voortdurend provocerend' - laat de werkgroep verstek gaan.

Geen vragen hoe het mogelijk was dat zoveel bewapende strijders in de enclave aanwezig waren en waarom de Nederlandse regering bijvoorbeeld Dutchbat niet heeft teruggetrokken toen duidelijk werd dat Srebrenica geen echt gedemilitariseerde zone was. Gezien de grote aantallen die prof. Voorhoeve noemt moet de regering toch hebben ingezien dat hier een enorm probleem bestond en waarom is hier dan zo weinig ruchtbaarheid aan gegeven?

Intussen verstrijkt de tijd, wordt in de stilte van de studieruimtes van het RIO een academische studie over de tragedie voorbereid en blijven Thom Karremans en zijn manschappen verlangen naar „respect en erkenning voor alle Nederlandse militairen die zich naar beste eer en

Schouten

"Vindt u 't allemaal wel belangrijk genoeg", vroeg Rob Thip aan generaal Nicolai over het Srebrenica-rapport van de VN, nadat ze uitgekeken waren op de beschamende beelden van opgelucht vertrekkende en groeiende officieren. "Welnee", zei Nicolai, "het interesseert me geen donder en ik ben blij dat ik dat hier nu eens in Nova aan het Nederlandse volk mag vertellen: al die VN-flauwekul, echt hoor, ik slaap er geen minuut minder om." In werkelijkheid reageerde Nicolai veel minder op Thips onbeschofte vraag, die geen vraag was maar een beschuldiging. De onhebbelijkheid soms van de Journalistiek die het je wil impaleren: u was daar behoorlijk fout bezig zeg! Ik vond het al heel wat dat hij daar zat, die Nicolai, onhandig, timide, niks generaal: ja, natuurlijk voelde hij zich verantwoordelijk, hij was daar geweest op het dieptepunt van de VN-operaties. Maar Thip wilde meer, hij wilde een huilende officier die de sterren van z'n borst rukte, zichzelf bij de fles slivovitsji en de schemerlamp verfloekend in het stof boog, harakiri. Inquisiteer. Onthutsende beelden met vooral veel achteraf-gene. Natuurlijk was het pijnlijk om te zien hoe Karremans en Nicolai de lullige presentjes van Mladic in ontvragst namen, allang bij dat het geen kogel door hun kop was. Hun haachje reddden. Niks heroiek. Maar, dacht ik ook, dat krijg je missschien van een strijd tussen vredesmacht tegen oorlogsmacht. En zulke vredeoplatfjes? Een fascinerend gezicht maar ach, u zou bij mij eens naar de homevideo moeten komen kijken. Zie mij eens vredelevend bezig, tegen ontvertoegen woord, nooit ruzie of stemverheffing, iedereen doet zoet mee. Erg onbetrouwbaar bewijsmateriaal derhalve. Wel kreeg je het gevoel dat de camera een kijkoperatie uitvoerde in een onbekende ader van de oorlog: een volstrekt absurd toneelstukje waar toekomstige generaties nog het nodige aan te puzzelen zullen hebben. Maar vervolgens ook het besef dat vroegere oorlogen vanzelf duidelijker en eenvoudiger waren. Of om het iets specifiekere te zeggen, naarmate je er minder van vastlegt begrijp je een oorlog beter. De Peloponnesische oorlog: helder. De Eingsse oorlogen: inzichtelijk. Napoleons veldslagen: ja hoor. Alleen met beelden erbij snap je er geen laars meer van. Ons dagelijkse portie onbegrip.

Rob Schouten

Een late zelfanalyse van de VN

Ruim vier jaar na de val van Srebrenica hebben de VN voor het eerst een kritisch rapport gepubliceerd over hun eigen rol. Nederland en de wereldgemeenschap worden niet gespaard.

Door onze redacteurs
PETER MICHELSEN
en ROBERT VAN DE ROER

ROTTERDAM, 16 NOV. Zelfkritiek is nooit de sterkste eigenschap van de Verenigde Naties geweest, en alleen daarom al is het gisteren verschenen VN-rapport over de val van Bosnische moslim-enclave Srebrenica op 11 juli 1995 opmerkelijk. Voor het eerst doen de VN een publieke poging tot zelfanalyse van hun rol bij de ergste massamoord in Europa sinds de Tweede Wereldoorlog. De VN hebben zich schuldig gemaakt aan „appeasement” door met de Serviërs te onderhandelen terwijl die in Srebrenica duizenden mensen vermoordden en begroeven, is een de belangrijkste conclusies van het 150 pagina's tellende rapport van VN-chef Kofi Annan.

Dat is een ongebruikelijke krachtterm van het VN-Secretariaat, dat van oudsher een bijna religieuze hang naar onpartijdigheid en niet-gewelddadigheid heeft, en nu eindelijk toegeeft dat die houding in Bosnië desastreus was. „De kardinale les van Srebrenica is dat een bewuste en systematische poging tot het terroriseren, verdrijven en uitmoorden van een heel volk moet worden geconfronteerd met alle noodzakelijke middelen en met de politieke wil dat beleid tot zijn logische conclusie door te voeren”.

Het VN-rapport over de val van Srebrenica is in politiek Den Haag met opluchting ontvangen. De Tweede Kamer reageert verheugd.

Door onze diplomatiek redacteur
J.M. BIK
DEN HAAG, 16 NOV. Een buitengewoon zelfkritisch Srebrenica-onderzoek van de Verenigde Naties heeft weliswaar voor weinig echt nieuws, maar wel voor zeer veel opluchting in Den Haag gezorgd. De verheugde reacties uit de Tweede Kamer geven daarvan ook ruimschoots blijk.

Ruim vier jaar na het drama in de veilige VN-haven die niet veilig bleek te zijn neemt de volkerenorganisatie nu zelf enmet zoveel woorden het grootste deel van de verantwoordelijkheid voor haar rekening.

Joris Voorhoeve, het aanstaande lid van de Raad van State, die z'n bijde van het vorige kabinet

schrijft Annan. „Vredeshandhavers mogen nooit meer worden ingezet in een omgeving waar geen bestand of vredesakkoord bestaat.”

De hele internationale gemeenschap - het VN-Secretariaat en zijn stafpersoneel, de VN-Veilighedsraad, Westerse regeringen, de zogeheten Contactgroep van grote Westerse landen en Rusland en ook de Nederlandse soldaten van Dutchbat - heeft gefaald in haar taak burgers te beschermen tegen een nietsontziende, moorddadige agressor. Tweeduizend lichamen zijn na 'Srebrenica' geborgen maar nog steeds niet geïdentificeerd. Voorts staan 7079 moslims formeel nog altijd te boek als vermist. De wereldgemeenschap heeft „vergissingen en beoordelingsfouten” gemaakt, „het kwaad waarmee we werden geconfronteerd” onderschat en de VN-vredesmacht UNPROFOR uitgerust met een gebrekkig mandaat. „Teruggikkend kan men zien hoe veel van de fouten van de VN voortvloeiden uit een zonder twijfel goedbedoelde poging: we trachten de vrede te bewaren en de regels van de vredeshandhaving toe te passen toen er geen vrede was om te bewaren”, schrijft Annan.

Srebrenica, de moslimenclave in het oosten van Bosnië, was met vijf andere gebieden in april 1993 uitgeroepen tot 'veilig gebied', onder bescherming van de VN. In feite zijn die veilige gebieden tijdens de hele Bosnische oorlog de meest onveilige plekken van Bosnië geweest. Voor de bewaking van de veilige gebieden waren volgens Annans voorganger Boutros-Ghali 34.000 man nodig. De zuinige internationale gemeenschap stuurde zeventuizend man.

Wat voor Nederland de omvang van een

Vietnam-trauma heeft gekregen, is voor de VN één debacle uit een serie: Somalië, Rwanda en Bosnië. In al deze crises bleken de VN niet in staat de enorme verwachtingen over hun vredeshandhavende taak na de Koude Oorlog waar te maken en traden ze niet kordaat op. De VN waren aanvankelijk, toen nog onder het leiderschap van de vorige VN-chef Boutros-Ghali, ook niet bereid tot een zelfanalyse na deze rampen. Zo poeierden de grote landen in de VN-Veilighedsraad een eerder Nederlands verzoek tot een onderzoek naar Srebrenica af.

NIEUWSANALYSE

Onder Boutros' opvolger Kofi Annan, uitgerekend destijds hoofd van de afdeling VN-vredeshandhaving, is mede onder druk van buitenaf meer behoefte aan zelfanalyse ontstaan. Na Srebrenica hebben de VN geen enkele vredeshandhavende operatie meer opgezet. „De tragedie van Srebrenica zal ons voor altijd achtervolgen”, aldus Annan. Wil de organisatie weer een rol in vredeshandhaving kunnen spelen, zal ze lessen moeten leren uit het verleden.

Annan uit vooral indirect harde kritiek aan het adres van Boutros-Ghali, de Japanse speciale VN-gezant in Bosnië, Akashi, en de Franse militaire VN-commandant, Janvier. Zijn eigen rol wordt in het rapport niet helemaal duidelijk. Maar Annan hoorde destijds zelf tot de voorstanders van een hardere aanpak en had hierover geregeld problemen met Boutros en Akashi.

Het rapport spaart de Nederlandse VN-soldaten van Dutchbat evenmin: „Het is waar dat het Nederlandse bataljon niet genoeg heeft gedaan om degenen te beschermen die toevlucht zochten in hun basis.” Ter verzachting wijst Annan erop dat 150 lichtbepapende Nederlanders niet waren opgewassen tegen tweeduizend Bosnische Serviërs met tanks en artillerie. De Nederlanders vroegen vijf keer om luchtsteun die niet kwam. De Nederlandse minister Voorhoeve verhinderde luchtsteun uit vrees dat Nederlandse blauwhelmen door de Serviërs zouden worden gegijzeld.

Ook verwijt Annan dat de Nederlanders niet hebben gerapporteerd wat ze zagen: geen massamoord, want die speelde zich buiten het gezichtsveld van de Nederlanders af, maar er waren genoeg „verschrikkelijke aanwijzingen” over het lot van de afgevoerde moslim-mannen. Rapportage daarvan had internationale actie nog mogelijk gemaakt, aldus het rapport.

In wezen is de kritiek van Annan nog mild. Immers, toen de Serviërs de moslim-mannen van de vrouwen en kinderen scheidde, kon iedereen die de oorlog van nabij had gevolgd, weten wat er ging gebeuren: op talrijke plaatsen hadden de Serviërs eerder mannen van vrouwen gescheiden en de eersten weggeleid en vermoord.

Annan's puntige en genuanceerde oordeel komt weliswaar zeer laat, maar het is het eerste formele internationale oordeel over de rol van Nederland en de wereldgemeenschap. Het roept de vraag op of het Srebrenica-onderzoek van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NI-OD) hier nog iets aan kan toevoegen en niet een hoog spek-en-bonen-gehalte heeft.

Tweede Kamer waarschuwen voor de risico's en gevaren van uitzending van een Nederlands bataljon. Risico's wegens de bewapening, wegens het mandaat voor de acties en wegens het veiligheidsconcept. De Tweede Kamer wilde daarvan toen in overgrote, enigszins eufore meerderheid (de Canadezen vertrekken, maar wij willen wel, we zorgen voor aflossing) weinig weten en maakte Ter Beeks oranje licht van harte groen.

Wat dat betreft is de vreugde van de volksvertegenwoordiging over de uitkomst van het VN-onderzoek weliswaar heel begrijpelijk, maar er zullen hier en daar op Defensie mensen zijn die door dat onderzoek nog eens zullen terugdenken aan de dagen dat van de nu gepubliceerde bezwaren er ook al aardig wat uitgesproken waren. Nu over Defensie opnieuw een levendig en breed debat wordt gevoerd is het de moeite waard om dat in gedachten te houden.

de waardering van de krachtsverhouding en de intenties van de Serviërs en de moslims in Bosnië. Het rapport kritiseert de slechte communicatie, ook van de kant van Dutchbat, binnen de VN-eenheden en de aanhoudende bijna plechtige verzekeringen dat er niet werkelijk met een harde militaire hand zou worden opgetreden.

Maar bovenal kritiseert het VN-rapport de toenmalige uitgangspunten voor het beleid in Bosnië, waarvan het humanitaire aspect de boventoon kreeg boven de mee gedecideerde militaire aanpak, die eerder internationaal onhaalbaar was maar sinds „Srebrenica” zonnig, in Bosnië en nadien ook in Kosovo, voorrang

Tweede Kamer blij met VN-rapport Srebrenica

niet als minister van defensie wilde aftreden omdat hij bang was daarmee alom de indruk te wekken dat Dutchbat schuld droeg aan de val van de enclave en aan de daarop gevolgde slachting onder moslim-mannen, zal het VN-rapport met instemming lezen.

Al blijft er politiek gesproken dan nog steeds een interessant verschil in het Srebrenica-drama tussen schuld en de ministeriële verantwoordelijkheid.

Interessant zijn ook de verklaring en de redenen die het VN-rapport noemt voor het falende beleid in Bosnië.

Er is sprake van onderschatting van de Servische ethnische zuiveringscampagne, van een gevaarlijk-verkeerde even-handedness in

Tom Janssen

Praktijk en theorie in Srebrenica

J.H. Sampimon

Het Srebrenica-rapport van de secretaris-generaal van de VN valt in twee delen uiteen: een genanceerde, gedetailleerde en vaak technische beschrijving van de gebeurtenissen en vervolgens een aanklacht tegen de volkerenorganisatie zelf en haar leden. In de paragrafen 'Lessen voor de Toekomst' erkent de secretaris-generaal van de VN, Kofi Annan, dat op verschillende momenten gedurende de oorlog de onderhandelingen met de Servische leiders meekwamen op aspecten - een begrip dat in het historische vocabulaire staat voor het kwaad met het zoenoffert van onverschuldigde levens. "Niet sinds de Tweede Wereldoorlog was Europa getuige geweest van massamoord op deze schaal", schrijft hij.

De stoflijke resten zijn gevonden van bijna 2.500 mannen en jongens. Enkele duizenden meer worden nog vernist, en er is iedere reden te geloven, zo gaat Annan verder, dat in andere graven, die zijn onderzocht maar nog niet opgeplegd, de lijken van nog eens

Oorlog voeren is iets anders dan vrede bewaren

duizenden mannen en jongens zullen worden aangetroffen. In zijn verantwoording vooraf schiet Annan niet over zijn doel heen en bijdrage te leveren aan het historische relaas. "Ik ben niet in staat geweest alle tot dusver onbeantwoord gebleven vragen over de val van Srebrenica te beantwoorden, ondanks een oprechte poging dat te doen", schrijft hij. En inderdaad, er wordt nagenoeg niets opgehelderd over de betrokkenen met de NAVO onder het, later verguisde, dubbele-sleutelsysteem. Het herhaalde verzoek van overste Karremans om luchtsteun voor zijn bevestigde raakte zoek in de bevelsleutels tussen het vshoofdkwartier in New York en Dutchbat in Srebrenica. Annan kan dit alleen maar bevestigen.

Over een aantal voorvallen tijdens de Bosnische oorlog, die duren van het voorjaar van 1992 tot de zomer van 1995, doet Annan voor het historische relaas markante uitspraken. In verschillende commentaren zijn de vs beschuldigd van de 'torpedering van het zogenaamde Vance-Owenplan, waarvan het opvallendste kenmerk was de opdeling van Bosnië-Herzegovina in tien provincies onder erkenning van de historische etnische meerderheid in die gebieden. De vs waren inderdaad zeer kritisch, erkent ook de secretaris-generaal, maar het plan sneuvelde in mei 1993 in de Nationale Vergadering van de Republika Srpska, de niet-erkende staat van de Bosnische Serviërs.

Op 5 februari 1994 explodeerde een mortiergranat op de Markalecmarkt in het centrum van Sarajevo. Achtienstijg mensen werden gedood en meer dan tweehonderd raakten gewond. Volgens de bevelhebber van UNPROFOR in Sarajevo kon uit een eerste onderzoek van de krater worden afgeleid dat de granat af van de Bosnische kant van de frontlijn was afgevuurd of mogelijk ter plaatse tot ontplooiing was gebracht. In feite, schrijft Annan, sprak vervolgonderzoek deze aannamen tegen. Maar de suggestie was voldoende om de mythe van de vergelijkbare immoraliteit van de oorlogvoerende partijen nog langerlang voeding te geven.

De geschiedenis herhaalde zich kort na elf uur in de morgen van 28 augustus 1995. Vijf mortiergranaten explodeerden in het centrum van Sarajevo, waarvan een op de Markalecmarkt. De laatste veroorzaakte de dood van 37 mensen, bij benadering negentig personen raakten gewond. De geschiedrijghed rondom het onderzoek van UNPROFOR leidde opnieuw tot speculaties dat niet de Servische belegeraars van Sarajevo schuld waren. Annan: bestudering van de VN-documentatie bevestigde dat UNPROFOR het bewijsmateriaal duidelij achtte: alle vijf granaten waren afgevuurd door de Serviërs.

Een zekere spanning valt op tussen het uitvoertige relaas over de val van Srebrenica en terechtwijzingen, hoe terughoudend ook geformuleerd, aan het adres van Dutchbat. Uit dat relaas valt maa had de opdracht noch de middelen om de opmars van de Serviërs te staan te brengen. Dutchbat was in geprent, van hoog tot laag, dat de humanitaire missie voor alles ging en dat partijdigheid telende te worden vernedert. De (dichte) wapen waren uitsluitend bestemd voor zelfverdediging in noodgevallen. Annan beaamt dat herhaaldelijk. Srebrenica viel op 11 juli 1995. Toen Dutchbat twee dagen daarvoor opdracht kreeg vier stellingen te betrekken om de Servische opmars te weerstaan, stond dat bevegeheel los van de werkelijkheid. Zeker toen de aangevraagde luchtsteun uitbleef en uiteindelijk te laat en zeer gebrekkig werd gegeven. Desondanks oppert Annan dat Dutchbat zich looch tussen de Servie en moslims had kunnen opstellen. Maar hij voegt er onmiddelij aan toe dat dit waarschijnlijk weinig verschil zou hebben gemaakt.

Er sneuvelde één Nederlander, op 8 juli: de 25-jarige soldaat eerste klas Ruyv van Renssen uit s-Graveland wiens eentheid op de gedwongen terugtocht van Observatie Post Foxrot door Bosniërs onder vuur werd genomen. Daarna lieten de bemanningen van opgerolde voorposten zich, op een enkele uitzondering na, door de Serviërs afvoeren.

In de paragrafen 'Ombekantvoerde Vragen' stelt Annan geen bewijzen te hebben gevonden voor de theorie dat een samenwerking heeft bestaan om de 'veilige havens' in Oost-Bosnië op te offeren in ruil voor gebied rondom Sarajevo. Annan noemt het feit dat de val van de enclaves een vredesregeling vereenvoudigde, een tragische ironie. "Geen bewijsmateriaal dat werd onderzocht [...] suggereert dat enige partij, Bosnisch of internationaal, de val van Srebrenica bekosttoofde of er toestemming toe gaf, anders dan zij die de aanval op de stad bevalen en uitvoerden."

"Mijn persoonlijke mening is", schrijft de secretaris-generaal, "dat het falen van personen en instuties, op vele niveaus, eerder dan een samenwerking met voorbedachten rade de verklaring vormt waarom de Serviërs er niet van werden weerhouden het veilige gebied van Srebrenica te overrompelen."

Annan komt tot de conclusie dat oorlog voeren en vrede bewaren twee verschillende dingen zijn. Twee in zijn ambtsperiode heeft Boutros-Ghali, de secretaris-generaal onder wie Annan diende, in *Foreign Affairs* zijn gedachten uiteengezet over het bewaren, handhaven en afdwingen van vrede, en het onderscheid daartussen. De secretaris-generaal en zijn secretariaten wisten waar zij mee bezig waren. Maar kennelijk was de praktijk nodig om de eigen theoretie ten volle te doorgronden.

J.H. Sampimon is commentator voor NRC Handelsblad.

20-11-99 VN-rapport redenen voor enquête

De VN erkent in z'n rapport over Srebrenica wel schuld, maar geen verantwoordelijkheid voor het drama. Dat terwijl Nederland alle verantwoordelijkheid bij de VN heeft gelegd. Het is dan ook hoog tijd voor een parlementaire enquête over wie welke fouten maakte.

Srebrenica
Mient Jan Faber

Van vele zijden is opgemerkt dat het VN-rapport over Srebrenica uitblinkt door zelfkritiek. Dat wordt in Nederland als een grote opluchting ervaren, want het verlost ons van het trauma dat Dutchbat de hoofdschuldige was in het drama Srebrenica.

Er wordt zelfs zo hier en daar om eerherstel geroepen. Dat gaat wat te ver, want Dutchbat is onderdeel van een groter geheel, de VN, dat op alle niveaus gefaald heeft, als we het rapport mogen geloven. Dat rapport bevestigd overigens wel de lijn van de Nederlandse regering, die na het debacle ogenblikkelijk de schuld bij de VN heeft neergelegd. En daarmee ook de verantwoordelijkheid ervoor. De toenmalige minister van defensie, Joris Voorhoeve, heeft uit ten treure herhaald dat hij is aangebleven omdat niet hij (en Nederland) maar de VN verantwoordelijk waren.

Dus zou je na de publieke schuldbel-

Len Munnik

"Val Srebrenica was niet te voorkomen"

BOSNIË Nederlandse VN-militairen konden in 1995 onmogelijk de val van de moslimenclave Srebrenica in Bosnië voorkomen. Da heeft Yasushi Akashi, destijds de speciale VN-gezant voor voormalig Joegoslavië, gezegd.

Akashi reageerde op een vorige week door de VN uitgebracht rapport, waarin de volkerenorganisatie de hand in eigen boezem steek en toegeeft niet te hebben gereageerd op verzoeken om luchtsteun. Het was Akashi die de verzoeken steeds afwees.

De Bosnische Serviërs konden de enclave uiteindelijk innemen. Na de inname zijn waarschijnlijk 8.000 moslimmannen geëxecuteerd.

De helden van Dutchbat

Misschien hebben de door John Wayne of Burt Lancaster vertolkte film-personages de illusie gewekt, dat de Tweede Wereldoorlog is gewonnen door helden. Vanaf het eerste nieuws over Srebrenica heb ik bepleit, dat het Joegoslavië Tribunaal zich over de rol van Dutchbat zou buigen.

„Maar verwachtte je dan van de Dutchbatters dat ze helden waren?“, krijg ik steevast daar als reactie op.

Mocht aan gewone mannen, die eigenlijk alleen maar naar huis wilden, worden gevraagd met gevaar voor eigen leven voor die mensen op te komen? En als dat buiten hun militaire opdracht lag, kon er wat worden verwacht van hun als mens? Of is menselijk gedrag alleen voorbehouden aan helden. Of heeft het woord 'menselijk' vooral de betekenis van begrijpelijk, invoelbaar zwak. Dat is nou eenmaal menselijk.

Al op de eerste bladzijde van het VN-rapport over de val van Srebrenica staat onverbloemd de schokkende zelfbeschuldiging. De VN had de opdracht aanvallen op Srebrenica af te houden, en heeft daarin gefaald. Zo'n 20.000 mensen, vooral uit de moslimgemeenschap, zijn ondanks de opdracht van de VN vermoord door de Bosnische Serviërs. Wat daar is gebeurd heet inmiddels genocide.

En de verantwoordelijke Bosnische Servische leiders zijn wegens volkerenmoord aangeklaagd bij het Joegoslavië Tribunaal.

Een huiveringwekkend verband tussen de genocide enerzijds en het falen van de VN anderzijds, samen-gevat op een A-4tje. Maar op geen enkele wijze wordt dit verband vertaald in verantwoordelijkheid of aansprakelijkheid. De conclusies van het rapport luiden, dat er sprake was van vergissingen, beoordelingsfouten en een onvermogen de 'scope of the evil' te herkennen.

Maar ik weet toch zeker, dat in 1991 de oorlog in het voormalig Joegoslavië gebied begon. Dat in 1992 de Amerikaanse journalist Roy Gutman de aandacht van de wereld trok met zijn beschrijvingen van de concentratiekampen in Bosnië. Kort daarop konden we die kampen en hun uitgemergelde bewoners met eigen ogen op televisie zien. Drie jaar

Willem Bredveld is met vakantie. Heikelen Verrijn Stuart is jurist, gespecialiseerd in strafrecht, nationaal humanitair recht.

SREBRENICA LIJST 242

21-7-99

Beste Hasan,

Veel dank voor je brief. Alhoewel we elkaar al vier jaar kennen en vaak samen zijn opgetrokken op zoek naar sporen die iets meer licht zouden kunnen werpen op het lot van je ouders en je broer, heeft de gedeclareerde beschrijving van die vreselijke juldagen uit 1995, in Srebrenica, me opnieuw zeer geschokt. Dat je geen rust kunt krijgen voor je weet wat er met hen gebeurd is, kan ik me goed voorstellen.

In maart van dit jaar zijn we samen bij de Tweede-Kamercommissie voor buitenlandse zaken geweest, waar jij opnieuw een dringend beroep hebt gedaan op de Nederlandse regering om zich direct verantwoordelijk te voelen voor het lot van degenen die aan de bescherming van Dutchbat waren overgeleverd. In het bijzonder bepleitte je een veel actiever beleid van Nederland om te achterhalen wat er met de 242 mensen gebeurd is die op de lijst van de plaatsvervangend commandant, majoor Franken, waren gezet. Je gaf zelf enkele concrete suggesties hoe zo'n onderzoek zou kunnen worden opgezet. Inmiddels heeft de Tweede Kamer antwoord gestuurd op je verzoek. Heelna wijkt het niet af van de antwoorden die je bij eerdere gelegenheden hebt gekregen. Nederland zal nog eens aan het Internationale Rode Kruis vragen om bij het onderzoek naar vermiste personen speciale aandacht te geven aan het lot van de 242. Wederom wordt de tragedie waar wij, Nederlanders, bovenop hebben gestaan doorgeschoven en op het bordje van anderen gelegd. Ik schroom me diep als ik zie hoeveel (terechte) ophef er hier gemaakt wordt over alle fouten die zijn gemaakt op het ministerie van defensie en door Nederlandse militairen na afloop en ten tijde

Premier W. Kok: „Ze hebben geprobeerd het bes- te ervan te maken.“
(Zagreb, zondag 21 juli 1995)

van het drama in Srebrenica, en hoe weinig aandacht er is voor, en besef van, de verantwoordelijkheid die wij dragen voor de slachtoffers en de nabestaanden. Ook deze maanden staan de media weer bol van nieuwe ontthalingen - over een verdwenen filmrolletje, over een geheim rapport van de Militaire Inlichtingendienst (MID) waar de minister niets van wist, over de politiek die haar eigen tekortkomingen van toen afwentelt op de Dutchbat-militairen.

Maar over onze bijzondere verantwoordelijkheid ten opzichte van de vele duizenden vermoorde burgers uit Srebrenica aan wie, zoals jij in je brief zo duidelijk beschreef, Dutchbat aanvankelijk bescherming leek te willen bieden, hoor je geen woord hier. We zijn hier sinds de val van Srebrenica vooral bezig met zelfbeschuldiging, met pot- en schone-handen politiek, met zwarte piet en andere bekende Nederlandse gezelschaps spelletjes.

Jij beschrijft hoe de Servische troepen van Mladic de basis van Dutchbat in feite met rust lieten gedurende de invoering en bezetting van Srebrenica. En hoe op de basis de Nederlandse leiding bewust bezig was de vluchtelingen informatie te onthouden over de executies die buiten de basis plaatsvonden. Er mocht geen paniek uitbreken, de vluchtelingen moesten in de wan gebracht worden dat er voor hen geen gevaar dreigde op het moment dat ze zouden worden weggevoerd.

De Nederlandse regering was nauw betrokken bij dit beleid. Waarom stelt niemand hier ooit de vraag naar onze verantwoordelijkheid voor jullie lot? Natuurlijk zijn de Serviers de daders van de genocide. Maar het feit dat er onzekerheids mocht is gepoogd die dreiging onder ogen te zien en dat daarentegen

De tolk Hasan Nuhanic werkte bij de val van Srebrenica, deze week vier jaar geleden, voor Dutchbat. In een lange brief aan Mient Jan Faber (IKV) beschreef hij voor het eerst nauwgezet hoe de bevolking van de enclave op de Nederlandse basis veiligheid zocht, en die bescherming uiteindelijk niet zou krijgen. De brief werd in negen delen in Trouw geplaatst. Vandaag antwoordt Mient Jan Faber.

Overste T. Karremans: „Mladic is geen gek, hij is een veldheer die zijn zaken enorm goed in de hand heeft.“
(Zagreb, zondag 21 juli 1995)

inmiddels beruchte lijst van mannen in de leeftijd van 16 tot 65 heeft laten opmaken? Uiteindelijk zijn er 242 namen op die lijst terecht gekomen. Een lijst ten leven, die tenslotte een dodenlijst werd. Belofte maakt schuld, zeggende we hier: Er zijn gerekende beloftes gedaan jegens jullie, maar niemand heeft hier nadien ooit schuld bekend.

In weer een ander document dat ik van je kreeg, wordt gewag gemaakt van een ontmoeting in Belgrado, tussen Mladic, Mladic, de Unprofor-commandant Smith en de speciale vertegenwoordigers van de internationale gemeenschap: Akashi, Bildt en Stoltenberg. De ontmoeting vond plaats op 15 juli 1995. De vluchtelingen waren ruim een dag daarvoor van de Dutchbat-basis verdreven. Velen van hen moesten op de 15de juli nog in leven zijn geweest. Waarom heeft Nederland de 242-lijst niet via Smith of één van de anderen aan de orde gesteld en Mllosevic en Mladic geconfronteerd met de gevolgen als deze mensen een haar gekrenkt zouden worden? Het antwoord is bekend. De 242-lijst was kwijf gerakt op defensie en werd pas weer terug gevonden op 25 augustus, nadat de organisatie Human Rights Watch lucht had gekregen van het bestaan van de lijst.

Een fatale fout, zou je denken. Maar in Nederland is het eerder opgevat als de zoveelste 'oentigheid'. (De uitdrukking werd geïntroduceerd door minister Voorhoeve van defensie) Nooit is de relatie gelegd tussen de lijst en de ontmoeting met Mllosevic en Mladic. Hasan, ik heb geen woorden om je te troosten. Er is te veel gebeurd en er is te veel nog niet verwerkt en nog niet opgelost. Politieke verantwoordelijkheid voor jullie lot heeft Nederland nooit willen dragen. Over een paar jaar zal het NIOD (Nederlands instituut voor

oortogdocumentatie) een historisch rapport publiceren over de gang van zaken rond de enclave Srebrenica. Een volgende generatie politici zal dan nog eens kunnen terugkijken op het gedrag van hun voorgangers. Hoofdschuddend, voorspel ik. Meer niet, vrees ik. De Pilatus-houding heeft gezegverder in Nederland. De Serviers zijn de hoofdschuldigen, zeker, en voor verdere politieke vragen wordt naar de VN verwezen. Slechts het interne functioneren van defensie is onderwerp van heta discussies. Het moet voor jullie vreselijk zijn om aan te zien.

Je hebt me alle namen gegeven van de mensen die op de 242-lijst staan. Het IKV gaat proberen in Nederland een 'Comité van 242' op te zetten. Het zal een breed samengesteld comité moeten worden met mensen uit talrijke beroepssectoren en sectoren van de samenleving. Hun trak zal zijn, gezicht te geven aan de individuen op de 242-lijst en tevens jullie terzijde te staan in al je pogingen om de waarheid boven tafel te halen omtrent het lot van de 242. Zodra het comité is gevormd zal ik je uitnodigen om naar Nederland te komen zodat je met alle deelnemers kunt kennismaken. Wees ervan overtuigd dat er in dit land veel mensen zijn die je verhaal hebben gelezen en er zo diep door geraakt zijn dat het niet meer los zal laten. Op hen kun je rekenen.

Hartelijk groeten,
Mient Jan Faber

De brief van Hasan Nuhanicovic werd gepubliceerd op 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19 en 20 juli en is op Internet te vinden: www.trouw.nl.

Minister van defensie J. Voorhoeve: „U bent dappere mensen... Het ga u goed.“
(Zagreb, zondag 21 juli 1995)

de doodsangst van de vluchtelingen werd genegeerd, of erger nog weggepraat, legt toch een zware verantwoordelijkheid op ons?

Je hebt me destijds het document gegeven dat voortkwam uit de ontmoeting die jouw vader, majoor Franken en enkele anderen hadden met generaal Mladic, op 12 juli 1995. Daarin staat zwart op wit geschreven dat:

„De vluchtelingen, voor zover geen militrar, in de enclave kunnen blijven of indien gewenst kunnen worden geëvacueerd naar Kladanj (bosnisch gecontroleerd gebied),
b) dat zo'n evacuatie onder supervisie van Unprofor zou plaatsvinden.

Kroonprins Willem-Alexander: „Ook namens mijn moeder wil ik bewondering uitspreken voor u en uw mannen. We hebben sterk meegeleefd met wat er is gebeurd!“
(Zagreb, zondag 21 juli 1995)

Waarom, zo vraag ik me af, heeft Unprofor de evacuatie niet stopgezet toen hij wel onmiddellijk duidelijk werd dat de Serviers zich aan geen van deze afspraken hielden? In een andere brief die je me gaf, gedateerd 12 juli 1995, schrijft commandant Karremans aan zijn superieuren in Zagreb dat hij niet in staat is de veiligheid van de vluchtelingen buiten de Dutchbat-basis te garanderen. Daarmee onderschreept hij de bijzondere positie van de duizenden vluchtelingen op de basis die kennelijk wel op bescherming konden rekenen. Waarom is op geen enkele wijze aan die bescherming inhoud gegeven, behalve dan door majoor Franken die de

Luttenant-generaal H. Couzy over Dutchbat: „Ze hebben buitengewoon menswaardig en professioneel al die gedesoriënteerde mensen opgevangen.“
(Zagreb, zondag 21 juli 1995)

De tolk Hasan Nuhanovic werkte bij de val van Srebrenica vier jaar geleden voor Dutchbat. Aan Mient Jan Faber (IKV) schrijft hij

SREBRENICA LIJST 242

over de lijst met 242 Bosniërs die bescherming zouden krijgen van de Nederlanders. Het is niet bekend wat met hen is gebeurd. In vorige afleveringen schetste hij hoe zijn familie onder dwang van Dutchbat moest vertrekken. De Nederlanders zetten zich aan het bier, terwijl Bosniërs in nood tevergeefs aan de poort van de basis rammelden. Als laatste moesten de gewonde moslims het Dutchbatkamp verlaten. (deel 9, slot)

Beste Mient Jan,

Op 17 juli glijpte ik de communicatieruimte in en belde met het VN-hoofdkwartier in Tuzla. Ik moest in het Bosnisch via een tolk spreken, omdat André van de Haan was binnengekomen en naast me stond. Hij zou mij niet toestaan over de situatie te spreken. Ik had het idee dat noch de Nederlanders, noch de VN-waarnemers hun superieuren een juiste weergave van de gebeurtenissen gaven.

Via een tolk sprak ik met Kenneth Biser, hoofd VN-burgertzaken in de sector North East. Ik ontmoette hem al enkele keren in Srebrenica. Hij vroeg: „Hasan, alsjeblieft, vertel me wat er aan de hand is. We weten verdomme niet wat daar gebeurt.“ Ik gaf uitleg over de vluchtingen van de basis en over de lijst die was gemaakt. Ik vroeg hem zo snel mogelijk iets te ondernemen.

Daarna sprak ik met majoor Guy Sands, een Amerikaanse officier. Ook hem legde ik de situatie uit en zei dat de Nederlanders en de VN-waarnemers ons tolken niet wilden zeggen wat zij met ons wilden doen. Zij spraken over evacuatie, maar we hadden Joegoslavische visa nodig om samen met hen te vertrekken (het konvooi moest immers via Joegoslavië naar Zagreb). Biser antwoordde eerder dat ik me geen zorgen moest maken over onze veiligheid. Ik kon hem elk uur bellen als dat nodig

was. En als ik niet belde, wist hij dat er iets aan de hand was. Ik had inderdaad problemen met bellen. André van de Haan en majoor Kingori (uit Kenia) probeerden samen met de Nederlandse telefoonoperator de telefoon uit mijn handen te halen.

Die avond laat zwaaide Van de Haan met een stuk papier voor mijn neus en zei: „jij weet wat dit is. Dit is een boodschap van het VN-hoofdkwartier in New York dat wij de tolken niet achter mogen laten.“ Het was een bevel. Hij was erg boos. Toen ik het nieuws aan Emir en anderen vertelde waren ze zeer blij, ook al stonden er op het document slechts twee namen – die van mij en Emir.

Iedere dag bleef ik majoor Franken vragen wat er met de vluchtingen en mijn familie gebeurde. Hij riep me in zijn kantoor. Hij was alleen. „Ik sprak enkele dagen geleden met je vader in dit kantoor. Hij is een slimme man. Hij vroeg me je broer te helpen. Ik zei hem dat vrouwen en kinderen voortrang hadden. Kun je je voorstellen wat er met de vrouwen en kinderen had kunnen gebeuren als ik had geprobeerd de evacuatie te vertragen door een reddingsgroep van de mannen te wagen? Je vader begreep mijn plannen. Ik verwacht ook van jou dat je het begrijpt.“ Dit was zijn antwoord.

Intussen kwamen verscheidene Servische militairen en burgerdelegaties naar de basis. De Serviërs woelden zich

er thuis. Er was een belangrijke vergadering in de conferentiekamer, maar ik mocht er niet bij zijn. Petar (de Servische tolk, red.) vertaalde. Ik zag daar majoor Nikolic, Mandzic en enkele Servische officieren.

Op 21 juli werden we naar Zagreb geëvacueerd. Het konvooi werd niet toegelaten of doorzocht. Eenmaal in Zagreb (luchthaven Pleso) kregen we te horen dat we vrij waren te gaan waar we wilden. Emir en ik werden tot mijn verrassing door de VN-waarnemers naar het VN-hoofdkwartier in Zagreb gereden. Daar kregen de drie UNMO's een groots onthaal. Maar dit was niet voor mij en Emir bedoeld. De Braziliaanse generaal, de chef van het UNMO, omhelsde de drie VN-waarnemers en sloot vervolgens de deur voor onze neus.

Emir en ik zorgden tijdens de aanvallen voor alle informatie, zodat de UNMO's dit via de satellietfax naar hun commandant konden sturen. Al die informatie kwam van ons. De VN-waarnemers hebben geen moment hun kantoor en de bunker verlaten tijdens de aanvallen. Nu kregen ze een prachtige ontvangst voor het werk dat door ons werd verricht.

Ik bekommerde me er niet om, ik wilde iemand ontmoeten die kon helpen. Ik bezocht in Zagreb de belangrijkste organisaties: de VN, de UNHCR, het Rode Kruis. Ze vertelden allemaal dat ze nooit van de namenlijst hadden ge-

hoord die Franken had samengesteld. Ze zeiden me dat ik een verzoek tot opsporing kon indienen en op de resultaten moest wachten. Ik belde naar Tuzla, maar kreeg mijn moeder niet te pakken. Ik kreeg vervolgens zelf naar Tuzla en deed daar bij alle belangrijke organisaties opnieuw verslag van de lijst. Ook zij hadden nog nooit van zo'n lijst gehoord. Op het vliegveld van Tuzla ontmoette ik mensen van Human Rights Watch (mensenrechtenorganisatie, red.) Ze noteerden mijn informatie over de lijst.

Eind september kreeg ik een fax en een nauwelijks leesbare kopie van de lijst. Nervens liep ik de namen langs en bemerkte dat de namen van mijn vader en broer er niet bij stonden. Ik wist dat veel mannen en jongens hadden geweid gedacht dat mijn vader zijn en mijn broers naam wel had laten noteren.

In totaal stonden er 239 namen op de fax van het kantoor van Kenneth Biser. Volgens het begeleidende bericht hadden Human Rights Watch grote moeite gedaan de lijst te krijgen. Ik kreeg ook een bericht waarin blijkt dat het VN-hoofdkwartier nooit aan haar verzoek had voldaan. En dat zij sterke druk hadden uitgeoefend op de Nederlandse minister van defensie en buitenlandse zaken. Het had meer dan twee maanden geduurd voordat zij een kopie van de lijst had gekregen, voorzien van een of ander dom excuus. Ik gaf de lijst aan

het Rode Kruis in Tuzla en zond hem naar veel andere organisaties.

Toen ik besefte dat de namen van mijn familie niet op de lijst voorkwamen, vroeg ik de drie VN-waarnemers (die nog steeds op missie waren in voormalig Joegoslavië – in Zagreb, Servie en Krini) om een verklaring te tekenen dat mijn hele familie op de Dutchbatbasis was geweest en dat zij na twee dagen de opdracht had gekregen de basis te verlaten, samen met andere vluchtingen. Ze tekenden allen. Ik voegde de drie verklaringen toe aan de lijst van 239 zodat deze lijst '242' werd.

Human Rights Watch Helsinki schreef een goed verslag over Srebrenica. Ze spreekt over 'de zaak 242' en stuurde het verslag naar de secretaris-generaal van de VN. Ik heb brieven geschreven aan mensen overal ter wereld, ook aan de Nederlandse regering, om uit te zoeken wat er met de lijst 242 is gebeurd. Tot dusverre kreeg ik geen antwoord dat aan mijn verwachtingen voldeed.

Hasan Nuhanovic

PS Het spijt me dat de brief zo lang is.

Eerdere delen van de brief van Hasan Nuhanovic verschijnen op 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17 en 19 juli en zijn op Internet te vinden: www.trouw.nl.

Nostra culpa

NEDERLAND SLAAKT EEN zucht van verlichting. Ruim vier jaar na de tragedie in Srebrenica pleiten de Verenigde Naties in een rapport Dutchbat grotendeels vrij van schuld. De beelden van de overgave van de 'veilige haven' door de Nederlanders blijven ontluisterend, maar de primaire verantwoordelijkheid voor het debacle waarbij duizenden moslims werden omgebracht, leggen de VN toch bij zichzelf. Dat wil zeggen, bij de bureaucratie in New York en bij de verschillende bevelsniveaus daaronder, reikend tot overste Karremans in de belegerde veste. Wel wordt de vraag opgeworpen of Dutchbat niet meer had kunnen doen om de moslims te beschermen en of men niet ten minste de eerste tekenen van massamoord sneller had moeten rapporteren, maar onmiddellijk wordt toegevoegd dat het onzeker blijft of dat veel verschil zou hebben gemaakt.

Met de hand in eigen boezem gestoken verklaren de VN nu dat het aan communicatie heeft ontbroken en dat, achteraf gezien, luchtaanvallen op de oprukkende Serviërs passend zouden zijn geweest. Zo wordt toch weer de mythe in leven gehouden dat de 'veilige havens' verdedigbaar waren. Het staat immers nog maar te bezien of luchtaanvallen in dat stadium de ramp hadden afgewend. De Serviërs dreigden in dat geval Srebrenica met de grond gelijk te zullen maken. Dat was geen bluf. Srebrenica zou niet de eerste en evenmin de laatste stad zijn geweest die de Servische artillerie in een onbewoonbare puinhoop veranderde. En sinds Kosovo weten we dat steun aan het gevecht op de grond niet de sterkste kant van de NAVO-luchtmachten is.

ZOWEL VOOR DE volkerenorganisatie als voor Nederland blijft het van belang niet bij de overgave van Srebrenica zelf stil te blijven staan, maar terug te gaan in de voorgeschiedenis. Dan zal blijken dat de afgang van de VN en van UNPROFOR al besloten lag in de aannames bij en de opzet van de interventie in 1992. Aangenomen werd dat er in Bosnië geen slechteriken en geen goeierds rondliepen en dat de blauwhelmen aan de hoogste eisen van neutraliteit moesten voldoen, ook onder de zwaarste omstandigheden. Het ging om een humanitaire operatie en partij kiezen moest tegen iedere prijs – letterlijk zo bleek in Srebrenica – worden vermeden.

Tegen die achtergrond accepteerde Karremans een afscheidsgeschenk 'voor uw vrouw' van generaal Mladić, inmiddels door het Joegoslavië-tribunaal vervolgd wegens genocide, misdrijven tegen de menselijkheid en schending van de wetten en gebruiken van de oorlog. Tegen die achtergrond ook was de aanwezigheid van UNPROFOR in de 'veilige havens' militair gezien niet meer dan symbolisch – wat nog meer gold voor Dutchbat dat onder de sterkte was en als gevolg van de Servische omsingeling onvoldoende was bevoorrad. In feite waren de moslims in Srebrenica en hun beschermers door de hogere machten in UNPROFOR en de VN al maandenlang aan hun lot overgelaten.

De VN worden geprezen om hun objectieve rapport. Maar de schade die de organisatie zichzelf in Bosnië heeft berokkend, kan niet zomaar worden goedge maakt evenmin als de afgeleide beschadiging die Nederland heeft opgelopen. Vredesinterventies zijn aanzienlijk gecompliceerder dan aanvankelijk werd aangenomen. En de burgers in wier naam ze worden gedaan, betalen er een hoge prijs voor, zo blijkt steeds weer opnieuw. Tot het VN-hoofdkwartier in New York begint dat nu door te dringen.

Feiten Srebrenica toch naar Kamer

DEN HAAG, 1 JULI. De Tweede Kamer krijgt alsnog vertrouwelijk inzage in het feitenrelaas van de omstandigheden rond de val van de moslimenclave Srebrenica in juli 1995. Nederlandse Dutchbat-ters konden niet verhinderen dat zeker 3.500 moslims werden vermoord. Andere bronnen spreken van 8.000 slachtoffers. Minister De Grave van Defensie zegde gisteren op aandringen van Groen-Links-fractievoorzitter Rosenmüller toe het relaas naar de Kamer te sturen. (ANP)

Tribunaal veroordeelt Erdemović tot 10 jaar

Door een onzer redacteurs
DEN HAAG, 29 NOV. De Bosnische Kroaat Dražen Erdemović is vanmorgen door het VN-tribunaal voor oorlogsmisdaden in voormalig Joegoslavië veroordeeld tot 10 jaar gevangenis voor zijn betrokkenheid bij de massamoord op Bosnische moslims vorig jaar juli, na de val van de VN-enclave Srebrenica. Het is de eerste uitspraak van het tribunaal, dat drie jaar geleden werd ingesteld.

Tegen Erdemović is geen proces gevoerd. Hij werd in maart van dit jaar in Joegoslavië (Servië en Montenegro) gearresteerd nadat hij had bekend – onder meer tegenover de Franse krant *Le Figaro* – zeker zeventig Bosnische moslims te hebben gedood als lid van een executiepeloton van het Bosnisch Servische leger. Erdemović verklaarde tot de moord te zijn gedwongen door de Bosnische Serviërs. In de loop van dit jaar werd Erdemović op verzoek van het tribunaal naar Den Haag overgebracht.

De verklaringen van Erdemović waren van groot belang voor de aanklager, die de Bosnische Kroaat in eerste instantie zag als getuige in de aanklachten tegen de voormalige Bosnisch-Servische leider Radovan Karadžić en oud-legerleider Ratko Mladić. Erdemović werd in mei van dit jaar alsnog aangeklaagd omdat de moorden die hij heeft begaan volgens het tribunaal niet ongestraft mogen blijven. De rechter zei dat bij de vaststelling van de straf de jeugdige leeftijd van Erdemović een rol heeft gespeeld, evenals het feit dat hij berouw heeft getoond en dat hij heeft meegewerkt met de aanklager bij het vergaren van bewijsmateriaal van de moorden na de val Srebrenica.

In februari of maart van het volgend jaar zal het tribunaal uitspraak doen in het proces tegen de Bosnische Servië Dražen Erdemović.

Kamer zoekt schuldigen bij Srebrenica

De Kamerbehandeling van het rapport van de parlementaire enquêtecommissie Srebrenica werd onbedoeld toch een spelletje zwartepieten. Was het drama de schuld van Defensie of BZ?

Door een onzer redacteuren DEN HAAG, 4 JUNI. Negen jaar na zijn

Vertrek als minister van Defensie kwam Reus ter Beek gisteren als nog onder vuur te liggen in de Tweede Kamer wegens zijn rol bij de besluitvorming over de uitzending van Nederlandse troepen naar Srebrenica. Met name VVD en CDA hadden bij de behandeling van het rapport van de parlementaire enquêtecommissie Srebrenica kritiek op de PvdA'er, die inmiddels al jaren commissaris van de koningin in Drenthe is.

Volgens het Kamerlid Wilders (VVD) had Ter Beek de Kamer in 1993 ten onrechte voorgespiegeld dat het wel goed zat met het huistruin voor de Nederlandse troepen, als die in Srebrenica in moeilijkheden raakten. Op het beslissende moment in juni 1995 bleef die steun echter uit, waarna de moslimenclave reddeloos was verloren. In de dagen erna vermoordden de binnen-trekkende Serviers ruim 7.000 moslimen.

De CDA'er Eurlings stelde vragen aan de enquêtecommissie over het feit dat Ter Beek kritiek van toponnities naast zich neerlegde. Dezen waren ongelukkig met de locatie Srebrenica en het beperkte mandaat voor Dutchbat. Ter Beek besprak die kritiek niet met zijn collega's in het kabinet of met de Kamer, luidde het verwijt van Eurlings.

Het PvdA-kamerlid Albyvrak stelde juist kritische vragen over de rol van het departement, destijds door de CDA'er Koosmans geleid, had volgens haar „onbegrijpelijk” geopperd en veel fouten gemaakt. Zo had het verzuimd belangrijke informatie door te spelen aan Defensie. Zo kreeg het debat van gisteren, dat bedoeld was om het enquête-rapport van de commissievoorzitter Bakker (D66) en de overige leden te bespreken, enigszins het karakter van een zwartepieten spel. Dit om de verzekering van Wilders dat het dan daarom niet was begonnen.

GroenLinks en de ChristenUnie, twee positiepartijen die vanouds hoge eisen stellen aan het kabinetbeleid, gingen in hun bijdragen uitgebreid in op de vraag in hoeverre Nederland schuldig is aan wel (mede)verantwoordelijk was voor de gebeurtenissen. Fractieleider Rouvoet (ChristenUnie) stelde dat Nederland in elk geval was „tekortgeschoten” door wel ver-

lichtheid aan de bevolking van de enclave te beloven, maar die uiteindelijk niet te bieden. Het Kamerlid Vos (GroenLinks) noemde het „vethand” dat kabinet en parlement nog altijd geen excuses hebben aangeboden aan de nabestaanden van de slachtoffers van Srebrenica. Zij suggereren-

de dat Nederland nalatig was geweest en meer had kunnen doen om de levens van de bedreigde moslims te sparen. Vos riep don voor een groep Bosnische asielzoekers. Ook de SP, D66 en de PvdA gaven aan hier sympathiek tegenover te staan.

Vannmiddag zou de commissie-Bakker ingaan op de feitelijke vragen van de Kamer. Binnenkort volgt dan nog de bespreking van het enquête-rapport met het kabinet, waarmee de politieke afwikkeling van het drama van Srebrenica in Nederland eindelijkt afgerond zal zijn.

De Nederlandse boeken en verslagen over het drama Srebrenica. Tien jaar geleden werd besloten tot uitzending van een Nederlands bataljon. (Foto Roel Rozenburg)

‘Falen rond Srebrenica is collectief’

Enquêtecommissie verdedigt ex-minister

Van onze verslaggever Theo Koelé DEN HAAG

De parlementaire enquêtecommissie die het Srebrenica-drama onderzocht, weigert individuele politici in de beklagdenbank te zetten. De commissie nam woensdag met name oud-PvdA-minister Ter Beek van Defensie in bescherming tegen kritiek van VVD en CDA.

Ter Beek, nu commissaris van de koningin in Drenthe, stond begin jaren negentig aan de wieg van de uitzending van Nederlandse VN-militairen naar Bosnië. In 1995 kon Dutchbat de val van de Moslim-enclave Srebrenica niet voorkomen, evenmin als de daarop volgende massamoord door Bosnisch-Servische troepen. Vorig jaar trad het kabinet-Kok af na publicatie van het Srebrenica-rapport door het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD).

Volgens de enquêtecommissie, die na het NIOD aan de slag ging, treft Ter Beek niet meer blaam voor de slechte voorbereiding van de vredesmissie dan andere politici. ‘Er kan niet één persoon genoemd worden die een zwaardere verantwoordelijkheid draagt’, aldus voorzitter Bakker van de enquêtecommissie. De D66'er sprak over ‘collectief falen’ van het toenmalige kabinet en de Kamer.

De Kamerleden Wilders (VVD), Eurlings (CDA) en Van Bommel (SP) daagden de enquêtecommissie tevergeefs uit om ‘man en

paard’ te noemen. Volgens hen had Ter Beek adviezen van zijn militaire adviseurs in de wind geslagen en de Kamer slecht geïnformeerd. De commissie wierp tegen dat Ter Beek tegenstrijdige adviezen kreeg en dat de Kamer zonder noemenswaardige discussie akkoord ging met de missie.

Ook de VVD'er Voorhoeve, minister van Defensie ten tijde van de val van Srebrenica, kwam er genadig af bij de enquêtecommissie. Voor hem geldt als verzachtende omstandigheid dat hij onvoldoende op de hoogte werd gehouden door generaal Couzy, toenmalig bevelhebber van de landmacht. In het eindrapport van de commissie moet vooral Couzy het ontgelden. De Kamer is het daarmee eens.

De enquêtecommissie weigerde beladen woorden als ‘schuld’ en ‘excuses’ (aan de nabestaanden van de massamoord) in de mond te nemen. Daarop hadden vooral ChristenUnie en GroenLinks aangedrongen. Volgens commissievoorzitter Bakker is het een ‘beetje gratis’ om excuses aan te bieden zonder daaraan consequenties te verbinden, zoals financiële steun aan nabestaanden.

De Tweede Kamer zal later deze maand met het nieuwe kabinet de discussie over het drama afronden. Maar daarmee is ‘het boek Srebrenica’ niet gesloten, zei Bakker. De identificatie van doden is amper begonnen, nabestaanden leven nog in belabberde omstandigheden en het lot van de Bosnische asielzoekers in Nederland is ongewis.

Srebrenica (slot?)

HET DRAMA in de moslimenclave Srebrenica dat zich bijna acht jaar geleden op de Balkan onder de ogen van Nederlandse militairen voltrok was deze week waarschijnlijk voor het laatst aan de orde in de Tweede Kamer. Waarschijnlijk, omdat, zoals vele politici hebben opgemerkt, het boek Srebrenica nooit zal worden gesloten. En zo is het natuurlijk ook. De grootste massamoord in de naoorlogse Europese geschiedenis kan nimmer als afgedaan worden beschouwd. En altijd zullen er vraagtekens blijven.

Wel is met het debat tussen de regering en de Tweede Kamer over het rapport van de parlementaire enquêtecommissie Srebrenica het onderdeel politieke verantwoordelijkheid afgesloten. Dat wil zeggen: in formele zin. Want in feite meende het tweede kabinet-Kok de politieke verantwoordelijkheid al vorig jaar te hebben afgelegd toen het een maand voor de verkiezingen zijn ontslag indiende naar aanleiding van de bevindingen van het NIOD. Waarbij overigens geheel ten onrechte aftreden werd gezien als verantwoording afleggen. Het tegendeel is het geval: doordat het kabinet afrad, kon het in de Tweede Kamer geen uitleg meer geven.

In elk geval gaven de ontwikkelingen van vorig jaar het debat van deze week een vreemdsoortig karakter. Terwijl de verantwoordelijkheidsvraag centraal stond, waren de politieke consequenties reeds lang getrokken. Daar komt nog bij dat er deze week een volwaardige kabinetsreactie op de bevindingen van de enquêtecommissie ontbrak. De slordige en rommelige politieke afhandeling van de Srebrenica-affaire is hiermee wel zo symbolisch geworden voor de hele gang van zaken rond de uitzending van het Dutchbat-bataljon naar de voormalige Joegoslavische deelrepubliek.

Behalve de verantwoordelijkheid zijn er ook nog de lessen. Maar ook hier is de praktijk het enquêterapport vooruitgesneld. Vergeleken met begin jaren negentig, toen Nederland besloot militairen te leveren voor de ‘safe haven’ Srebrenica, verloopt de besluitvorming bij de uitzending van Nederlandse militairen door middel van het zogeheten ‘toetsingskader’ veel gestructureerder. Dit sluit het gevaar van verblinding als gevolg van morele verontwaardiging niet uit (zoals bij het beschikbaar stellen van Dutchbat het geval was), maar in elk geval biedt de procedure de ruimte voor een meer rationeel afwegingsproces. Dat is de afgelopen jaren ook wel gebleken bij het uitzenden van andere Nederlandse vredesmissies.

HET FINALE POLITIEKE DEBAT in het Nederlandse parlement beperkte zich deze week hoofdzakelijk tot napraten. De nieuwe minister van Defensie, Henk Kamp, die als gevolg van de bezuinigingen de komende tijd nog heel wat vervelende booschappen voor het militaire apparaat in petto heeft, greep de gelegenheid aan om voor een volledige rehabilitatie van Dutchbat te pleiten. Daarmee gaf hij blijk van een wel heel vrije interpretatie van de rapporten van het NIOD en de enquêtecommissie.

Tweede Kamer en regering zijn voorlopig uitgesproken over het drama-Srebrenica. Ook nu weer viel het begrip collectieve schuld regelmatig. Toch is de één net iets meer verantwoordelijk dan de ander. En het had geen acht jaar horen te duren voordat dit was vastgesteld.

7-11-2002

Volgende week, zeven jaar na de val van de enclave Srebrenica, begint de parlementaire enquêtecommissie met een openbaar gewetensonderzoek. Politici, militairen en hoge ambtenaren zullen onder ede verantwoording afleggen over de vernietiging van dit door de VN beveiligde eilandje in Bosnisch-Servisch gebied.

Enquête Srebrenica

Cees van der Laan

Luitenant-generaal Ad van Baal treedt in Den Haag iedere werkdag in vol ornaat en met opgeheven hoofd Plein 4, het ministerie van defensie – dat al zeven jaar onder vuur ligt als gevolg van de Srebrenica-affaire. Hoewel Van Baal als lid van de landmachttop medeverantwoordelijk was voor de val van het kabinet en daarop als bevelhebber terugtrad, werkt hij nog steeds voor de minister van defensie. Ook bezoekt hij met enige regelmaat in uniform recepties, onder andere aan de overkant in de Tweede Kamer.

Van Baal voelt zich dan ook niet schuldig. In tegendeel. Hij staat volgens betrokkenen 'ronkend aan de start' om voor de enquêtecommissie van zijn onschuld te getuigen. Hij zal willen vertellen waarom passages in het rapport 'Srebrenica, een veilig gebied' van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (Niod) onjuist waren, tendentius en kwetsend, zoals hij dit rapport – het verscheen in april – zelf omschreef. Deze uitvoerige reconstructie van de teloorgang van de enclave en de nasleep luidde zijn val als bevelhebber in. Hij was destijds in 1995 als plaatsvervangend bevelhebber medeverantwoordelijk voor de onwil van de landmachttop om juiste informatie te verschaffen aan de minister, oordeelde het Niod. Van Baal bestrijdt dat ten stelligste.

Daarmee voegt Van Baal zich bij een reeks functionarissen die zich voor de enquêtecommissie van alle blaam willen zuiveren. Zoals ook oud-bevelhebber H. Couzy die, volgens het Niod, 'een geheime agenda' had; en de generaals E.E. Warlich (destijds waarnemend bevelhebber) en O. van der Wind (van het beruchte debriefingsrapport).

Toch zullen ze er een harde dobber aan hebben de commissie te overtuigen. Niod-directeur H. Blom oordeelde over hen: „Zowel onkunde als onwil speelden bij die informatievervalsing een rol”. De kwalificatie onwil was voor minister De Grave reden af te treden als het kabinet-Kok III dit voorjaar niet was gevallen. Premier Kok verklaarde later in de Tweede Kamer dat het kabinet verantwoordelijkheid neemt voor de 'tekortschietende informatievoorziening bij Defensie'. Oftewel: bij de landmacht werden onwelgevallige zaken onder het apijt geveegd. De generaals zullen van goeden huize moeten komen om dit veeld bij te stellen.

Uiteraard zal ook het symbool van de Nederlandse onmacht in Srebrenica, de... (text is cut off)

tonele verschijnen. Het Niod oordeelde weliswaar milder over zijn functionarissen dan menigen had gedacht of gehoopt, maar pleitte hem ook allerminst vrij. Ten onrechte hebben hij en zijn plaatsvervanger Franken de vele meldingen van executies afgedaan als incidenten, oordeelde het Niod. Directeur Blom noemde het schokkend dat „in de directe omgeving van de compound” een groot aantal mannen werd vermoord, vermoedelijk tussen de 100 tot 400 moslims.

Sinds 1995 zwerft Karremans over de wereld. Eerst op een militaire basis aan de Amerikaanse westkust, later bij de Navo in Heidelberg, sinds enkele maanden op een Navo-hoofdkwartier in Madrid. Zowel Karremans zelf als Defensie komt het beter uit dat hij tot zijn pensioen buiten Nederland verblijft. Hij blijft een risico vormen voor het imago van de krijgsmacht, wordt op Plein 4 gezegd. Saillant detail is dat Van Baal hem destijds voor promotie tot kolonel voordroeg. Aan dit gebrek aan politiek inzicht wordt de voormalige bevelhebber liever niet herinnerd.

Karremans bazen staan ook in de schijnwerpers. Het Niod-rapport stelt dat de hogere VN-echelons in Tuzla, Sarajevo en Zagreb de bataljonsleiding in Srebrenica in de kou lieten staan toen de executies direct na de Servische verovering begonnen. Hoog in de VN zaten ook Nederlanders, kolonel Brantz in Tuzla, generaal Nicolai in Sarajevo en generaal Kolsteren en kolonel De Jonge in Zagreb. Wat hebben zij gedaan om erger te voorkomen na de eerste meldingen van executies? Zij schoten in dit opzicht tekort, oordeelde Blom.

En wie zijn die andere militairen die verantwoordelijk waren voor de doofpotcultuur bij de landmacht? Het Niod sprak cryptisch alleen over de 'landmachttop' zonder namen te noemen. Een door minister De Grave beloofd onderzoek is nooit van de grond gekomen. Dit zou anno 2002 praktisch niet meer mogelijk zijn. Diverse militairen zijn met pensioen, zaken raken in de vergetelheid. Een reconstructie zou buitengewoon ingewikkeld, zo niet onmogelijk, zijn geweest, schreef De Grave aan de Tweede Kamer. Wellicht dat de enquêtecommissie wel verder komt met deze vraag.

Is Karremans het militaire symbool van de Nederlandse onmacht, oud-minister Voorhoeve is het politieke symbool. Sinds zijn terugtreden in 1998 trad het huidig lid van de Raad van State nauwelijks meer in de publiciteit. Dat de parlementaire enquête nu pas wordt gehouden heeft mede met zijn aanblijven destijds te maken. Voorhoeve stapte na de val van de enclave niet op (op aandringen van zijn partij, de VVD, zegt hij... (text is cut off)

Bang voor het S-virus

Nederlandse beroepsmilitairen op schietoefening.

FOTO JÖRGEN CARIS

bekennen zou zijn. De Nederlandse militairen waren hiervoor niet verantwoordelijk, vindt hij. Voorhoeve werd jarenlang door de hoogste militairen op het verkeerde been gezet als hij om informatie vroeg. Zijn zwakte als minister was dat hijzelf te weinig gezag afdwong. „Het gevolg was dat de minister steeds achter de feiten en nieuwe onthullingen bleef aanlopen”, analyseerde Blom.

Frank de Grave, nu hoog op de lijst van de VVD, en oud-commissaris van de koningin (in Noord-Holland) J. Van Kemenade (PvdA) hebben een ander probleem. Zij zullen, onafhankelijk van elkaar, de commissie moeten zien te overtuigen dat zij niet in het geniep een akkoordje hebben gesloten over de belangrijkste conclusie van Van Kemenades rapport 'Omtrent Srebrenica'. Dat verscheen eind september 1998, bijna twee maanden na het aantreden van De Grave als minister van defensie. De VVD'er was zelf de opdrachtgever, nadat ook hij werd confronteerd met onthullingen in het Srebrenica-dossier. De suggestie is gedaan dat Van Kemenade al vóór het onderzoek was afgerond de conclusie had getrokken dat er bij de landmacht geen sprake was van een doelbewuste doofpot. Was er namelijk wel sprake geweest van belemmering van de waarheidsvinding, dan had De Grave twee maanden na aantreden alweer kunnen aftreden. Nu concludeerde Van Kemenade dat er veel

fouten zijn gemaakt bij Defensie, veroorzaakt door onkunde en communicatiestoornissen. Daarmee kon De Grave reorganiseren zonder zelf te hoeven aftreden; het ideale scenario.

Het Niod zegt voor de beschuldiging geen bewijzen te hebben gevonden. Ook beide heren ontkennen bij hoog en bij laag. Droogjes constateert het onderzoeksinstituut wel dat het rapport van Van Kemenade, tegenwoordig minister van staat, niet zo best was ('Geen overtuigingskracht'). Er waren voldoende aanwijzingen om te concluderen dat er wel sprake was van onwil bij de landmacht om de luiken open te gooien, meent het Niod. Ook PvdA-voorzitter Koole veegde de vloer aan met het onderzoekswerk van zijn partijgenoot. Van Kemenade verdedigde zich door er op te wijzen dat hij vanwege de grote commotie in de Tweede Kamer en in het land in korte tijd een rapport moest produceren.

Sinds de rampzalige overrompeling van de enclave door de Serviërs zijn zeven jaar verstreken. Onnodig veel tijd wellicht, omdat de enquête ook veel eerder had kunnen worden gehouden. Het Srebrenica-drama heeft daardoor diepe sporen getrokken door de defensieorganisatie en voor grote onrust gezorgd in politiek Den Haag. Vanwege het hoge afbreukrisico mijden politici Defensie bij voorkeur. Want het S-virus besmet Jan en alleman, zo heeft ook de gewiekste De Grave ervaren.

Nederland schaamt zich niet

Enquête Srebrenica

Teun Lagas

De stapel onderzoeksrapporten over Dutchbat en Srebrenica is al een paar meter hoog. Toch gooit politiek Den Haag er nog een parlementaire enquête tegenaan, die moet uitlopen op een 'finaal' debat in de Tweede Kamer over het drama van juli 1995. Als bijkomend argument voor zo'n groots opgetuigde enquête klinkt vaak dat die nuttig is voor de verwerking van het 'Srebrenica-trauma' in Nederland.

Wie daaraan precies lijdt wordt nooit goed duidelijk. De burger in elk geval niet: die twijfelt niet zo aan de kundigheid van de Nederlandse militair. Net zomin als aan de noodzaak van vredesmissies in het buitenland.

Trauma? Uit geen enkele opiniepeiling van de afgelopen jaren blijkt dat Nederland zich massaal schaamt voor het optreden van landgenoten die de moslimenclave in Bosnië niet konden beschermen.

„De Nederlandse blauwhelmen zijn medeschuldig aan de verdwijning van duizenden mensen in Srebrenica”, luidt

de een stelling in één van die onderzoeken, najaar 1995. Twee derde van de ondervraagden wees dat idee strikt van de hand, slechts 17 procent was het ermee eens. Het beeld van een machteloos, maar onschuldig Dutchbat houdt jaren later nog steeds stand.

Wie is volgens het publiek dan wel schuldig? „De Bosnische Serviërs hebben het gedaan, de Verenigde Naties hebben het niet verhinderd, de Nederlandse militairen moesten er bij staan. Zij waren zeker geen medeplichtigen, hooguit getuigen”, vat Jan van der Meulen, directeur van de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht, dit soort onderzoeken samen.

De leden van Dutchbat 3 behielden respect. De publieke opinie over andere beroepssoldaten is ook niet slecht. Srebrenica heeft geen zware schade aan hun imago gebracht. Toen Maatschappij en Krijgsmacht dit jaar een 'algemene indruk' vroeg over de 'Beroepssoldaten Bepaalde Tijd', de opvolgers van de dienstplichtigen, antwoordde 63 procent van de ondervraagden: vrij goed. De algemene indruk over de beroepsmilitair was direct na Srebrenica wel iets slechter, maar wordt elk jaar positiever.

Als er al ergens een Srebrenica-trau-

ma bestaat, dan heeft dat nooit geleid tot verminderde steun in Nederland voor operaties van de krijgsmacht buiten de eigen grenzen. Kosovo, opnieuw Bosnië, Cyprus en Eritrea zijn sinds die tijd onder VN- of Navo-vlag aangedaan, steeds met goedkeuring van de burgers.

Vóór het vertrek van Dutchbat in 1994 naar Srebrenica was het publiek te porren voor inzet van Nederlandse VN-soldaten in voormalig Joegoslavië. 'Ingrijpen Nu', was vrij algemeen de mening. Een paar pogingen rond 1992 om dat via massale demonstraties te ondersteunen mislukten nog wel; daar tilde voornamelijk ex-Joegoslaven de spandoeken. De druk was echter wel degelijk groot. „Het publiek was verregaand voor militaire interventie en zelfs voor harde militaire actie”, schrijft het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (Niod) in het eerder dit jaar verschenen Srebrenica-rapport.

Destijds steunde meer dan 60 procent een eventuele interventie om een einde te maken aan de oorlog, twee derde van de ondervraagden accepteerde het risico van slachtoffers onder Nederlandse militairen. De nieuwe beroepssoldaat kon wat het Nederlandse publiek betreft direct aan het werk.

14-1-2002

Lotsverbondenheid was er helemaal niet

Enquête Srebrenica
redactie politiek

DEN HAAG - Onwetend dat een massamoord in Srebrenica stond te beginnen, hadden de Haagse politici vlak na de val van de enclave oog voor maar één ding: de veiligheid van de Nederlandse VN-soldaten die met de vluchtelingen zaten opgesloten tussen de oprukkende Bosnische Serviërs.

Gisteren werd duidelijk dat de Kamer in '94 niet wist dat de minister zó somber was. De alarmbellen bij de defensiespecialisten gingen rinkelen rond de jaarwisseling, toen hun werkbezoek aan Bosnië vastliep: toegang tot Srebrenica wilden de Serviërs hen niet bieden. Net als de minister waren de kamerleden vlak voor de val onmachtig. Dutchbat zat opgesloten. En er was geen land bereid de benarde positie van de Nederlanders over te nemen. De hoop dat het concept, af-

'Onze primaire zorg gold de eigen militairen'

schrikking door aanwezigheid, voor de 'veilige enclave' nog zou werken bleef desondanks. Toenmalig kamerlid De Hoop Scheffer (CDA) herinnert zich: „We konden niet zomaar stop zeggen. We wilden de levensverzekering voor de mensen in de enclave niet opzeggen.“ Van Middelkoop over de bijeenkomst in de crisisbunker, toen het mis was gegaan: „Het spoorde met mijn cynisme dat we in een fuik zouden lopen.“

De fuik opende zich in 1993, reconstrueerde de enquêtecommissie op de tweede dag van haar verhoren. De commissie hoorde dat Dutchbat met de beste bedoelingen maar een onduidelijk mandaat naar een amper te verdedi-

gen enclave werd gestuurd, zoals al is vastgesteld door het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (Niod), Nederland voelde in 1993 als voorzitter van de EU een meer dan gebruikelijke betrokkenheid bij de Balkan-oorlog. Opinie-onderzoeken onder de bevolking vroegen om ingrijpen. Kamerleden oefenden druk uit op defensie om militairen 'klaar te zetten'. De Hoop Scheffer: „Nederland moest wat doen, anders zou het hol klinken.“

VVD-kamerlid Blaauw, destijds in de oppositie: „In die situatie hing er in de oppositie misschien nog wel een militantere stemming dan bij de regeringspartijen CDA en PvdA.“ De hele Kamer stuurde Dutchbat, via een rommelig genomen besluit, uiteindelijk op pad.

Toen het paarse kabinet begi- dit jaar viel over het Niod-rapport, zei premier Kok dat Nederland wel medeverantwoordelijkheid heeft voor het Srebrenica-drama, maar geen schuld. Van Middelkoop draaide dat gisteren om. De VN-leiding is in zijn ogen verantwoordelijk. Nederland heeft schuld. „Als je veiligheid belooft, waaraan je niet voldoet dan schiet je tekort. Dan kun je niet weglopen voor een geobjectieeerde schuld.“

www.trouw.nl/srebrenica
De enquêtecommissie hoort vandaag onder anderen oud-ministers Ter Beek (defensie) en Kooijmans (buitenlandse zaken).

Het oud-kamerlid Van Middelkoop (ChristenUnie) gaf dat gisteren voor de enquêtecommissie-Srebrenica onverbloemd toe. Een groepje kamerleden kwam in de hectiek van juli 1995 bijeen in het crisiscentrum van defensie om in beslotenheid met minister Voorhoeve te praten over de wanhopige situatie. Spraken zij op dat moment veel over het dreigende lot van de moslimbevolking in de enclave, wilde de enquêtecommissie weten. „Onze primaire zorg was de eigen militairen. Daar was je verantwoordelijk voor“, antwoorde Van Middelkoop.

In Srebrenica-debatten is de vraag opgeworpen in hoeverre Den Haag 'lotsverbondenheid' toonde met de moslimbevolking. In die dagen viel dat woord onder kamerleden niet. Ver voor de inval door de troepen van generaal Mladic stelde Voorhoeve in 1994 in kleine kring vast dat de situatie rond Dutchbat en de enclave 'uitzichtloos' was.

'Wij overspeelden onze hand'

Oud-generaal Van der Vlis: Steun andere landen bleef uit

Enquête Srebrenica
redactie politiek

DEN HAAG - Kabinet en Kamer hadden een naïef vertrouwen in steun van de internationale gemeenschap als Srebrenica zou worden aangevallen.

beperkingen onderhevig. De solidariteit van andere landen viel mij tegen. De internationale gemeenschap bestaat gewoon niet.“

Van der Vlis trad 1994 als chef defensiestaf af. Officieel omdat hij het niet eens was met de bezuinigingen op de krijgsmacht, maar de uitzending naar Srebrenica speelde een rol. Hij vond bij minister Ter Beek geen gehoor voor zijn bezwaren. Het door de VN uitgeroepen 'veilige gebied' lag afgelegen en kon eenvoudig worden afgesneden. Alleen met duizenden militairen, tanks, artillerie en bewapende helikopters kon de moslimbevolking worden beschermd, dacht hij.

Kabinet en Kamer besloten toch een bataljon te sturen. „Het was geen rationeel besluit. De druk op het kabinet uit de Kamer was gigantisch. We zwommen in de palingsfuik en kwamen er niet meer uit.“

Van der Vlis had geen problemen met de vrij lichte bewapening van Dutchbat, want het ging immers om een vredesbewarende operatie. Bovendien had Dutchbat twee soorten anti-tankwapens en mortieren. Dat een Dutchbat-officier van de VN de opdracht kreeg met vier witte pantserswagens de Serviërs tegen te houden, noemde hij een 'absurde opdracht'. „Daarvoor heb je tanks, mijnen en artillerie nodig. Dat had niets meer met vredeshandhaving te maken“. Luchtsteun had de enclave kunnen redden, weet Van der Vlis. „Mladic was als de dood voor luchtaanvallen. Maar er kwam slechts één vliegtuig en te laat.“

Op het eind haalt de generaal b.d. nog uit naar de Kamer. „Van Dutchbat kampt 25 procent nog met psychische problemen. Ik vind het immens triest dat zo lang is gewacht met een parlementaire enquête.“

„Niemand vroeg zich af wat onze positie zou zijn als het er op aan zou komen. Zouden we de power hebben om internationaal steun te activeren als Dutchbat aangevallen zou worden? Met de uitzending naar Srebrenica hebben we onze hand overspeeld.“
Oud-chef defensiestaf Arie van der Vlis schetste gisteren voor de enquêtecommissie de positie van Nederland. „We gingen als klein land naar de moeilijkste lokatie. Wij zaten in een andere positie als Frankrijk, Engeland of Amerika. Als klein landje ben je aan

Helder rapport

26-1-2003

Commentaar

In zeven maanden tijd heeft de Parlementaire enquêtecommissie Srebrenica een evenwichtig en toegankelijk rapport opgesteld. De verantwoordelijkheden van de betrokkenen in de diverse fasen van voorbereiding, uitzending, operatie en nasleep, worden helder uiteengezet. Hierin ligt de meerwaarde van het enquête-rapport ten opzichte van het wijldropige en hier en daar speculatieve NIOD-rapport van dit voorjaar.

Vooruitlopend op de behandeling van het rapport *Missie zonder vrede* in de Tweede Kamer, verklaarde voorzitter Bakker dat het kabinet-Kok dit voorjaar terecht is afgetreden. Volgens Kok was Nederland mede-aansprakelijk voor het fiasco van de vredesmissie 'als onderdeel van de internationale gemeenschap'. Dat vindt de commissie-Bakker wat te gemakkelijk. Zij onderstreept dat Nederland zelf ook een specifieke verantwoordelijkheid in het Srebrenica-drama had.

In de eerste plaats was het besluit om Dutchbat uit te zenden lichtzinnig. Humanitaire overwegingen gaven ten onrechte de doorslag. De haalbaarheid van de missie speelde bij de besluitvorming geen rol. Zowel het kabinet als het parlement hebben zich onvoldoende rekenschap gegeven van de risico's. Nederland, dat als enige bereid was troepen naar Srebrenica te sturen, heeft bovendien nagelaten harde garanties te vragen voor luchtsteun.

De verantwoordelijkheid voor het uitblijven van tijdige luchtsteun ligt geheel bij generaal Janvier, de bevelhebber van UNPROFOR. Alle voorwaarden voor het inzetten van de NAVO-luchtmacht waren vervuld. Janvier weigerde de commissie te woord te staan.

De commissie-Bakker noemt Landmacht-bevelhebber Couzy onprofessioneel en nalatig. Hij heeft het minister van Defensie Voorhoeve onmogelijk gemaakt adequaat verantwoording af te leggen aan de Tweede Kamer. Voorhoeve gaat bij Bakker niet vrijuit, want hij heeft nagelaten tegen Couzy op te treden.

Wie niet had mogen worden ontslagen, is generaal Van Baal. De commissie distantieert zich hiermee van het NIOD-rapport en de uitlatingen van NIOD-directeur Blom. Voor 'onwil' van de Defensiestaf Voorhoeve adequaat te informeren zijn geen harde bewijzen gevonden. Wel moet de Defensie-organisatie 'fundamenteel' hervormd worden om te voorkomen dat ministers door gebrekkige informatie in de Kamer onderuit gaan.

Het rapport *Missie zonder vrede* laat geen andere conclusie toe dan dat Nederland een specifieke mede-verantwoordelijkheid heeft voor het gebrek aan bescherming van de vluchtelingen in de enclave Srebrenica. Terecht dringt de commissie aan op het onverwijld arresteren van de hoofdverantwoordelijken van de moord op bijna achtduizend Moslimmannen: Mladic en Karadzic. Zolang zij niet door het Joegoslavië Tribunaal zijn veroordeeld, kan het hoofdstuk-Srebrenica niet worden afgesloten.

Politici ontlopen schuld en boete

Analyse | Commissie-Srebrenica wijst alleen militairen met naam en toenaam ten

EINDELIJK worden man en paard genoemd, als het gaat om de vraag wie tekortschoot voor, tijdens en na de val van de Moslim-enclave Srebrenica.

De parlementaire enquêtecommissie die het drama onderzocht, stelt in haar eindrapport vast welke militairen het beter hebben gedaan dan anderen. Een pluim voor de jongens en meisjes van Dutchbat, een terechtwijzing aan het adres van deze en gene luitenant-kolonel en generaal.

Maar waar het gaat om de verantwoordelijke politici is de enquêtecommissie niet zo duidelijk. Dan heet het dat Kamer en kabinet eindrechtig begonnen aan een vredesmissie en er mee doorgingen - ook al was die missie van meet af aan riskant, gaandeweg onmogelijk en uiteindelijk een ramp.

In die zin beantwoordt het maandag verschenen eindrapport van de commissie-Bakker niet aan de eigen doelstelling: het neerleggen van verantwoordelijkheden daar waar die thuis horen. De militaire vakbonden legden in hun reacties de vinger op de zere plek. Waarom wordt een generaal wel

beticht van nalatigheid en onprofessioneel gedrag, terwijl een minister of premier hooguit het verwijt treft dat hij een tikje naïef was, te optimistisch, of te veel op de achtergrond bleef?

Per slot van rekening waren het politici die, uiteraard met de beste bedoelingen, militairen opzadelde met een onmogelijke opdracht. Ze luisterden naar de waarschuwingen van hun militaire adviseurs, maar sloegen die in de wind. Handelden ministers als Ter Beek van Defensie of Kooijmans van Buitenlandse Zaken toen professioneel? Waren Kamerleden niet nalatig doordat ze wekenlang wachtten voordat ze een debat hielden over de uitzending van Dutchbat, op een moment dat de eerste troepen al ter plekke waren?

Een parlementaire enquête is per definitie rechter spelen in eigen zaak. Uit het rapport van de commissie-Bakker blijkt hoe ongelukkig het was dat de landmacht zichzelf ging onderzoeken. Onaangename zaken kwamen daardoor niet, of pas jaren na dato, aan het licht. Maar evenzeer als de landmacht zich bekommert om het eigen imago, willen politici

hun gedrag rechtvaardigen. Geen enkele politicus die voor de enquêtecommissie verscheen, zei dat het beter geweest zou zijn om nooit aan de operatie op de Balkan te beginnen. De vraag werd zelfs niet opgeworpen, laat staan beantwoord, door de enquêtecommissie.

Slechts één politicus betoogde tijdens de openbare verhoren dat

enige land ter wereld de Moslim-enclave Srebrenica ruime tijd onder zijn veld was.

De parlementaire enquêtecommissie wil van geen so. Geen enkel lid van de commissie heeft geopperd dit w eindverslag op te nemen. Er is maar één s moorddadige Bosnis generaal Mladic, ze al toen hij een jaartje zijn voltallige kabinet. Het woord schuld p een strijdende part sche-Serviërs, zei v ker van de enq maandag. Schuld is tisch begrip, stelde van de commissie.

Den Haag gaat omzichtig met collega's om

Nederland schuld moet bekennen. Nederland had immers de bescherming op zich genomen van de Moslims in de Bosnische enclave, maar kon geen bescherming bieden.

Anderen zeiden dat Nederland weliswaar verantwoordelijkheid draagt, maar slechts als onderdeel van de internationale gemeenschap, als land dat optrad onder de vlag van de Verenigde Naties. Feit is echter dat Nederland als

Geen schuld, geerker, die ter voorbe enquête naar Bosr opnieuw op emotie ling rekenen als hij clusies meldt.

Pagina 2: 'De pols was niet groter dan'
Pagina 7: Comm

Couzy voor Kamer zondebok

27-1-2003

Hard oordeel van Srebrenica-commissie

Van onze verslaggever
Theo Koel
DEN HAAG

De parlementaire enquêtecommissie die het Srebrenica-drama onderzocht, heeft zware kritiek op het optreden van oud-generaal Hans Couzy. In het eindrapport van de commissie dat vandaag verschijnt, wordt de toenmalige landmachtbevelhebber met name verweten dat hij delicate informatie achterhield waarover hij kort na de val van de moslimenclave beschikte.

Couzy sprak in juli 1995 met Dutchbatters die aanwijzingen hadden voor oorlogsmisdaden. Maar hij zweeg daarover toen zijn politieke bazen, onder wie toenmalig premier Kok en minister van Defensie Voorhoeve, in Zagreb waren om de uit Bosnië terugkerende militairen te onthalen. Volgens ingewijden is het rapport milder over andere Nederlandse topmilitairen die in het eerdere NIOD-rapport over Srebrenica werden beschuldigd van onwil.

De Kamercommissie neemt afstand van de conclusie van het NIOD dat 'de landmachttop' bewust informatie achterhield. De commissie vindt dat begrip vaag en daarom niet goed bruikbaar. Dat geldt ook voor het woord onwil. Temeer omdat NIOD-directeur Hans Blom daaraan zelf tijdens de openbare verhoren van de enquêtecommissie een andere, beperkte interpretatie gaf: gebrek

aan initiatief om de politieke top te informeren.

De enquêtecommissie deelt wel de visie van het NIOD op de totale onmacht van Dutchbat na de val van Srebrenica. Die situatie leidde bij Dutchbat-officieren tot verschillende keuzes: of meewerken aan scheiding van mannen en vrouwen om erger te voorkomen, of vooral toezien op de afvoer van vluchtelingen.

Ongeveer zeventuizend Moslim-mannen werden door de Bosnische Serviërs vermoord. De commissie spreekt geen negatief oordeel uit over de medewerking aan deportatie noch over de meer passieve rol van andere Dutchbatters.

Voorts heeft de commissie geen reden om aan te nemen dat Nederlandse politici de leiding van de VN-vredesmacht min of meer verboden hebben om Dutchbat geweld te laten gebruiken. De Britse generaal sir Rupert Smith verklaarde tegenover de commissie dat Kamerleden tijdens een bezoek aan Bosnië in het voorjaar van 1995 wars waren van enig geweld.

De commissie heeft na de openbare verhoren drie van hen, onder wie de huidige minister De Hoop Scheffer van Buitenlandse Zaken, gevraagd of Smith gelijk had. Alle drie stelden dat de Brit een verkeerde weergave van het gesprek heeft gegeven.

Pagina 2: 'Kamer moet voor de zomer politiek oordeel vellen'

ADVERTENTIE

Politiek verheugd over rehabilitatie Dutchbat

Parlementaire enquêtecommissie-Srebrenica spreekt haar waardering uit voor uitgezonden militairen.

Van onze verslaggevers
DEN HAAG

Het kabinet-Balkenende, de regeringspartijen CDA en VVD en de militaire vakbonden zijn verheugd over de rehabilitatie van Dutchbat door de parlementaire enquêtecommissie-Srebrenica. De commissie 'spreekt haar waardering uit voor de Dutchbatters die zich gedurende drie uitzendingen hebben ingezet voor de vrede in Bosnië'.

De commissie heeft weliswaar een aantal punten van kritiek op het optreden van Dutchbat III in de Bosnische enclave, maar dit laat onverlet dat de militairen hun taak naar eer en geweten hebben uitgevoerd.

Het CDA en de VVD delen de opvatting dat Dutchbat weinig te verwijten valt bij de val van Srebrenica en de daaropvolgende moord op bijna achtduizend Moslim-nannan. De VVD gelooft niet dat Dutchbat veel vluchtelingen had kunnen redden als zij toegang zouden hebben gekregen tot de VN-basis. De commissie stelt dat Dutchbat in elk geval had moeten overwegen meer vluchtelingen toe te laten.

De SP heeft kritiek op de leiding van Dutchbat omdat die geen scenario had om de Moslim-mannen na de verovering van de enclave door de Bosnische Serviers te beschermen. Groenlinks vindt het de hoogste tijd voor een excuus van Nederland aan de nabestaanden. Minister Nawijn van Vreemdezaken moet honderden getraumatiseerde vluchtelingen uit Srebrenica in Nederland een generaal pardon toekennen, aldus Groenlinks.

In het rapport van de enquêtecommissie wordt gesteld dat Ne-

derland in 'elk geval ten nauwste betrokken moet blijven bij het lot van de nabestaanden', en dat het actief moet bijdragen aan de verbetering van hun positie.

De Kamer zal naar verwachting in maart met de commissie in debat gaan. Daarna volgt een Kamerdebat met het (nieuwe) kabinet. In die discussie zal ook het vorig jaar verschenen NIOD-rapport worden betrokken. Op een aantal punten lopen de conclusies van de enquêtecommissie en het NIOD uiteen. Zo vindt de commissie de term onwil die het NIOD hanteerde niet van toepassing op topmilitairen die informatie achterhielden voor de politieke leiding.

Generaal Van Baal werd vorig jaar slachtoffer van het beginnende onwil. Volgens de commissie droeg de term bij tot een klimaat waarin personele maatregelen werden genomen. Van Baal stapte op NIOD-directeur Blom hield gisteren zijn conclusies staande. 'In ons rapport spatte de onwil van de bladzijden af. De commissie zegt: "De urgente ontbrak om de politieke leiding te informeren." Wat is dat anders dan onwil?'

Het NIOD-rapport leidde vorig jaar tot de val van het tweede kabinet-Kok. Volgens de enquêtecommissie nam het kabinet terecht de verantwoordelijkheid voor het falen van de nationale en internationale politiek in Srebrenica.

Het huidige kabinet moet volgens de commissie in internationaal verband sterker aandringen op de arrestaties van de Bosnisch-Servische leiders Mladic en Karadzic, opdat ze door het Joegoslavie-Tribunaal berecht kunnen worden.

➤ www.volkskrant.nl/srebrenica

Belangrijkste conclusies uit Srebrenica-rapport

■ **Generaal Van Baal is vorig jaar ten onrechte gedwongen tot aftreden als bevelhebber van de landmacht, vindt de parlementaire enquêtecommissie-Srebrenica. Er zijn geen aanwijzingen dat hij bewust informatie achterhield. Van Baal reageerde blijf. Demissionair VVD-minister Kamp van Defensie zei dat Van Baal niet gerehabiliteerd hoeft te worden, omdat hij al een prominente rol speelt bij de bezuinigingsoperatie op het ministerie. Kamp nam het zijn partijgenoot De Grave niet kwalijk dat hij als minister van Defensie Van Baal kwijt wilde.**

■ **Oud-bevelhebber Couzy hield meer dan eens informatie achter. De enquêtecommissie verwijt hem nalatigheid, onprofessioneel en verwijfbaar gedrag. De loyaliteit van Couzy lag meer bij de Koninklijke Landmacht dan bij de minister. Daardoor is minister Voorhoeve van Defensie onnodig in politieke problemen gekomen. De houding van Couzy had een slechte invloed op zijn ondergeschikten. Couzy had niet op eigen houtje apparatuur mogen weigeren waarmee Dutchbat inflicthingen over het operatiegebied kon vergaren.**

■ **Toemalig minister Voorhoeve had Couzy beter in de hand moeten houden. Omdat hij daarin niet slaagde, had hij de bevelhebber de laan uit moeten sturen.**

■ **Dutchbat werd in 1993 met de**

taak van vredeshandhaving naar een gebied gestuurd waar geen vrede was. 'Het kabinet (Lubbers-Kok, red.) en de Tweede Kamer waren daar onvoldoende op voorbereid.' De Verenigde Naties schreepten Dutchbat op met een onduidelijk en hopekt mandaat.

■ **Kabinet en Kamer hebben te veel waarde gehecht aan de toezegging van toenmalige secretaris-generaal van de Verenigde Naties Boutros Boutros Ghali dat Nederland in geval van nood kon rekenen op luchtsteun. In de dagen die voorafgingen aan de val van Srebrenica waren formeel alle voorwaarden vervuld voor luchtsteun, aangevraagd door Dutchbat.**

■ **Dutchbat draagt geen verantwoordelijkheid voor de schending van mannen en vrouwen. Het verwijt dat Dutchbatters zich schuldig hebben gemaakt aan oorlogsmisdaden, is ongegrond. Die zijn gepleegd door Bosnische Serviers, al dan niet vertoed als VN-militair.**

■ **De Kamer en het kabinet hebben zich in de besluitvorming te veel door emoties laten leiden ten opzichte van de haalbaarheid van de missie.**

■ **Unprofitor is tekortgeschoten als hulpverlener aan de vluchtelingen. De hoge VN-echelons hebben niet adequaat ingespeeld op de evacuatie vanuit de enclave.**

Leden van het Politiek comité Stari Most demonstreren maandag op het Plein in Den Haag voor de opvang van tweehonderd vluchtelingen uit Srebrenica.

'Landmacht hield informatie

Interview | Voorzitter Bert Bakker van de Srebrenica-commissie: 'Het was een vredesmissie'

Noemde het NIOD vorig jaar de val van Srebrenica nog

lag de fatale afloop niet besloten. Er waren tal van momenten waar andere keuzes gemaakt hadden

goede wil" uit de Van Dale Overgens geeft het woordenboek nog

In Den Haag protesteerden gisteren vluchtelingen uit Srebrenica die willen dat Nederland meer hulp gaat geven aan het gebied. (Foto Dirk-Jan Visser)

Van Baal onwillig? Dat viel wel mee

Waarom moest luitenant-generaal Van Baal, die gisteren werd vrijgepleit in het parlementaire rapport over de val van Srebrenica, ook alweer vertrekken? „Als officieren onwillig zijn, zijn ze onbetrouwbaar.”

Door onze redacteur
STEVEN DERIX

ROTTERDAM, 28 JAN. Rehabilitatie. Waarnemend minister van Defensie Kamp wilde het woord gisteren niet in de mond nemen. Luitenant-generaal Van Baal, die vorig jaar moest terugtreden als bevelhebber van de landmacht wegens het NIOD-rapport, vervult nog steeds een functie in het „hart van de Defensie-organisatie”, zo zei Kamp. Vanuit een bureautje aan het Plein in Den Haag geeft de gedesavoueerde generaal leiding aan de centralisatie van het departement. Zijn dienstauto met chauffeur heeft hij mogen houden.

Maar toch. Terwijl de enquêtecommissie heel duidelijk was over de kwalijke rol van toenmalig bevelhebber van de landmacht Hans Couzy, is zij ook glashelder in haar conclusie over zijn plaatsvervanger in 1995,

Ad van Baal. Zijn gedwongen aftreden was „onterecht”. Zo bekritiseert de commissie ook het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, dat concludeerde dat sprake was van ‘onwil’ bij de ‘landmachttop’ om de minister goed te informeren.

De enquêtecommissie vindt dat het niet duidelijk is wat het NIOD precies met onwil heeft bedoeld, aldus de commissie. Deze onduidelijkheid heeft „bijgedragen aan een klimaat waarin persoonlijke maatregelen zijn genomen.” „De term onwil”, zo zei commissievoorzitter Bert Bakker (D66) gisteren, „was onbruikbaar geworden nadat het NIOD drie keer een andere definitie van dat begrip had gegeven”. Oud-minister van Defensie Frank de Grave, de man die Van Baal dwong op te stappen, deed er gisteravond nog een scheppje bovenop. „Ik had graag gehad dat Blom (de directeur van het NIOD, red.) de term onwil aan mij had uitgelegd zoals hij dat tegenover de enquêtecommissie heeft gedaan”, zei hij gisteren. Blom zelf bleef ferm achter zijn eigen conclusie staan. „In ons rapport”, zo zei hij, „spatte de onwil van de bladzijden af.” Volgens de NIOD-directeuren trekt de enquêtecommissie in feite dezelfde conclusie als het NIOD. „De commissie zegt: ‘de urgentie ontbrak om de politieke leiding te informeren’. Wat is dat anders dan onwil?”

Het lijkt erop dat het NIOD niet heeft voorzien wat de conclusie van onwil allemaal teweeg zou gaan brengen. Want, zo legde Blom afgelopen november omstandig aan de enquêtecommissie uit, het NIOD zegt niet dat er sprake geweest is van een doofpot bij de landmacht over Srebrenica. „Onwil”, zo legde de wetenschapper geduldig uit, wordt in de Van Dale omschreven als ‘een gebrek aan goede wil’. Bij de top van de landmacht was in de zomer van 1995 een gebrek aan goede wil om datgene te doen wat ze moesten doen: op eigen initiatief de minister tijdig informeren over een zo gevoelig dossier. „Ons rapport bevat geen aantijgingen”, zei Blom bij zijn verhoor. „Ons rapport probeert een proces te analyseren waarvan iedereen van mening is dat het verschrikkelijk mis is gegaan.” Wat hij niet goed begreep, verzuchtte de wetenschapper toen „is dat in het debat hierover de betrokkenen zo ongelooflijk in de stress van hun persoonlijke eer zijn geschoten.”

Daarmee werd nog eens duidelijk dat de historici van het NIOD zich niet hadden gerealiseerd dat ze midden in het mijnenveld tussen krijgsmacht en politiek waren gestapt. Onwil, zo verklaarde Van Baal tegenover de enquêtecommissie, „is het zwaarste dat je over een officier kunt zeggen.” „Als officieren onwillig zijn, zijn ze onbetrouw-

baar. Dat moet tot consequenties leiden.” Die consequenties kwamen er, vooral nadat De Grave na het verschijnen van het NIOD hoogstpersoonlijk van Blom had gehoord dat Van Baal zeker ook onder die landmachttop moest worden geschaard. Een plan van Van Baal zelf om een uitgebreid integriteitsonderzoek te houden onder alle landmachtfunctionarissen die in 1995 een leidende rol hadden gespeeld, kon hem niet meer redden. De Grave herinnerde de tegenstribbelende generaal aan een schriftelijke afspraak uit 2000 waarin stond dat Van Baal zou vertrekken, mocht hij in opspraak raken door het NIOD-rapport.

Het integriteitsonderzoek werd overigens toch uitgevoerd. Op de vraag van het managementbureau BMC wat het NIOD precies had bedoeld met de term onwil schreef Blom dat deze term „niet in arbeidsrechtelijke of strafrechtelijke zin is gebruikt.” Dat was maanden nadat generaal Van Baal wenend de Haagse Julianakazerne had verlaten.

De Grave benadrukte het gisteren nog eens: Van Baal is niet ontslagen, maar zelf teruggetreden. „Hij is nog steeds luitenant-generaal”. Nu het blazen van de luitenant-generaal is gezuiverd, ligt er misschien nog een mooie functie bij de NAVO voor hem in het verschiet.

Van Baal blij met rehabilitatie door commissie-Bakker

Door een onzer redacteurs

DEN HAAG, 28 JAN. De voormalige bevelhebber van de Koninklijke Landmacht, generaal Ad van Baal, verwelkomt het rapport van de parlementaire enquêtecommissie Srebrenica. De commissie noemt het afgedwongen vertrek van Van Baal „niet terecht”. Van Baal gaf vorig jaar zijn functie op na beschuldigingen dat de landmachttop de minister van Defensie onvolledig over ‘Srebrenica’ had geïnformeerd. „De commissie onderschrijft mijn eerder ingenomen standpunt dat de term ‘onwil’ niet op mijn functioneren van toepassing is geweest”, zo reageerde Van Baal tegenover het ANP. „Het eindrapport van de enquêtecommissie ervaar ik als een steun in de rug om voort te gaan met mijn werkzaamheden bij Defensie.”

Het enquête-rapport Missie zonder vrede viel in minder goede aarde bij de militaire vakbonden. VBM-NOV-voorzitter Jean Debie stelt dat het oordeel ‘onprofessioneel en verwijtbaar’, dat de commissie velt over oud-landmachtchef Hans Couzy, evenzeer geldt voor de Tweede Kamer en het kabinet. Het besluit troepen naar Srebrenica te sturen, dat was ingegeven door emotionele en humanitaire overwegingen, was volgens Debie militair gezien „volkomen onverantwoord”.

sie, omdat deze harder zou oordelen over het optreden van militairen in verband met ‘Srebrenica’ dan over dat van politici.

De politieke partijen begroeten het rapport van commissievoorzitter Bert Bakker en zijn collega's over het algemeen met instemming. Zowel het CDA als de VVD is het eens met de enquêtecommissie dat Dutchbat weinig valt te verwijten. De christen-democraten roepen wel op om lering te trekken uit het rapport en voortaan meer oog te hebben voor de militaire haalbaarheid van vredesmissies.

GroenLinks daarentegen zegt „onduidelijke excuses” aan de nabestaanden van de ruim 7.000 vermoorde mannen en jongens in de Bosnische enclave te missen in het rapport van de enquêtecommissie. De SP vindt dat het rapport aantoonde dat het besluit om Dutchbat naar Srebrenica te sturen onverantwoord en laakbaar was.

De Tweede Kamer zal het rapport van de enquêtecommissie, die zeven maanden aan haar onderzoek heeft gewerkt, met de commissie bespreken. Daarna volgt een debat met het kabinet, waarbij de Kamer ruim zeven jaar na het drama een politiek eindoordeel kan vellen over ‘Srebrenica’. Het lijkt onwaarschijnlijk dat dit nog personele consequenties zal hebben. Het tweede kabinet-Kok trad al af voordat de Kamer zich kon uitspreken. Alle andere direct betrokkenen zijn inmiddels van het

Ook in het buitenland willen men leren van de fouten die in Srebrenica zijn gemaakt. Onderzoeker A. Moens analyseerde het NIOD-rapport in opdracht van de Canadese overheid.

Door een onzer redacteurs

ROTTERDAM, 28 JAN. Alexander Moens zegt het zo: „Als ‘iets doen’ neerkomt op een belofte die je niet kunt waarmaken, die vervolgens leidt tot een resultaat dat even erg is als of erger is dan wanneer je niets had gedaan, is ‘iets doen’ dan nog altijd moreel verantwoord?”

Het antwoord is duidelijk: nee – en dat is misschien wel de belangrijkste les die uit de val van Srebrenica getrokken kan worden, aldus de hoogleraar politicologie aan de Simon Fraser Universiteit in Vancouver, Canada. Moens, van geboorte Nederlander maar al tientallen jaren woonachtig in Canada, heeft in opdracht van de Canadese

Ook andere landen trekken lering uit ‘Srebrenica’

het NIOD-rapport Srebrenica, een ‘veilig gebied’, nadat dat vorig jaar in april uitkwam. Ook het rapport-Bakker dat gisteren uitkwam, gaat Moens bestuderen.

De Canadese regering beschouwt internationaal peacekeeping, blijken een overheidsschrijven op internet, als „een belangrijk aspect van het nationale erfgoed van Canada en een uiting van onze fundamentele overtuigingen”. Volgens dezelfde bron neemt Canada op dit moment deel aan 18 verschillende missies op het gebied van peacekeeping.

Moens heeft voor het Canadese ministerie van Defensie het NIOD-rapport „uitgekamd”, wat hem niet meeviel. „Het is enorm gedetailleerd, het is enig analytisch

wat hem vooral opviel: het rapport is zelden hard: „Veel observaties die je als beschuldiging of conclusies had kunnen formuleren, verzachten de onderzoekers door de zaak van alle kanten te bekijken.”

Toch, zegt Moens, beschouwt hij het rapport als een rijke bron voor militaire lessen en heeft hij zijn opdrachtgever waardevolle aanbevelingen kunnen doen. Hij heeft zich ook meer dan eens over Nederland verbaasd, lezend door de duizenden pagina's. „Zo'n generaal Couzy, ongelooflijk! Die was in Canada geen half jaar opperbevelhebber gebleven.” Waarbij hij aantekent dat hij wel ziet dat Couzy zijn troepen wilde behoeden voor het bureaucratisch moeras waarin de politiek was verzeild.

Srebrenica die Moens trekt, zijn: • Met zijn morele benadering van de politiek had Nederland zichzelf in een positie gebracht dat het wel moest instemmen met deelname aan UNPROFOR, en dat Nederland dat deed zonder enige voorwaarde te stellen.

• Dutchbat ging naar Srebrenica met de lichtst mogelijke bewapening en zonder enig plan voor het geval het tot gevechten mocht komen. Terwijl andere UNPROFOR-deelnemers wat meer spierballen gingen tonen naarmate ze langer op de Balkan waren, leek Dutchbat wel steeds slapper te worden. (Moens voegt daaraan toe: „Ik heb Canadese officieren geïnterviewd van het Royal Canadian Regiment,

de Nederlanders, zij zouden hebben teruggevochten. Verliezen of niet, onderbewapend of niet, ze zouden hebben gevochten. De Nederlanders beschouwden het als zelfmoord.”)

• De Nederlanders hadden twee crisis-staven die elk verschillende dingen deden en elkaar niet op de hoogte hielden. „Stel je voor”, schrijft Moens, „dat de leiding van Dutchbat, de crisisstaf van het ministerie, de landmachttop en de VN-commandanten de verslechterde omstandigheden in juni onder ogen hadden gezien, en dat ze snel en gezamenlijk hadden besloten hoe ze zouden reageren op een eventuele Servische aanval. Stel je voor dat ze hadden besloten dat Dutchbat de eerste observatiepost die werd aangevallen fel zou verdedigen, met luchtsteun erbij. Dan hadden ze een plan gehad voor 6 juli (toen de Bosnische Serviërs de observatiepost aanvielen, red.). En misschien had het Bosnisch-Servische leger dan gedacht dat het te gevaarlijk was om de hele enclave

Staten-Generaal

1 februari 2002 - 1 mei 2002

BERT BOMERT*

NIOD-rapport inzake Srebrenica

Bijna zeven jaar na de val van de enclave Srebrenica, verscheen op 10 april de langverwachte historisch-wetenschappelijke studie van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD). In een omvangrijk rapport - 3.400 pagina's, aangevuld met vier deelstudies en additionele informatie op CD-ROM - wordt tot in het kleinste detail ingegaan op de voorgeschiedenis van het conflict in voormalig Joegoslavië, het besluit tot uitzending van Nederlandse militairen op vredesmissie, de val van de enclave, en de nasleep daarvan. Het rapport oordeelt onder meer hard over de politieke besluitvorming in Den Haag. Terugkijkend kan worden geconstateerd dat er sprake is geweest van "ondoordachte besluitvorming": Nederlandse militairen werden op een missie gestuurd met een "zeer onhelder mandaat" om "vrede te handha-

ven waar geen vrede was". De militairen van Dutchbat worden goeddeels vrijgepleit, maar de landmachttop krijgt ongezoeten kritiek: "het NIOD-onderzoek concludeert dat de landmachttop een welbewuste poging heeft gedaan om, tegen de wil van de minister in, de informatiestroom beperkt te houden en waar mogelijk ongewevallige onderwerpen uit de weg te gaan".¹

Al snel na de publicatie van het rapport kwam de reactie van het kabinet in een stroomversnelling. Na afloop van een eerste kabinet-beraad liet minister De Grave, politiek verantwoordelijk voor het optreden van de landmachttop, doorschemeren dat hij, gezien de harde kritiek op delen van zijn ministerie, zich op zijn positie wilde beraden. Ook minister Pronk, in eerdere kabinetten al betrokken bij de politieke besluitvorming, sloot zijn aftreden niet uit. (Twee weken voor de resultaten van het NIOD-

onderzoek werden gepubliceerd had hij zijn oordeel overigens al klaar: "de politiek heeft gefaald". Een geïrriteerde premier Kok, in de Kamer aan de tand gevoeld over dit oordeel, weigerde toen nog inhoudelijk op de zaak in te gaan, anders dan de constatering dat hij "volledig verrast" was door de uitlatingen van Pronk.² Nog voordat het kabinet, zoals voorzien, in een tweede vergadering diepgravend over de bevindingen kon discussiëren, bood premier Kok het ontslag van zijn kabinet aan. In zijn optiek nam hij, en in navolging daarvan het voltallige kabinet, hiermee de "integrale verantwoordelijkheid" voor de "op-eenstapeling van tekortkomingen gedurende verschillende kabinetsperiodes" op zich. Voor de minister van Defensie gold als aanvullende overweging de conclusie "inzake de tekortschietende informatievoorziening".³ Hoewel Kok aangaf het NIOD-rapport in hoofdlijnen te onderschrijven, zag de Kamer, ter voorbereiding van een plenair debat op de laatste vergaderdag voor de verkiezingen (25 april), graag een meer uitgebreide, schriftelijke reactie van het kabinet op de bevindingen tegemoet.⁴ Kok leek hiertoe amper bereid, zeker niet toen de Kamer unaniem een motie aanvaardde tot instelling van een tijdelijke commissie die inzake de val van Srebrenica een "mogelijk parlementair onderzoek van korte duur" diende voor te bereiden.⁵

Het kabinet stuurde uiteindelijk wel een, uiterst summiere, brief aan de Kamer waarin het andermaal aangaf dat de hoofdlijnen van het NIOD-rapport, zoals verwoord in de epiloog, werden onderschreven - zonder overigens aan te geven met welke conclusies wel en met welke niet werd ingestemd.⁶ Ook in het 'afrondende' debat weigerde premier Kok op tal van bevindingen van het NIOD in te gaan, onder verwijzing naar de parlementaire enquête die er gaat komen. De minister-president wees er op dat hij verantwoordelijkheid heeft genomen door af te treden, maar dat hij en medebewindslieden pas definitief verantwoording kunnen afleggen als zij door een parlementaire enquêtecommissie onder ede worden gehoord.⁷

Voorafgaand aan dit debat had de Kamer inderdaad besloten tot instelling van een parlementaire enquête, die een aanvullend onderzoek zal moeten houden, gericht op "inzicht in de verantwoordelijkheidsverdeling". In amper een week tijd had een tijdelijke commissie, onder voorzitterschap van Van Middelkoop, een vergelijking gemaakt tussen bevindingen van eerdere parlementaire onderzoeken enerzijds (*in casu* de commissie-Blaauw en de commissie-Bakker) en het NIOD anderzijds, ten einde de vraag te kunnen beantwoorden welke vraagstukken nog onderwerp van aanvullend onderzoek zouden moeten zijn. Op basis

* De rubriek Staten-Generaal signaleert aspecten van defensie- en veiligheidsbeleid, voor zover terug te vinden in stukken van de Tweede en Eerste Kamer. Dr H.W. Bomert is verbonden aan het Centrum voor Internationaal Conflict - Analyse & Management (CICAM), Faculteit der Managementwetenschappen van de KU Nijmegen.

Voorhoeve: nobeletaak Srebrenica werdramp

Door een onzer redacteurs
DEN HAAG, 11 JULI. De afgeris-
sijne gebeurtenissen in Srebrenica
zijn niet door Duitse veront-
zaakt en konden niet door Duit-
bat worden tegengehouden. Het
was een nobele taak die niet in een
ramp had hoeven eindigen.

Dit zei minister Voorhoeve (De-
fensie) vannmiddag tijdens een be-
sloven herhaling op het ministerie
van Defensie één jaar nadat het Ne-
derlandse bataljon op de vlucht
werd gedreven uit het veilige ge-
bied Srebrenica en duizenden
moslims werden vermoord.

De Veiligheidsraad van de VN
had, volgens Voorhoeve, een illusie
gecreëerd door Srebrenica tot veil-
ge gebied te verklaren zonder dat
de lidstaten van de VN daarvoor de
middelen beschikbaar stelden en
zonder dat er een helder politiek
doel was gesteld. Er was geen mili-
tair concept met een afschrikking-
effect en geen heldere commando-
structuur met operationele ge-
vechtssituaties bij het instellen van
enclaves.

Dat alles is de oorzaak van het
trauma waarmee de militairen van
Duitse taal en hun familieleden zit-
ten. De schamte van de wereld
over het falen van de VN lijkt op
hen te worden afgewend, aldus
Voorhoeve, maar de kritiek op het
militair falen van Duitse taal is zon-
der grond.

Natuurlijk moet nooit beweerd
worden dat alle Nederlanders, van
de soldaat in Potocari die de vlucht-
elingen veilig tot de minister in
Den Haag, alles goed hebben ge-
daan. De ramp is gewoon te afgrij-
selijk voor positieve conclusies.

Na de val van de enclave en de
evacuatie van Duitse taal zijn er flou-
ten gemaakt die grondig zijn gena-
lyserd, aldus Voorhoeve. Hij ver-
meldt dat er kritiek is gunt op
Duitse taal, maar zelf is hij van me-
ning dat de Nederlandse blauwhou-
men de omvang van de ramp nog
hebben weten te beperken.

Het gaat volgens Voorhoeve niet
aan om achteraf alle schuld op Jan-
vier (Franse commandant VN-
troepen, red.) of Akashi (Japanse
diplomaat die vertegenwoordiger
was van VN-secretaris-generaal in
het voormalige Joegoslavië, red.) te
schuiven. Zij volgden hun op-
drachtgevers, de secretaris-gene-
raal en de Veiligheidsraad.

Van meet af aan was de enclave
overgeleverd aan Bosnisch-Servi-
sche troepen er omheen en hun
zware wapens. Als Mladic (hun ge-
neraal, red.) en zijn militairen zou-
den zijn geconfronteerd met een
VN die niet met zich liepen spotten,
hadden zij waarschijnlijk van vero-
vering afgezien, zo meent Voorhoe-
ve. Hij betwijfelt of tijdige lucht-
steun de enclave had kunnen red-
den.

Voorhoeve hield een pleidooi
om niet alleen de door het oorlogs-
tribunaal in Den Haag gezochten
maar alle hoofdschuldigen, de poli-
tic en militairen die de politiek van
deportatie en massamoord hebben
georganiseerd, op te pakken en te
berechten. Ook de oorlogsmisdad-
en die door Kroaten en moslims
zijn begaan dienen berecht te wor-
den.

„Dat” zo zei de minister aan het
slot, „zijn wij de gevallen ver-
plicht.”

WOENSDAG 3 APRIL 1996

Onderzoek begint naar massagraven Srebrenica

SARAJEVO, 3 APRIL. Onderzoekers van het in Den Haag gevestigde VN-tribunaal voor de berechting van oorlogsmisdadigers in ex-Joegoslavië zijn gisteren in de buurt van Srebrenica begonnen met het onderzoek naar de massamoord op moslim-inwoners van de enclave in juli vorig jaar.

Volgens een woordvoerder van het tribunaal gaat het om een „zeer beperkte missie” van zes mensen, die een tiental locaties waar mogelijk massagraven zijn gaat bezoeken en onderzoeken. „Het gaat om een voorhoede-missie, die een aantal praktische kanten zal bekijken en de veiligheid rond de graven in oogenschouw zal nemen. Zo zullen de experts de afmetingen nemen van de mogelijke graven, aan de hand waarvan beslissingen kunnen worden genomen over de benodigde materialen en mensen. Ook zal bekeken worden of er mijnen liggen op de locaties.”

Een datum voor het blootleggen van de graven is nog niet vastgesteld. „Dat is in belangrijke mate afhankelijk van de resultaten van deze missie”, aldus de woordvoerder. Volgens het tribu-

naal is het niet de eerste keer dat mogelijke massagraven bezocht worden door deskundigen van het tribunaal.

De vredesmacht IFOR stelt rond honderd man ter beschikking van de experts. Ze garanderen voor zover mogelijk de veiligheid, eventuele medische hulp en de verbindingen van de experts met de buitenwereld.

Na de val van Srebrenica in juli vorig jaar zijn, naar algemeen wordt aangenomen, tussen driehonderd en achthonderd moslims door de Bosnische Serviërs vermoord. De Bosnische Serviërs hebben hun toestemming gegeven voor het onderzoek naar de massagraven.

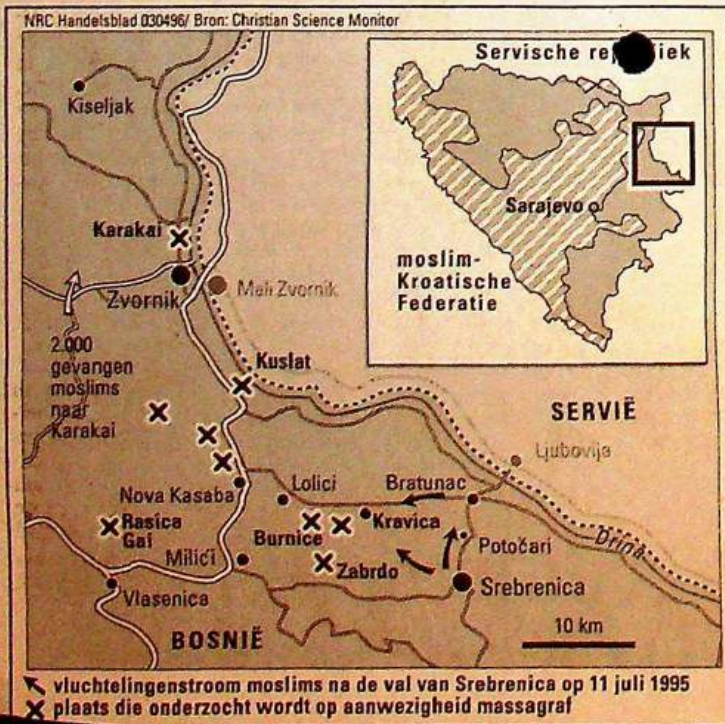
Bij Mrkonjić Grad in het noordwesten van Bosnië is gisteren een tweede massagraf ge-

opend, met de lijken van Bosnische Serviërs — burgers en soldaten — die zijn gedood nadat de stad eind vorig jaar in handen van de Bosnische Kroaten viel. In totaal zijn in twee massagraven in Mrkonjić Grad tot nu toe 110 lichamen gevonden.

De Bosnische Serviërs en de Bosnische Kroaten hebben gisteren opnieuw krijgsgevangenen uitgewisseld. Na acht uur onderhandelen lieten de Kroaten vijftien Serviërs vrij en lieten de Serviërs zes Kroaten gaan, onder wie een piloot die al sinds het begin van de oorlog gevangen werd gehouden. Niettemin lieten internationale waarnemers die bij de uitwisseling betrokken waren zich teleurgesteld uit. Het ging eerder om een ruil dan om de afgesproken onvoorwaardelijke vrijlating. Bovendien hadden de partijen beloofd al hun gevangenen vrij te laten en kwam het daar gisteren opnieuw niet van.

Bildt, de speciale gezant voor Bosnië, heeft gisteren gezegd dat nog veel werk nodig is voordat het in september tot vrije en eerlijke verkiezingen in Bosnië kan komen. Hij noemde de prestaties van de vredesmacht IFOR bij het scheiden van de troepen in Bosnië „spectaculair”, „maar dat betekent niet dat alle problemen opgelost zijn”, en in de afgelopen vier maanden is de internationale gemeenschap er nog niet in geslaagd de omstandigheden te scheppen die vrije verkiezingen mogelijk maken. Ook is pas een derde opgehaald van de 1,8 miljard dollar die dit jaar voor de wederopbouw nodig is.

De commandant van IFOR, admiraal Leighton Smith, heeft gisteren gezegd nog geen idee te hebben over het antwoord op de vraag of IFOR zich eind dit jaar uit Bosnië terugtrekt, zoals de bedoeling is, of langer moet blijven. „Ik ben niet bereid nu al een aanbeveling te doen”, zo zei Smith. (Reuter, AP, AFP)

Eerste verdachte VN-tribunaal bekent schuld

Door een onzer redacteurs
DEN HAAG, 31 MEI. De Bosnische
Kroaat Drazen Erdemović heeft voor
het Haagse VN-tribunaal voor oor-
logsmisdaden in ex-Joegoslavië van-
ochtend verklaard schuldig te zijn
aan het vermoorden van moslims uit
de enclave Srebrenica, nadat deze op
11 juli vorig jaar door Bosnische Ser-
viërs was veroverd. Hij is de eerste
verdachte van oorlogsmisdaden die
tegenover het VN-tribunaal schuld
bekent. Erdemović zei te hebben
deelgenomen aan de massa-executies
van 1.200 moslimmannen uit Srebre-
nica op 16 juli vorig jaar. „Ik heb
mijn raadsman gezegd dat ik 'schul-
dig' pleit”, zei Erdemović vanoch-

tend met verstikte stem. De 24-jarige
oud-inwoner van Tuzla diende vorig
jaar in het Bosnisch-Servische leger.
Hij had op 16 juli naar eigen zeggen
geen keus. Officieren zouden hebben
gedreigd dat als hij medelijden had
met de moslims, hij maar naast hen in

de rij moest gaan staan. Erdemović
had toen alleen nog maar gedacht
aan zijn vrouw en zoon van negen
maanden, zei hij. Hij barstte enkele
malen in snikken uit. Tegen zijn Ser-
vische advocaat Jovan Babić, die
hem wilde troosten, zei hij: „Ik kan
niet langer zwijgen.” Volgens rechter
Claude Jorda vereenvoudigt de be-
kennis de zaak van Erdemović; al-
leen de strafmaat hoeft nog te worden
vastgesteld. Erdemović zal eerst een
psychiatrisch onderzoek ondergaan.
Zijn raadsman Babić verzocht daar-
bij ook Joegoslavische psychiaters te
betrekken, die ervaring hebben met
oorlogstrauma's. Babić verzocht het
tribunaal tevens in Bosnië naar een
moslim met de naam Banco te zoe-
ken, die door Erdemović het leven
zou zijn gered. Hij zou „opheldering
kunnen geven over het karakter” van
zijn cliënt. Erdemović is ook aange-
klaagd wegens schending van het
oorlogsrecht.

Eerste verdachte moord Srebrenica aangeklaagd

Door een onzer redacteurs
DEN HAAG, 30 MEI. De aankla-
ger van het Haagse VN-tribunaal
voor oorlogsmisdaden in ex-Joc-
goslavië, Richard Goldstone, heeft
gisteren Drazen Erdemović in
staat van beschuldiging gesteld
voor misdaden tegen de menselijk-
heid na de val van de moslim-en-
clave Srebrenica.

Erdemović, een 25-jarige Bosni-
sche Kroaat uit Tuzla, deed vorig
jaar dienst in het leger van de Bos-
nische Serviërs. Hij wordt ervan
beschuldigd op 16 juli, vijf dagen
na de val van Srebrenica, betrok-
ken te zijn geweest bij massa-exe-
cuties van moslimburgers uit de
enclave. Dat gebeurde op een veld
van een collectieve boerderij bij
het dorp Pilica, ten noordwesten
van de plaats Zvornik. Morgen-
ochtend wordt Erdemović aan het
tribunaal voorgeleid. Hij mag dan
verklaren of hij schuldig is of niet.

In een interview met de Franse
krant *Le Figaro* heeft Erdemović
begin maart erkend te hebben
deelgenomen aan de executie. In
de loop van de dag werden vol-
gens hem 1.200 moslimmannen in
series van tien uit bussen geladen,
in rijen opgesteld en doodgeschot-
ten. Zelf verklaarde Erdemović
„maar 70 mensen te hebben ge-
dood”. Zijn eenheid zou hebben
geweigerd deel te nemen aan een
tweede slachtpartij op vijfhonderd
mannen in het cultuurhuis van Pi-
lica, later op die dag. Wordvoer-
der Chartier van het tribunaal ont-
kende gisteren dat Erdemović' uit-

latingen in de media een rol heb-
ben gespeeld in de aanklacht. „Be-
wijs hebben we voldoende”, zei
hij.

Met Erdemović zijn nu 58 per-
sonen uit ex-Joegoslavië aange-
klaagd wegens oorlogsmisdaden.
Sinds eind maart is hij de zesde
gedetineerde in het speciale cello-
blok van het tribunaal in Scheve-
ningen.

Op 2 maart werd hij gearres-
teerd in Servië en begon een justi-
tieel onderzoek tegen hem. Eind
maart werd hij uitgeleverd aan het
tribunaal als getuige tegen de Bos-
nisch-Servische leider, Radovan
Karadžić en legerleider Ratko
Mladić. Beide zijn in november
aangeklaagd voor genocide en
oorlogsmisdaden. Hoorzittingen
tegen Karadžić beginnen op 27 ju-
ni.

Een internationaal onderzoek-
team zoekt sinds gistermorgen on-
der bescherming van Amerikaanse
IFOR-troepen op verzoek van het
tribunaal bij het dorpje Konjevici
in Servisch-Bosnië naar sporen
van massagraven. Zij hebben tot
nu toe resten van drie lichamen
gevonden, in de nabijheid van ver-
bruikte patroonhulzen. Nadat de
Servische troepen op 11 juli vorig
jaar Srebrenica onder de voet lie-
pen, trok een colonne van naar
schatting 15.000 moslimburgers
langs dit dorp richting de stad
Tuzla. Duizenden zouden zich on-
derweg hebben overgegeven en
onder meer bij Konjevici zijn ver-
moord.

Verdachte Srebrenica bekent executies

DEN HAAG (ANP) — De Kroaat Ra-
zen Erdemovic heeft gisteren voor
het Joegoslavië-Tribunaal een
emotionele bekentenis afgelegd.
Hij was afgelopen woensdag in
staat van beschuldiging gesteld
wegens moorden na de overname
van Srebrenica — in juli 1995 — door
het Bosnisch-Servische leger,
waarin hij als soldaat diende.

De 24-jarige Erdemovic heeft volgens
de aanklacht deelgenomen aan de
standrechtelijke executie van honder-
den ongewapende moslim-mannen
in de collectieve boerderij van Pilica,
bij Zvornik, op of rond 16 juli 1995.
„Ik moest het doen. Anders was ik
samen met de slachtoffers ver-
moord”, zei de verdachte. Hij kreeg
van zijn superieuren te horen dat als
hij medelijden voelde voor de mos-
lims, hij maar bij hen in de rij moest
gaan staan om te worden geëxecu-
teerd. „Toen moest ik denken aan
mijn vrouw en mijn zoontje van ne-
ven maanden”, zei hij, eraan toevoe-
gend geen keus te hebben gehad.
Erdemovic barstte tijdens de zitting in
tranen uit. Toen zijn advocaat hem
trachtte gerust te stellen en hem ver-
telde dat het ergste voorbij is en hij
nu de kans zal krijgen te praten, ant-
woordde hij: „Ik kan niet meer zwij-
gen”. Vóór zijn arrestatie in maart in
Joegoslavië, had Erdemovic al voor

de pers bekend schuldig te zijn. Later
had hij dat ook voor een rechter in
Novi Sad, in de Federale Republiek
Joegoslavië (FRJ), verklaard.
Erdemovic is een belangrijke getuige
tegen de Bosnisch-Servische leiders
Karadzic en Mladic. Hij zal naar ver-
wachting de komende maand al be-
lastende verklaringen afleggen tegen
de twee, wanneer het Tribunaal spe-
ciale hoorzittingen houdt om getui-
gen tegen hen te kunnen horen.
Waarschijnlijk wordt begin juli al een
internationaal arrestatiebevel uitge-
vaardigd tegen Karadzic en Mladic.
Radovan Karadzic en generaal Ratko
Mladic zijn beiden twee maal aange-
klaagd door het Tribunaal, onder an-
dere wegens volkerenmoord in Sre-
brenica. Nadat de Bosnische-Serviërs
onder leiding van Mladic de Oost-
Bosnische moslim-enclave Srebrenica
vorig jaar juli hadden ingenomen,
vermoorden zij 7 000 à 8 000 bewo-
ners, vooral mannen. Erdemovic be-
vestigt die massale executies uit de
eerste hand. De Kroaat, die in maart
in Joegoslavië was gearresteerd,
kwam aanvankelijk als getuige tegen
Karadzic en Mladic naar Den Haag.
Afgelopen woensdag werd hij aange-
klaagd wegens oorlogsmisdaden en
misdaden tegen de menselijkheid.
Maar ook als verdachte die schuld
heeft bekend, kan hij als getuige wor-
den gehoord.

Een jaar Srebrenica

EEN JAAR GELEDEN viel Srebrenica. Er is alle reden daarbij stil te staan. Nederlandse eenheden vormden het VN-vredesdetachement ter plaatse dat door de troepen van generaal Mladić samen met de moslim-enclave onder de voet werd gelopen. Het Nederlandse tekort en de rol van de bondgenoten en de VN houden de gemoederen terecht nog steeds bezig. De eerste gedenkdag van Srebrenica wordt vooral gekenmerkt door de gruwelijke opdracht de etnische zuivering die zich daar heeft voltrokken aan het licht te brengen en van een internationale reactie te voorzien.

Just op de dag van Srebrenica wordt de beslissing verwacht van het Internationaal Straftribunaal voor het voormalige Joegoslavië in Den Haag over een internationaal arrestatiebevel tegen Mladić als militaire leider en Karadžić als politieke leider van de Bosnische Serviërs. Dit hof kreeg vorige week bewijsmateriaal voorgelegd over het vooropgezette en systematische karakter van de etnische zuivering. En deze zelf zijn in de omgeving van de voormalige moslim-enclave tielplaatsen bloot te leggen.

SREBRENICA VORMT EEN belangrijk draaipunt tussen het vredesmechanisme van Dayton en de processen voor het Haagse tribunaal. Ook als het hof zou afzien van een internationaal arrestatiebevel zijn Karadžić en Mladić, tegen wie al wel een gerechtelijk onderzoek is geopend, hoofdfiguren in de berechting van oorlogsmisdaden die de VN hebben gelast. En het Akkoord van Dayton ontzeft degenen die onder verdenking van oorlogsmisdaden staan deelname aan de nieuwe structuren. Na verkiezingen deze herfst moeten deze de terugkeer naar normale toestanden inhouden en de geleidelijke terugtrekking van de internationale troepenmacht mogelijk maken.

Dit scenario dreigt op losse schroeven te worden gezet door het aanklagde duo. Dit heeft door het hele conflict heen een duister spoor van onbetrouwbaarheid, manipulatie en chantage getrokken. Voortzetting van de greep van de twee leiders op het bewind in Pale dreigt de vertekeningen tot een charade te maken. Het onderzoeksbepel van het tribunaal tegen Karadžić en Mladić als aanstichters en organisatoren van de etnische zuiveringen herinnert er aan dat er meer nodig is, wil het Dayton-mechanisme werkelijk een kans krijgen.

Dit stelt de geallieerden voor een lastig dilemma. De troepen van de interventiemacht hebben tot dusver de uitdrukkelijke instructie gekregen niet actief op zoek te gaan naar oorlogsmisdadigers om het fragiele evenwicht niet in gevaar te brengen. De recente topconferentie in Lyon van de G-7, een groep van zeven industrielanden, heeft met nieuwe sancties gedreigd als Karadžić niet uit zijn publieke functies zou stappen. Maar de top verbond daaraan geen uiterste datum.

EEN ARRESTATIEBEVEL VAN het tribunaal zou een aanknopingspunt kunnen opleveren voor het instellen van een speciaal arrestatieteam, bijvoorbeeld door de zogeheten Contactgroep van grote mogendheden (waaronder Rusland). Aan de andere kant groeit ook de aandrang een speciale uitzondering te maken op de regel dat het tribunaal niet mag oordelen bij verstek. Berechting bij verstek kan de druk op Karadžić en Mladić ongetwijfeld vergroten. Maar een lege beklaađenbank zou deze eerste serie internationale strafprocessen na Neurenberg en Tokio geen goed doen.

Minister Voorhoeve op weg naar het vn-hoofdkwartier in Zagreb voor verwelcoming van de Dutchbaters. (Foto NRC HANDELSBLAD/Vincent Mentzel)

Nobele taak Dutchbat had niet in ramp hoeven eindigen

Wij herdenken vandaag de afgrijpselijke gebeurtenissen, precies een jaar geleden, in Srebrenica. Ongeveer veertigduizend bewoners, het merendeel moslim-vluchtelingen, werden door Bosnisch-Servische troepen verdreven, mishandeld of vermoord. [...]

Deze onbeschrijflijke oorlogsmisdaden zijn deel van een zwarte bladzij in de geschiedenis van Europa na de Tweede Wereldoorlog. [...]

Nederland worstelt nu een jaar met de vraag wiens schuld deze ramp was. Het antwoord is en blijft even eenvoudig als waar: de Bosnisch-Servische leiding, en niemand anders, is verantwoordelijk voor de begane misdaden.

De militairen van Dutchbat, en hun familieleden met hen, zitten met het trauma dat de schaanme van de wereld over het falen van de VN door sommigen op hen lijkt te worden afgewenteld. Nog wekelijks verschijnen er berichten van diep verontwaardigde Bosniers die Dutchbat verwijten hun geliefden niet te hebben gered. Zulke verwijten zijn het gevolg van de illusie die de VN Veiligheidsraad had gecreëerd, door Srebrenica tot veilig gebied te verklaren zonder dat de lidstaten daar de middelen voor beschikbaar stelden. De gevluchte Bosniers zullen — het is zeer begrijpelijk — zulke verwijten blijven maken; wij zullen moeten blijven uitleggen dat de ramp niet door Dutchbat is veroorzaakt en niet door Dutchbat kon worden tegengehouden.

Deze zwarte bladzijde in de geschiedenis van VN vredeshandhaving moet open blijven

Niet alles. Nog steeds verschijnen er nieuwe berichten, die het beeld van de catastrofe vollediger maken. [...]

De VN en haar leden worden geconfronteerd met de vraag, of een krachtiger beleid het bloedvergieten had kunnen stoppen. De grondfout ligt in de halfslachtige besluiten van de Veiligheidsraad, die per resolutie veilige gebieden instelde zonder een helder politiek doel en zonder dat de leden daar de militaire middelen voor ter beschikking stelden. Er was geen militair concept met een afschrikkingseffect en geen heldere commandostructuur met operationele gegevens.

De Veiligheidsraad had in de tweede helft van 1992 of 1993 echte veilige gebieden moeten instellen, die krachtig beveiligd werden met adequate middelen. Daar waren echter grote aantallen zwaar bewappende militairen voor nodig ge-

dig uitgehoid. [...]

Vanzelfsprekend dienen ook de leiders van de Bosnische Serviërs zich pertinente vragen te stellen. Hebben de verovering van Srebrenica en de misdaden tegen de bevolking werkelijk de belangen van de Bosnische Serviërs gediend? Natuurlijk niet. Deze oorlogsmisdaden zullen altijd aan hen blijven kleven, niet alleen aan Mladić en zijn moordenaars, maar ook aan al die Bosnisch-Servische en Servische politici, militairen en opinielidder die het pad voor deze misdaden hebben geëffend. In hun etnische waanzin hebben zij hun land en volk meegesleurd en sinds 1992 tienduizenden mensen van hun eigen bevolkingsgroep opgevoerd voor het criminele oogmerk van een etnisch zuivere staat.

Deze vragen moeten niet alleen aan Pale, maar ook aan de aanstichters van de etnische politiek worden gesteld, die leiders in Belgrado die sinds het einde van de jaren tachtig de haat tussen de bevolkingsgroepen hebben aangewakkerd. Zij hebben door hun uitgebreide steun aan Mladić en Karadžić het monster geschapen dat in Srebrenica, Zepa, Omarska en vele andere plaatsen wredeheden beging. [...]

Al deze vragen, aan onszelf, aan de VN en haar belangrijkste lidstaten, aan de Bosnische Serviërs, de regering van Klein-Joegoslavië en ook aan de Bosnische regering, blijven van belang voor wie lessen wil trekken. Ze zullen nooit allemaal volledig beantwoord kunnen worden. De geschiedenis onthult haar alternatieven niet. Maar deze vragen zullen aan ieder blijven knagen die zich betrokken voelt en van het verleden wil leren.

Het boek Srebrenica mag niet dicht, nu niet en nooit. Deze zwarte bladzijde in de geschiedenis van VN vredeshandhaving moet open blijven als waarschuwing tegen openlijke krachten die aanzetten tot etnische waanzin, deportatie en genocide. Dat zijn wij de gevallen verplicht.

Dr. ir. J.J.C. Voorhoeve is minister van Defensie.

(Dit is een bekorte versie van de toespraak die hij vanmiddag in Den Haag hield tijdens een besloten bijeenkomst ter herdenking van de val van Srebrenica.)

Drazen Erdemovic wordt voorgeleid aan het Joegoslavië Tribunaal.

FOTO ANP

Kroaat bekent schuld aan moord op 70 Moslims uit Srebrenica

Van onze verslaggeefster
DEN HAAG

Drazen Erdemovic, een Kroatische verdachte van oorlogsmisdaden, heeft vrijdag voor het Joegoslavië Tribunaal een schuldbekenenis afgelegd. Hij is de eerste gevangene van het VN-gerechts-hof die erkent oorlogsmisdaden te hebben gepleegd.

Erdemovic heeft deelgenomen aan standrechtelijke executies van honderden Moslim-mannen uit Srebrenica. Zelf heeft hij gezegd zo'n zeventig mannen te hebben doodgeschoten. Hij is aangeklaagd wegens misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden.

De 24-jarige Kroaat zei vrijdag dat hij was gedwongen om mee te doen aan de executies, omdat hij

anders zelf zou zijn doodgeschoten. Hij brak in tranen uit toen hij zijn bekenenis aflegde. 'Edelachtbare, ik moest het doen. Als ik had geweigerd, was ik samen met de slachtoffers gedood. Ik vond het niet erg voor mezelf, maar wel voor mijn gezin, voor mijn vrouw en mijn zoon die toen negen maanden oud was.'

Rechter Jorda stelde de voorlopige datum van het proces tegen Erdemovic vast op 8 en 9 juli. De verdachte kan levenslange gevangenisstraf krijgen opgelegd. Zijn straf zal hij moeten uitzitten in een van de landen die zich bereid hebben verklaard cellen ter beschikking te stellen voor veroordeelde oorlogsmisdadigers.

In het vonnis zal waarschijnlijk rekening worden gehouden met het

feit dat Erdemovic medewerking heeft verleend aan de rechtsgang.

De Kroaat zal voor zijn eigen proces begint als getuige verschijnen in een hoorzitting over de hoofdverdachten van het tribunaal, de Bosnisch-Servische leiders generaal Radko Mladic en Radovan Karadzic.

Erdemovic werd begin maart in Servië gearresteerd en enkele weken later overgebracht naar Den Haag. Voor zijn arrestatie had hij aan buitenlandse verslaggevers verteld dat hij had meegedaan aan executies van Moslim-mannen uit Srebrenica, de tot 'veilig gebied' uitgeroepen Moslim-enclave die door Dutchbat werd bewaakt. Hij wilde wraak nemen op zijn superieuren in het Bosnisch-Servische leger, met wie hij in conflict was geraakt.

Van onze redactie buitenland

DEN HAAG — Drazen Erdemovic, de Kroatische soldaat die gisteren bekende schuldig te zijn aan de moord op moslims na de val van Srebrenica, is een belangrijke getuige tegen de Bosnisch-Servische leiders Karadzic en Mladic. Hij zal naar verwachting de komende maand al belastende verklaringen afleggen tegen de twee, wanneer het Tribunaal speciale hoorzittingen houdt om getuigen tegen hen te kunnen horen.

Waarschijnlijk wordt begin juli al een internationaal arrestatiebevel uitgevaardigd tegen Karadzic en Mladic. Beiden zijn twee maal aangeklaagd door het Tribunaal, onder meer wegens volkerenmoord in Srebrenica. Nadat de Bosnische-Serviërs onder leiding van Mladic de Oost-Bosnische moslim-enclave Srebrenica vorig jaar juli hadden ingenomen, elimineerden zij zeven- à achtduizend bewoners, vooral mannen. Erdemovic heeft bekend gedwongen

♦ Erdemovic. (Foto ANP)

te hebben deelgenomen aan die massale standrechtelijke executies. De Kroaat, die in maart in Joego-

Erdemovic belangrijke getuige tegen Karadzic

slavië was gearresteerd, kwam aanvankelijk als getuige tegen Karadzic en Mladic naar Den Haag. Afgelopen woensdag werd hij aangeklaagd wegens oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid. Maar ook als verdachte die schuld heeft bekend, kan hij als getuige worden gehoord.

Van 27 juni tot 5 juli houdt het Tribunaal hoorzittingen conform Artikel 61. Dat heeft heeft niet alleen tot doel meer informatie via getuigen te verkrijgen, maar ook hun verklaringen openbaar te maken zodat de druk van de publieke opinie op de verdachten wordt vergroot.

De in Bosnië geboren 24-jarige Erdemovic kampt duidelijk met een oorlogstrauma. Hij kon gis-

teren tijdens de zitting zijn tranen niet bedwingen. Tijdens de verdere procedure krijgt hij de kans openlijk te spreken over wat hij heeft gezien, gedaan en meegemaakt.

Via de procedure kan het Tribunaal ook een internationaal arrestatiebevel tegen de Karadzic en Mladic uitvaardigen. Het kan dan de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties vragen om sancties tegen landen die niets doen om de verdachten op te pakken. Aanklager Richard Goldstone had vorige week verklaard de arrestatie van de twee te willen afdwingen. Naar verwachting zal het internationaal arrestatiebevel tegen Karadzic en Mladic daags na de hoorzittingen worden uitgevaardigd begin juli.

Massamoord Srebrenica begon direct na inname

Door onze redacteur

Z. C. A. LUYENDIJK

DEN HAAG, 4 JULI. „Srebrenica is eindelijk Servisch. Nu kunnen we wraak nemen voor onze nederlaag tegen de Turken in 1804”, zei de Bosnisch-Servische generaal Ratko Mladic op 11 juli vorig jaar voor een camera van de Bosnisch-Servische televisie. Zijn troepen hadden net de moslimenclave in Oost-Bosnië ingenomen. Enkele dagen later zouden duizenden jongens en man-

de enclave, waar ze werden doodgeschoten. Naar schatting 15.000 mensen zijn vóór de enclave werd ingenomen of kort daarna de bossen ingevlucht.

Het moorden begon volgens de onderzoeker bijna onmiddellijk. Bosnisch-Servische soldaten mengden zich in de menigte om mannen te scheiden van vrouwen. Van veel mannen werd daarna vrijwel onmiddellijk de keel doorgesneden. Ruez vertelde van een serie van dergelijke moorden in de omgeving van het kamp van het Nederlandse VN-bataljon, waar zich duizenden mensen verzameld hadden in de verwachting dat zij door de militairen beschermd zouden worden. Het selecteren van de mannen ging volgens Ruez, die verhaalde aan de hand van verklaringen van vele getuigen, de hele nacht na de inname van de enclave door en daarmee ook het moorden. „Vrouwen die zich ongerust maakten over het lot van de mannen zijn die eerste nacht gaan kijken wat er gebeurde aan de achterkant van de fabriek, waar zij dichtbij zaten en waar zoveel mannen verdwenen. Enkele vrouwen zagen de lijken van enkele jongemannen die kort daarvoor waren meegenomen”, aldus Ruez. Andere Bosnisch-Servische troepen speurden ondertussen naar de vluchtelingen in de bossen. Weer anderen mengden zich onder moslims die vervolgd naar een plek werden gedirigeerd waar ze werden geëxecuteerd. In de bossen ten noorden

van Srebrenica liggen nog altijd de resten van honderden gedode mensen. De in de enclave vastgehouden jongens en mannen werden via Bratunac (vlakbij het Nederlandse VN-kamp) naar plaatsen gebracht ten westen en ten noorden van de enclave om te worden vermoord, vooral door mitrailleurvuur. Dit duurde tot en met 16 juli. De massagraven waarin de lijken later werden begraven en die onder meer met behulp van satellieten zijn opge-

‘Nu kunnen we wraak nemen voor nederlaag in 1804’

nen van de moslimbevolking in de enclave zijn vermoord. De Franse politierechercheur Ruez, die voor het VN-tribunaal voor oorlogsmisdaden in voormalig Joegoslavië de moorden heeft onderzocht, vertelde gisteren hoe gedegen de Bosnische Serviërs zich op de massaslachting hadden voorbereid. Bussen (van particuliere bedrijven) en vrachtwagens stonden klaar om de naar schatting 25.000 mensen in de enclave weg te voeren: vrouwen en (kleine) kinderen naar Kladanj in het gebied van de moslims; jongens en mannen naar verschillende plekken ten noorden van

Drie massagraven zijn inmiddels ontruimd

spoord, zijn door Ruez onderzocht. Ten minste drie massagraven zijn volgens hem recentelijk ontruimd. Bij andere is vastgesteld dat ze vol lijken liggen. Ruez toonde foto's van lijken die vergaande staat van ontbinding, met kogelgaten in schedels en met handen, vastgebonden met ijzerdraad en dun touw.

Generaal Mladic is gezien op alle plaatsen waar de moslimmannen verzameld werden en later werden vermoord. Mladic vertelde hun steeds hetzelfde verhaal: dat ze snel zouden worden uitgewisseld en zich geen zorgen hoefden te maken over hun toekomst.

Bosnische vrouwen rouwen in de straten van Tuzla om hun mannen die na de val van de Moslim-enclave Srebrenica zijn verdwenen. De ruim zesduizend vrouwen eisten dat de internationale gemeenschap de mannen opspoor.

FOTO REUTERS

Servier getuigt over massa-executie op 20 juli 1995 in Srebrenica

9-3-96

Muslims afgeslacht pal na VN-akkoord

Van onze verslaggeefster
Hella Rottenberg

DEN HAAG

Honderden gevluchte en gevangenen Moslim-mannen uit Srebrenica warden nog in leven toen de VN zaken deden met de Bosnisch-Servische generaal Mladic. Op 19 juli vorig jaar regelde de VN het vertrek van Dutchbat uit de enclave. In een geheim akkoord met Mladic werd een expliciete verwijzing naar gevangenen weggelaten. Naar nu blijkt zijn een dag later, op 20 juli 1995, 1200 Moslim-mannen door de troepen van Mladic geëxecuteerd.

Dit zegt de 25-jarige Drazan Erdemovic, een van de daders van de massamoord. Tegenover het Franse dagblad *Le Figaro* heeft Erdemovic bekend persoonlijk ongeveer zeventig mensen te hebben doodschooten. Op diezelfde dag heeft volgens Erdemovic het Bosnisch-Servische leger 1200 vluchtelingen geëxecuteerd. Erdemovic zei dat de

executies plaatsvonden op 20 juli, vlakbij de plaats Pilica. De slachtoffers werden de hele dag met bussen aangevoerd. In elke bus zaten zo'n zestig Moslim-gevangenen.

Tot nog toe was geen datum bekend van de massamoorden op de Moslim-mannen uit Srebrenica. Er werd van uitgegaan dat de slachtpartijen vlak na de overmeestering van de enclave en de vlucht van de bevolking hadden plaatsgevonden. De enclave werd op 11 juli door Bosnisch-Servische troepen ingenomen. Op 14 juli was de hele bevolking gevlucht of geëvacueerd. Het is niet bekend hoeveel Moslim-mannen zijn vermoord. Schattingen lopen uiteen van twee- tot drieduizend of meer.

Minister Voorhoeve van Defensie, die zich in de Kamer moest verantwoorden nadat de overeenkomst tussen VN-generaal Smith en Mladic in de publiciteit was gekomen, verklaarde op 14 september dat het bewuste akkoord 'niets ver-

anderde aan de harde en bittere feiten zoals die op 12 en 13 juli door Mladic waren gecreëerd'.

Het akkoord lekte in september uit door toedoen van een Nederlandse officier. Het stelde ten aanzien van het lot van de verdwenen mannen slechts het volgende: 'De twee partijen zijn overeengekomen om Rode Kruis-vertegenwoordigers toegang te verlenen tot de ontvangsplaatsen tegen het einde van de 20ste juli 1995'. Een expliciete verwijzing naar krijsgevangen of gevangenen is weggelaten.

In een toelichting op de tekst stond dat VN-generaal Smith de overeenkomst 'beschouwde als een eerste stap in 'normale' van de betrekkingen met Mladic. De verbetering van de verhouding met Mladic en het in veiligheid brengen van Dutchbat vond Smith, zo bleek uit de documenten, belangrijker dan het lot van de verdwenen Moslims. Mladic hield zich wel aan de toezegging Dutchbat te laten ver-

trekken, maar liet het Rode Kruis niet toe.

In de Kamer bagatelliseerde Voorhoeve de uitleg over de overeenkomst. Volgens hem had de toelichting, geschreven door luitenant-kolonel Baxter die bij het gesprek tussen Smith en Mladic aanwezig was, 'geen enkele status'. 'Voor de VN', aldus Voorhoeve, 'was het een hard en bitter feit dat duizenden mannen onbraken'.

Volgens de getuigenis van Erdemovic werden 1200 gevangenen afgemaakt door executiepelotons van acht militairen. Toen het de commandant niet snel genoeg ging, besloot hij een machinegeweer te gebruiken. Daardoor werden mensen veelal niet meteen gedood. De gevangenen smeekten hun beulen om de genadekugel, aldus Erdemovic. Erdemovic is op 2 maart door de Servische politie gearresteerd op verdenking van oorlogsmisdaden. Het Joegoslavische Tribunaal heeft om zijn uitlevering gevraagd.

Slachting Srebrenica gevolg van bewuste keuze VN

VN-top in Zagreb negeerde waarschuwing

Een stroom waarschuwingen en berichten over de massamoord op duizenden moslims na de val van Srebrenica op 11 juli 1995 is door de VN-top in Zagreb genegeerd of niet naar waarde geschat. In een niet eerder onthuld transcript van een afgetapt telefoongesprek maken de Serviërs al op 18 juli melding van de slachting van 5000 moslims. „De bulldozers zullen hun werk moeten doen”, zo luidt hun commentaar. Officieren van het Bosnische regeringsleger beweren dat ze deze informatie „onverwijld” hebben doorgegeven aan de VN en de Amerikaanse ambassade in Sarajevo.

Dutchbat-overste Karremans had al op 12 juli een noodsignaal afgegeven. In een bericht aan VN-commandant Janvier in Zagreb schrijft hij: „Ik ben niet in staat om a) deze mensen te beschermen b) mijn eigen bataljon te beschermen... In mijn ogen is er maar een uitweg: onderhandelingen op het hoogste niveau, dat van de secretaris-generaal van de VN, de wereldleiders en de Bosnische en Bosnisch-Servische regering.”

Diezelfde dag, nog voordat de deportatie van de moslim-bevolking op gang is gekomen, ontvangt VN-gezant Akashi een fax met het standpunt van de Bosnische premier Muratovic: „Geen enkel transport van de bevolking is voor ons acceptabel. Verplaatsing naar Tuzla zal uitlopen op een ramp. De VN dienen de vluchtelingen ter plekke te beschermen. Zij bevinden zich in een Veilig Gebied.”

Muratovic nu: „We wisten dat wanneer de mannen in bussen afgevoerd zouden worden, ze vermoord zouden worden. Nog nooit hebben

de Serviërs mannen tussen de 18 en 55 jaar zomaar laten vertrekken. Daarom hebben we gehamerd op een evacuatie met helikopters of VN-trucks.”

In de rapportage van de militaire VN-waarnemers (UNMO's) staan vanaf 13 juli alarmerende berichten over vermoorde mannen, verdwenen bussen, het apart afvoeren van mannen; schoten uit de richting van Bratunac. De VN-basis in Tuzla meldt op 13 juli aan Zagreb dat het lot van 4000 mannen tussen de 17 en 60 jaar onbekend is en dat „tijdige actie misschien de schending van mensenrechten kan voorkomen”.

VN-gezant Akashi neemt dit op 14 juli in zijn rapportage aan New

We ontdekken een tekort van 4.000 man

York op: „We beginnen een tekort van 4000 mannen te ontdekken. Tuzla meldt dat vier bussen met jonge vrouwen al 24 uur vermist zijn.”

Op 16 juli maakt het regionaal VN-kantoor in Tuzla de balans op: „Het kostte de Bosnische Serviërs in totaal 72 uur om de complete bevolking van Srebrenica te verjagen, te deporteren en mogelijk te doden.” Die dag komt een eerste groep van 55 Dutchbatters aan in Zagreb. Een aantal van hen heeft de vorige dag rijen lijken gezien langs de weg bij Nova Kasaba: 500 volgens de een, 700 volgens een ander.

Meteen bij aankomst in Zagreb hebben zij echter een spreekverbod opgelegd gekregen. Hun ooggetuigenverlagen worden pas drieneenhalve maand later, bij de publicatie van het debriefingsrapport van de Srebrenica-gangers, openbaar.

Naar nu blijkt heeft Kofi Annan, de tweede man van de VN in New York, al op 18 juli aan Akashi in Zagreb bericht: „Het is de plicht van de Nederlandse soldaten die uit Srebrenica zijn geëvacueerd om uitgebreid aan u te berichten wat zij hebben gezien.”

Annan uit zware kritiek op Akashi omdat hij geen eerste-hand-informatie van VN-soldaten verzamelt over „de wijdverbreide en consistente verhalen over wrede daden” die overal opduiken. „Van de VN-macht hebben we echter niets over dit onderwerp vernomen”, schrijft hij. Chris Guinness, de toenmalige woordvoerder van de VN-macht in Zagreb, geeft in de Sunday Times de volgende verklaring voor de verontachtzaming van de massamoord die zich vorig jaar juli voltrok: „Het is een onontkoombare conclusie dat de weerbare mannen uit Srebrenica zijn geofferd voor een breder politiek belang.”

In zijn ogen maakte de val van Srebrenica de weg vrij voor een harder optreden met massale luchtaanvallen. Maar voordat daartoe kon worden besloten (op 21 juli in Londen) moest eerst Dutchbat uit Servische handen zijn. Guinness: „Het is vreselijk cynisch, maar vanwege de nieuwe kansen werd de diplomatie een soort voortrollend gevaarte waarvoor alles moest wijken. Bosnische mannen zijn daar het slachtoffer van geworden.”

Op 11 juli 1995 valt de door Dutchbat bewaakte enclave Srebrenica. In de dagen die volgen vermoorden de Bosnische Serviërs enkele duizenden moslims. „De bulldozers zullen hun werk moeten doen”, meldt een Servische militair in een onderschept telefoongesprek. Alle mannen in de weerbare leeftijd worden onder de ogen van de Nederlandse blauwhelmen gescheiden van hun dierbaren en apart afgevoerd. Bij het Rode Kruis staan nog steeds 8000 inwoners van Srebrenica als vermist opgegeven. De slachting volgend op de val van het „Veilige Gebied” Srebrenica geldt als de grootste misdaad in Europa sinds de Tweede Wereldoorlog.

Had de VN-macht in Bosnië de val van de enclave kunnen voorkomen? Op basis van een groot aantal geheime VN-documenten en tientallen interviews met direct betrokkenen reconstrueert NRC Handelsblad, in samenwerking met IKON-Kenmerk en de Britse omroep Channel 4, wat er aan besluitvorming vooraf ging aan de val van Srebrenica. Twee pagina's nieuw materiaal over de rol van de VN, de inbreng van Frankrijk, en de betrokkenheid van Belgrado. „Dutchbat en de bevolking van Srebrenica zijn de dupe geworden van een vreselijk dilemma”, zegt de Nederlandse kolonel De Jonge, destijds een sleutelfiguur op het VN-hoofdkwartier in Zagreb.

Door onze redacteur FRANK WESTERMAN

Belgrado bleef wapens smokkelen over de Drina

Belgrado is veel nauwer betrokken geweest bij de val van Srebrenica dan tot nu toe bekend is. Dat blijkt uit telefoontaps van gesprekken tussen sleutelfiguren in Bosnië en Servië. Het Joegoslavië-Tribunaal in Den Haag heeft tot nog toe alleen Bosnische Serviërs aangeklaagd voor oorlogsmisdaden bij Srebrenica, waaronder genocide op duizenden moslims.

In juni en juli vorig jaar hebben Momcilo Krajisnik, de rechterhand van de Bosnisch-Servische leider Karadžić, en diens broer Mirko, een logistiek-officier in het leger van Klein-Joegoslavië, een smokkelroute over de grensrivier de Drina opgezet. Ze deden dat in overleg met Klein-Joegoslavische legerleider Perisić en de chef van de Servische geheime dienst Jovica Stanisić, een vertrouweling van Milošević.

Op 16 juni 1995 belt Mirko vanuit een restaurant in Kragujevac, pal achter de Rode Vlag-munitiefabriek, ter bevestiging van een nachtelijke oversteek van de Drina, gebruikmakend „van de duwboot Kraljevo 72529/2708”. Momcilo zegt daarop: „Mirko, laat niemand dit horen.”

Officieel had Belgrado onder druk van de wereldgemeenschap de banden met de Bosnische Serviërs verbroken. Een team van internationale waarnemers moest erop toezien dat alleen humanitaire hulp de grens passeerde. „We moeten ons houden aan de voorwaarden die Jovica Stanisić ons heeft opgelegd”, zegt Mirko. Hij spreekt verder over een konvooi van vrachtauto's dat tot aan de grens begeleid zal worden door agenten van de

MUP (de binnenlandse veiligheidsdienst onder leiding van Stanisić).

Momcilo Krajisnik ontkent betrokkenheid bij de smokkel van wapens, munitie of andere illegale goederen. Hij zegt desgevraagd: „Als uit zou komen dat iemand uit Servië ons heeft geholpen, vooral mijn broer, dan vervult mij dat met trots.” Omdat hij relatief schone handen zou hebben, werd Krajisnik vorig najaar toegelaten als deelnemer bij de vredesonderhandelingen in Dayton, Ohio.

In een ander door de Bosnische inlichtingendienst onderschept gesprek wordt melding gemaakt van een eenheid van 'rode baratten' uit Servië die op 8 juli in Bosnië zijn gearriveerd, drie dagen voor de val van Srebrenica. Op weer een andere band is een onbekende stem te horen die het Drinakorps (dat het beleg van Srebrenica uitvoert) informeert over een zending 'onderdelen'. De onbekende beller zegt dat hij „een truck heeft geregeld via Mirko Krajisnik” en dat hij alleen nog wacht op toestemming van „de vader van Perisić”, kennelijk doelend op iemand die hoger is dan Perisić.

Verkeners van de 28ste divisie van het Bosnische regeringsleger zeggen dat zij in juni vorig jaar nachtelijke transporten hebben gezien over pontonbruggen die onder dekking van de nacht in de Drina werden gelegd.

Amerikaanse en Duitse inlichtingsofficieren hadden al eerder het bestaan van telefoontaps toegegeven waarop de Bosnisch-Servische generaal Mladic vanaf half juni met Perisić bespreekt dat hij Sre-

brenica zal innemen. De banden zijn niet vrijgegeven en vermoedelijk ook niet doorgespeeld aan het bevel van de VN-macht in Zagreb.

Niet lang na de val van Srebrenica kwam speciale VN-gezant Yasushi Akashi tot de volgende conclusie (in een intern verslag aan New York): „President Milošević onderhield wellicht hechtere banden met de Bosnische Serviërs dan we hadden gedacht.”

Uitzending IKON

Op donderdag 30 mei zendt IKON-Kenmerk een veertig minuten durende documentaire uit over de val van Srebrenica. Het is een reconstructie op basis van uniek materiaal, waaronder de niet eerder vertoonde beelden die zijn gemaakt vanuit de neus van de Nederlandse F-16 die op 11 juli 1995 aanvallen op Bosnisch-Servische doelen bij Srebrenica uitvoert.

Tientallen sleutelfiguren in Tuzla, Sarajevo, Zagreb en New York komen in de documentaire aan het woord. Te zamen vertellen ze het verhaal van de betrokkenheid van Belgrado, de troepenopbouw rond Srebrenica, het „herenakkoord” tussen de VN en de Serviërs, de rol van generaal Janvier en de Franse president Chirac en de verontachtzaming van alarmerende berichten over de massamoord op duizenden moslims.

Donderdagavond, Nederland 1, 20.30, IKON.

BOB VAN LAERHOVEN:
Srebrenica. Getuigen van een massamoord
 194 blz., Reemst 1996, f 29,90

♦ 6-4-96

De waarheid van Srebrenica

6-4-96

Bij het begin van de oorlog in Bosnië is Ilijas Pilav een jonge huisarts van 27 jaar. Hij woont en werkt in Srebrenica, een rustig stadje van vijfduizend inwoners, met uitzicht op een oogverblindend berglandschap. In april 1992 verandert alles. Servische milities veroveren het nabijgelegen Bratunac, waarop de inwoners van Srebrenica op de vlucht slaan. Pilav verlaat als een van de laatsten het stadje, met in zijn tas een voorraad medicijnen en verband. Hij houdt zich schuil in de bossen. "We dachten dat deze situatie een tiental dagen zou duren", zegt Pilav. "Er zou immers een politiek compromis gevonden worden en dan zouden we terugkeren naar onze huizen en ons leven voortzetten".

Ziek

Het loopt anders. Bosnische Serviërs beschieten en brandschieten dorp na dorp. Voor hij zelf goed weet wat er aan de hand is staat Pilav aan het hoofd van een guerrillagroepje van veertien slecht bewapende mannen die proberen weerstand te bieden. "De teerling was geworpen: ik was niet langer dokter maar soldaat". Pilavs knokploeg opent per verrassing het vuur en weet een Servische milite te verdrijven. "Dit was mijn eerste oorlogsdaad", stelt Pilav. "Naderhand was ik ziek tot diep in mijn ziel, een ziekte die ik nu nog kan voelen en die naar alle waarschijnlijkheid chronisch zal blijven".

Uiteindelijk weten vier groepen bewapende moslims Srebrenica en om-

Vluchtelingen keren terug naar Srebrenica

Foto AP

geving te bereiken, het begin van een ruim drie jaar durend verblijf van vijftigduizend vluchtelingen in de hel. Srebrenica verandert in een van alle kanten door Bosnische Serviërs ingesloten soort concentratiekamp, dat vrijwel dagelijks met granaten wordt beschoten en waar de mensen als beesten moeten leven. Pilav krijgt les van chirurgen van Artsen Zonder Grenzen. Tot aan de val van Srebrenica in juli 1995 verricht de jonge huisarts maar liefst 1076 operaties. Aanvankelijk doet hij deze ingrepen zon-

der de beschikking te hebben over pijnstillers of verdovende middelen. Patiënten moeten daarom worden vastgebonden op tafel. Bij gebrek aan verband gebruikt Pilav eerst beddelakens, later aan repen gescheurde T-shirts. Zijn volledige materiaal — een scalpel en twee scharen — steriliseert hij in een houtoven, amputaties voert hij uit met een gewone zaag.

Pilavs ervaringen vormen de meest indrukwekkende getuigenis in het door de Vlaamse journalist en schrijver Bob van Laerhoven in opdracht

van Artsen Zonder Grenzen geschreven *Srebrenica. Getuigen van een massamoord*. Maar wie op zoek is naar nieuwe feiten omtrent de activiteiten van Dutchbat of over de massamoord op de duizenden mannen die door de Bosnische Serviërs uit de moslim-enclave werden weggevoerd, kan dit rommelig gecomponeerde boek ongelezen laten.

Het sterkste deel van *Srebrenica* vormt de reconstructie van het leven in de hel en de chaotische vlucht van de vijftigduizend moslims na de val van de enclave. Van Laerhoven is opmerkelijk eerlijk als hij vertelt hoe hij te werk is gegaan en welke valkuilen hij moest omzeilen. "Wat is de waarheid?", zo vraagt hij zich naar aanleiding van zijn gesprekken met vluchtelingen uit Srebrenica af. Omdat hij nooit in Srebrenica is geweest en niet in staat is op ruime schaal de bevindingen van de vluchtelingen met elkaar te vergelijken of ter plaatse onderzoek te doen, ligt het gevaar van een door oorlogstrauma's vervormde werkelijkheid op de loer. "Maar is het niet zo dat de makkelijk manipuleerbare waarheid van de feiten niets afdoet aan de diepere 'waarheid' van de verontwaardiging?", zo verdedigt Van Laerhoven zich. Die verontwaardiging is volgens hem onvervreemdbaar, "een op zichzelf niet-corrumpeerbare capaciteit die we allemaal in ons meedragen".

Bij een met behulp van enkele vraaggesprekken gereconstrueerde dramatische gebeurtenis als de val van Srebrenica mag van de auteur in ieder geval worden verwacht dat hij zich niet laat meeslepen in loze beschuldigingen en dat hij bij het optekenen van zijn interviews een tot het uiterste doorgevoerde nauwkeurigheid betracht. In het eerste is Van Laerhoven geslaagd: hij blijft kritisch, en noteert bijvoorbeeld uit de mond

van de vlegelgester Christina Schmitz - wier nationaliteit onvermeld blijft - de vraag waarom de plaatselijke moslim-autoriteiten onmiddellijk negatief reageerden toen de Bosnische Serviërs twee maanden vóór de val van de enclave suggereerden de bevolking te evacueren.

Ondanks de genoemde bezwaren is *Srebrenica, getuigen van een massamoord* geen onbetekenend boek: alleen al de uit de mond van huisarts Pilav opgetekende herinneringen aan de totale chaos waarmee de val van de enclave zich voltrok, en de dodenmars die daarop volgde, vormen een historisch document.

Vraagtekens

Toch plaatst Van Laerhoven zelf vraagtekens bij het nut van zijn boek. Het spreken van een aantal vluchtelingen mag niet resulteren in het louter registreren van een reeks sensationele wederwaardigheden van mensen die in de ruige Bosnische bergen worden achtervolgd en vermoord, zo schrijft hij.

Ook het catalogiseren van oorlogsmisdaden door het VN-tribunaal in Den Haag — niet: door het Internationaal Gerechtshof, zoals Van Laerhoven schrijft — mag niet leiden tot het isoleren van de feiten. Daarom heeft de auteur ervoor gekozen ook zijn persoonlijke analyse van het conflict te geven. Daarin spreekt hij zijn vrees uit voor de opkomst van de 'onzuivere elementen' ondane 'oerstaat', het spookbeeld van door 'integrisme' beheerste samenlevingen van de toekomst die allemaal De Waarheid in petto hebben. En als het ons niet lukt de verspreiders van die absolute waarheid — of ze nu Karadžić heten, Le Pen, Saddam Hussein of Zjirinovski — tegen te houden? Dan zullen we ontelbare Srebrenica's krijgen, aldus Van Laerhoven.

Boek over val enclave biedt weinig nieuws

'Het boek Srebrenica moet dicht', vinden Nederlandse militairen en sommige politici. Maar volgende week verschijnen er al twee boeken over de val van de Moslimenclave, en er zullen er nog zeker zes volgen.

Op 6 november verschijnen de mémoires van oud-minister van Defensie Relus ter Beek, waarin Srebrenica een grote rol zal spelen. Een dag later worden deze gevolgd door 'het definitieve verhaal', althans volgens uitgever Penguin. Dat is een gevaarlijke stelling, en die wordt dan ook niet waargemaakt in *Srebrenica, Record of a War Crime*.

De uitspraak van een medewerker van Instituut Clingendael dat dit boek het onderzoek van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD) overbodig maakt, lijkt ingegeven door ergernis over het feit dat Clingendael zelf het onderzoek niet mag verrichten.

De in het Verenigd Koninkrijk werkzame Nederlandse wetenschappers Jan Willem Honig en Norbert Both beschrijven in 'Srebrenica' gedetailleerd het verloop van de slag om Srebrenica van 6 tot 11 juli 1995, de deportaties van Moslims en de daarop volgende massa-executies.

Verder willen de auteurs uitlegen waarom de Bosnische Serviërs het 'veilige gebied' Srebrenica hebben aangevallen en op systematische wijze hebben geprobeerd zoveel mogelijk Moslimmannen te doden. Ten slotte wordt geanalyseerd waarom de internationale gemeenschap deze Servische daden niet heeft voorkomen.

In het voorwoord worden de echte bronnen niet genoemd. Veel mensen hebben verzocht niet met naam en toenaam te worden genoemd als bron, daarvoor is het onderwerp te gevoelig. De wél opgegeven bronnen zijn meestal van journalistieke aard.

Auteur Both heeft als onderzoeker gewerkt voor de voormalige Joegoslavië-bemiddelaar Lord Owen. Mede-auteur Honig is werkzaam aan het prestigieuze Kings College in Londen. Dat suggereert een toegang tot bronnen waarvan het RIOD en Clingendael slechts kunnen dromen.

Maar hoewel sommige processen uitmuntend worden beschreven, zoals de poging om Unprofor in

ven (was de bron hier wellicht de Britse VN-generaal Rupert Smith?), levert het boek weinig nieuwe gezichtspunten op.

Geconcludeerd wordt dat de schuld van het drama ligt bij de Bosnische Serviërs en het Servische bewind in Belgrado. Verder krijgen, van alle landen die het idee van de 'veilige gebied' hebben gesteund, de Bosnische, de Nederlandse en de Amerikaanse regering een veeg uit de pan. Het waren volgens de schrijvers met name deze landen die 'het meest fundamentele, morele dilemma' niet hebben opgelost. Dit dilemma was de vraag of het terecht is mee te werken aan het inrichten van 'veilige gebieden' in Oost-Bosnië, en zich tegelijkertijd niet bereid te tonen de levens van eigen soldaten in de waagschaal te stellen om die gebieden te beschermen.

Het boek komt, met zo'n conclusie, zeer 'Brits' over. In dat rijtje landen past toch net zo goed Groot-Britannië? De Britten zijn als dieven in de nacht uit het 'veilige gebied' Gorazde vertrokken. Zonder dat daar overigens een nationale discussie over ontstond.

De auteurs signaleren wel de anti-Moslimhouding van de Nederlandse beroepsmilitairen. Maar zij leggen geen verband tussen die houding, die overigens ook in de VN-hoofdkwartieren *bon ton* was, en de al te makkelijke wijze waarop Dutchbat en Sarajevo zijn gezwicht voor de eisen van generaal Mladic.

In complottheorieën zeggen de schrijvers niet te geloven. Dat is terecht, want die theorieën 'laten geen ruimte voor de dilemma's van het echte leven, noch voor miscommunicatie of ronduit falen'. Maar VN-generaal Janvier heeft toch echt aan New York gerapporteerd dat hij een overeenkomst met Mladic had gesloten: geen luchtaanvallen in ruil voor de vrijlating van de gijzelaars. Honig en Both zeggen daar geen bewijzen voor te hebben gevonden.

Ewoud Nysingh

Jan Willem Honig en Norbert Both:
Srebrenica, Record of a War Crime.
Penguin.
ISBN 0 14 026165 6.

De Nederlandse vertaling verschijnt op 7 november bij Spectrum onder de titel: *Srebrenica, reconstructie van een oorlogsmisdrijf*; f 24,90.
ISBN 90 274 55088.

NRC HANDELSBLAD

Jan Willem Honig & Norbert Both: *Srebrenica: record of a war crime*. Penquin, 204 blz. f 23,30

Srebrenica: reconstructie van een oorlogsmisdaad. Spectrum, 240 blz. f 24,90

1-11-96
Paul Scheffer

NRC Handelsblad 011196

Het zijn meestal slaperige dorpen die het geweten wakker schudden. Dan is het te laat en heeft de volkerenmoord al plaatsgevonden en vraagt men zich verbijsterd af hoe het zover heeft kunnen komen. Elke oorlog heeft zijn eigen emblem: plaatsen die tot in lengte van dagen nooit meer onschuldig kunnen worden genoemd. Ouradour, My Lai en inderdaad Srebrenica. Een lijst zonder begin en naar men mag aannemen zonder einde.

De betrokkenheid van de Nederlandse vredeshandhavers bij de val van de enclave in de zomer van vorig jaar heeft Srebrenica tot samenvatting gemaakt van de humanitaire pretenties van parlement, regering én bevolking in ons land. Het is wrang, maar helaas niet toevallig, dat de uitersten elkaar hier hebben geraakt en gevonden: het dieptepunt van de oorlog en het hoogtepunt van de moraal. Wat een heldere scheidslijn tussen goed en kwaad wilde zijn, werd tot een hopeloze verwarring van beide.

Nederlandse politici verdedigen zich met de frase dat het beter is om goede bedoelingen te hebben die schipbreuk lijden dan om geen bedoelingen te hebben. Tegelijk weet iedereen waarmee de weg naar de hel is geplaveid. Het oordeel over politiek handelen hoort vooral betrekking te hebben op de uitkomsten en niet op de motieven. En de resultaten zijn in het geval Srebrenica zonder meer catastrofaal te noemen. Volgens het Rode Kruis zijn er 6546 mensen vermist uit de enclave en naar men vermoedt zijn die vrijwel allemaal in de week na 11 juli 1995 vermoord.

Er ligt nu een eerste boek dat de verwickelingen rond de val van de enclave en de voorgeschiedenis in kaart probeert te brengen. *Srebrenica*

de Bosnische regering in maart 1993 de mogelijkheid die de Serviërs boden om de burgers van Srebrenica te evacueren afwezen.

Lang niet altijd is duidelijk op welke bronnen Honig en Both zich baseren. In de noten wordt naar bekende openbare bronnen verwezen. Dat is controleerbaar. Daarnaast hebben ze gesprekken gevoerd, maar het blijft onduidelijk met wie. Dat kan in een aantal gevallen gemotiveerd zijn door vertrouwelijkheid, maar dan nog was het goed geweest om daar enig inzicht in te verschaffen zonder alle namen te noemen. Want nu komen we bijvoorbeeld uitspraken tegen van VN-topambtenaar Kofi Annan of generaal Wahlgren die nieuwe informatie bevatten, maar waarvan het onduidelijk is waar ze vandaan komen. Wel is duidelijk dat de onderhandelaar namens de Europese Unie, David Owen, een belangrijke bron is en zijn versie van de gebeurtenissen is herkenbaar in vele passages.

Men krijgt de indruk dat naast Owen niet zo heel veel sleutelfiguren uit de VN of de betrokken regeringen zijn gesproken. Wie het geheel overziet moet concluderen dat de reconstructie in *Srebrenica. Record of a War Crime* vooral is gebaseerd op secundaire bronnen en derhalve niet meer kan zijn dan een eerste, zij het heel verdienstelijke verkenning van de val van Srebrenica. Pas wanneer veel meer van de direct betrokkenen hun verhaal hebben verteld kan preciezer inzicht worden verkregen. Dat is nu eenmaal het nadeel van instant-geschiedschrijving over een zo complexe gebeurtenis. Ook al bevat het boek niet zoveel nieuwe feiten, in analytisch opzicht heeft het wel wat te bieden. In minder dan tweehonderd bladzijden slagen Honig

vallen probeert te doorgronden krijgt een steeds wanhopiger beeld van de missie in Bosnië. Het is een opeenstapeling van miscommunicatie, tot en met kapotte faxmachines, die echter de onwil om werkelijke risico's aan te gaan niet mag verhullen.

De tweede vraag van Honig en Both is: waarom liep het uitgerend in Srebrenica zo verschrikkelijk mis? Interessant is dat ze veel nadruk leggen op de Servische massamoord als een planmatige wraakoefening. In de jaren dat Srebrenica een 'safe haven' was werd de enclave niet gedemilitariseerd, maar werd het als uitvalsbasis gebruikt voor overvallen van moslim-milities op omliggende dorpen. Daarbij zouden minstens 1300 Servische burgers zijn vermoord. Zoals wel vaker vraagt de lezer zich af: wat is de bron?

Een andere reden van de Servische woede tegen Srebrenica was dat het in de Drina-vallei vrijwel de enige haard van verzet was. Hier was het niet gelukt de etnische zuivering te realiseren. In een eerdere slag om Srebrenica in april-mei 1992 werd de stad succesvol verdedigd door de vijftienvijftigjarige Naser Orić en zijn troepen. Misschien dat deze tegenslag die tamelijk uitzonderlijk was in het verloop van de oorlog, de Serviërs mede aanzette tot de wraakoefening, die Milosević al in het voorjaar 1993 aankondigde in een gesprek met EU-onderhandelaar David Owen.

Tegenover deze wil tot etnische zuivering en massamoord stond een halfslachtig Nederlands bataljon. Zeer instructief is de geschiedenis die wordt verteld over de reden waarom uitgerend Nederland in deze klem verstrikt raakte. Dat gaat terug op een nog

Gidsland en genocide

Boeken

OVERZICHT
&
KRITIEK

I | II | 1996

Redactieadres
Paleisstraat 1
1012 RB Amsterdam

lot van de gijzelaars had gegolden als er wel luchtaanvallen waren uitgevoerd. Alles wat Honig en Both aanvoeren over de Servische benadering wijst erop dat de Serviërs naar alle waarschijnlijkheid het dreigement van het ombrengen van de Nederlanders gijzelaars niet hadden uitgevoerd. Een conclusie die generaal Smith al eerder had getrokken.

Over die inschatting zeggen Honig en Both niet veel. Ook niet over de aanvankelijke eis van Voorhoeve: Dutchbat gaat niet weg zonder meeneming van alle vluchtelingen. Een eis die snel werd vergeten toen Mladić zei: het gebeurt zoals ik het wil. Wel maken de auteurs duidelijk dat de regering andere cruciale beoordelingsfouten heeft gemaakt: men had nooit als enige Srebrenica op zich moeten nemen toen bleek dat alle andere landen weigerden om in deze 'shooting gallery' te gaan zitten. Verder is te lang oogluikend aanvaard dat het bataljon door de Servische blokkades nauwelijks operationeel was. En tenslotte was het voortdurend publiekelijk verklaren door de regering dat men weg wilde uit Srebrenica niet direct een signaal van kracht aan de Servische belegeraars.

Een interessant punt is dat Honig en Both van mening zijn dat de Nederlandse regering te veel militairen naar Srebrenica heeft gestuurd, waardoor de illusie van een militaire verdediging van de enclave werd opgeroepen, terwijl vanaf het begin geen enkele strategie bestond om daadwerkelijk de enclave tegen Servische agressie te beschermen. Beter was het geweest om elke suggestie in die richting te vermijden. Hun oordeel luidt kort en krachtig: de Nederlandse regering en parlement werden geleid door 'een combinatie van onpraktisch idealisme en een moreel meerderwaardigheidscomplex'.

De onderzoeken die nu komen, vooral dat van het RIOD, zullen veel tijd in beslag nemen. Wie het boek van Honig en Both tot zich laat doordringen raakt onder de indruk van de onvoorstelbare

Verenigde Staten

Bill Clinton is niet van de generatie '68, hij is allereerst een politieke handelsreiziger. De mythe van de 'frontier': het Wilde Westen was vooral een integratieproject. Pagina 6. Jan Sampiemon over de gemiste kansen tijdens de Koude Oorlog en andere narrow escapes. De raciale integratie is mislukt. Van positieve discriminatie profiteren velen, behalve de zwarten. Pagina 7.

Nederlandse onderzoekers Jan Willem Honig en Norbert Both. Dit boek zal ongetwijfeld de inleiding zijn op nog veel meer publicaties. Zo verschijnt begin volgend jaar een studie van de journalisten Westerman en Rijs. En dan zijn er nog onderzoeken van het RIOD en Clingendael.

Honig en Both hebben een dwingend relaas opgeschreven dat tegelijk terughoudend is. Juist door die stijlvorm krijgt de dramatiek van de ondergang van Srebrenica relief. Zo wordt met een korte verklaring van een ooggetuige beschreven hoe de paniek de inwoners van Srebrenica beving toen er mogelijkheden waren in maart 1993 om na maanden van isolement, honger en ziekte uit de omsingelde enclave te ontsnappen. Het beeld van moeders die hun kinderen in wanhoop op de trucks van de VN werpen met de gedachte 'als die maar weg zijn', jongere mensen die de ouderen vertrapten en verdringen om maar een plaatsje te bemachtigen... De lezer kan zelf de rest invullen, de auteurs vervolgen hun relaas.

Ook de opbouw is helder. Honig en Both beginnen bij het einde: de val van Srebrenica in juli 1995. Ze reconstrueren de gebeurtenissen en spoelen dan de film terug aan de hand van twee vragen. Allereerst: waarom waren de Serviërs zo gebrand op Srebrenica en heeft de massamoord zich uitgerekend daar in die hevigheid voltrokken? En vervolgens komt de onvermijdelijke schuldvraag aan de orde: wie heeft welke verantwoordelijkheid te dragen in dit drama of waarom heeft de internationale gemeenschap niet ingegrepen? Op beide vragen geven ze antwoorden die niet echt voor de hand liggen.

De verleiding wordt niet aldoor weerstaan om alles naar het dramatische hoogtepunt van de volkerenmoord toe te redeneren. Menig hoofdstuk eindigt met onheilswangere zinnen in de trant van 'dat voorspelde niet veel goeds voor de enclave'. Toch geven ze tegelijk aan op welke momenten de afloop niet zo had hoeven zijn als die is geweest. Bijvoorbeeld toen

kluwen Srebrenica helder onderscheiden. De vraag is natuurlijk of hun interpretatie in alle opzichten vol te houden is.

Moraal der troepen

Kijken we eerst naar de reconstructie van de val van de enclave in de zomer van 1995. Veel is inmiddels bekend geworden door journalistiek onderzoek. Wat opvalt is dat de auteurs zich erg inspannen om de verzachtende omstandigheden voor Dutchbat in kaart te brengen. Zo krijgen we een uitvoerig relaas over de slechte moraal van de troepen, vooral door de onmogelijke logistische situatie waarin ze verkeerden door voedseltransporten die telkens werden tegen gehouden en door een gebrek aan ammunitie en brandstof. Wel wordt nog eens duidelijk hoezeer Dutchbat een cruciale beoordelingsfout maakte door de Servische troepenopbouw niet tijdig te onderkennen als de voorbereiding van een aanval op de enclave.

Een belangrijk element in de val van de enclave was de tussenkomst van de Nederlandse regering — niet alleen door Voorhoeve, maar in aanwezigheid van Kok en Van Mierlo — om luchtaanvallen tegen te houden die de Servische opmars hadden kunnen onderbreken. De vrees voor de Nederlandse gijzelaars in Servische handen was daarbij doorslaggevend. De moslim-tolk van Dutchbat, Nuhanović, vat goed samen: "Iedereen was bang. De Nederlanders waren bang. Wij waren bang, maar ik weet niet wie angstiger was. Ik denk dat wij veel meer redenen hadden om bang te zijn".

Uit het boek valt op te maken dat Voorhoeve in de vijf dagen van de Servische opmars zeker twee keer van gedachten is veranderd over luchtbombardementen: eerst tegen, toen voor, toen weer tegen. Maar hij was werkelijk niet de enige. Het bredere beeld van de Verenigde Naties als een byzantijnse bureaucratie wordt op een pijnlijke manier bevestigd. Wie alleen al de onvoorstelbare besluitvormingsmachine voor luchtaan-

van defensie Ter Beek op bezoek in New York bij Boutros Ghali op 7 september 1993. Nederland, dat voorop wilde lopen met toezeggingen over troepen voor de 'veilige gebieden' om zo andere landen over de streep te trekken en zichzelf politiek meer invloed te verschaffen, werd later door de secretaris-generaal van de VN aan die belofte herinnerd. Toen dat gebeurde op 2 november 1993 wist niemand in Den Haag zich aanvankelijk te herinneren dat Ter Beek dat *commitment* was aangegaan. Maar toen duidelijk werd dat hij iets had beloofd, voelde men zich daaraan gehouden, terwijl tegelijk duidelijk werd dat geen enkel ander land naar Srebrenica wilde.

Dutchbat ging uiteindelijk na enig tegenstribbelen van militairen en parlementariërs met een zwaar gemoed op weg, zonder de mogelijkheid, de opdracht en wil om de enclave werkelijk te beschermen. Honig en Both hebben wel sympathie voor aarzelingen van de militairen, maar benadrukken te weinig dat de hele gedachte van humanitaire interventie voor de krijgsmacht een geweldige werkverschaffing en rechtvaardiging betekende na het einde van de Koude Oorlog.

Nultarief

Ook is van belang dat de auteurs het idee van de veilige gebieden zien als een stoplap, die volgde op de mede door Amerika geïnstigeerde verwerping van het Vance-Owen plan, dat voorzag in de opdeling van Bosnië in tien etnisch min of meer homogene provincies. Ze gaan wel ver mee met de frustraties van Owen over het sneuvelen van zijn plan, maar in een algemene zin lijkt het idee van veilige gebieden wel te beantwoorden aan het gebod dat de Bosnië-politiek van het Westen beheerste: rechtsgevoel tegen nultarief. Men wilde niet de etnische opdeling legitimeren, maar tegelijk was er geen enkele strategie om deze opdeling terug te draaien. Anders gezegd er werd geen uitweg gevonden uit het morele

Dutchbat op het vliegveld van Tuzla Foto Mikkel Østergaard/Hollandse Hoogte

Reconstructie Srebrenica

dilemma: hoe het lijden van de bevolking te verzachten, zonder agressie te belonen? Pas na de val van Srebrenica kwam een mogelijke 'oplossing' in zicht.

Tenslotte de vraag: waarom heeft de internationale gemeenschap niet ingegrepen? Velen hebben Dutchbat 'lafheid' verweten. Hier wijken het boek en de publieke verklaringen van de auteurs uiteen. Honig verklaart in de *Volkskrant* dat Dutchbat 'geen heldenrol' heeft gespeeld. Tegelijk wordt al in de eerste bladzijden van het boek het verwijt dat Dutchbat zich 'laf' heeft opgesteld verworpen. Hoe men het wendt of keert, deze soldaten waren op een missie gestuurd die haaks stond op elke militaire erode.

Over het geheel genomen wordt de schuldvraag van de militaire naar de politieke kant verplaatst. Dat leidt tot merkwaardige witte plekken. Zo zal men tevergeefs zoeken naar de uitspraken van generaal Couzy die aanvankelijk de genocide ontkende of naar de hele afwikkeling van de kant van Defensie die blunder op blunder stapelde. Mogelijkerwijs dat de auteurs zullen zeggen dat de nasleep hen niet interesseerde, maar deze werpt wel een schril licht op de houding van de Nederlandse militaire top. Bovendien waren de eerste ontkenningen van Couzy al nieuws toen de genocide in Srebrenica nog gaande was. Waar ze op zichzelf gelijk in hebben is dat de militairen strikt genomen een verlengstuk zijn van politiek handelen of juist het gebrek daaraan.

Naast de vanzelfsprekende hoofdschuldigen — de Servischeaders en hun politieke leiders in Pale en Belgrado — wijzen Honig en Both drie regeringen als hoofdverantwoordelijke aan: de Bosnische, de Nederlandse en de Amerikaanse regering. Zij faalden meer dan de anderen. Dat brengt meer helderheid in de diffuse schuldtoewijzing aan 'de' internationale gemeenschap. Maar is die helderheid wel de juiste?

De Bosnische regering heeft zijn eigen onderdanen als gijzelaars gebruikt om een interventie van de VN af te dwingen. Hoezeer men zich ook wil verplaatsen in de wanhoop van de Bosnische moslims, toch is het moeilijk te aanvaarden dat men eigen burgers opoffert aan strategische manoeuvres. Het boek laat zien hoe de Bosnische premier Sijadžić wél bereid was tot een territoriale ruil van de oostelijke enclaves tegen grondgebied bij Sarajevo, maar anderen zoals vice-premier Ganić daarvan niets wilden weten en juist in de *Verelendung* van Srebrenica een middel tot morele chantage zagen, die het Westen tot krachtiger interventie zou dwingen. "We zijn bereid om deze mensen op te offeren", aldus een invloedrijk lid van de Bosnische regeringspartij SDA, Abdulah Basić.

Verder heeft de Bosnische regering weinig tot niets gedaan om de demilitarisering van de enclave werkelijk door te voeren zoals was afgesproken. Daarbij geholpen door de VN, zoals blijkt uit opmerkingen van Kofi Annan. De redenen voor die houding zijn begrijpelijk, want men wist dat de toezeggingen wat betreft de *save havens* zo zacht als boter waren. Maar tegelijkertijd werd door het gebruik van de enclave als uitvalsbasis aan de Serviërs een argument tot interventie gegeven.

Tweede steen des aanstoots is in de ogen van Honig en Both de Amerikaanse regering, die vooral door de verwerping van het Vance-Owen plan in 1993 de weg naar een veel eerdere vrede zou hebben geblokkeerd. In een meer algemene zin hebben ze gelijk dat de verdeeldheid in de Amerikaanse regering niet echt bevorderlijk was voor een heldere politiek van de VN. Men aarzelde tussen dwang op Servië door luchtbombardementen (vice-president Gore en VN-ambassadrice Albright) en

een territoriale ruil die de etnische zuivering zou erkennen en een vredesakkoord dichterbij zou brengen (minister van Christopher van Buitenlandse Zaken).

Het blokkeren in het voorjaar van 1995 van plannen van de generaals Smith en Janvier, die een concentratie van troepen in centraal Bosnië wilden, was een grote fout volgens Honig en Both. Want het opgeven van de enclaves had de mogelijkheden geschapen om veel sneller tot luchtbombardementen over te gaan, omdat de kwetsbaarheid van de militairen voor gijzelname dan veel geringer zou zijn. Volgens de auteurs waren het binnen de VN vooral Nederland en de Verenigde Staten die deze strategie met 'moralistische' argumenten hebben tegengehouden: 'een noodlottige vergissing'.

Nederland

Hier zijn Honig en Both op zijn minst veel te eenzijdig in hun kritiek op de Verenigde Staten. Ze lijken zich te laten leiden door de frustratie van Owen over de Amerikaanse rol in de verwerping van zijn plan. Misschien wilden de Amerikanen teveel ineens en waren ze weinig consistent. Maar dat de Fransen en Britten die vier jaar lang de Bosnië-politiek domineerden geen bijzondere verwijten worden gemaakt, terwijl de Amerikanen die uiteindelijk de doorbraak hebben bewerkstelligd de meeste blaam zou treffen van de Westerse regeringen, is niet vol te houden. Geheel in lijn daarmee gaan beide auteurs eigenlijk voorbij aan publicaties waarin de rol van vooral Frankrijk in het opgeven van de enclaves wordt onderstrept. De tamelijk consequente weigering van de Franse generaal Janvier om tot luchtbombardementen over te gaan geeft toch in ieder geval te denken.

Tenslotte de rol van de Nederlandse regering en parlement. De tussenkomst van de Nederlandse regering om luchtaanvallen te verwijderen was essentieel, hoewel de auteurs duidelijk maken dat men in kringen van de VN ongeveer tegelijkertijd tot dezelfde conclusie was gekomen. De vraag is of de voorzichtigheid die de Serviërs bij hun aanval op Srebrenica aan de dag legden — namelijk vijf dagen lang stapje voor stapje waarbij telkens werd bekeken hoe de internationale reactie was — ook het

complexiteit van de precieze besluitvorming, terwijl tegelijk de politieke onwil om in te grijpen tamelijk eenduidig vaststelbaar is. Na jaren van onderzoek zal het RIOD met een rapport komen dat als een bom in de woestijn ontploft. Te laat om nog werkelijke politieke impact te hebben, wat op zichzelf geen enkele afbreuk hoeft te doen aan de waarde van het historisch onderzoek zelf.

Nederlandse literatuur

De nieuwe roman van Margriet de Moor lijkt op haar eerste. Dirk Ayelt Koofman over zijn eigen impasse. Een pretentieuze maar bij vlagen bloedstollende misdaadroman van René Appel. Pagina 5.

Heineken en hofcultuur

Het leven van Neêrlands rijkste man. Bierbrouwer Heineken wilde geen medewerking verlenen. Zijn biografie heeft niettemin een eerste stap gezet in een genre dat in Nederland nog onbekend is.

In het fin-de-siècle van de achttiende eeuw wilde de kwijnende elite zich vooral laten amuseren. Pagina 3.

Buitenlandse literatuur

Peter Høeg over de liefde tussen mensen en dier. Günter de Bruyn, Vierzig Jahre. Een bizarre erotische roman van Louis Aragon vertaald. Candia McWilliam en Edwidge Danticat. Pagina 4.

Rubrieken

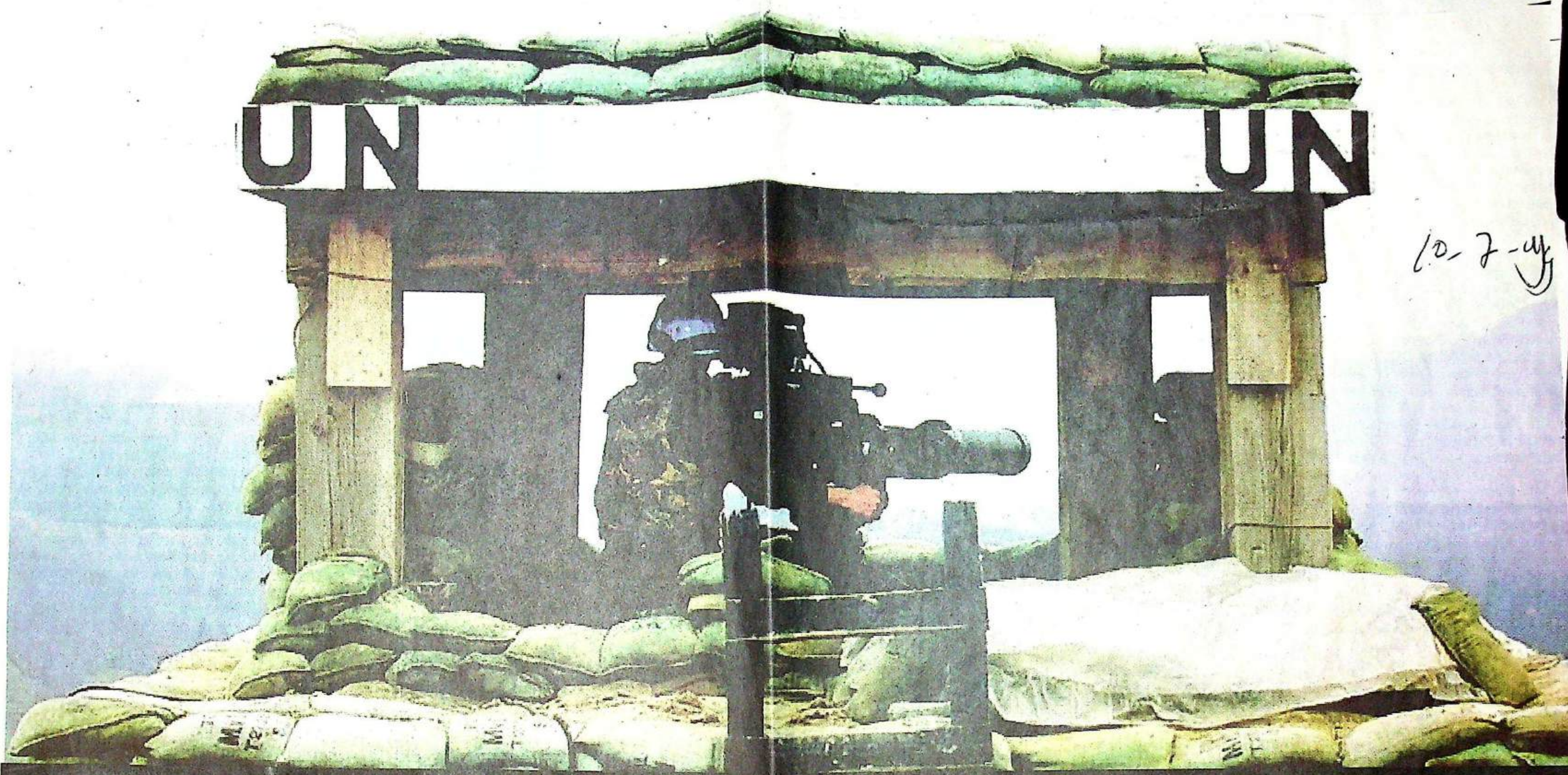
Het feuilleton van Arnon Grunberg. Pagina 3. Het kinderboek. Pagina 5. Duizend woorden over het leven pijn doet. over het huwelijk. zojuist verschenen brieven.

Herdenking in Tuzla, een jaar later Foto Marleen Daniëls/Hollandse Hoogte

Serviërs nabij Srebrenica Foto Kadir van Lohuizen/Hollandse Hoogte

SREBRENICA LIJST 242

Beste Mient Jan,

Hoe gaat het met je? Je wilde meer details over Lijst 242. Onder welke omstandigheden deze was gemaakt, wie het initiatief nam, wiens besluit het was, etcetera. En ook of een van de personen van de lijst nog in leven is. Ik gaf je wat papieren die betrekking hadden op mijn vader. Ook liet ik de laatste keer dat ik in Holland was al de papieren die ik bij me had bij je

Verbindingsteam en drie UNMO'ers (militaire waarnemers van de VN) mij met hen mee te gaan naar Srebrenica voor een bijeenkomst in het PTT-gebouw. Ik ging mee en was gelukkig. Het betekende dat de stad nog niet was gevallen. De bijeenkomsten in het PTT-gebouw die nacht zijn erg belangrijk. Het zou te ver voeren om uit te leggen wat daar gebeurde. Dat kan in een andere brief. Ik zal me nu beperken tot de vluchtelingen in Potocari

Hasan Nuhanovic werkte als tolk voor Dutchbat, het Nederlandse VN-onderdeel in Srebrenica. Exact vier jaar geleden was hij getuige van de val van deze enclave. Als een van de weinige moslimmannen wist hij te overleven. Sinds die tijd zoekt hij informatie over zijn vermiste familieleden. In maart dit jaar kwam Nuhanovic naar Nederland. Hij wees op de verantwoordelijkheid die de Nederlandse politiek heeft als het gaat om 242 mensen die zich op het terrein

vandaan kwamen. Vrouwen met baby's kwamen uit de massa naar voren. Ze huilden toen ze langs ons liepen. Sommigen kusten hun echtgenoten ten afscheid, in de veronderstelling dat zij elkaar nooit weer zouden zien. Kapitein William vroeg mij de mensen te vertellen dat zij beschutting moesten zoeken in de omliggende gebouwen, van oorsprong fabrieksgebouwen. De Nederlandse basis was

van Renssen dood, red). De reden van de angst was nooit voldoende om hun besluiteloosheid, hun onverschilligheid, hun lafheid en hun incompetentie te verklaren. En wat nog het meeste geldt, is dat zij onverschillig stonden tegenover de Bosniakken (moslims) in Srebrenica. Het Nederlandse probleem met die duizenden vluchtelingen die naar de basis wilden komen, was tenminste voor een heel langere tijd. De men-

vele malen verstrekt, de ene keer gedetailleerder dan de andere. Ik zal het nu helemaal proberen uit te leggen.

Op 11 juli besloot de Bravo-compagnie, de Dutchbat-unit die in Srebrenica was gestationeerd, om 14.00 uur de stad te verlaten om naar de hoofdbasis Potocari te gaan. Duizenden mensen volgden het konvooi van Nederlandse vrachtwagens en militaire voertuigen. Bij hun aankomst bij het dorp Potocari, zes kilometer ten noorden van Srebrenica, gaven de Nederlanders de mensen toestemming om op hun basis Potocari te komen.

De avond daarvoor (10 juli, ongeveer 20.00 uur) zag ik dat de Nederlanders in de zuidhoek van hun basis een groot gat in de omrastering maakten. Ze deden dit om alle bewoners van de enclave Srebrenica te kunnen opnemen op hun basis, zeiden ze. Ik realiseerde me dat de Nederlanders beseften dat de enclave onder de voet zou worden gelopen door de Serviërs. De basis was ongeveer 120 meter breed en 600 tot 700 meter lang, ruim genoeg om de gehele bevolking van de enclave (zo'n 42 000 mensen) enkele dagen te beschermen als dat nodig zou zijn. De Nederlanders zeiden dat ze de vluchtelingen liever niet door de hoofdboort lieten binnenkomen omdat deze te dicht bij de Servische posities lag. Ik begreep dat.

Toen het (de evacuatie, red) mij werd meegedeeld, was ik tegelijkertijd gelukkig, bedroefd en met afschuw vervuld. Bedroefd omdat de plaats waar ik de afschuwelijkste drieëneenhalf jaar van mijn leven had doorgebracht, een plaats die door zeer dappere mensen werd verdedigd – mensen die omkwamen voor hun volk en voor mij – onder de voet zou worden gelopen door de Serviërs.

Met afschuw vervuld omdat mijn ouders nog in Srebrenica waren. Als de Nederlanders bereid waren tot zo'n laatste redmiddel (om die hele bevolking van Srebrenica op hun basis te ontvangen als enige mogelijkheid om hun levens te redden) moest de stad wel in Servische handen zijn gevallen en zouden mijn ouders dood zijn, zo dacht ik. Gelukkig omdat mijn broeder op dat moment veilig bij mij op de basis was. Ik bracht hem naar de basis op 10 juli, hij was daar de eerste burger.

Toen ik naast de Nederlanders stond die het hekwerk doorknipten, vroegen de Nederlandse officieren van het

men duizenden mensen de weg van Srebrenica naar Potocari om bescherming te zoeken op de enige veilige plaats, de Nederlandse basis Potocari. De grootte van de enclave Srebrenica was 9 bij 12 kilometer. Het was een kwestie van uren of minuten, of de gehele enclave zou bezet zijn door Servische militairen. De meesten van deze bange mensen hadden eerder een dergelijke situatie meegemaakt, toen de Serviërs hun thuisbasis aanvielen en in brand staken. De meesten waren al op de vlucht sinds 1992, net zoals mijn familie en ik. Het enige wat zij van de Nederlanders verlangden, was toegang tot de veiligheid van de Unprofor-basis van de Nederlanders.

De hele nacht van 10 op 11 juli vertaalde ik in Srebrenica de gesprekken tussen de Nederlandse VN-waarnemers (UNMO) en plaatselijke vertegenwoordigers van het militaire en burgerlijke gezag. Toen iedereen de stad begon te verlaten, besloot ik naar de Nederlandse basis in Potocari te gaan, waar mijn broer sinds de vorige avond zat. Eenmaal in Potocari zag ik hem, maar direct daarna riep kapitein William (een van de verbindingsofficieren) mij bij zich. Hij nam mij mee door het gat in de afastering dat de vorige nacht was gemaakt.

Emir Suljagic, de andere UNMO-tolk, zou de Nederlandse soldaten daar bijstaan in hun contact met de vluchtelingen, vertelde hij. We liepen 100 meter en stopten op een plek waar nog eens zo'n 20 Nederlandse soldaten een linie vormden. Vluchtelingen moesten daar langs om op een pad te komen dat was gemarkeerd door twee plastic lijnen. De vluchtelingen gingen door het gat in het rasterwerk en werden naar een van de grote gebouwen binnen de basis geleid, een grote hal die de Nederlanders als parkeerplaats gebruikten.

Het duurde anderhalf tot twee uur. Duizenden mensen kwamen langs die weg. Ik stond naast kapitein William en hoorde hem zeggen dat de Serviërs de Nederlanders een ultimatum hadden gesteld en hadden gedreigd de basis te beschieten als er vluchtelingen zouden worden opgenomen. Na enige tijd vertelde William dat de Nederlanders vanwege die Servische dreigementen hadden besloten niet meer vluchtelingen toe te laten dan er in de parkeerhal pasten. Hij sprak de hele tijd via zijn walkie-talkie, probeerde de opvang van vluchtelingen te regelen. Hij wilde een manier vinden om

3. juli 1992. De namen van deze personen werden door de Nederlandse majoor Franken op een lijst gezet met het doel hen bescherming te bieden: Lijst 242.

Hasan Nuhanovic schreef aan de vooravond een uitgebreide persoonlijke brief aan Mient Jan Faber, algemeen secretaris van het IKV, die vanaf vandaag dagelijks in delen in de Verdieping zal worden gepubliceerd. Hij vertelt in de brief nauwkeurig het verhaal van Lijst 242. Het is geen compleet verslag van de gebeurtenissen waar hij getuige van was.

Vier jaar na de val van Srebrenica is er nog weinig duidelijk over het lot van 8 000 vermisten. Een aantal doden zijn opgegraven, slechts enkele tientallen slachtoffers zijn geïdentificeerd. Hasan Nuhanovic vraagt de Nederlandse regering wat er met de 242 mensen is gebeurd die op de lijst van majoor Franken stonden en door de Nederlanders beschermd hadden moeten worden.

te voorkomen dat de vluchtelingen een doorbraak naar de basis zouden forceren, zodra hen verteld zou worden dat zij niet meer binnen mochten komen. Ik zag mijn ouders door het gat in het hek de basis binnenkomen en was erg gelukkig dat mijn gehele familie zich in de veiligheid van de Unprofor-basis bevond.

Kapitein William vroeg mij de vluchtelingen via de megafon te vertellen dat er niet nog meer de basis konden binnenkomen, met uitzondering van vrouwen met kleine baby's. De menigte keek mij en de Nederlanders vol ongeloof aan, nadat zij dit hadden gehoord. Aan hun blik zag je dat ze niet in staat waren te begrijpen wat er gaande was. Sommigen die vooraan stonden, renden op ons af en probeerden een doorbraak te force-

ren. Duizenden kwamen op ons af, het leek een stormloop.

Kapitein William gaf zijn soldaten (ongeveer 20) de opdracht elkaar vast te houden en een levende muur te vormen. Deze hield, tot mijn verbazing, de mensen enigszins tegen. Ze waren met zovelen dat zij de muur hadden kunnen doorbreken en de 20 Nederlandse soldaten in luttele seconden onder de voet hadden kunnen lopen. Ze deden dat niet. Verraden als zij zich voelden, stonden ze naar mij, kapitein William en de Nederlandse soldaten te kijken. Sommigen probeerden ongezien voorbij het cordon te glippen, enkelen slaagden daar ook in. De Nederlanders hielden de meesten op een nogal agressieve manier tegen, joegen hen naar het veld, stuurden hen terug naar de plaats waar zij

grootste in Bosnië.

De mensen voor ons, duizenden mannen, vrouwen, kinderen, jonge meisjes en jongens, tieners, weigerden kapitein William's instructies op te volgen. Kapitein William hield zijn walkie-talkie tegen zijn oor. Ik hoorde het geluid van het afschieten en binnenkomen van mortiergranaten. Ze kwamen tot ontploffing erg dichtbij het gebied waar die duizenden vluchtelingen stonden. De mensen raakten in paniek, verspreidden zich in alle richtingen. Ze zochten hun toevlucht in de gebouwen die kapitein William hen had gewezen.

Ontsteld was ik over de reactie van de Nederlanders op de binnenkomende granaten. Ze reageerden helemaal niet, terwijl ik bij iedere granaat, met dat doordringende geluid, ineenkromp en me voorbereide op een duik op de grond. Ik had me tijdens de oorlog al honderden keren in een dergelijke situatie bevonden en was er nog steeds doodsbang voor. Je raakt er nooit aan gewend. Toen de Serviërs op de zesde juli begonnen met beschietingen, waren de Nederlanders in paniek en renden voor hun leven. Ze zochten beschutting, op de basis en elders. Zo bleef het die vijf dagen van aanvallen gaan. Nu ineens stonden zij daar in alle rust. Kapitein William hield zijn walkie-talkie aan zijn oor en zijn gezicht toonde geen enkel spoor van angst. Hetzelfde gold voor de andere Nederlandse soldaten naast me.

Omdat ik het met eigen ogen zag – dat ben ik te allen tijde bereid te zeggen – weet ik zeker dat de Nederlanders wisten dat het Servische mortiervuur niet tegen hen was gericht. Zij waren daar zo zeker van dat zelfs toen de granaten zo dichtbij explodeerden dat de hitte op het gezicht voelbaar was, zij zich niet verroerden. Ik zal nooit vergeten hoe verbaasd ik was.

Dit betekent dat op 11 juli de Nederlanders wisten dat zij niet het doelwit waren (wat voor ons al vanaf het begin duidelijk was) en dat zij geen reden hadden om zich zorgen te maken. Daarom zijn alle verklaringen van de Nederlanders waarin zij zeggen dat zijzelf ook in groot gevaar verkeerden, voor mij niet relevant. Er was geen openlijke dreiging tegen de Nederlanders van een van de partijen, behalve dan dat ene incident toen de Nederlandse soldaat stierf (Moslim-militairen schoten toen Nederlandse militairen zich van hun observatiepost Foxtrot terugtrokken, soldaat Raviv

waren nog steeds uit Srebrenica en de omliggende dorpen. Het werd de ker rond die tijd, het was zonsopgang. Ik besloot de plek te verlaten was uitgeput. Dagen had ik niet gepen. Ik liep naar de basis zonder kapitein Williams toestemming en maar om binnen te komen gebruik van de weg die de vluchtelingen namen.

Toen ik door het gat ging, zag ik mijn collega Emir Suljagic. Hij had daar die hele middag met een paar Nederlandse soldaten moeten staat en vluchtelingen verteld hoe zij de paar keerhal konden bereiken. Hij ging naar kapitein William, om mij te vangen, en bleef daar een half uur te drie kwartier. In die tijd kwamen no meer vrouwen met kleine baby's door het gat. Ik zag een groep Nederlands soldaten met een lasapparaat komen. Zij sloten het gat in het rasterwerk. De basis kon voortaan alleen nog worden bereikt door de hoofdingang.

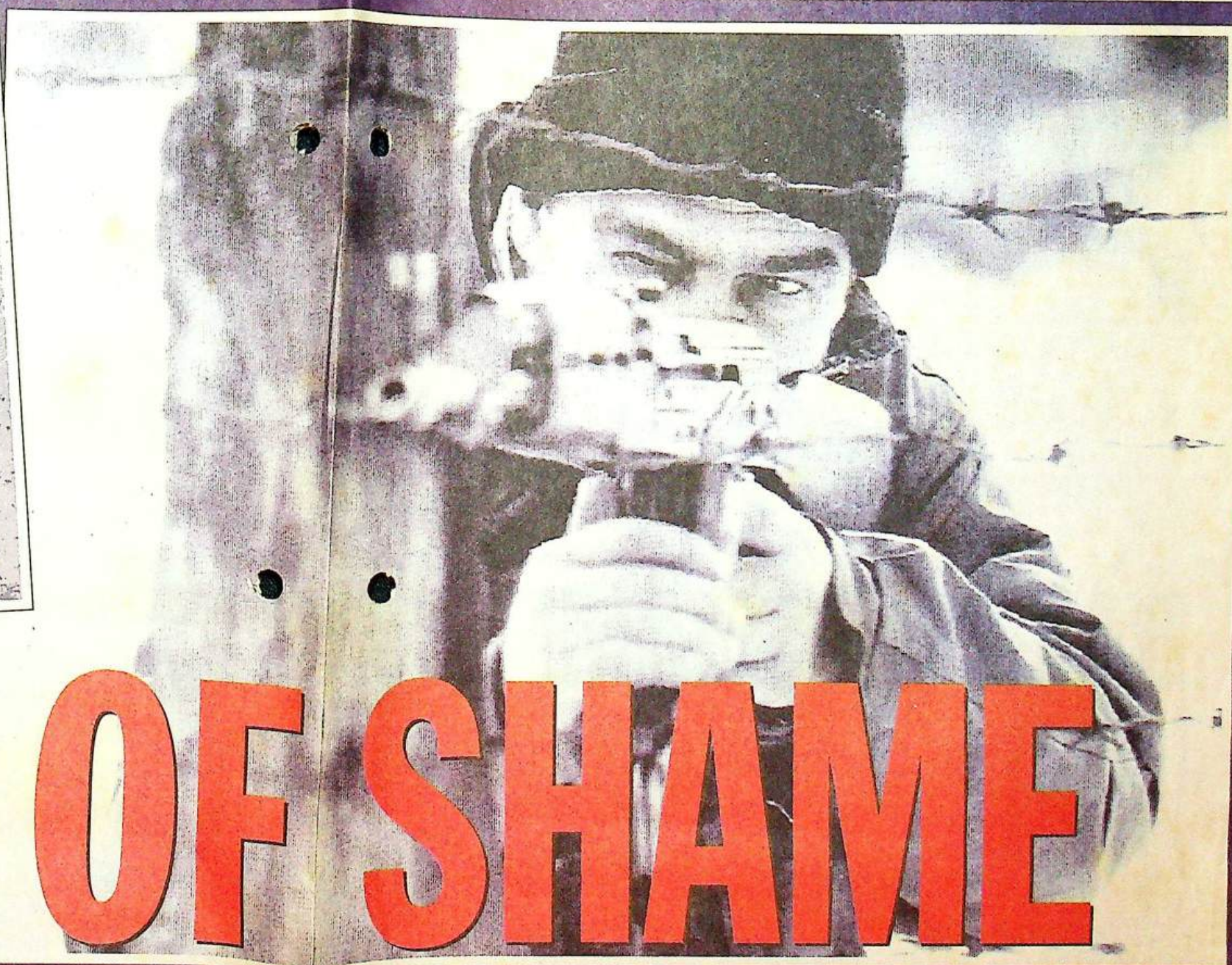
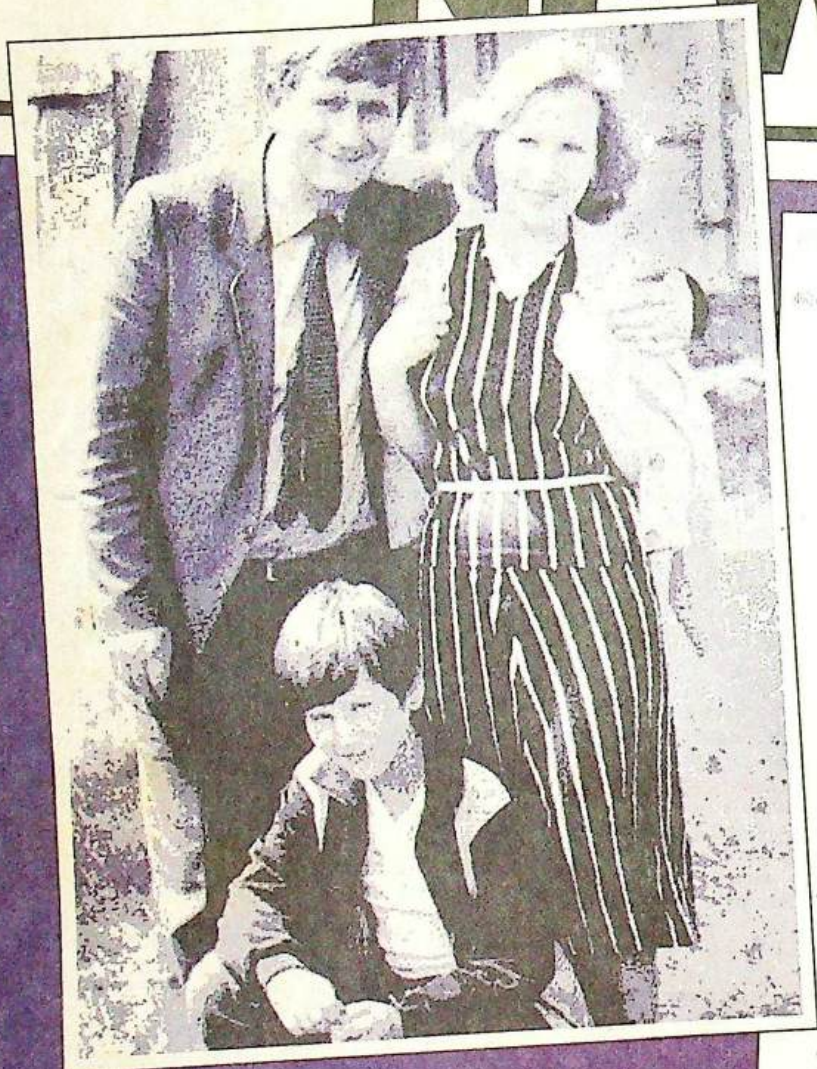
Bij die zonsopgang ging ik naar de hal waar ik mijn familie aantrof. Ik viel snel in slaap. De Nederlanders wekten me weer rond middernacht, vertelden dat ik me bij de arts van Dutchbat moest vervoegen. We verlieten de basis en brachten de hele nacht door in de onmiddellijke nabijheid van de basis, tussen de duizenden vluchtelingen. Ik zag ze slapend op de straat, in de velden en in de omliggende gebouwen. Het ging niet alleen om vrouwen en kinderen, maar om mensen van alle leeftijden, jonge mannen inbegrepen. Ze waren in burgerkleding, geen van hen was gewapend.

Net voor zonsopgang zag ik een andere grote groep vluchtelingen uit de heuvels komen. Ze hadden besloten naar beneden te komen. Hun dorpen waren overspoeld met mannen die de stad net hadden verlaten voordat de Serviërs binnentrokken. Deze vertelden dat de stad in handen van de Serviërs was gevallen en dat de enige veilige plaats Potocari en de Unprofor-basis was.

Een klein aantal mannen en jongens besloot daarop met de vrouwen en kinderen naar Potocari te gaan. Waarom zouden zij hun leven riskeren en door de mijnevelden en langs de hinderlagen lopen, terwijl er toch een Nederlandse Unprofor-basis was? Ze vertelden dat de meeste mannen die zich verzamelden in de heuvels maakten voor een mars naar Tuzla.

Hasan Nuhanovic

NEWS REVIEW

DAYS OF SHAME

It is just a blurred family snapshot of a smiling couple and their young son; but it is a clue to the truth of what happened in the tragic Bosnian town of Srebrenica 10 months ago, when thousands of lives were sacrificed on the altar of political expediency.

of refugees — mostly old men, women and children — surging up the road from the town.

Dutch soldiers had cut a hole in the barbed wire perimeter fence and had orders to let as many people into the compound as possible without jeopardising its security.

Among those who got inside

criminals to justice have begun. But the wider blame for the tragedy has never been apportioned.

IN the spring of 1993, after the Bosnian Serbs had nearly overrun Srebrenica amid scenes of suffering that shocked the world, the UN Security Council declared the town and five other Muslim cities

diers of the 13th Air Mobile, the unit now garrisoning the enclave, hated or despised the Muslim inhabitants they had been sent to protect. The reasons for their antipathy are complex, but they may have had their roots in the Lebanon, where Karremans had previously served.

son's old quarters at the post office near the town centre, counted 60 explosions in 31 minutes. Shrapnel was flying over the top of the building.

The Unmos reported to Karremans, who made daily requests for Nato to carry out "close air support" strikes against Bosnian

well, giving them cigarettes and beer and proper food.

DURING these final days, Hasan Nuhanovic, the UN interpreter, was overwhelmed with work. But one thing preyed on his mind — the safety of his parents and his brother Braco sheltering in the

them, or at least take them to safety to the government side. As the Serbs began infiltrating the southern neighbourhood, Hasan ran 1½ miles uphill through the streets to their house to see if they were safe. The shelling was continuous and he frequently had to take cover. He had not been

Hasan Nuhanovic, a United Nations interpreter, has left of his father and little brother. By mid-afternoon on July 11 last year, they were doomed. Srebrenica, the UN-declared Muslim safe area in eastern Bosnia, was virtually defenceless as Bosnian Serb soldiers and tanks converged on it, pushing UN observation posts out of the way like matchwood, disarming and taking the surrendering Dutch soldiers hostage.

At Potocari, a couple of miles to the north, tensions were building in the sprawling headquarters of the Dutch UN battalion whose role was to protect the thousands

were the Nuhanovic family. Hasan, 26, who worked with the Dutch soldiers, managed to get them into the main bunker where the UN troops were sheltering. It was a trap. The Dutch threw them out and they were marched off by the waiting Serbs.

Hasan has every reason to believe they are dead, massacred along with the 8,000 other Muslims missing since the days of shame in Srebrenica.

The Bosnian war is now over. Racked with guilt, Hasan and other shocked survivors of the Srebrenica holocaust are protected by American troops. Efforts to bring Bosnian Serb war

"safe areas", whose inhabitants were to be protected by UN troops and, if necessary, Nato air power.

Two years on, Lieutenant-General Rupert Smith, the British UN commander in Sarajevo, was predicting a crisis over Srebrenica. In March he produced a paper saying the eastern enclaves were likely to be attacked that summer. But those he spoke to were blind to it; the consequences were too difficult to countenance and it was easier to hope that General Ratko Mladic, the Bosnian Serb military commander, would not call the UN's bluff. The force ratio was such that the Bosnian Serbs could always muster sufficient men to take the enclaves, and Nato air power was effectively neutered when Mladic took hundreds of UN peacekeepers hostage.

Lieutenant-General Bernard Janvier, the French commander of UN forces — Smith's boss — told the Security Council in May that the UN was powerless in the enclaves, effectively hostages to the surrounding Serbs and shields to the Bosnian Muslims.

The same month, Lieutenant-Colonel Ton Karremans, commander of the Dutch UN peacekeeping force in Srebrenica, informed his superiors his battalion did not have sufficient ammunition to carry out its task of protecting the enclave in case of attack. But the UN, faced with similar shortages in the other blockaded eastern enclaves of Zepa and Gorazde, was unwilling to confront the Serbs over the issue, hoping the problem would just fade away.

Morale was low in the Dutch battalion and the leadership qualities of the senior officers were questionable. The Bosnian Serbs had refused to allow Dutch peacekeepers who had been on holiday back into the enclave; as a result, numbers had shrunk below strength to 400 instead of 650.

The Dutch had not been resupplied for two months because the Serbs had blocked their convoys. They were living on combat rations instead of fresh food. They had been sent to protect Srebrenica but were tired of the place and resented their invidious position of peacekeepers interpositioned between two sides at war. They desperately wanted out.

The previous Dutch battalion stationed in Srebrenica had performed well. But many of the sol-

mon among the soldiers. A typical one, which shows the depth of their loathing for the local population, was repeated in front of a local interpreter and made him squirm with embarrassment. "How does a man make a Muslim woman pregnant? Answer: He ejaculates on the table and leaves the rest up to the flies."

Srebrenica itself had the air of a UN-administered ethnic ghetto after the long Serb siege. Major Garry Donaldson, a British officer who made friends with Hasan while working in the town as a UN military observer (Unmo) — different from the Dutch peace-

PART 2 OF A SPECIAL INVESTIGATION BY JON SWAIN

keepers was reminded of second world war documentary footage of the Warsaw ghetto: the quiet, hungry eyes of the children crouching around the food distribution points, the vulnerable old men and women pushed to the back of the queues by the strongest, the figures combing the rubbish dumps for food. The constant shelling, after months of deprivation, had undermined everybody's morale. The sadness of the poverty and deprivation was overwhelming. Donaldson recalls once walking his new second-in-command, a Norwegian special forces officer, around the town. When they got to the place where Hasan was living with his elderly parents and Braco, his younger brother, the Norwegian said: "I am going to have to stop a moment."

"I recognise the way he was saying," said Donaldson. "I had forgotten the impact the sights and smells of Srebrenica made when you first arrived. He was a big strong man and he said, 'I am sorry, I have children and I just can't bear this.'"

On July 6, several weeks after Donaldson had been withdrawn, the Serbs began shelling the town intensively, concentrating on civilian targets. Three remaining Unmos, working out of Donald-

son's targets to stop the shelling. But his first request was not forwarded to UN headquarters in Zagreb by the local UN commander for northeastern Bosnia in Tuzla because he had not received a precise target list. As fighting intensified, his other requests fell on deaf ears.

On July 9, Squadron Leader David Tetteh, a Ghanaian Unmo, watched a column of 100 Bosnian soldiers, fully equipped with rucksacks on their backs, moving through the eerily empty streets of Srebrenica as the shells impacted every 20 seconds. He had no idea where the men were heading. They were tired and drawn and were facing defeat. But their ragged dignity amid the cacophony of explosions moved him. "May God protect you," he said, as if his own life depended on these tattered men drawn up outside. Shortly afterwards, Tetteh and the other Unmos abandoned the town centre and retreated to the safety of the main Dutch base in Potocari. They left behind Hasan and another Bosnian translator who continued monitoring Serbian shelling at great personal risk. But the withdrawal of the Unmos — and the loss of several key observation posts overlooking infiltration routes — meant Karremans was prevented from seeing what was happening around the enclave. He found it increasingly difficult to assemble the information needed to request air strikes from UN headquarters in Zagreb. His battalion never offered any serious resistance to the Bosnian Serb advance. At least one observation post — Foxtrot, on a hill on the southeast perimeter of the enclave — was equipped with anti-tank missile launchers which were never used against the advancing Serb tanks.

Later, a Dutch government inquiry into the debacle would list a combination of factors for the non-use of the launchers, from the belief that the missiles were un-serviceable because of moisture damage to a lack of spare parts.

The official inquiry glossed over the fact that many of the young Dutch men were willing to give up their posts to the Serbs without putting up resistance, because being a hostage of the Bosnian Serbs was infinitely preferable and less dangerous than their regular peacekeeping duties.

Advancing into the enclave, the Serbs rounded up 55 of them and made a point of treating them

well. The family had moved to Srebrenica two years before, when the Bosnian Serbs cleansed their home town of Vlasenica of its Muslim population. His father, Imro, had been a prominent figure in the town. Hasan had been studying in Sarajevo but on the outbreak of war he went back to Vlasenica to be with them and became a refugee as well. Now the Nuhanovic family, like thousands of other inhabitants of Srebrenica, was facing ethnic cleansing at the hands of the Bosnian Serbs for a second time.

Like other inhabitants, they really believed the UN would keep the Serbs out and protect

him for three days and he found his family sheltering indoors. He spent an hour with them. His parents agreed that Braco should go back with Hasan for safety, and they said they would follow.

Darkness had fallen and suddenly Hasan and Braco came across a group of people running for shelter in a primary school, saying they had been told an air strike was about to happen. Hasan and his brother sheltered in the school for an hour. There was no air strike, another disillusionment. They went on to the post office and spent the night there.

The next morning, Hasan took

continued on page 2▶

YOU WANT TO EMPLOY THE BEST PEOPLE

IT'S ONLY HUMANA

You want to grow. You don't want to compromise. You want to hire the top performers in the marketplace, whatever level the position. You want an executive search company who understands your needs and pressures. You want to talk to someone who has held a senior position in your sector. You want the strength and flexibility of 68 UK offices. You want the expertise of a specialist company that's growing faster than anyone else in Europe.

You want to talk to Humana. You want the best people. It's only human. Call 07000 HIG PLC or 0171 636 7636 for more details.

SPECIALISTS IN SEARCH

The Humana International Group plc, 9-11 Fulwood Place, London WC1V 6HG.

UK • EIRE • GERMANY • SINGAPORE • UAE

INSIDE

Robert Harris

Forget policy, it's the personalities that matter

INNOVATION

• Mind control at the movies, p13
• Artificial liver trials within a year, p14

Roy Jenkins

The elder statesman who is guiding Tony Blair

GOODWOOD TRAVEL LIMITED
WORLD CLASS WITH CONCORDE

FOR THAT SPECIAL CELEBRATION
Often imitated - never equalled

Concorde is not inexpensive and you are entitled to expect your tour to be totally unforgettable, completely satisfying and probably one of the best things you've ever done in your life.
Only a Flight of Fantasy can live up to those expectations.
Only Goodwood Travel operates Flights of Fantasy.

Supersonic Weekends

VENICE
October 11-13, 12-13, 12-14 2 or 3 days from £1025
★ British Airways' Concorde with Champagne meal
★ One-way British Airways' 757
★ Motor Launch transfers
★ 1 or 2 nights at the 5-star Hotel Excelsior, Venice Lido
★ Gala Dinner ★ City Tour

PRAGUE
October 18-20, 19-20, 19-21 2 or 3 days from £895
★ British Airways' Concorde with Champagne meal
★ One-way British Airways' 757
★ 1 or 2 nights at the first class Prague Renaissance Hotel
★ City Tour

VIENNA & PRAGUE
October 16-20 and 19-23 5 days from £1395
★ British Airways' Concorde to or from Prague
★ British Airways' 757 to or from Vienna
★ 2 nights at the 5-star Vienna Marriott Hotel and 2 nights at the Prague Renaissance Hotel ★ City Tour

CAIRO AND THE PYRAMIDS
October 31-November 3, November 1-3 and 2-3
2, 3 and 4 day tours from £1250
★ British Airways' Concorde Cairo-London and British Airways' 767 London-Cairo ★ 1, 2 or 3 nights at the 5-star Sheraton El-Gezira Hotel ★ Visits to the Pyramids and Sphinx, the treasures of Tutankhamun, the Mosque and the Khan-el Khalili Bazaar

All above tours feature ★ Experienced Goodwood Travel Tour Managers throughout ★ Supersonic Certificate and Concorde Information Pack ★ Welcome Champagne Reception and private British Airways' flight check-in at the Sheraton Skyline Hotel.

International Air Tattoo, RAF Fairford, July 20 and 21
Supersonic Flights - £499 Subsonic Flights - £225

For your copy of the 64 page Flights of Fantasy colour brochure, please call us now on CANTERBURY

(01227) 764949
Fax: (01227) 762417
Please quote Reference ST
or write to GOODWOOD TRAVEL LIMITED, St. Andrew's House, Station Road East, Canterbury, Kent CT1 2RB

ABTA V3224 AITO ATOL 2249